STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03796

DI NAYESTE VERK FUN SHOLEM-ALEYKHEM

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יובילעאום־אויסגאבע.

די נייעסטע ווערק

פון

שלום-עליכם.

לאַכען איז געזונט — — —
דאָקטוירים הייסן לאַכען.
(שלום-עליכם)

I באנד.

פערלאג „פראָגרעס" ווארשא.

צווייטע אויפלאגע

תרס"ט.

געדרוקט ביי יוסף פישער, קראקא

Copyright 1909 by J. Lidski Washington U. S. A.

אַלע רעכטע אין אײראָפּאַ און אַמעריקאַ פֿאַרבעהאַלטען

Алмоне Разсказъ Шолемъ-Алейхема.

Типо-Лит. Ф. Баумритера Красинская площ. 6.
ВАРШАВА
1900.

אינהאלט:

	זייטע
חוה	1—18
יוסף	19—41
נישטאָ קיין נייעס	43—50
פינף און זיבעציג טויזענד	51—111
עולם הבא	112—130
די יורשים	141—156
וואָס איז חנוכה	157—166
צו דער סעודה	167—178
הונדערט איינס	179—190
די ערשטע קאָמונע	191—200
שמואליק	211—217
די ערב פסח׳דיגע עמיגראציע	219—230
שפרינצע	231—248

— חוה —

חוה.

א נייע מעשה פון טביה דער מילכיגער.

איבערדערצעהלט מיט זיין לשון.

הודו להי כי טוב — ווי אזוי גאט פירט אזוי איז גוט, דאס הייסט עס בעדארף זיין גוט ווארום פרובט זייט א חכם און מאכט בעסער! אט האב איך געוואלט זיין א קלוגער, געדרעהט דעם פסוק אהער, געדרעהט דעם פסוק אהין, געזעהען עס העלפט נישט, האב איך צוגענומען די האנד פונ'ם הארצען און האב געזאגט צו זיך אליין: טביה, ביזט א נאר! דו וועסט די וועלט נישט איבערמאכען. דער אויבערשטער האט אונז געגעבען צער גדול בנים, איז די טייטש, פון קינדער האט מען צרות און מען מוז דאס אננעהמען פאר ליעב. אט למשל האט זיך מיין עלטערע טאכטער, צייטעל הייסט עס, פארקאכט אינ'ם חייט מאטעל קאמזויל, האב איך עפיס צו איהם? אמת, ער איז טאקי א פרא-סטער נפש, פערשטעהט נישט אזוי שטארק דריבנישקע, די קליינע אותיות הייסט עס, נאר וואס קען מען טהון? די גאנצע וועלט, ווי זאגט איהר, קאן דאך נישט זיין געבילדעט; דערפאר איז ער אנעהרליך מענשיל און הארע-וועט נעבעך מיט'ן בלוטיגען שווייס. זי האט שוין מיט איהם, איהר זאלט אנקוקען, קיין עין הרע א פולע שטוב מיט פופקעס, און ביידע ווערען די פארשווארצט אין עושר און אין כבוד — און רעדט מיט איהר, זאגט זי, אז ס'איז איהר קיין עין הרע גוט ווי די וועלט, עס קאן נאר, זאגט זי, נישט זיין בעסער. איין שטיקעל חסרון נאר, וואס ס'איז קיין ברויט נישטא... עד כאן הקסה א' — דאס האט איהר אייך נומער איינס. נו און פון דער צווייטער טאכטער, פון האדעלען הייסט דאס, בעדארף איך אייך נישט דערצעהלען, איהר ווייסט שוין. זי האב איך פארשפיעלט, פערלארען אויף אייביג! גאט ווייסט אויב מיינע אויגען העלען זי אמאל זעהען, סיידען אויף יענער וועלט שוין,

איבער הונדערט און צוואנציג יאהר... רעד איך פון איהר, פון האדלען הייסט עס, קאן איך נאך עד היום נישט קומען צו זיך, כאיז אניעק פון מיין לעבען: פארגעסען זאגט איהר? ווי קאן מען פארגעסען אלעבעדיגען מענשען? ובפרט אזא קינד ווי האדעל? איהר זאלט זעהען די בריוולעך, וואס זי שרייבט צו מיר, קאן מען צעגעהן. עס געהט זיי, שרייבט זי מיר, דארמען זעהר גוט. ער זיצט, און זי פאדיענט, זי וואשט גרעט און ליינט ביכלעך און זעהט זיך מיט איהם אלע וואך, און האט, זאגט זי, אהאפענונג, אז עס וועט זיך דא, ביי אונז, איבערקאכען, עס וועט אויפגעהן די זון און עס וועט ווערען ליכטיג, וועט מען איהם אומקעהרען צוריק מיט נאך א סך אזעלכע ווי ער, און דעמאלט וועלען זיי זיך ערשט, זאגט זי, נעהמען צו דער רעכטער ארבייט און איבערקעהרען די וועלט מיט'ן קאפ אראפ, מיט די פיס ארויף. נו? ווי געפעלט דאס אייך? גוט? הא?.. וואס זשע טהוט אבער דער רבונו של עולם? ער איז דאך, ווי זאגט איהר, אנאל רחום וחנון, זאגט ער צו מיר: „ווארט אויס, טביה, אט מאך איך אזוי, אז דו וועסט פערגעסען אן אלע דיינע צרות!..“ און כך הוה, איהר מעגט דאס הארכען. קיין אנדערען וואלט איך עס ניט דערצעהלט, ווארום דער וועהטיג איז גרויס און דער בזיון איז נאך גרעסער! נאר ווי שטעהט דארט ביי אונז געשריבען: „המכסה אני מאברהם“ — פאר אייך איז דען פאראן ביי מיר א סוד? וואס איך האב — דערצעהל איך אייך. נאר וואס דען? איין זאך וועל איך אייך בעטען: צווישען אונז זאל דאס בלייבען, איך זאג אייך נאך אמאל: דער וועהטיג איז גרויס, נאר דער בזיון, דער בזיון איז נאך גרעסער!

בקצור, ווי אזוי שטעהט דארט אין פרק: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות — גאט האט געוואלט אטובה טהון טביה'ן, נעהמט ער און בענשט איהם מיט זיבען קינדער נקבות, טעכטער הייסט עס, אלע אויסגעשפיעלטע, געראטענע, קלוגע און שעגע, פרישע, געזונדע, איך זאג אייך טאננעס: אוי הלואי וואלטען זיי בעסער געווען מאוסע פאסקודניצעס, וואלט אפשר געווען בעסער פאר זיי און געזינדער פאר מיר, ווארום וואס קומט ארויס. איך בעט אייך, פון א גוט פערדיל, אז סע שטעהט אין שטאל? וואס קומט ארויס פון שעגע טעכטער, אז מע ליעגט פערשטעקט מיט זיי אין א דעק און מע קוקט נישט אן קיין לעבעדיגען מענשען, אחוץ אנטאן פאפעריליע, דעם גוישען ראש הקהל פון דארף, און דעם שרייבער חוועדקע גאלאגאן, א דויכער נויען מיט א פאטליע און מיט לאנגע שטיוועל, און דעם גלח ימח שמו וזכרו. איך קאן נישט הערען דעם נאמען זיינעם, נישט מחמת דעם וואס איך

בין אַ ייִד און ער איז אַ גלח, אַדרבה מיר זענען זעהר גוט בעקענט צווישען זיך שוין אַ שאָק מיט יאָהרען, דאָס הייסט אויף קיין שמחות איינס צום אַנדערען געהט מען ניט און גוט־יום־טוב בעטען אַודאַי ניט; נאָר ניִשט, כהבדיתי, מען בעגעגענט זיך, גוט־מאָרגען, גוט־יאָהר, וואָס הערט זיך עפּיס אויף דער וועלט? צוּריידען זיך מיט איהם אין ווייטע דרכים האָב איך פיינט. וואָרום באַלד עפּיס הייבט זיך אָן אַ סדרה: אייער גאָט, אונזער גאָט, לאָז איך מיך ניִשט און שלאָג איהם איבער מיט אַ גלייכווערטעל און זאָג איהם, אַז ס'איז פאַראַן ביי אונז אַ פּסוק. שלאָגט ער מיך איבער מסתמא און זאָגט, אַז אַ פּסוק הייסט ער גלייך מיט מיר און אפשר נאָך בעסער, און הויבט אָן צו זעצען אויף אויסווייניג אונזער חומש, ווי געוויינטליך אַ גוי: „בערעשיט באַרא אלאָקים“ — אַלע מאָל, אַלע מאָל דאָס אייגענע. שלאָג איך איהם איבער מסתמא און זאָג איהם, אַז ס'איז פאַראַן ביי אונז אַ מדרש. אַ מדרש, זאָגט ער, ווערט שוין אָנגערופען תלמוד און תלמוד האָט ער פיינט, וויל תלמוד איז, זאָגט ער, לויטער שווינדעל... ווער איך דאָך מסתמא רעכט אין כעס און הויב איהם אָן אויסצוזאָגען, וואָס עס קומט מיר אויף דער צונג. מיינט איהר אַז עס אַרט איהם עפּיס? נאָר ניִשט; קוקט אויף מיר און לאַכט און קעמט זיך בשעת מעשה די באָרד. ניִשטאָ, הערט איהר קיין גרגערס אויף דער וועלט, ווי איהר זאָלט אַ מענשען, מאַכט איהם מיט דער בלאַטע גלייך, און ער שווייגט. אין איך ווערט די גאַל צופּיקט און יענער זיצט און שמייכעלט! דעמאָלט האָב איך דאָס ניט פערשטאַנען, נאָר אַצונד ווייס איך, וואָס דאָס שמייכעל האָט בעדייט...

בקצור, איך קום צופאָהרען איין מאָל אַהיים אַרום פאַרנאַכטליך שוין, בעגעגען איך דעם שרייבער חוועדקע שטעהט אין דרויסען מיט מיין חוה, דער דריטער טאָכטער מיינער, די צווייטע פון האָדלען הייסט עס... מיך דערזעהען, האָט זיך מיין בחור געגעבען אַ דרעה אויס, אַראָבגענומען פאַר מיר דאָס היטעל און אַוועק. רוף איך מיך אָן צו מיין חוה'ן: „וואָס האָט דאָ געטהאָן חוועדקע?..“ זאָגט זי: „גאָרניט“... זאָג איך: „וואָס הייסט גאָרניט?..“ זאָגט זי: „מיר האָבען געשמועסט“... זאָג איך: „וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו מיט חוועדקען?..“ זאָגט זי: „מיר זענען בעקאַנט שוין פון לאַנג“... זאָג איך: „מזל טוב דיר מיט דיין בעקאַנטשאַפט! אַ שענער חבר חוועדקע!..“ זאָגט זי צו מיר: „דו קענסט איהם דען? דו ווייסט דען ווער ער איז?..“ זאָג איך צו איהר: „ווער ער איז ווייס איך ניט; כ'האָב זיין יחוס בריעף ניט געזעהען, נאָר פאַרשטעהן פאַרשטעה איך, אַז ער דאַרף שטאַמען פון מאַמע

גדולים; דער טאטע דיינער, זאג איך, האט געמוזט זיין אדער א פאסטוך, אדער א סטרוזש, אדער אזוי א שכור"... רופט זי זיך אן צו מיר, חוה הייסט עס: „וואס זיין טאטע איז געווען, ווייס איך ניט און וויל ניט וויסען, ביי מיר זענען אלע מענשען גלייך; נאר אז ער אליין איז א מענש ניט קיין געוויינליכער, דאס ווייס איך פאר געוויס..." „דהיינו, זאג איך, וואס פאר א מין סארט מענש איז ער? לאס איך הערען..." „איך וואלט דיר, זאגט זי, געזאגט, וועסט דו ניט פערשטעהן; חוועדקע, זאגט זי, דאס איז דער צווייטער גארקי..." „דער צווייטער גארקי? זאג איך, — ווער זשע איז געווען, זאג איך, דער ערשטער גארקי?..." „גארקי, זאגט זי, דאס איז היינט כמעט דער ערשטער מענש אויף דער וועלט..." „וואו זיצט ער, זאג איך, דער תנא דיינער, וואס איז זיין געשעפט, און וואס פאר א דרשה האט ער געדרשנט?.." מאכט זי צו מיר: „דער גארקי דאס איז א בערימטער שרייבער, א שריפטשטעלער, א מענש הייסט דאס, וואס מאכט ביכער, און א טייערער, א זעלטענער, אנעהרליכער מענש, שטאמט אויך פון פראסטען שטאנד, נישט געלערנט אין ערגיץ, נאר פון זיך אליין. אט דאס איז זיין בילד"... אזוי מאכט זי צו מיר, חוה הייסט עס, און נעהמט ארויס פון קעשענע א פארטרעט'ל און ווייזט דאס מיר. „אט דאס איז ער, זאג איך, דער צדיק דיינער, רב גארקי? איך וואלט געמעגט שווערען, אז איך האב אידם ערגיץ געזעהען, זאג איך, אדער ביי דער באהן טראגען זעק, אדער אין וואלד שלעפען קלעצער"... „איז דאס ביי דיר, זאגט זי א חסרון, זאגט זי, אז א מענש הארעוועט מיט זיינע אייגענע הענד? דו אליין הארעוועסט דען ניט? און מיר הארעווען ניט?" „יא, יא, זאג איך, ביזט גערעכט, זאג איך, ס'איז א בפרושער פסוק ביי אונז: יגיע כפיך כי תאכל — אז דו וועסט ניט הארעווען, וועסט דו נישט עסען... נאר פון דעסטוועגען, זאג איך, פערשטעה איך ניט, וואס האט דא צו טהון חוועדקע; איך וואלט בעסער, זאג איך, געווען צופריעדען, ווען דו זאלסט זיין באקענט מיט אידם פון דערווייטען; דו בעדארפסט ניט פערגעסען, זאג איך, מאין באת ולאן אתה הולך, ווער ביזט דו און ווער איז ער"... מאכט זי צו מיר: „גאט האט בעשאפען אלע מענשען גלייך"... „יא, יא, זאג איך, גאט האט בעשאפען אדם הראשון'ען נאך זיין געשטאלט; מען טאר אבער ניט פארגעסען, אז איטליכער דארף זוכען זיין גלייכען, ווי אין פסוק שטעהט ביי אונז געשריבען: איש כמתנת ידו"... „אנאנטיק! זאגט זי צו מיר, אויף אלסדינג האסט דו א פסוק! אפשר צעפינט זיך, זאגט זי, ביי דיר א פסוק וועגען דעם וואס מענשען, זאגט זי, האבען גענומען און האבען זיך אליין, זאגט זי, איינגע-

שפילט אויף יודען און גוים, אויף בעלי-בתים און קנעכט, אויף פריצים און בעטלערס...‟ „טע—טע! זאג איך, ביזט מיר שוין, דאכט מיר, פארפאהרען. מאכטער, אין אלף השישי אריין!‟ און איך גיב איהר צו פערשטעהן, אז אזוי פיהרט זיך שוין אויף דער וועלט מששת ימי בראשית! פרעגט זי מיך: למאי זאל זיך אזוי פיהרען אויף דער וועלט?.. זאג איך: „דערפאר וואס אזוי האט גאט בעשאפען זיין וועלט...‟ זאגט זי: „למאי האט גאט אזוי בעשאפען זיין וועלט?..‟ זאג איך: „ע! אז מיר וועלען אנהויבען פרעגען קשיות—למאי אזוי און למאי אזוי, איז אין לדבר סוף—א מעשה אהן אנ-עק!..‟ זאגט זי מיר: „דערויף האט דאך אונז גאט געגעבען א פערשטאנד, אז מיר זאלען פרעגען קשיות...‟ זאג איך: „ביי אונז איז פארהאן א מנהג אזעלכער, אז א הוהן, זאג איך, הויבט אן צו קריייען ווי א האהן, זאל מען זי באלד אוועקטראגען צום שוחט, ווי מיר זאגען אין די ברכות: הנותן לשכוי בינה.‟—„טאמער וואלט אפשר גאר געווען גענוג זיך צו נארלען דארטען?—רופט זיך אן מיין גאלדע פון שטוב ארויס—דער בארשט, זאגט זי, שטעהט אויפ'ן טיש שוין פון א שעה, און ער זינגט גאר זמירות!..‟ „אט האסטו דיר זאג איך, די אנדערע טעג יום טוב! ניט אומזיסט, זאג איך, האבען אונזערע חכמים געזאגט שבעה דברים בגולם—א אידענע האט אין זיך נייען מאס רייד, מען רעדט תוך-זאכען, איז זי דא מיט איהר מילכיגען בארשט!..‟ רופט זיך אן צו מיר גאלדע: „דער מילכיגער בארשט, זאגט זי, איז אפשר אזא תוך-זאך, ווי אלע דיינע תוך-זאכען‟... „מזל טוב! האט איהר איך, זאג איך, א נייעם פילאזאף, גלייך פון אונטערען אויווען ארויס! קארג, זאג איך, וואס די טעכטער זענען געווארען אויפגעקלעהרטע קעפ, האט שוין טביה'ס ווייב אויך אנגעהויבען פליהען דורכ'ן קוימען אין הימעל אריין!..‟ „אז ס'איז יא, זאגט זי, געקומען צו רייד הימעל, טא ליג שוין אין דער ערד!..‟ ווי געפעלט אייך אזשטייגער אזא מין ברוך הבא אויפ'ן ניכטערען הארצען?..

בקצור לאמיר, ווי מע זאגט, איבערלאזען דעם בן מלך און זיך נעהמען צו דער בת-מלכה, איך מיין דעם גלח ימח שמו וזכרו! איין מאל פארנאכט פאהר איך מיר אהיים מיט די ליידיגע קריגלעך און האלט שוין ביים אריינפאהרען אין דארף אריין, בעגעגען איך איהם פאהרען מיט זיין אייזערנע געקאוועטע ברישקע, טרייבט אן אליין מיט זיין כבוד די פערדליך, און די צעקעמטע באָרד זיינע איז צושמיסען פונ'ם ווינט. „צו דיין קאפ, טראכט איך מיר, א שען באגעגעניש!..‟ „א גוטען אווענד מאכט ער צו מיר—האסט מיך ניט דערקענט, זאגט ער, צי וואס?‟ „וועסט גיך רייך ווערען, זאג איך צו

אידם און גענומען אַראָב דאָס היטעל און וויל פּאָהרען ווייטער. מאַכט ער צו מיר: „שטעה אַ ווײלע, טעוועל, וואָס האָסטו קיין צייט ניט, איך דאַרף דיר עפּיס זאָגען אַ צוויי ווערטער.“ „אָך, זאָג איך, אַבי נאָר עפּיס גוטס איז מהכּיהתי, און אויב נישט מעג דאָס, זאָג איך, בלייבען אויף אַנאַנדערש מאָל...“ וואָס הייסט, זאָגט ער ביי דיר אַנאַנדערש מאָל?.. אַנאַנדערש מאָל, זאָג איך, הייסט ביי מיר ביז משיח וועט קומען... „משיח, מאַכט ער צו מיר, איז דאָך שוין געקומען...“ „דאָס האָב איך שוין געהערט, זאָג איך, פון דיר ניט איין מאָל; דו זאָג מיר נאָר, פּאָטערל, עפּיס נייעס...“ „אָט דאָס, זאָגט ער, מיין איך טאַקי דיר זאָגען; איך וויל מיט דיר שמועסען, זאָגט ער, טאַקי פון דיר אַליין, דאָס הייסט פון דיין טאָכטער...“ דאָ האָט מיר באַלד אַ טיאָכקע געטהון דאָס האַרץ: וואָס פאַר אַ מתותן איז ער מיט מיין טאָכטער? און איך רוף מיך אָן צו איהם: „מיינע טעכטער, זאָג איך, זענען חלילה נישט אַזעלכע, וואָס מע זאָל דאַרפען פאַר זיי רעדען; זיי קאָנען שוין, זאָג איך, אַליין בעשטעהען זעהר שטערקעל...“ „דאָס איז אָבער, מאַכט ער, אַזאַ מין ענין, וואָס זי אַליין קאָן נישט רעדען, עס מוז רעדען אַנאַנדערער, מחמת דאָ האַנדעלט זיך וועגען אַ תוך-זאַך, זאָגט ער, טאַקי וועגען איהר תּכלית...“ „וועמען געדאַכט'ס אָן, זאָג איך, דער תּכלית פון מיין קינד? מיר דאַכט, זאָג איך, אַז ווי באַלד מע שמועסט פון תּכלית, בין איך מיין קינד אַ פאָטער ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, צי ניין?“... „אמת, זאָגט ער, דו ביזט דיין קינד אַ פאָטער; דו ביזט אָבער, זאָגט ער, אויף דיין קינד אַ בלינדער, דיין קינד, זאָגט ער, רייסט זיך אין אַנאַנדער וועלט אַריין און דו פערשטעהסט זי ניט, אָדער דו ווילסט זי ניט פערשטעהן!...“ „אויב איך פערשטעה זי ניט, זאָג איך, אָדער איך וויל זי ניט פערשטעהן — דאָס איז אַנאַנדער זאַך; וועגען דעם, זאָג איך, קאָנען מיר אַ ביסעל שמועסען; נאָר וואָס קעהר זיך דאָס אָן, פּאָטערל מיט דיר?...“ „עס געהט זיך, זאָגט ער, מיט מיר אָן זעהר שטאַרק, זאָגט ער, וויל זי איז איצטער אין מיין רשות...“ „וואָס הייסט, זאָג איך, זי איז אין דיין רשות?..“ „דאָס הייסט זי איז איצטער אונטער מיין השגחה“, מאַכט ער, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין און צוקעמט זיך די שעהנע צולאָטע זקנה. טהו איך מסתמא אַ שפּרונג אונטער: „ווער? מיין קינד איז אונטער דיין השגחה? מיט וואָס פאַר אַ רעכט?“ זאָג איך און פיהל, אַז כ'הויב אָן אַריין אין כּעס; מאַכט ער צו מיר גאַנץ קאַלטבלוטיג מיט אַ שמייכעלע: „נאָר ניט געהיצט זיך, טעוועל; פּאַוואָלי וועלען מיר, זאָגט ער, די זאַך זיך איבערלייגען. דו ווייסט, אַז

בין דיר, זאגט ער, חלילה קיין שונא נישט, חאטש דו ביזט א יוד; דו ווייסט, זאגט ער, אז איך האלט פון יודען און עס טהוט מיר וועה דאס הארץ אויף די פאר זייער עקשנות, וואס זיי האבען זיך איינגעשפארט און ווילען נישט פערשטעהן, אז מען מיינט דאס פון זייער טובה וועגען...״ „פון טובות, זאג איך, זאלסט דו מיט מיר, פאטעריל, איצטער נישט רעדען, מחמת איטליכס ווארט, וואס איך הער פון דיר אצינד, איז פאר מיר א טראפען סם־המות, זאג איך, א פיסטויל אין הארצען אריין. אויב דו ביזט מיר, אזא גוטער פריינד, ווי דו זאגסט, וועל איך פון דיר בעטען נאר איין טובה: מיין טאכטער זאלסט דו לאזען צו רוה...״ „ביזט א נארישער מענש, מאכט ער צו מיר, עס וועט דיין טאכטער חלילה קיין שלעכטס ניט געשעהן; עס שטעהט איהר איצטער פאר א גליק, זאגט ער; זי נעהמט, זאגט ער, א חתן אויף מיר אזא יאהר...״ „אמן!״ זאג איך כלומרשט מיט א געלעכטעריל און אין הארצען ברענט א גיהנום! „ווער איז ער, למשל, דער חתן, זאג איך, אויב איך בין זוכה, זאג איך, צו וויסען?..״ „דו דארפסט איהם קענען, זאגט ער, ער איז זעהר א בראווער, אנ׳ארענטליך מענשעל און גאנץ פיין געבילדעט, אפילו פון זיך אליין, און איז פארקאכט אין דיין טאכטער און וויל מיט איהר חתונה האבען און קאן נישט, ווייל ער איז נישט קיין יוד...״ „חוועדקע!..״ טראכט איך מיר און עס טהוט מיר א זעץ אין קאפ אריין א מאדנע היץ און עס בעשלאגט מיך א קאלטער שווייס, קוים וואס איך זיץ איין אויפ׳ן וועגעלע. נאר ארויס־בעוויזען דאס פאר אידם — נישט דערלעבען וועט ער דאס! און איך נעם דאס פערדיל פאר די לייצעס, טהו דאס א שמיצעל פון אונטען ארויף, און הלך משה מרדכי — פאשאל אהן א זיי געזונד אהיים... איך קום צו־פאהרען אהיים, אי־אי־אי־אנ׳איבערקעהרעניש! די קינדער ליגען מיט די פנימער אין די קישענס און וויינען, מיין גאלדע איז מעהר אויף יענער וועלט איידער אויף דער וועלט... איך זוך חוה׳ן, וואו איז חוה? — נישטא חוה!.. פרעגען וואו איז חוה וויל איך נישט. איך פארשפאר שוין פרעגען, אז אך און וועה איז מיר, און איך פיהל דעם טעם פון חבוט הקבר, און עס ברענט אין מיר א פייער איך ווייס ניט אויף וועמען... איך וואלט עפיס גאר גענומען און זיך אליין אויסגעפאטשט, און איך צושריי מיך אויף די קינדער און לאז אויס מיין ביטער הארץ צום ווייב, איך קאן מיר קיין ארט נישט געפינען, געה איך ארויס אין שטאל צום פערד, דאס נעבעך עסען, און טרעף דאס שטעהן אריבערגעפוצ׳ווערט מיט איין פוס אויף יענער זייט קלאץ, חאפ איך א שטעקען און הויב דעם אן איינצופילען, שיילען

די פֿעל, בחעכען די ביינער: „פֿארברענט זאלסטו ווערען, שלים מזל סמ־נער, זאלסט דו אזוי לעבען, ווי איך האב פֿון דיינעטוועגען א האבעריל אפילו. צרות אויב דו ווילסט, קאן איך דיר געבען, שלעק, מיט אנגסטען, מיט מכות מיט בכורות!..“

אזוי רעד איך צום פֿערדיל און בעטראכט מיך אבער באלד, אז ס׳איז א צער־בעלי־חיים, נאט די נשמה שולדיג, וואס האב איך צו דעם? און איך שיט דעם אונטער אביסעל געהאקטע שטרוי און זאג דעם צו, אם ירצה השם שבת וועלען א היי אין סדור, און קום אריין צוריק אין שטוב אריין, באגראב זיך און ליג אין געהאקטע וואונדען, און דער קאפ, דער קאפ ווערד מיר שיער צושפרונגען טראכטענדיג און קלערענדיג און לערנענדיג דעם פשט, וואס זאל בעדייטען? „מה פשעי מה חטאתי—מיט וואס האב איך, טביה, פֿערזינדיגט מעהר פֿון דער גאנצער וועלט, וואס מען בעשטראפֿט מיך מעהר פֿון אלע יודען? אוי, רבונו של עולם, רבונו של עולם! מה אנו מה חיינו—ווער בין איך אזוינס וואס דו טראגסט מיך אויפ׳ן קאפ כסדר, האסט מיך אין זינען און לאזט נישט אויס וואו ערגיץ א שלאק, א צרה, אן אנשיקעניש?!..“

און אזוי ווי איך טראכט מיר אזוי ליגענדיג אויף הייסע קוילען, הער איך, ווי מיין ווייב נעבאך קרעכצט, רייסט אויס א שטיק הארץ. „גאלדע, זאג איך, דו שלאפֿסט?..“ „ניין, זאגט זי, וואס איז דען?..“ „גארנישט, זאג איך, גמיר זענען גוט אין דער ערד; אפשר ווייסט דו, זאג איך, אן עצה, וואס טהוט מען?..“ „פֿרעגסט ביי מיר, זאגט זי, עצות, אז אך און וועה איז מיר! א קינד שטעהט אויף, זאגט זי, אין דערפֿריה, א געזונדע א שטארקע, טהוט זיך אן, זאגט זי, פֿאלט מיך ארום קושען און האלזען און ויינען און זאגט נישט וואס, איך האב געמיינט, זי איז חלילה פֿונים זינען. פֿרעג איך זי, וואס איז דיר, טאכטער? זאגט זי גאר נישט און חאפט זיך ארוים אויף א ווייל׳ע צו די בהמות און ווערט פֿערשוואונדען. איך ווארט א שעה, איך ווארט צוויי, איך ווארט דריי—וואו איז חוה? נישטא חוה! רוף איך מיר אן צו די קינדער: אנו טהוט נאר א שפרונג אויף א מינוטקעלע צום גלח...“ „פֿון וואנען, זאג איך, האסט דו געוואוסט, גאלדע, אז זי איז ביים גלח?..“ „פֿון וואנען האב איך געוואוסט, זאגט זי, אז אך און וועה איז מיר! וואס איז, זאגט זי, איך האב קיין אויגען נים? צי איך בין איהר קיין מאמע נים?..“ „אז דו האסט אויגען, זאג איך, און דו ביזט איהר א מאמע, וואס זשע האסט דו געשוויגען און האסט נים געזאגט מיר?..“ „דיר זאל איך זאגען? ווען ביזט

אין דערהיים, זאגט זי, און אז איך זאג דיר, הערסט דו מיך דען? דיר אז מע זאגט, זאגט זי, ענטפערסט דו באלד מיט א פסוק, פארדאקסט דעם קאפ מיט פסוקים און דערמיט קומסט דו אפ...״

אזוי מאכט זי צו מיר, גאלדע הייסט עס, און איך הער ווי זי זיינגט אין דער פינסטער... אביסעל איז זי גערעכט, טראכט איך מיר, ווארום וואס פארשטעהט א יודינע? און עס טהוט מיר וועה אויף איהר דאס הארץ, איך קאן נישט הערען ווי זי קרעכצט און ווי זי וויינט, רוף איך מיך אן צו איהר: „וועהסט דו, גאלדע, ביזט ברוגז, זאג איך, למאי איך האב אויף אלס-דיינג א פסוק; איך מוז דיר דערויף אויך ענטפערן מיט א פסוק; עס שטעהט ביי אונז געשריבען, זאג איך, כרחם אב על בנים — א טאטע האט ליעב א קינד; פאר וואס שטעהט ניט, זאג איך, כרחם אם על בנים — אז א מאמע האט ליעב איהר קינד? ווייל א מאמע איז ניט קיין טאטע; א טאטע, זאג איך, קאן אנדערש רעדען מיט א קינד; אט וועסט דו זעהען, זאג איך, אם ירצה השם מארגען זעה איך מיך מיט איהר...״ „הלואי, זאגט זי, זאלסט דו זיך קאנען זעהען מיט איהר און מיט איהם אויך, ער איז א מענש, זאגט זי, ניט קיין שלעכטער, חאטש א גלח, נאר אויף א מענשען האט ער, זאגט זי, רחמנות; דו וועסט איהם בעטען, פאלען צו די פיס, אפשר וועט ער רחמנות האבען...״ „ווער, זאג איך, דער כומר ימח שמו?.. איך, זאל מיך בוקען, זאג איך, צום גלח? ביזט משוגע, זאג איך, צי חסר דעה? אל תפתח פה לשטן, זאג איך, — ניט דערדארען וועלען דאס מיינע שונאים!..״ „א! וועהסט דו? עס הויבט זיך אן, זאגט זי, מיט דיר!..״ „וואס דען, זאג איך האסט דו געמיינט? איך וועל מיך לאזען פיהרען פון א יודינע? איך וועל, זאג איך, לעבען מיט דיין וויבערשען שכל״?.. אט אין אזעלכע שמועסען גערעדט אוועק ביי אונז די נאכט. קוים דערלעבט דעם ערשטען קריי פונ׳ם האהן, הויב איך מיך אויף, דאווען אפ, נעם מיט זיך די בייטש און לאז מיך אוועק מסתמא גלייך צום גלח אין הויף אריין. ווי זאגט איהר, א יודענע איז טאקע א יודענע, נאר וואוהין דען האב איך געזאלט געהן? אין דער ערד אריין?..

בקצור, געקומען צו איהם אין הויף אריין, בעגעגענען מיך די כלבים זיינע מיט א שענעם גוטמארגען און ווילען מיך צורעכט מאכען די קאפאטע און פארזוכען די ליטקע פון מיינע יודישע פיס, צי זיי זענען עפיס גוט פאר זייערע הינטישע ציינער?.. א גליק, וואס כ׳האב מיטגענומען די בייטש, האב איך זיי געגעבען צו פערשטעהן דעם פסוק לא יחרץ כלב לשונו — נעחיי סא־באקא דאראם נע ברעשע, דאס הייסט: לאז א הונט ניט בילען אומזיסט...

אויף דיזער געשריי מיט מיין געפילדער איז ארויסגעלאָפען דער גלח מיט דער גלח'טשע, קוים צוטריבען די פרעהליכע האליאסטרע און אריינגערופען מיך אין שטוב אריין, מיך אויפגענומען פאר װעהר א שענעם גאסט, געװאָלט שטעלען פון מיינטװעגען דעם סאמאװאר. זאָג איך, אז דער סאמאָװאר איז לאו דוקא, איך האָב מיט איהם עפּיס צו ריידען, זאָג איך, אונטער פיער אויגען. האָט זיך דער כומר אנגעשטויסען װאָס איך מיין, האָט א װאונק געטהון צו זיין פּלונית'טע, זי זאָל מוחל זיין צומאכען די טהיר פון יענער זייט — און איך בין צוגעטראָטען צום ענין גלייך אָהן שום הקדמות, ער זאָל מיר זאָגען קודם, צי גלויבט ער אין גאָט?.. און נאָכדעם זאָל ער מיר זאָגען אויב ער פיהלט דעם טעם, װאָס הייסט צושיידען א טאטען מיט א קינד, װאָס מען האָט דאָס ליעב?.. און װידער זאָל ער מיר זאָגען, װעלכס הייסט נאָך זיין שכל א מצוה און װעלכס הייסט אנ'עבירה?.. און נאָך א זאך װאָלט איך װעלען, ער זאָל מיך קלאָהר מאכען, װאָס פאר א פּנים האָט ביי איהם א מענש, װאָס חאפּט זיך אריין צו יענעם אין שטוב אריין און װיל מאכען אנ'איבערקעהרעניש, איבערשטעלען די ביינקליך, מיט די טישלעך מיט די בעטען?..

אודאי בלייבט ער זיצען געפּלעפּט און מאכט צו מיר: „טעװעל, זאָגט ער, ביזט א קלוגער מענש, זאָגט ער, און נעהמסט און שטעלסט אװעק, זאָגט ער, מיט אמאָל אזוי פיעל שאלות און װילסט, זאָגט ער, איך זאָל דיר ענטפערען אין איין קלאפּ? האָב צייט, זאָגט ער, איך װעל דיר ענטפערען על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון"... „ניין, זאָג איך צו איהם, די װעסט מיר, פאטעריל געטריידער, נישט ענטפערן דערויף קיינמאָל נישט. װייסט דו פאר װאָס? װייל אלע דיינע מחשבות װייס איך פון פריהער. דו ענטפער מיר, זאָג איך, בעסער דערויף: איך האָב נאָך א האָפנונג צו זעהן מיין קינד צוריק אָדער ניין?.." חאפּט ער זיך אויף: „װאָס הייסט צוריק? דיין טאָכטער װעט חלילה גארנישט געשעהען, אדרבה!.." איך װייס, זאָג איך, איך װייס, איהר װילט זי מאכען גליקליך! איך רעד נישט פון דעם, זאָג איך, איך װיל װיסען, װאו איז ערגיץ מיין קינד און צי קאָן איך זיך מיט איהר זעהען?.." „אלסדינג יאָ, מאכט ער צו מיר, נאָר דאָס נישט"... „אָט אזוי־ושע רייד, זאָג איך, דברים ברורים, קורצע דבורים! זיי געזונד, זאָג איך, און לאָז דער גאָט באצאָהלען, זאָג איך, בכפל כפלים!.."

און איך קום צוגעהן אהיים און טרעף מיין גאָלדע ליעגט צונויפגעקנייטשט װי א שװארצער קויל אין בעט און האָט שוין מעהר קיין

טרעהרען ניט אין די אויגען, הויף איך מיך אן צו איהר: „שטעה אויף, מיין חייב, טהו אויס, זאג איך, די שנך און לאמיר זיך אוועקזעצען שבעה, אזוי ווי גאט האט געבאטען, ר׳ נתן ד׳ לקח—מיר זענען ניט די ערשטע, מיר זאגען נישט די לעצטע, אלעהיי לאז זיך אונז אויסדאכטען, זאג איך, אז מיר האבען קיינמאל נישט געהאט קיין חוה, אדער לאז זיך אונז דאכטען, זאג איך, אלעהיי הארעל, וואס איז אוועק פון אונז אונטער די דרי חשך, גאט ווייסט אויב מיר וועלען זי אמאל זעהען... גאט, זאג איך, איז אנ׳אל רחום וחנון, ער ווייסט, וואס ער טהוט!..“

אזוי רייד איך מיר אוים דאס הארץ און פיהל אז די טרעהרען שטיקען מיך, שטעהען מיר ווי א ביין אין האלז, נאר טביה איז ניט קיין יודענע, טביה האלט זיך איין! מאלט איך עס רעדט זיך נאר אזוי, ווארום ערשטענס דער בזיון!.. והשנית ווי קאן איך זיך איינהאלטען, אז מען פערליערט לעבעדיגערהייד אזא קינד, אזא בריליאנט, וואס איז אזוי איינגעבאקען אין הארצען אי ביי מיר, אי ביי דער מוטער כמעט מעדר ווי אלע קינדער, איך ווייס ניט: פאר וואס, אפשר דערפאר וואס זי האט קינדווייז געהאט א סך גע־קריינקט, איבערגעטראגען אויף זיך כל הצרות שבעולם, מיר זענען אמאל אויסגעזעסען איבער איהר גאנצע נעכט, עטליכע מאל אפגעשריגען, פשוט אבגעשריגען פונ׳ם טוידט, אפגע׳חיה׳טשעט ווי מען חיה׳טשעט אפ א קליין געטראטענע הינדעלע, ווארום אז גאט וויל, מאכט ער פון טוידט לעבעדיג, ווי מיר זאגען אין הלל: לא אמות כי אחיה—אז ס׳איז ניט באשערט שטאר־בען שטארבט מען ניט... און אפשר איז דאס דערפאר וואס זי איז א גוט קינד, א געטרייעס, האט אונז פון תמיד אן ליעב געהאט ביידען דאס תיות מיט דער נשמה. אי די קשיה: ווי קומט דאס, זי זאל אונז אזעלכס מהון? איז ערשטענס אונזער מזל אזוי. איך ווייס ניט, ווי אזוי איהר, איך גלויב אין השגחה. והשנית איז דאס א קליפה, אנ׳אפגעטהוענע זאך, הערט איהר, א מין כשוף! איהר מעגט איך לאכען פון מיר, און איך זאג איך, אז איך בין גאר ניט אזא גראבער נאר, איך זאל גלויבען אין שרעטלעך, לצים, דא־מעוויקעס וכדומה אזעלכע שטותערייען; נאר אין כשוף, ועדט איהר גלויב איך, ווארום וואס דען איז דאס אז ניט קיין כשוף? אט וועט איהר הארכען ווייטער, וועט איהר אליין אויך זאגען דאס אייגענע...

בקצור—אז די היילינע ספרים זאגען בעל כרחך אתה חי—א מענש נעהמט זיך ניט אליין דאס לעבען, איז דאס נישט אומזיסט. ס׳איז גאר נישטא די מכה אויף דער וועלט, וואס זאל זיך ניט פארהיילען, און אזא צרה, וואס

מען זאל די נישט פארגעסען. דאס הייסט פארגעסען פארגעסט זיך נישט, נאר וואס זאל מען טהון? אדם כבהמה נדמה — א מענש בעדארף ארבייטען, הארעווען, פארשווארצט און אויסגעריסען ווערען צוליעב דעם שטיקעל ברויט, — מיר האבען זיך גענומען, וואס טויג אייך, אלע צו דער ארבייט, מיין חייב און קינדער צו די קריגלעך, איך צום פערד און וועגעלע און עולם כמנהגו — די וועלט בלייבט ניט שטעהן. אנגעזאגט האב איך אין שטוב, אז חוה לא יזכר ולא יפקד — נישטא חוה! אויסגעמעקט און שוין! און כ'האב מיר צונויפגעשלאגען א ביסעל מילכיגס, פרישע סחורה און האב מיך געלאזט קיין בויבעריק צו מיינע קונים.

געקומען קיין בויבעריק — א שמחה, א גדולה: וואס מאכט א יוד רב טביה? פאר וואס זעהט מען אייך ניט? „וואס זאל איך מאכען — זאג איך — ס'איז חדש ימינו כקדם, דער איינענער שלים-מזל וואס פריהער; א בהמהלע האב איך, איז ביי מיר נעפאלען...“ „וואס איז די מעשה, זאגען זיי, וואס מיט אייך טרעפען זיך אלע נסים?“ און דער עולם פרעגט מיך אוים איטליכער באזונדער, וואס פאר א בהמהלע איז ביי מיר נעפאלען? וויפיעל האט דאס מיר געקאסט? און וויפיעל בהמהלעך איז מיר נאך געבליבען? און מען לאכט, מען איז פרעהליך, ווי געוויינטליך עשירים מאכען זיך לוסטיג איבער אן ארעמאן א שלים מזל נאכ'ן עסען, אז ס'איז גוט אויפ'ן הארצען און אין דרויסען איז שען און היים און גרין, און עס גלוסט זיך דרימלען... טביה איז אבער א מענש, וואס לאזט זיך טרייבען קאטאוועס, א קריינק וועט ביי מיר יענער וויסען, וואס ביי מיר אויפ'ן הארצען טהוט זיך, און, אפגעפארטיגט זיך מיט אלע קונים, לאז איך מיך צוריק מיט די ליידיגע קריגלעך אהיים איבערן וואלד, לאז אפ דאס פערדיל, ס'זאל זיך געהן פאמעלי און חאפען בגנבה א שטשיפעל גראז, און אליין פערטיעף איך מיך אין מיינע מחשבות און געדאנקען, טראכט איבער פון וואס איהר ווילט: פונים לעבען און פונים טויט, פון דער וועלט און פון יענער וועלט, און וואס איז אזעלכס וועלט, און וואס לעבט א מענש, וכדומה אזעלכע זאכען, בכדי איך זאל מיר צושלאגען די רעיונות, דאס הייסט איך זאל נישט קלערען פון איהר, פון חוה'ן הייסט עס, און ווי אויף צו להכעיס קריכט מיר אין קאפ ארייין דוקא זי, חוה הייסט עס, אקעגען מיט איהר געשטאלט, הויך און שען און פריש ווי א סאסנע, אדער נאר ווי זי איז נאך געווען א קליינינקע, א קראנקעטשקע, א פנימהלע, ווי אניעוזה'לע ביי מיר אויף די הענד, דאס קעפיל ארויפגעווארפען אויף מיינע פלייצעס: „וואס הילסטו זי, טאטעלע? געבען דיר א

שטיקעלע פאפע? א ביסעלע מאני?.." און איך פארגעס אויף א ווײַלע, וואס זי האט אפגעטאהן און עס צידט מיר צו איהר דאס הארץ און די נשמה זאגט, בענקט נאך איהר... נאר דערמאהן איך מיך, און עס נעהמט מיך איבער דער כח הדם און א פײַער צינדט זיך אן בײַ מיר אין הארצען אויף איהר און אויף איהם און אויף דער גאנצער וועלט און אויף זיך אליין, פאר וואס איך קאן זיך נישט פארגעסען אויף קיין מינוט, פאר וואס זאל איך זי נישט קאנען אויסמעקען, ארויסרײַסען פונ'ם הארצען, זי האט דאס דען בײַ מיר נישט פערדינט? דערויף טאקי דארף טביה זײַן א יוד שבויר, כל ימיו פערשווארצט ווערען, אקערען מיט דער נאז די ערד, מגדל זײַן קינדער, בכדי זיי זאלען נאכדעם נעמען מיט איין מאל און אפרײַסען זיך מיט גוואלד, אפפאלען ווי א שישקע פונ'ם בוים און פארטראגען ווערען מיטן ווינט און מיטן רויך?.. אט למשל — אזוי קלער איך מיר — וואכסט א בוים, א דעמב אין וואלד, קומט צוגעהן א נפש מיט א האק, נעמט אפ א צווײַג און נאך א צווײַג און נאך א צווײַג — וואס איז דער בוים אהן די צווײַגען משטײַנס געזאגט? נעם שוין בעסער דו בן אדם און האק אונטער דעם בוים אינגאנצען — און אנעק לאז דאס האבען, צו וואס זאל סטארטשען א נאקעטער דעמב אין וואלד?!..

און אזוי ווי איך טראכט מיר אזוי די דאזיגע מחשבות, דערפיהל איך פלוצים, אז מײַן פערדעל האט זיך אפגעשטעלט — סטאפ! וואס איז דאס? איך הויב אויף די אויגען, איך טהו א קוק — חוה!.. די אייגענע חוה, וואס פריהער, נישט געמינערט א האר, אפילו די מלבושים נישט איבערגעביטען!.. דאס ערשטע וואס קומט מיר אויף די געדאנקען — איז אראפגעשפרונגען פון וואגען און ארומהאפען זי קושען... נאר באלד טהוט מיר צוריק א ציה א געדאנק: „טביה? וואס ביזט דו א יודינע?—" און איך טהו א ציה דאס פערדעל: „וויא, שלים מול!"— און נעם מיך רעכטס, איך טהו א קוק — מײַנע אויך רעכטס, מאכט עפּים צו מיר מיט דער האנד, ווי איינער רעדט: „שטעה א ווײַלע, איך דארף דיר עפּים זאגען..." און עס טהוט זיך מיר א ריס אפ אינווייניג און א ציפ בײַם הארצען, און איך לאז אפ הענד און פיס; אט — אט טהו איך א שפרונג אראפ פונ'ם וואגען! נאר איך האלט מיך אײַן, טהו איך א ציה דאס פערדעל און נעם מיך לינקס — מײַנע אויך לינקס, קוקט אויף מיר משונה ווילד, דאס פנים טויטש... וואס טהוט מען? — טראכט איך מיר — זאל איך בלײַבען שטעהן, צי איך זאל פאהרען ווײַטער? — און אידער איך קוק מיך נאך ארום — אהא, זי האלט שוין דאס פערדיל בײַם

צוים און מאַכט צו מיר: „טאַטע! זאָל איך שטאַרבען אויב דו וועסט זיך רירען פונ'ם אָרט! איך בעט דיך, הער מיך אויס פריהער טאַטע פאַטער!..“ „עֶ!ן-טראַכט איך מיר — ווילסט מיך נעהמען מיט גוואַלד? ניין, נשמה מיינע, ווי באַלד אַזוי איז אַ סימן, אַז דו קענסט ניט דעם טאַטען דיינעם...“ — דאַוואַי שמייסען דאָס פערדיל אויף וואָס די וועלט שטעהט. און מיין פערדיל פּאָלגט, שפּרינגט, נאָר עס דרעהט צוריק דעם קאָפּ, מאַכט בשעת מעשה מיט די אויערען. „וויאָ, זאָג איך צו דעם — אַל תסתכל בקנקן, קוק ניט, חכם מיינער, אַהין וואו מע דאַרף ניט...“ און אַליין מיינט איהר, ווילט זיך מיר ניט אויסדרעהען דעם קאָפּ צוריק און אַ קוק טהון, חאָטש איין קוק טהון אַהין אויף יענעם אָרט, וואו זי איז שטעהן געבליבען?.. נאָר ניין, טביה איז ניט קיין יודינע? טביה ווייסט ווי אַזוי מען איז זיך נוהג מיט'ן שטן מקטרג...

בקצור, איך וויל אייך נישט מעהר, ווי זאָגט ער, מאריך ימים זיין, אייער עבירה אייער צייט. אויב ס'איז מיר באַשערט געווען חבוט הקבר, בין איך שוין נעווים דערמיט אָפּגעקומען, און דעם טעם פון גיהנם מיט כף הקלע מיט די אַלע איבעריגע געבענטשטע ליידען, וואָס ווערען בעשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים, פרעגט מיך, זאָל איך אייך זאָגען! דעם גאַנצען וועג, וואָס איך פאָהר, דאַכט מיר אויס, אַז זי לויפט מיר נאָכ'ן וואָגען און שרייט: „הער מיך אויס, טאַטע פאַטער!..“ און עס פליהט מיר דורך אַ געדאַנק: „טביה! דו שטעלסט אויף זיך צופיעל! וואָס וועט דיר אַרגען, אַז דו וועסט זיך אָפּשטעלען אויף אַ ווייל'ע אויסהערען, וואָס וויל זי? אפשר האָט זי דיר צו זאָגען אַזעלכעס, וואָס דו דאַרפסט דאָס וויסען? אפשר אַ קשיה, אויף אַ מעשה האָט זי חרטה, און וויל זיך אומקעהרען צוריק? אפשר ליגט זי ביי איהם אין דער ערד און בעט ביי דיר, דו זאָלסט איהר העלפען אַרויס פון גיהנם?.. אפשר און אפשר און נאָך אַ סך אַזעלכע אפשרים פליהען מיר דורך אין קאָפּ, און זי שטעלט זיך מיר פאַר אַלס אַ קינד, און איך דערמאָהן מיך אָנ'ם פסוק כרחם אָב על בנים — נישטאָ קיין שלעכט קינד ביי אַ טאַטען, און איך פייניג מיך, און איך זאָג אויף זיך אַליין, אַז איך בין אָסור לרחם — נישט ווערט וואָס די ערד טראָגט מיך! וואָס? וואָס קאָכסט דו, דו משוגענער עקשן? וואָס טאַראַבאַנעסט דו? נעם, דו אַכזר איינער, פערקערעווע דאָס וועגעלע צוריק און בעט זיך מיט איהר איבער, זי איז דיין קינד, נישט קיינעמס!..

און עס קריכען מיר אין קאָפּ אַריין משונה מאָדנע מחשבות און געדאַנקען: וואָס איז דאָס אַזעלכעס יוד און וואָס איז ניט יוד?.. און פאַר וואָס האָט

גאָט בעשאַפען יודען און ניט יודען?.. און אַז גאָט האָט שוין בעשאַפען יודען, פאַר וואָס זשע זאָלען זיי זיין אַזוי אָפּגעטיילט איינס פון דאָס אַנדערע, נישט קאָנען אָנקוקען איינס דאָס אַנדערע, גלייך ווי דער איז פון גאָט און יענער איז ניט פון גאָט?.. און עס פערדריסט מיך, למאַי איך בין נישט אַזוי קלאָהר ווי אַנדערע אין כבֿרים און אין ביכער, איך זאָל קאָנען געפינען דערויף עפּעס אַ רעכטען תירוץ... און בכדי זיך צושלאָגען די רעיונות, הויב איך אָן אויף אַ נגון: אַשרי יושבֿי ביתך עוד יהללוך סלה! איך דאַווען, הייסט דאָס, מנחה אויף אַ קול און מיט אַ נגון, אַזוי ווי גאָט האָט געבאָטען. נאָר וואָס קומט אַרויס פונ'ם דאַווענען און פונ'ם זאָגען, אַז אינווייניג אין האַרצען זינגט זיך אַנ'אַנדערער נגון: „ח–וה! ח–וה! ח–וה“.. און וואָס איך זינג דעכער דעם „אַשרי“ זינגט זיך מיר „חוה“ נאָך העכער, און וואָס מעהר איך וויל זי פאַרגעסען, אַזוי מעהר און אַזוי שאַרפער שטעהט זי מיר פאַר די אויגען, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך הער איהר קול ווי זי רופט צו מיר: „הער מיך אויס, טאַטע-פאָטער!..“ און איך פאַרשטעל מיר די אויערען, איך זאָל זי ניט הערען, און איך מאַך צו די אויגען, איך זאָל זי ניט זעהען, און זאָג די שמונה עשרה און הער ניט וואָס איך זאָג, און שלאָג זיך אָשמנו און ווייס ניט פאַר וואָס, און מיין לעבען איז צעהודערט און אַליין בין איך צוהודערט, און זאָגען זאָג איך ניט קיינעם פון מיין בעגעגעניש, און רעד נישט מיט קיינעם פון איהר, און פרעג זיך ניט נאָך אויף איהר ביי קיינעם, האָטש איך ווייס, איך ווייס גאַנץ גוט, וואו זי איז און וואו ער איז און וואָס זיי טוהען, נאָר אַ מכה וועט ביי מיר עמיצער וויסען. ניט דערלעבען וועלען דאָס מיינע שונאים, אַז איך זאָל מיך פאַר עמיצען בעקלאָגען, אָט אַזאַ מענ'ש איז טבֿיה!..

איך וואָלט אַ בעלן געוועזן וויסען, צי אַלע מאַנסבילען זענען אַזוי, צי נאָר איך בין אַזאַ משוגענער? אַ שטייגער כדומה למשל, אַמאָל טרעפט זיך... איהר וועט ניט לאַכען פון מיר? איך האָב מורא, איהר וועט לאַכען פון מיר... אַמאָל טרעפט זיך, איך טהו מיך אָן אין דער שבת'דיגער קאַפּאָטע, און לאָז מיך צו דער באַהן און בין שוין גרייט זיך אויפזעצען פאָהרען אַהין, צו זיי, איך ווייס וואו זיי זיצען... איך געה צו צום קאַסיר און הייס מיר געבען אַ בילעט. פרעגט ער מיך: וואוהין? זאָג איך: קיין יעהופּעץ... זאָגט ער: אַזאַ שטאָדט איז ביי מיר נישט פאַראַן... זאָג איך: בין איך ניט שולדיג... און איך קעהר מיך אום צוריק אַהיים, טהו אויס די שבת'דיגע קאַפּאָטע און נעם מיך צוריק צו דער אַרבייט, צום ביסעל מילכיגס און צום פערד און

וועגעלע, ווי שטעהט דארטען: איש לפעלו ואדם לעבודתו! — דער שניידער צו דער שער און דער שוסטער צום ווארשטעט... איז איהר לאכט פון מיר? וואס האב איך אייך געזאגט? איך ווייס אפילו וואס איהר טראכט; איהר טראכט זיך: „אט דער טביה איז טאקי עפעס נור א חושים!..“ דערפאר רעכען איך, אז עד כאן אומרים בשבת הגדול — ס'זאל זיין היינטיגעס מאל גענוג הייסט עס... זייט מיר געזונד און שטארק און שרייבט בריוולעך, נאר למען השם ניט פערגעסען, וואס כ'האב אייך געבעטען: אז ס'זאל זיין פתח שוין שא, איך מיין, איהר זאלט ניט מאכען דערפון קיין ביכעל, און אויב עס וועט אייך אויסקומען שרייבען, זאלט איהר שוין שרייבען פון אנאנדערען, ניט פון מיר; און מיר פערגעסט, ווי אין פסוק שטעהט: וישכחהו —

אלים טביה דער מילכיגער.

יוסף

יוסף.

(ערצעהלונג פון א דושענטעלמאן)

איבערדערצעהלט ווארט־אין־ווארט

איהר מעגט אייך לאכען פון מיר, איהר קאנט אייך מאכען פון מיר א פעליעטאן, אפילו א בוך אויב איהר ווילט, — איך האב פאר אייך קיין מורא ניט, זאג איך אייך פריהער, ווארום איך בין, ווי איהר קוקט מיך אן, ניט פון די שרעקענדיגע; איך שרעק מיך ניט איבער פאר קיין שריי־בער, איך ווער נישט בטל פאר קיין דאקטאר, פאל נישט אראב ביי זיך פאר קיין אדוואקאט און הויב נישט אן תפעל צו ווערען, אז מען זאגט מיר יע־נער שטודירט אויף אינזשינער: איך האב אויך אמאל געשטודירט, איך בין אליין אויך געווען אמאל א גימנאזיסט, אמת, איך האב די גימנאזיע ניט געענדיגט איבער א מעשה מיט א מיידעל; עס האט זיך אין מיר פער־ליעבט א מיידעל (א שענער יונג בין איך געווען פון תמיד!) זי האט געזאגט, דאס מיידעל הייסט עס, אז טאמער נעהם איך זי ניט, נעהמט זי איין סם, און איך האב זי אזוי געוואלט נעהמען, ווי איהר האט זי געוואלט נעהמען, זי איז ביי מיר געווען נישט קיין בת־יחידה, פערשטעהט איהר מיך... ס'איז אבער פערגאנגען ביי אונז צו ווייט, האט זיך אריינגעמישט א ברודער איה־רער, א תראוויזאר פון אנאפטייק, און האט געזאגט, אז טאמער סם'ט זיך אוועק די שוועסטער זיינע — גיעסט ער מיך אפ ער ווייסט שוין מיט וואס... און איך האב זי געמוזט נעהמען, זיך אבגעמוטשעט מיט איהר א יאהר דריי. זי האט פערלאנגט פון מיר נאר צוויי זאכען: איך זאל זיין אין דערהיים און נישט קוקען אויף פרעמדע... איהר האט עפעס ליעב אזא געשעפט? וואס זאל איך טהון, אז גאט האט מיך פארט בעשאפען מיט אזא פנים, אז

אַלע מיידלעך מיט אַלע ווייבלעך זאָגן נאָך מיר די כפרה. איהר מיינט וואָס?.. חלילה!.. גאָרנישט, מען האָט מיך ליעב,— און אַ סוף. וואו איך קום, וואו איך פֿאָהר, בעפֿאַלט מען מיך ווי די ביענען, שדכנים עסען מיר אָפּ דעם קאָפּ, באַשר וואָס? אַזוי ווי איך בין אַ יונגערמאַן אַ היינטיגער, און אַ שענער יונג, אַ געזונדער, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ היבשער פֿאַרדינער. און אַ קערביל איז ביי מיר בלאָטע, אי טאָמאַז פּאַראָבנע, לכן ווילען זיי מיך אָפּגילטען! לאָז איך זיך מסתמא נישט: „טשעפּעט זיך אָפּ, זאָג איך, איך האָב מיך שוין איינמאָל אָפּגעבריהט!“... טענה'ן זיי מיט מיר: „וואָס וועט אייך אַרגען אַז איהר וועט אָנקוקען נאָך אַ מיידעל?“ נו, ווער זאָגט זיך אָפּ פֿון אַזאַ זאַך? קוק איך דערווייל אָן מיידלעך און מיידלעך קוקען אָן מיך, שלאָגען זיך איינס פֿאַר דאָס אַנדערע, הענגען זיך, ווי איהר זעהט מיך לעבען, הענגען זיך אויף מיר! אַלע ווילען מיך, אָבער אַלע! וואָס זשע קומט מיר אַרויס וואָס זיי ווילען מיך, אַז איך וויל זיי ניט? אַז די וואָס איך וויל— ווייס קיינער ניט, נאָר איך אַליין!.. און דאָס איז מיין קרענק, און דאָס וויל איך אייך טאַקי דערצעהלען, און אין איין וועגס טאַקי בעטען אייך, אַז צווישען אונז זאָל דאָס בלייבען, נישט מחמת מיר, איך האָב דאָך אייך געזאָגט אַז פֿאַר „באַשרייבען“ האָב איך קיין מורא ניט, נאָר גלאַט צו וואָס דאַרף מען עס?.. אָט דאָס האָט איהר אייך, הייסט עס, אַ הקדמה, אַצונד וועל איך אייך דערצעהלען די מעשה אַליין.

דאָס פֿערשטעהט איהר שוין אַליין מסתמא, אַז איך וועל אייך ניט זאָגען ווער זי איז און וואָס זי איז און פֿון וואַנען זי איז. אַ נקבה איז זי, אַ מיידעל, און דוקא אַ שען מיידעל, און דוקא איין אָרעמס, אַ יתומה געבאַך; זיצט מיט דער מוטער, אַ יונגע אַלמנה, אויך אַ שענע; האַלט אַ יודישע רעסטאָראַציע, כשר. און איך, דאַרפֿט איהר וויסען, חאָטש איך בין, ווי איהר זעהט מיך, אַ יונגערמאַן אַ היינטיגער, און אַ שענער פֿערדינער און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי מאָמאַז פּאַראָבנע... פֿונדעסטוועגען עס איך דוקא כשר, נישט מחמת איך בין אַזאַ צדיק און האָב חלילה מורא פֿאַר דעם וואָס קוויטשעט, נאָר פּשוט איך היט מיר אָפּ דעם מאָגען, איז איינס; און צווייטענס זענען די יודישע עסענס טאַקי מעהר בעשטעמ'ט אויך... אַלזאָ האַלט זי אַ רעסטאָראַציע, די אַלמנה הייסט עס, און קאָכט אַליין און באַקט אַליין; און „זי“, די טאָכטער הייסט עס, דערלאַנגט אַליין צום טיש. נאָר ווי אַזוי קאָכט מען דאָרטען! ווי אַזוי דערלאַנגט מען דאָרטען! עס זינגט, זאָג איך אייך, סע פֿינקעלט און סע שמעקט! דאָרט צו עסען איז אַ פֿער-

געניגען, נישט אַזוי דאָס עסען אַליין, ווי דאָס אָנקוקען די מוטער מיט דער טאָכטער, איינע שענער פֿאַר דער אַנדערער. איהר זאָלט אָנקוקען אַ ווייבעל! שטעהט ביים אויבען, קאָכט און באַקט, און זעהט אויס אַזוי פֿריש, אַזוי זויבער! אַ פּנים — געפֿאַלענער שניי! הענד — גאָלד און זילבער! אויגען — פֿייער פֿלאַם! איך בין אייך מבטיח, אַז מען קאָן זיך נאָך אין איהר אויך פֿערליעבען!.. היינט שטעלט אייך פֿאָר איהרס אַ טעכטערעל... איך ווייס ניט צי זענט איהר קלאָר אין די ענינים, איך שמועס פֿון „הלכות מיידעל", שמועס איך... אַ פּנימ'ל — בלוט און מילך, בעקלעך צוויי — נאָר פּאַמ־פּעשקעלעך, אויגען — קאַרשען צוויי, האָר — זייד, ציינער — פּערל, אַ האַלז — אַלבאַסטער, אַ הענטעל — אויף אויסצוקושען יעדעס גליעד, דאָס אויבער־שטע ליפּעל קוקט אַרויף ווי ביי אַ קליין קינד, — האָט איהר געזעהן אַ מאָל? איך זאָג אייך: אַלעס, אַלעס איז געטאָקט, געשניצט, טאַקי עפּיס גאָר אַ מין מאָדעל אויף אויסצושטעלען, ווי איינער רעדט: „נאַט, קוקט און ווערט צעפּיקט!.." דערצו פֿערמאָגט זי איהר אייגענס אַ געלעכטערעל מיט חנ'גר'בעליך אין די בעקעליך, וואָס דאָס אַליין איז שוין ווערט דאָס גאַנצע געלד, וואָרום אַז זי לאַכט, לאַכט אַלסדינג: איהר לאַכט, און דער טיש לאַכט, און די בענקליך לאַכען, און די ווענד לאַכען — דאָס גאַנצע לעבען לאַכט! אָט אַזאַ מין געלעכטערעל איז דאָס. נו, אדרבה, געהט קוקט אַזעלכס אָן און האָט דאָס פֿיינד!...

הכלל, וואָס זאָל איך אייך לאַנג ציהען, איך האָב כמעט פֿונ'ם ערשטען מיטאָג אָן געפֿיהלט, אַז איך בין אַ געקאָכטער; פּשוט אָבגעקאָכט — און שוין: חאָטש ביי מיר אַ מיידעל, בעדאַרפֿט איהר שוין אַליין פֿערשטעהן, איז עפּעס ניט אַזאַ אַי־אַי־אַי... און יענע מעשיות: „ליעבע", „ראָמאַן", פֿון דעם האָב איך קיינמאָל ניט געהאַלטען. גאָרנישט, אַזוי, מהכתיתי, פֿאַר וואָס ניט?... נאָר געהן שיסען זיך צוליעב דעם — פֿע! דאָס פּאַסט פֿאַר אַ גימנאַזיסטעל פֿון זעכסטען קלאַס, נישט, ווי זאָגט איהר, פֿאַר קיין מאַנספּערשוין...

דערפֿיהלט אַז איך בין אַ געקאָכטער, האָב איך געגעבען אַ נעהם די מוטער אויף אַ זייט, נישט ווי עס רופֿט זיך אָן: „געבעטען אַ האַנד"... ניין! איך בין נישט פֿון די חאַפּענדיגע... גאָר גאָר ניט, ווי זאָגט איהר, אַ טאַפּ אין וואָגען שאַדט ניט... און האָב געגעבען מיט איהר אַ רעד אַריין: „וואָס און ווען, אַהין־אַהער, ווי האַלט איהר מיט דער טאָכטער?"... זאָגט זי: „ווי זאָל איך מיט איהר האַלטען?" זאָג איך: „איך שמועס פֿון

תכלית, שמועס איך"... „אודאי, זאגט זי, דארף מען זיך זארגען פאר איהר תכלית? זי איז שוין, זאגט זי, א פערזארגטע"... ווי זי האט אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, האט דאס מיך געגעבען עפיס ווי א שטאך אין הארצען אריין: „וואס הייסט, זאג איך, זי איז א פערזארגטע?" „איהר זעהט דאך, מאכט זי צו מיר, וואס פאר א זארגעדיגע נשמה דאס איז!"... און אקוראט צו די דאזיגע ווערטער קומט אן מסתמא „זי" אליין, די טאכטער הייסט עס, און אז זי קומט אן ווערט ליכטיג אין אלע ווינקעלעך.

— מאמע, נישט געווען נאך יוסף? — זאגט זי צו דער מוטער — און דעם נאמען „יוסף" טהוט זי א רעד-אויס עפעס מיט א מאדנעם מין געזאנג. מיט אזא מין געזאנג רעדט אויס נאר א כלה דעם נאמען פון איהר חתן... אזוי מיין איך, דאס הייסט איך בין איבערצייגט אז ס'איז אזוי. און נישט נאר יענעם מאל, וואס איך דערצעהל אייך; אלע מאל ווען זי האט געגעבען א רעד-ארויס דעם נאמען „יוסף", איז דאס אויסגעקומען ביי איהר עפיס ווי מיט א מין געזאנג: „יו—סף". איהר פערשטעהט? דאס איז ניט גלאט „יוסף", דאס איז „יו—סף"!...

קורץ, אומעדום און אלע מאל האב איך נאר געהערט „יוסף" און „יוסף". האט מען זיך געזעצט עסען, איז דאס ערשטע ווארט געווען: „וואו איז יוסף?"... „יוסף וועט היינט ניט זיין"... „יוסף האט געזאגט"... „יוסף האט געשריבען"... „יוסף איז געקומען"... „יוסף האט גענומען"... „יוסף האט געגעבען"... יוסף—יוסף, יוסף—יוסף! איך וואלט שוין וועלען אנקוקען אט דעם „יוסף'ן", זעהן וואס פאר א פנים ער האט!...

פערשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז איך האב אט דעם „יוסף'ן" פיינד געקראגען ווי א שפין, האטש וואס קעהר ער זיך אן מיט מיר? ווייס איך! עפיס א יונגעל דאכטען, אודאי א „חברה-מאן" פון די „חברה-לייט", אדער פון די „יענקעלעך" ווי „זי" פלעגט זיי אנרופען מיט איהר געלעכטעריל. „די יענקעליך" — דער נאמען איז פאר זיי, זאג איך אייך, ווי אנגעמאסטען. דאס זענען טאקי נישט מעהר ווי יענקעלעך, עפיס מאדנע קליינע מענשעלעך, צום מיינסטען פון דעם סארט מענשעלעך, וואס טראגען לאנגע האר און שווארצע העמדלעך — אקוראט דאס, וואס איך האב פיינד... האט קיין פאראיבעל ניט, איהר אליין, דאכט מיר, טראגט אויך לאנגע האר מיט א שווארץ העמדעל, און אויב איהר מיינט אז ס'איז שוין האט איהר מחילה א טעות. איך זאל האבען די ברכות, וואס א „סמאקינג" מיט א ווייסען זשילעט איז שענער... איך, אז איך דערזעה

א שווארץ הֶעמדעל, שטעלט זיך מיר פֿאר, איך בעט איבער אייער כבוד, אויסגעריבענע הויזען... איהר מיינט אפשר איך האב זיי עס ניט געזאגט? געזאגט! איך בין א מענש איין אָפֿענטליכער, ביי מיר איז נישטא קיין חנפה'נען און קיין אונטערלעקען זיך. האט איהר עפּיס אויף מיר צו זאגען? קאנט איהר מיר זאגען גלייך אין די אויגען, איך האב נאר פֿיינד אז מען זאגט מיר, אז איך בין א „בורזשוי". איך, פֿאר'ן ווארט „בורזשוי" קאן געבען א פֿאהר אריין אין באק אריין!... וואס פֿאר א „בורזשוי" בין איך? איך בין א מענש גלייך מיט אלע. איך פֿערשטעה אלסדינג און וויים אלסדינג, ווארום איך לייען אלע ביכלעך, מיט אלע היינטיגע נייע גאזעטען לייען איך גלייך מיט אלעמען, היינט וואס בין איך פֿאר א בורזשוי? דערפֿאר וואס איך טראג א „סמאקינג" מיט א ווייסען זשילעט און איהר א שווארץ העמדעל? איך מיין ניט אייך, איך מיין אט א יענע „יענקעלעך", מיט א יענעם יוסף'ן וואס איך דערצעהל אייך... איך האב מיט זיי געהאט עטליכע מאל ביי'ם טיש אזעלכע מיני געשפרעכען, וואס פֿון זיי האב איך גאנץ גוט ארויסגעזעהען, אז זיי האבען מיך אזוי ליעב פונקט ווי איך זיי, א הארץ, ווי זאגט איהר, פֿיהלט א הארץ. נאר גאר נישט, געהן ארויס־זאגען זיי וואס איך טראג ביי זיך אינוועניג, בין איך אויך ניט מחויב, און אגב האב איך מיך טאקי צו זיי אביסעל צוגעלאנטשעט, געוואלט איינקויפֿען זיך אין חברה, נישט אזוי צוליעב זיי, ווי צוליעב דעם „יוסף'ן", און נישט אזוי צוליעב דעם „יוסף'ן" ווי צוליעב „איהר"! מיך האט פֿער־דראסען, פֿערשטעהט איהר מיך, וואס זי לאזט איהם נישט ארויס פֿונ'ם מויל, און איך האב מיר געגעבען דאס ווארט: איין מאל פֿאר אלע מאל, שטיינער פֿונ'ם הימעל זאלען פֿאלען, די וועלט זאל זיך קעהרען — איך מוז מיך בעקאנען מיט דעם דאזיגען פּארשוין! און איך האב אויסגעפֿיהרט מיינס. ביי מיר, אז איך וויל עפּיס דערגעהן א זאך, איז גאר נישטא קיין תירוץ. פֿון געלד שמועסט מען ניט. איך בין דאך א יונגערמאן, ווי איך האב אייך שוין געזאגט, א סוחר און א שענער פֿערדיענער און א קערביל איז בלאטע, אי טאמאו פּאדאבנע...

פֿערשטעהט זיך פֿון זיך זעלבער, אז איינקויפֿען זיך אין חברה איז מיר געווען נישט אזוי גרינג ווי איהר מיינט, איך בין מיר געגאנגען פּאוואלינקע, טריט ביי טריט. תחלת האב איך אנגעהויבען טהון א ווארף אריין א ווארט אזוי מן הצד, מיט א זיפֿץ, א קרעכץ אויף צרות הכלל, געבען אנצוהערעניש, אז אויף אזעלכע זאכען שפּיעלט ביי מיר געלד קיין

ראָלע, אַז מען בעדאַרף אַרויסוואַרפען אַ קערבעל מוז מען אַרויסוואַרפען. איהר פערשטעהט וואָס הייסט „אַרויסוואַרפען“ אַ קערבעל? איינער „נעהמט אַרויס“ אַ קערבעל, דער אַנדערער „וואַרפט“ אַרויס אַ קערבעל. ס'איז אַ חלוק! „אַרויסוואַרפען“ ווערט אָנגערופען: געגעבען אַ חאַפּ-אַרויס דאָס בייטעלע און אַ נעהם-אַרויס די מטבע — איזוואָלטיע, — נאַט אייך הייסט עס, — נישט געצעהלט! אָט אַזוי האָב איך ליעב; נישט אַלע מאָל, פערשטעהט זיך. נאָר דעמאָלט ווען מען דאַרף... דעמאָלט ווען מען דאַרף געבען אַ וואָרף-אַרויס אַ פינפאונצוואַנציגער, צי אַ פיפציגער, צי אפילו אַ הונדערטער, טאָר די האַנד ניט ציטערן. למשל, איהר זיצט מיט אַ קאָמפּאַניע און צאָהלט פאַר אַ מיטאָג אָדער פאַר אַ וועטשערע און מען דערלאַנגט אייך אַ חשבון, בעדאַרפט איהר נאָר געבען אַ חאַפּ אַ קוק אויף דער אונטערשטע שורה און רעדען בעת מעשה פון עפּיס אַנדערש; און אַז מען ברייננגט אייך אויסגאָב בעדאַרפט איהר נישט צעהלען ווי אַ מאַרקיודינע פאַר ציבעלעס, נאָר געבען אַ נעהם און אַ לעג אַריין אין קעשענע— און שוין! דאָס לעבען איז, פערשטעהט איהר מיך, אַ „חדר“, וואָס מען דאַרף איהם דורכגעהן, דורכמאַכען; לעבען דאַרף מען קענען! איך מעג זאָגען אויף זיך, אַז איך קאָן לעבען, ווארום איך ווייס וואו איין און וואו אויס, וואו מען דאַרף און וואו מען דאַרף נישט. איהר קאָנט זיין זיכער אַז איך וועל נישט איבערזאַלצען קיין מאָל, און אויף מיר וועט איהר נישט דערקענען קיין מאָל, צי בין איך מילכיג צי בין איך פליישיג? איהר זאָלט מיך געוועהן זעהען דעמאָלט צווישען די „יענקעלעך“, וואָלט איהר געשווירען מיט אַלע „יענקעלעך“, מיט אַלע „יענקעלעך“. דאָס הייסט קיין לאַנגע האָר האָב איך מיר נישט פערלאָזט, און קיין „העמדעל“ האָב איך נישט אָנגעטהון; איך בין געגאַנגען דעם זעלבען סמאָקינג מיט'ן זעלבען ווייסען זשילעט וואָס איצט; נאָר וואָס דען? איך האָב מיך אינטערעסירט מיט אַלץ וואָס זיי אינטערעסירט, און האָב גערעדט פון דעם וואָס זיי רעדען: „פּראָלעטאַריאַט“... „בעבעל“... „מאַרקס“... „רעאַגירען“... וכדומה אַזעלכע ווערטער האָבען זיך געגעבען אַלע מאָל אַ שאָט ביי מיר פונים אַרבעל, — און מערקווירדיג! וואָס מעהר איך האָב מיך צו זיי געלאָנטשעט, אַזוי מעהר האָבען זיי זיך פון מיר דערווייטערט. בעת איך פלעג אָנהויבען שיטען מיט יענע ווערטער „פּראָלעטאַריאַט“... „בעבעל“... „מאַרקס“... „רעאַגירען“... האָב איך בעמערקט, אַז די „יענקעלעך“ ווערען שטיל, קוקען עפּיס משונה איינס אויף דאָס אַנדערע, רייניגען זיך בעת מעשה

די צייהן... און נאָך מעהר! געלד האָבען זיי ביי מיר רוקא גענומען אַלע מאָל, אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג, דאַרפט איהר וויסען, איז ביי זיי געווען קאָנצערטען, און אַלע מאָל בין איך געווען דער ערשטער אויפ'ן פייער: — דער „דזשענטעלמען" וועט מסתמא היינט אויך נעהמען אַ בילעט ערשטע רייהע פאַר אַ דרייערל?

דער „דזשענטעלמען", — קיין אַנדער נאָמען האָב איך ביי זיי ניט געהאַט — האָט געמוזט נעהמען אַלע מאָנטאָג און דאָנערשטאָג אַ בילעט פאַר אַ דרייערל, אַ ברירה האָט ער געהאַט? דערפאַר אָבער אַז דער „דזשענטעלמען" פלעגט אַריינקומען בעת די „יענקעלעך" האָבען געהאַלטען אין מיטען אַ שמועס, פלעג ווערען שטיל, שאַ, גלייך ווי מען האָט נאָר ניט גערעדט קיין מאָל. שטומע מענשען!... פערשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אַז דעם „דזשענטעלמען" האָט דאָס געבריענט און געבראָטען, נאָר וואָס האָט ער געקענט מאַכען? איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז ווי באַלד איך זויל עפּיס דערגעהן, איז ביי מיר נישט פאַרהאַן קיין טייער. אַזוי לאַנג אַזוי בריים, איך האָב מיך אַריינגעלאָנטשעט צו חברה, חאַטש אויף אַזוי פיעל, אַז מען האָט מיר ערלויבט צו זיין ביי זיי אויף אַ „דיסקוסיע", — דאָרט, האָט מען מיר געזאָגט, וועט „יוסף" האַלטען אַ רעדע... קאָנט איהר פערשטעהן מיין שמחה, אַז איך האָב דערלעבט אַזאַ זאַך; איך וועל זוכה זיין זעהען אָט דעם „יוסף'ן" און וועל איהם הערען רעדען!...

וואו וועט זיין די דיסקוסיע און ווען וועט זי זיין — דאָס האָט מען מכלות געקאָנט ביי זיי וויסען. איך האָב זיי גאָר ניט געוואָלט פרעגען אפילו: איך האָב געוואוסט, אַז מען וועט מסתמא קומען און מען וועט מיר זאָגען. ביי די „יענקעלעך", דאַרפט איהר וויסען, געהט אַלסדינג צו בסוד. אויף זייער לשון ווערט עס אָנגערופען „קאָנספּערייַשען", איך געדענק דאָס דאָזיגע וואָרט אויף אויסווענינג. איך האָב עס פערשריבען ביי זיך אין ביכעל. איך, אַז איך דערהער אַ שענע וואָרט, טהו איך עס באַלד אַ נעהם און אַ שרייב אַריין צו זיך אין ביכעל. אויב עס וועט צוניטץ קומען, אָדער ניין — ווייס איך ניט; נאָר שאַדען אודאי ניט.

הכלל איינמאָל אין אַ שענעם זומערטאָג, שבת איז דאָס געווען, טהוען אַ קום אַריין צו מיר צוויי „יענקעלעך", מיט שוואַרצע העמדלעך געווייַנטליך, און טהוען מיך אַ רוף אַרויס: „קומט"! „וואָהין?" „וואָס געדט'ס אייך אָן? קומט מיט אונז"... העלפט נישט, מוז מען געהן... און מיר האָבען זיך געטהון אַ לאָז דעט-ווייט אונטער דער שטאָדט אַרויס און

פאקי אין וואלד אריין, און בשעת געהן בעגעגנען מיר אלע מאל איין אנדער „יענקעלע“ זיצען אונטער א בוים, קוקט כלומר׳שט קיין צפון-זייט און טהוט א מורקע ארויס: „רעכטס!“ אדער: „לינקס“... זאגען אז איך האב מורא געהאט איז א נארישקייט; וואס האט מען מורא צו האבען פאר א יודען? נאר גלאט ס׳איז מיר עפּיס ניט אנגעשטאנען די מעשה, וואס איך, א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פערדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמאו פאדאבנע, זאל מיך לאזען פיהרען פון יונגלעך, „יענקעלעך“! איהר פערשטעהט?...

האס טויג איך, מיר זענען געגאנגען און געגאנגען, געגאנגען און געגאנגען, ווי זאגט איהר, וואלד איין וואלד אויס, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז מיר האבען זיך דערשלאגען צו א גרויסען הויכען בארג, און ערשט אז מיר האבען ארויפגעקלעטערט אויף דעם דאזיגען בארג, געגעבען זיך א לאז בארג אראב, האב איך דערזעהן פאר זיך א שווארצע מחנה קעפּ. דאס זענען געזעסען אויף דער ערד חברה „יענקעלעך“ בחורים׳לעך אין שווארצע העמדלעך, מיידלעך אין בלוזקעס, און גלאט יונגעלייט, אבער א גוזמא! איך האב מורא אויב ניט א דריי טויזענד שטיק און אפשר נאך מעהר, און שטיל — חאטש א פליג פליה דורך! שטיל אויף די שפּיץ פינגער זענען מיר צוגעגאנגען צו דער מחנה קעפּ, זיך געגעבען א ״ן אנידערע אויף דער ערד, און איך האב גענומען איינקוקען זיך, וואו איז דא ערגיץ דער „יוסף“? און איך האב דערזעהן.... שטעלט אייך פאר וועמען? איך האב דערזעהן א בעקאנטען פארשוין, טאקי איינעם פון די „יענקעלעך“, וואס האבען אין איינעם מיט מיר געגעסען ביי דער אלמנה אין דער רעסטאראציע!... אט האסט דו דיר!

דער ערשטער געדאנק מיינער איז געווען: „סך הכל?... אט דאס איז נאר?.. אט דאס איז ער אט דער „יוסף“?.. און איך האב געמיינט, אז ער איז מי יודע וואס! מיט הערנער!!“... איך וועל אייך זאגען דעם רעכטען אמת, ער האט מיר כמעט הנאה געטהון; ניין, טאקי שטארק הנאה געטהון, וואס ס׳האט זיך אזוי אויסגעלאזט... איך האב געמאכט א פערגלייכונג צווישען „איהם“ מיט מיר, נישט מחמת איך האלט מיך פאר אזא גרויסען פארשוין, וואס זאל ניט זיין שוין קיין שענערעס פאר מיר. איך בין ניט געשאנט, איך וויים אז ס׳איז פאראן שענערע פון מיר אויך, נאר וועדליג „ער“... איהר פערשטעהט? איך וועל אייך איהם אויסמאלען אקוראט, ווי אזוי איך האב איהם דערזעהן די ערשטע מינוט: צוגעשפּארט צו א בוים

איז געשטאנען א קליינס, א בלייכס, אנ׳אויסגעדארטס, אנ׳איינגעטריקנטס, מיט א שמאל הארץ, מיט ווייסע בלאסע, איינגעפאלענע בעקלעך, עטוואס רויטליך, און פערברעמט מיט נאך גאר קליינע בלאנדע הערלעך, נאר א שטערן א הויכער, א ווייסער, א ברייטער, און אויגען א פאר גרויסע ווי ביי א קאץ, נאר ברענענדיגע, און א מויל — און סע רעדט! שטראף מיך גאט, אויב איך הויב גאר אן צו פערשטעהן נאך עד היום, פון וואנען האט זיך עס גענומען אזא כח ביי דעם דאזיגען נפש אויף צו רעדען אזוי הויך און אזוי גיך און אזוי פיעל און אזוי לאנג און מיט אזא היץ און מיט אזא ברען און מיט אזא פייער! איך קאן אייך זאגען, אז דאס איז געווען ניט גלאט גערעדט, ווי מענשען רעדען. דאס איז געווען אדער א שווארץ יאהר, אדער א מאשינע אזעלכע, וואס מען האט זי אנגעדרעהט; אדער פון אויבען איז געווען עפיס אזעלכעס, וואס האט געשאטען מיט ווערטער, געגאסען מיט פייער; אדער דאס האט גאר דער בוים גערעדט... עס האט זיך מיר אויסגעדאכט אלע מאל, אז אט-אט הויבט זיך אויף אט דער קליינער נפש מיט די איינגעפאלענע רויטליכע בעקלעך און מיט די גרויסע אויגען און טהוט א פליה אוועק אינאיינעם מיט די ווערטער אהינצו ערגיץ ארויף... ניין: זאגט אייך וואס איהר ווילט, איך האב שוין געהערט אויף מיין לעבען די גרעסטע און די שענסטע אדוואקאטען — אזא מין רעדען האב איך קיינמאל נישט געהערט און וועל שוין דאכט זיך קיינמאל ניט הערען אויך...

וויפיעל דאס רעדען זיינס האט געדויערט ווייס איך ניט; איך האב נישט געקוקט אויפ׳ן זייגער. איך האב געקוקט אויף איהם און האב געקוקט אויף דער מחנה קעפ, וואס איז געזעסען אויף דער ערד און האבען געשלונגען איטליכס ווארט, ווי די הונגעריגע און ווי די דורשטיגע... נאר ווער עס האט ניט געזעהען בעת מעשה „זי״, דער האט נישט געזעהען קיין שענס אויף זיין לעבען! צווישען דער מחנה קעפ האב איך דערזעהען „זי״ זיצען אויף דער ערד, די פיס אונטער זיך, די הענד צעגויפגעלעגט אויפ׳ן הארצען, דאס פנים לייכט, די בעקלעך פלאמען, דאס אויבערשטע ליפעל קוקט ארויף, און די שענע קארשען-אויגען שמייכלען און גלייך צו איהם, גלייך צו איהם!... למאי זאל איך לייקענען? איך האב אין דער מינוט מקנא געווען איהם נישט אזוי אויף דעם כח פון זיין רעדען, נישט אזוי אויף דעם כבוד מיט׳ן פאטשען בראווא, וואס מען האט איהם געפאטשט נאכדעם אז ער האט אויפגעהערט צו רעדען, — נישט אויף די זאך האב

איך איהם אַזוי ניט מקנא געווען, ווי אויף דעם קוקען, וואָס „זי" האָט אויף איהם געקוקט! פאַר איין קוק אַזעלכען, פאַר איהרען, וואָלט איך אַוועקגעגעבען — איך ווייס אַליין ניט וואָס! דער דאָזיגער קוק האָט גערעדט ווערטער. עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז איך הער איהר קול, ווי זי זאָגט, מיט יענעם בעקאַנטען געזאַנג: „יו-סף"! איך האָב אַייך דאָך געזאָגט שוין, אַז ביי מיר איז אַ מיידעל נישט קיין אַי-אַי-אַי! איך האָב שוין געוועזען מיידלעך, וואָרום איך בין אַ יונגערמאַן, קאָן מען זאָגען, נישט קיין מיאוס'ער, אַ היינטיגער. און אַ שענער פּערדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אַי טאָמאַו פּאַדאָבנע... נאָר אַזוי קוקען האָט אויף מיר נישט געקוקט מיין ווייב אַפילו אין די גוטע יאָהרען, בעת זי איז אויסגעגאַנגען נאָך מיינע טריט... איך בין אַ בעלן געווען מיט אַ כיון צוגעהן צו איהר נאָהענט, זיך אַוועקזעצען כמעט נעבען איהר, זיך דרעהען איהר פאַר די אויגען ווי אַ פליג, זשומען אין אויער אַריין ווי אַ קאָמאַר, — ווער? וואָס? אַ נעכטיגער טאָג — איהרע אויגען האָבען זיך ווי צוויי פּיאַווקעס איינגעזויגען אין זיינע אויגען, און זיינע אויגען - אין איהרע אויגען, און עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט אַז די צוויי, „ער" און „זי", זעהען קיינעם ניט פאַר זיך, נאָר איינס דאָס אַנדערע: ער „זי" און זי „איהם", און ווייטער דאַרפען זיי קיינעם ניט! חבוט הקבר, זאָג איך אייך, איז אַ גאָר ניט אַקעגען דעם, וואָס איך האָב בעת מעשה געפּיהלט. אַ גיהנם האָט געקאָכט ביי מיר אין האַרצען, איך ווייס ניט אויף וועמען: אויף „איהר", צי אויף „איהם", צי אויף זיי ביידע, צי נאָר אויף זיך אַליין?... איך בין יענעם אויפדערנאַכט געקומען אַהיים מיט אַ מוראדיג קאָפּוועהטאָג און האָב מיך געלעגט שלאָפען מיט דער דעה, אַז, חלילה איך וועל לעבען, זאָל מיין פוס דאָרט ניט זיין, ביי דער אלמנה הייסט עס. איך דאַרף זיי אַלע אויף 700 כפּרות! וואָס דאַרף איך זיי? וואָס, ניט אַזוי?... און אַז איך בין אויפגעשטאַנען אין דער פריה, האָב איך קוים דערלעבט די מינוט די רגע ס'זאָל שוין ווערען זייגער צוויי, די צייט פון מיטאָג, און בין מסתמא גלייך אַוועק אַהין, און האָב דוקא געטראָפען ביים טיש די גאַנצע חברה „יענקעלעך" וואָס תמיד, און „ער" איז אויך געווען בתוכם. — איך ווייס נישט ווי אַזוי איהר; איך, אַז איך זעה אַנאַרכיסט, אָדער אַ מיניסטער, אָדער אַזוי אַ בערידהמטען מענשען, וואָס אַפילו מיר אַלע ווייסען גאַנץ גוט, אַז ער איז אַ מענש גלייך מיט אַלע מענשען, עסט גלייך מיט אַלעמען און טרינקט גלייך מיט אַלעמען, נאָר קוים זאָגט מען מיר, אַז דאָס איז אַנאַרכיסט אָדער אַ מיניסטער אָדער אַזוי

בעדריהמטער מענש, דאַכט זיך מיר שוין אויס, אַז ער איז נישט גלייך מיט אַלעמען, אַז עפּיס ליעגט אין איהם אַזעלכס, וואָס מען קאָן עס, ווי זאָגט איהר, נישט אָנטאַפּען... אַזוי איז געוועזען מיט מיר, אַז איך האָב דערזעהען „איהם" נאָך דער דרשה; דאַכט זיך דער אייגענער יענקעלע, וואָס תמיד, נאָר פּאָרט נישט דער. עפּעס ליעגט אין איהם אַזעלכס. עפּעס שטעהט אָנגעצייכענט ביי איהם אויפ'ן פּנים; וואָס — ווייס איך אַליין נישט; נאָר איך וואָלט פאַר דעם „עפּיס" אַוועקגעגעבען מי יודע וויפיעל! נישט מחמת איך בעַדאַרף עס האָבען; אויף וואָס בעדאַרף איך עס? אויף 99 כפרות! איך האָב עס נאָר געוואָלט צוליעב „איהר", ווארום „זי" איז נישט אָפּגעטראָטען פון „איהם" אויף קיין מינוט, און אַפּילו דעמאָלט ווען זי איז צוגעגאַנגען צו מיר און גערעדט מיט מיר, האָט זי אויך אין זינען געהאַט „איהם", נישט מיך. איך בין, דאַרפסט איהר וויסען אַמבין אוייף די זאַכען. מיך קאָסט עס גענוג רבי געלד... עס האָט זיך אָנגעהויבען פאַר מיר אַ נייער גיהנם: פריהער, איידער איך האָב געוואוסט ווער דער יוסף איז, האָט זיך מיר געמאָלט אין מיין כח הדמיון אַ הויכער, אַ שענער, אַ געזונדער, אַ מאַנספּערשוין און איך האָב איהם נישט געקאָנט ליידען, מקנא געוועזען און פיינט געהאַט, ווי איהר קאָנט זיך נאָר פאָרשטעלען. איצט, אַז איך בין שוין געוואָהר געוואָרען, ווער דער מאַנספּערשוין איז, אַז דאָס איז גאָר אַ „יענקעלע" גלייך מיט אַלע „יענקעלעך", האָט מיך פערדראָסען... איך ווייס נישט אויף וועמען: צי אויף „איהר" וואָס זי פערגעטערט איהם אַזוי (און אַז זי פערגעטערט איהם דאָס זעהט דאָך אַ בלינדער אויך), צי אויף „איהם", וואָס גאָט האָט איהם געגעבען אַזאַ כח הדבור, צי אויף זיך אַליין האָט מיך פערדראָסען, למאי האָב איך נישט אַזאַ כח?.. נישט מחמת איך דאַרף עס אַזוי נויטיג האָבען, צו וואָס דאַרף איך עס? און נישט מחמת איך בין חלילה אָהן אַ צונג. מיינט נישט! איך אַז איך וויל רעדען — קאָן איך! איך האָב שוין אַ מאָל גערעדט אויף אַ „זאַסעדאַניע" און דוקא אין „קופּעטשעסקע קלוב", זאָגט דער עולם, אַז איך רעד נישט שלעכט, נאָר נישט שלעכט!.. דער פערדראָס וואָס מיך האָט פערדראָסען, קאָן איך אייך מיט ווערטער נישט אַרויסגעבען; דאָס דאַרף מען פערשטעהן; ניין, דאָס דאַרף מען פיהלען, מען בעדאַרף זיין אויף מיין אָרט, קומען אַלע טאָג אין דער רעסטאָראַציע, אָנקוקען „זי" מיט'ן ווייסען פאַרטוכעל וואָס סע שעמערירט, איהר שען ליכטיג פּנים, וואָס סע שיינט און וואָס סע זינגט; הערען איהר זיס קול, וואָס קוויקט, איהר געלעכטער וואָס צוגעהט זיך אין יעדען אבר, און בשעת מעשה זעהען „איהם" און פיה-

לען אז דאס איז אינגאנצען צוליעב איהם, און נאר צוליעב איהם אליין און ווייטער קיינעם ניט! ניין, מען דארף איהם צונעהמען פונ'ם וועג, מען דארף ער זאל אוועק, מען דארף זיינער פטור ווערען, נאר ווי אזוי? איך וועל דאך נישט געהן סמ'ען איהם, אדער שיסען; איך בין דאך נישט קיין רוצח, איך בין דאך א יוד... ארויסרופען איהם אויף א דועל? — פע! אין א „ראמאן" רופט מען ארויס אויף א דועל, אי דאס גלויב איך ניט, ס'זאל זיין אמת; ס'איז נאר גלאט אזוי, אויף צו בע־שרייבען, קומט אויס שענער... אזוי האלט איך... איך בין געפאלען אויף א שענער המצאה: איך וועל מיך דורכשמועסען מיט איהם אליין, ווי זאגט איהר: „אבגעבען דעם שליסעל דעם גנב אין האנד אריין"... איא, א פלאן? זען נישט לאנג געטראכט—איך האב פיינד לאנג טראכ־טען — טהו איך מיך א רוף אן צו איהם איין מאל נאכ'ן עסען:

— איהר ווייסט? איך האב צו אייך א נויטיגען עסק. איך האב מיט אייך וואס צו רעדען.

און ער? זאל דאס אפילו א ריהר טהון מיט איין אבר. גאר ניט! נאר אנידערגעשטעלט אויף מיר זיינע פראסטע גרויע אויגען, ווי איינער רעדט:

— הנני, איך בין אנגעברייט.

— ניין! — מאך איך צו איהם — ניין, ניט דא, אונטער פיער אויגען. איך וויל ס'זאל זיין ווי מע זאגט, אונטער פיער אויגען.

—קומט—מאכט ער צו מיר און פיהרט מיך ארויס אין דרויסען ארויס און שטעלט זיך אוועק אקעגען מיר אוןווארט, ווי איינער רעדט:

— נו? פאר וואס דבר'ט מען ניט?

— נישט אט דא — מאך איך צו איהם — ווען טרעפט מען אייך אין דערהיים?

— איך קאן זיין ביי אייך—מאכט ער צו מיר און פערחאפט זיך אבער באלד — און אויב איהר ווילט... זייט איהר ביי מיר מארגען פון... (און ער טהוט א נעהם ארויס דעם זייגער) פון האלב צעהן ביז האלב עלף אין דער פריה... נאט אייך מיין אדרעס.

אזוי מאכט ער צו מיר און קוועטשט מיר, און קוועטשט מיר די האנד, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אריין, ווי איינער רעדט: „קאנספירייטען"?...

— קאנספירייטען, האט קיין יסורים ניט! — מאך איך צו איהם און מיר צעגעהען זיך, ווי זאגט איהר, איטליכער אין זיין רוה אריין...

אודאי בין איך יענע נאכט ניט געשלאפען: איך בין, פערשטעהט איהר מיך, געלעגען אין איינע אנגסטען און נאר געטראכט: וואס וועל איך איהם זאגען א שטיינער? פון וואנען זאל איך אנהויבען? און וואס וועל איך טהון טאמער טהוט ער מיר א זאג:

— הערר דזשענטעלמען, וואס האט איהר אייך צו מישען אין פרעמדע עסקים? וואס פאר א מחותן זענט איהר, הערר דזשענטעלמען, מיט א מיידעל, וואס איינער פון די „יענקעלעך" רעכענט זי פאר א כלה שוין פון ווייס איך ווען?..

וואס ענטפערט מען איהם דערויף? אדער וואס טהו איך, אז ער נעהמט מיך א שטיינער פאר'ן קארק און טהוט מיך א שמייס אראפ פון אלע טרעפ? דאס הייסט קיין מורא האב איך ניט, וואס האב איך פאר איהם מורא? איך בין דאך געקומען צו איהם מכוח איין עסק, ממה-נפשך: יא — יא, ניין — ניין: ווארפען זיך איז ניטא פאר וואס!..

אט אזוי בין איך געלעגען אין מחשבות די גאנצע נאכט, און אויף מארגען האלב צעהן דעם זייגער האב איך שוין געקלעטערט צו איהם ערגעץ אין אלדע שווארצע יאהר אויף א בוידעם, אפשר דריטהאלבען הונדערט טרעפ, און האב איהם אקוראט געטראפען אין דערהיים מיט נאך א פאר „יענקעלעך" וואס אז זיי האבען מיך דערזעהן, האבען זיי זיך עפיס מאדנע איבערגעקוקט איינס מיט'ן אנדערען, ווי איינער רעדט: „וואס האט דא צו טהון דער דזשענטעלמען?.." נאר מיין פויגעל האט זיי געגעבען א ווינק זיי זאלען נעהמען דעם וועג, און מיינע „יענקעלעך" האבען זיך דוקא געשטויסען וואס מע מיינט, געטהון זיך א נעהם צו די היטלעך — און נעלם געווארען.

געבליבען מיט איהם אליין, ווי זאגט איהר, אונטער פיער אויגען, נעהם איך און טהו איהם א לעג אוועק א דרשה: אזוי און אזוי, אז איך בין אליין, האטש איך בין א געשעפטסמאן, א מענש מיט א שטיקעל נאמען, און א שעמער פערדינער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמאו פאדאבנע, פונדעסטוועגען ווייס איך אלסדינג וואס אויף דער וועלט טהוט זיך, ווארום איך בין, דארפט איהר וויסען, א היינטיגער, איך לייען אלסדינג, אלע נייע נאמען און זשורנאלען, און איך נעהם און טהו א שיט אויס אלע מאדנע ווערטער: „פראלעטאריאט", „בעבעל"... „מארקס"... „רעאגירען"... „קאנספירישען" וכדומה... אויסגעהערט, מאכט ער צו מיר דוקא פראסט און ווייך און אהן שום הויכע ווערטער:

— מיט וואָס ושע קאָן איך אײַך דינען?

— מיט אַ קלײניגקײט — זאָג איך — מיט אַן עצה.

— איך?.. אײַך?.. אַן עצה?..

אַזוי מאַכט ער צו מיר און טהוט אַ שטעל אַװעק אויף מיר די פּראַכטפולע גרויסע אויגען, ווי אײנער רעדט: „ווי קום איך, אַזאַ שנעק ווי איך בין, געבען עצות אַזאַ דזשענטעלמען?..“ איהר פערשטעהט? ס'איז איהם אַלײן געווען פריקרע, ווי זאָגט איהר, איבער דער טבע. און מיר איז דאָך אַוודאי געווען פריקרע, נאָר וואָס זאָל איך טהון? איך האָב דאָך שוין אָנגעהויבען, בעדאַרף מען דערפיהרען, ווי זאָגט איהר, צו אַ ברעג. און איך נעהם און טהו איהם אַ זאָג-אויס, וואָס מיך קוועטשט מיט אַ דערצעהל-אויס, וואָס בײַ מיר אויפ'ן האַרצען טהוט זיך פון דער ערשטער מינוט, וואָס איך האָב „זי“ דערזעהען, ביז צו הײַנטיגען טאָג, ממש איך לעב נישט, דאָס הײסט „זי“ לאָזט מיך נישט לעבען!.. איך בין דאָס גאָר נישט געוואָהנט געוואָרען, זאָג איך, אַז איבער אַ מײדעל — זי מעג זיך זײַן אפילו די בת-מלכּה אַלײן, — זאָל איך אַזוי „רעאַגירען“, וואָרום סך-הכּל בין איך דאָך גאָר אַ יונגערמאַן, האָטש אַ הײַנטיגער, דאָך אַ סוחר מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שענער פערדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאַ פּאַדאָבנע...

אויסגעהערט, מאַכט ער צו מיר ווידער אַמאָל פּראָסט און ווײך און אָהן שום הויכע ווערטער:

— אויב איהר פרעגט בײַ מיר אַן עצה, וואָלט איך אײַך זאָגען, איהר זאָלט רעדען מיט „איהר“ אַלײן...

— נו, און איהר? זאָג איך.

— איך וויל ניט — מאַכט ער צו מיר און פערהאַפּט זיך באַלד — איך קאָן ניט, איך האָב קײן צײַט ניט פערנעהמען זיך מיט אַזעלכע זאַכען.

— נײן! — מאַך איך צו איהם — ניט דאָס מײן איך. איך פערלאַנג נישט פון אײַך, אַז איהר זאָלט מיט איהר רעדען. ווי קאָן איך דאָס פערלאַנגען? איך פרעג אײַך נאָר, וואָס וועט איהר זאָגען דערויף?..

— וואָס קאָן איך — זאָגט ער — דערויף זאָגען? אויב איהר געפיהל צו אײַך איז אַזוי ווי אײַער געפיהל צו איהר...

אַזוי מאַכט ער צו מיר פּראָסט און ווײך און אָהן שום הויכע ווערטער, און געדט און טהוט אַ נעהם אַרום דעם זײגער, ווי אײנער רעדט: „אונזער שמועס איז שוין באַלד ווי געענדיגט“... די קונץ פון קוקען אויפ'ן זײגער, דאַרפט איהר וויסען, פערשטעה איך גאַנץ גוט. איך, אַז איך וויל יענעם פּשוט

חערען, בין איך מיך אויך אַזוי נוהג. דער חסרון איז וואָס ניט יעדער שטוימט זיך וואָס מען מיינט. איך, ועדט אידר, האָב מיך דוקא יאָ אָנגעשטויסען און האָב מיר גענעבען אַ הויב אויף, געבעטען אידם אַז די מעשה זאָל בלייבען צווישען אונז, „קאָנספּיראַטיווישען״ הייסט עס, און בין אַוועק אַהיים. וואָס זאָל איך אייך זאָגען? דאָס וואָרט „פרעהליך״ איז אַ הונד! „גליקליך״? — נאָך אַלץ נישט דאָס! אויפ׳ן זיבעצינסטען הימעל!!! ווען איך האָב ניט בעגעגענט האָט זיך מיר, הערט אידר, געגליסט נאָר אַרומהאַפּען קושען. אַלע און אַלעס האָבען בעקומען אין מיינע אויגען נאָר אַ בעזונדער חן. פון יוסף׳ן אַליין שמועסט מען ניט: איך האָב אידם יענעם טאָג ליעב געקראָגען ממש ווי איין איינענעם ברודער. איך זאָל מיך ניט שעמען וואָלט איך מיך אומגעקעהרט אידם אַ קוש טהון, און איך זאָל ניט מורא האָבען, אַז ער וועט זיך געפינען בעליידיגט, וואָלט איך אידם אונטערגעטראָגען אַ מתנה: אַ גאָלדענעם זייגער מיט אַ שען קייטעל מיט אַ היבשען ברעלאָק.

פאַר גרויס שמחה בין איך גאָר אַוועק אין קלוב. איך, דאַרפט אידר וויסען טהו מיך אַ חאַפּ אַריין אַמאָל אין קלוב אַריין, ווי זאָגט אידר „צווישען טאָג און נאַכט״, נישט מחמת איך האָב ליעב דאָס שפּיעל, איך אַליין שפּיעל ניט; נאָר איך האָב ליעב זעהען ווי יענער שפּיעלט; און אַמאָל, זעלטען — זעלטען, געבען אַ „שמיר״ אונטער אויף יענעמס קאָרט, איז איינס פון די צוויי: אָדער מען נעהמט אויס, אָדער מען ווערט בעגראָבען. דאָס מאָל איז מיר דוקא געראָטען, ס׳איז מיר אַוועקגעגאַנגען דאָס קערטעל זאָג איך אייך, ווי קיינמאָל נישט! איך האָב אָנגעשלאָגען אַ שען קערבעל און האָב געגעבען אַ רוף צונויף די חברה „באָסיאַקעס״ (אַזוי הייסען ביי אונז אין קלוב די דאָזיגע, וואָס בלייבען אָהן קליין־געלד) און האָב געגעבען אַ שטעל אַוועק אַ וועטשערע און דוקא מיט שאַמפּאַניער וויין „רעדערער״ און אַז איך בין געקומען אַ היים, — געוועזען שוין גרויסער טאָג — האָב איך געטראָפען ביי היך אויפ׳ן טיש אַ דעפּעש, אַז מען רופט מיך אַרויס עקסטרא צוליעב זעהר אַ נויטיגען געשעפט. און דאָס ווייסט אידר דאָך מסתמא, אַז „נאַש־בראַט״, ווי באַלד ער בעקומט אַ דעפּעש מכוח געשעפט, איז אַ סוף, פאַרפאַלען, ווי זאָגט אידר, די קוה מיט׳ן שטריקעל, אַ כפרה אַלסדינג, מען הויבט זיך אויף און מען פאָהרט.

אַוועקגעפאָהרען בין איך איינענטליך אויף צוויי טאָג און געזוימט האָב איך מיך געוויינטליך דריי וואָכען, און אַז איך בין געקומען צוריק האָב איך דאָך באַלד געגעבען אַ לויף אַוועק אין דער רעסטאָראַציע עסען, און

האָב געטראָפֿען דאָרטען איין איבערקערעניש: פֿון די „יענקעלעך“ איז ניט געבליבען קיין האָר אפילו, און די וואָס זענען געבליבען, זענען אויך געװען נישט דאָס וואָס תמיד: עפּיס זענען זיי מיר געװען ווי צודרעהט, משוגע צודידערט און צופלאָכטען, זיי האָבען אָבגעחאַפּט דאָס עסען, ווי זאָגט איהר, על רגל אַחת, און צוקראָכען זיך מיט אַראָבגעלאָזטע קעפּ, ווי די הינט נאָך אַ רעגען, דער אַהער און דער אַהין...

נאָר מעהר פֿון אַלעם האָט מיך געוואונדערט: וואו איז יוסף? פֿאַר וואָס זעהט מען ניט יוסף׳ן? איך קוק מיך צו צו די „יענקעלעך“ — עפּיס איז מען מיר מאָדנע האָפּערדיג, עפּיס שטיקט מען זיך: שו-שו! שו-שו!... ס׳איז ביי זיי ניט נאָר קאָנספּירײשען, ס׳איז שוין, ווי זאָגט איהר, „קאָנ-ספּירײשען-שבקאָנספּירײשען“!... איך טהו מיך אַ קוק איין אין איהר — „זי“ איז מיר אויך משונה שוויַיגענדיג, פֿערטראַכט און שטאַרק „קאָנספּירײ-שענדיג“... די שעהנע בעקלעך פֿלאַמען נישט, די קאַרשען-אויגען שמייכלען ניט, וואו זענען אַהינגעקומען די חן-גריבלעך וואָס בעטען זיך: נאַ קוש מיך! עפּיס הערט מען נישט מעהר איהר געלעכטעריל, יענץ געלעכטעריל, וואָס אַז זי הויבט אָן צו לאַכען לאַכט מיט איהר אַלסדינג, איהר, און דער טיש, און די ביינקלעך, און די ווענד, און דאָס גאַנצע לעבען!...

דאָס פֿערשטעהט איהר דאָך מסתמא אַליין, אַז שטאַרק בייַנקען האָב איך נאָך דעם יוסף׳ן נישט געבייַנקט... איך האָב מיר נאָר געבראָכען דעם קאָפּ: וואו האָט ער געקאָנט נעלם ווערען? צי אויף אַ קורצע צייַט, צי אויף שטענדיג? צי שהײַבט ער בריוועלעך, צי ניין? פֿרעגען ביי די „יענקעלעך“ — ענטפֿערן זיי דען? זיי קוקען אייך אין די אויגען אַריין, קאַלופּען בשעת-מעשה די ציינער און שוויַיגען, ווי איינער רעדט: „יונגער-מאַן, אַז איהר וועט וועלען אַלסדינג וויסען וועט איהר גיך אַלט ווערען“...

ערשט מיט אַמאָל אין אַ שענעם פֿרימאָרגען איך קום צוגעהן איין מאָל אין דער רעסטאָראַציע עסען, טרעף איך די „יענקעלעך“ זיצען אַלע אַרום טיש, איינער לייענט פֿון אַ בלאַט און דער גאַנצער איבעריגער עולם האָרכט. אַ פּנים אַז דאָס מוז זיין פֿון יוסף׳ן. פֿון וואַנען ווייס איך עס? פֿון „איהר“. „זי“ מיט׳ן ווייסען פֿאַרטוכעל און מיט די קאַרשען-אויגען שטעהט ביי דער זייַט, צוגעפֿלעגט די הענד אויפ׳ן האַרצען, דאָס פּנים לייַכט, די בעקלעך פֿלאַמען, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט אַרויף — פּונקט ווי דע-מאָלט אין וואַלד... דער חילוק איז נאָר געווען, וואָס דעמאָלט האָבען די שענע קאַרשען-אויגען געקוקט אויף יוסף׳ן, און איצט האָבען זיי געבלאָנזעט

ערגיץ אין דער לופטען, געזוכט א פנים אלין איהם, אלין יוסף׳ן!... וואס טוט איך, איך האב קוים דערלעבט די זאלען אוועקלייגען דאס בלאט, האב איך עס געגעבען איין עפען־אויף און א קוק אריין אינווייניג — און עס איז מיר מיט אמאל פערענטפערט געווארען אלע קשיות: מיין יוסף האט געהאלטען אין דער ארבייט!... איך האב אבער געוואוסט, אז ער וועט ניט גוט אבשניידען; אז ניט היינט מארגען, — אריין אין קרויט מוז ער... דעם שפיץ האט מען, געוויינטליך, נאך נישט געקאנט וויסען, נאר פערשטאנען האט מען אז א קניפ אין בעקעלע, ווי זאגט איהר, וועט מען איהם נישט געבען, קיין האניג וועט ער נישט לעקען און קיין בשמים וועט ער נישט שמעקען...

וואס ביי מיר איז געווען דעמאלט אויפ׳ן הארצען קאן איך אייך נישט איבערגעבען; זאגען אז ס׳זאל מיך שטארק ארען קאן איך נישט, ווארום ער איז מיר דאך פארט געשטאנען פאפעריק, ווי זאגט איהר, א ביין אין האלז... און ווידער איך זאל זאגען, אז עס האט מיך געפרייט, איז דאס אויך ניט אינגאנצען אמת, ווי זאגט איהר, מיט געפיהל, מע טאר דאך אזעלכס נישט ווינשען דעם ערגסטען שונא אפילו. אדרבה, איך האב איהם געווינשען מיט׳ן גאנצען הארצען, מעגט איהר מיר זיכער גלויבען, אז גאט זאל איהם א נס טהון און מע זאל איהם... אינגאנצען הייסט עס אפרייני־גען — דאס קאן דאך ניט זיין; נאר אזוי עפיס א גרינגע שטראף... איהר פערשטעהט?...

ווי אין א טשאד, זאג איך אייך, בין איך ארומגעגאנגען די עטליכע טעג, זיך גאר קיין ארט נישט געקאנט געפינען. און אז איך בין געוואהר געווארען, אז דער עסק האט זיך שוין ברוך השם געענדיגט און אז מארגען ווערט ארויסגעטראגען דער פסק, שווער איך אייך ביי מיין לעבען — ס׳איז ביי מיר טייער — אז איך בין יענע נאכט ניט געשלאפען, ניט אנגע־הויבען שלאפען, זיך געקאטשעט פון איין זייט אויף דער אנדערער, און געמוזט סוף כל סוף אויפשטעהן, און האב מיך געפרובט געבען א קוק־אריין אין קלויב אריין, נישט אזוי צוליעב דער שפיעל, ווי איך האב גערע־כענט טאמער וועל איך קאנען פערגעסען חאטש אויף א מינוט... דאס הארץ איז מיר עפיס געווען צו שווער, איך האב געפיהלט, כמעט געוואוסט אז עה האלט שמאל.

און כך הוה. איך קום אין דער געוויינטליכער צייט אין דער רעסטא־ראציע, בעגעגען איך פון דארט ארויסשפרינגען צוויי „יענקעלעך", שטארק

צעפלאָכטען, פאַרטאַרעראַמט — סכנות נפשות! אַרײַנגעקומען אינווייניג האָב איך געטראָפען אַ פּאָר פרעמדע מענשען עסען. צום טיש דערלאַנגט שוין ניט „זי", נאָר די מוטער, און די מוטער אַליין איז עפּיס אויך, ווי זאָגט איהר, לא עליכם'דיג. איך וואָלט געמעגט שווערען אַז פערווײנט... בין איך גישט פויל אויף דער פּען און נעהם און טהו זי אַרויף אָב אויף אַ זײַט:

— וואו איז ערגיץ אייער טאָכטער?

— בײַ זיך — מאַכט זי צו מיר און טהוט מיר אַ חײַז מיט די אויגען אַהין אויף אַ קליין אַלקירעל, וואָס זעהט אויס ווי אַ שטײַגעל מיט אַ טירעל.

די שפּיעל וואָס איך האָב געשפּיעלט מיט דער מוטער איז געווען, דאַרפט איהר וויסען, אַ מאָדנע שפּיעל. רעדען עפענטליך מכח אַכטצעהן און דרײַצעהן האָב איך מיט איהר קיינמאָל ניט גערעדט; נאָר פאַרשטאַנען האָב איך, אַז זי וויל דעם שדוך: אַ יונגערמאַן אַ הײַנטיגער, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שענער פערדיענער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאַו פּאַדאָבנע — פאַר וואָס זאָל זי ניט וועלען? אדרבה, איך האָב איהר אַ פּאָר מאָל געגעבען אָנצוהערעניש, אַז איך אינטערעסיר מיך מיט איהר טאָכטער זעהר געשמאַק! אַ סימן — איך קאָן ניט לײַדען, וואָס זי דערלאַנגט אַליין צום טיש... טרעפט זשע, וואָס ענטפערט זי מיר דערויף?

— איהר קאָנט ניט לײַדען וואָס זי דערלאַנגט? דערלאַנגט מען אַליין!...

אַזוי טהוט זי צו מיר אַ זאָג, די מוטער הייסט עס, און דערלאַנגט זיך אַ שמיר אַרויף מיט'ן נאַקעטען עלענבויגען איבער'ן פּנים, און געה טהו איהר עפּיס!

וואו זשע האַלט איך? — בײַם קליינעם אַלקעריל. ווי אַזוי און מיט וואָס פאַר איין אופן איך האָב געטהון אַ געה אַרײַן אין דעם קליינעם אַלקעריל אַרײַן? וואָס זענען געווען די ערשטע ווערטער, וואָס איך האָב איהר געגעבען אַ זאָג? — פרעגט מיך בחרם אויב איך הויב אָן געדענקען אפילו! איך געדענק נאָר, אַז איך האָב זי געטראָפען אינים זילבינגען ווייסען פאַר-טוכעל וואָס תמיד, זיצען בײַם פענסטער צונויפגעלייגט די הענד אויפ'ן האַרצען, דאָס פּנים בלאַס, די בעקלעך חײַם, קיין טראָפּען בלוט ניטאָ, דאָס אויבערשטע ליפּעל קוקט אַרויף, און די שענע קאַרשען-אויגען איבער-געצויגען ווי מיט אַ רויכעל, קוקען ערגיץ ווײַט — ווייט, פערטראַכט, און נישט קיין איינציגע טרעהר, נישט קיין סימן פון קיין טרעהר, נאָר אַ שטילער, שטומער טרויער, זעהט מען, ליגט אויסגעגאָסען אויפ'ן קוים-קוים אָנגע-קנייטשטען ווײַסען שטערען. איך שווער אײַך בײַ מײַן לעבען, הערט איהר—

ס׳איז בײַ מיר טײַער — די איז אין דער דאָזיגער מינוט געװען אַזױ שײן, אַזױ געטליך, אַז איך בין גרייט געװען זיך געבן אַ טרױ אַ האַלגער פֿאַר איהרע פֿיס און אױסקושען איהר די טריט!... דערװעהען מיך, האָט זי זיך דוקא ניט איבערגעשראָקען, דוקא נישט געגעבען זיך קיין חאַפּ־אױף און דוקא נישט געפֿרעגט מיך װאָס איך דאַרף. איך האָב אַליין גענומען און געשטעלט אַװעק אַ בײַנקעל און אַװעקגעזעצט זיך אַקעגען איהר און גענומען רעדען, רעדען, אָהן איין אױפֿהער, אָהן אַ ברעג. אַ קװאַל פֿון װערטער האָט זיך בײַ מיר געגעבען איין עפֿען אױף און איך האָב גערעדט און גערעדט און גערעדט. װאָס איך האָב גערעדט — זאָג איך דאָך אײַך אַז איך װייס ניט. דער פּשט אַ פּנים איז געװען אַזױ: איך האָב איהר געװאָלט אױסרעדען דאָס האַרץ, טרייסטען זי, איהר געבען צו פֿערשטעהן, אַז זי טאָר ניט „רעאַגירען" אַזױ שטאַרק... אױף אונזער לשון הייסט עס: זי זאָל זיך נישט נעהמען אַזױ צום האַרצען, װאָרום די איז נאָך צו יונג, און צו פֿריש, און צו שײן... איך האָב איהר געדרינגען, אַז איהר גליק קאָן מען נאָך גאָר ניט װיסען... אַט למשל בין איך אַ יונגערמאַן אַ סוחר, אַ היינטיגער, מיט אַ שטיקעל נאָמען, און אַ שײנער פֿערדינער, און אַ קערבעל איז בלאָטע, אי טאָמאָ פּאַראָבנע... אַ סימן: לאָז זי מיר נאָר זאָגען איין װאָרט, אַז זי איז גרייט צו פֿערגעסען אַלסדינג װאָס ס׳איז געװען ביז אַהער, גלײַך װי עס װאָלט גאָרנישט געװען, גאָר ניט, קיין שום יוסף, מיט קיין שום „יענקעלעך" מיט קיין שום „קאָנספּירײשען" אױף דער װעלט!...

הערט איהר? איך װייס אַליין ניט פֿון װאַנען עס האָט זיך צו מיר גענומען אַזאַ כח הדבור! און טאָמער מיינט איהר אַז זי האָט מיר עפּיס געענטפֿערט דערױף? אָסור! געזעסען און געקוקט און געקוקט און געקוקט... װאָס האָט געקאָנט בעדייטען דער דאָזיגער קוק? דער דאָזיגער קוק האָט געקאָנט בעדייטען: „איהר מיינט עס מיט איין אמת? עס גלױבט זיך מיר עפּיס ניט!..." אָדער: „איך װעל מיר איבערלייגען"... אָדער: „לאָזט מיך צורוה"... אָדער גאָר: „יוסף"... איהר פֿערשטעהט? — ניט „יוסף", נאָר: „יו—סף"! . . . . :

װאָס פֿאַר אַ פּנים איך האָב נאָכדעם געהאַט בײַ זיך אַליין אין די אױגען — מעגען שױן מײַנע שונאים האָבען אַזאַ יאָהר!... איך האָב עטליכע טעג דורכאַנאַנד מיך געשעמט װייזען זיך פֿאַר די אױגען... און אַגב איז מיר אױפֿ׳ן האַרצען געװען אַזױ װיסט, גלײַך װי איך אַליין װאָלט מיך פֿיהלען

די פאר א שטיקעל הויב אינ'ם אומגליק וואס זיי איז געשעהן... וויפיל איך האב מיך ניט געמוטשעט איך זאל איהם ארויסשלאגען פון די געדאנקען, פארגעסען איהם, אט דעם יוסף'ן — אונמעגליך!... איהר דארפט וויסען, אז איך פון חלומות האלט ניט, פאר מתים האב איך קיין מורא ניט, און אין כשוף גלויב איך ניט, נאר איך שווער אייך בנאמנות, ס'איז נישט אהועקגעגאנגען די נאכט ער זאל ניט קומען מיר צו חלום, יוסף הייסט עס, מיך ניט אויפוועקען און בעוויזען מיט דער האנד אויפ'ן האלז, אז ס'איז ביי איהם, ניט אין מיין מאס, ארום און ארום האלז א בלויען צייכען... ווי מיינט איהר, א חלום האט עפיס א ממשות? איך וויים א פאקט, וואס האט זיך געטראפען אמאל מיט מיינעם א פעטער... נאר נארישקייטען! איך האלט נישט פון חלומות!... איך בין גלאט אזוי געוועזען צודרעהט, פערלארען דעם אפעטיט צום עסען, אויפגעהערט שלאפען... פאר פחד מיינט איהר? ניין! נאר א בעקאנטער מענש, געזעסען מיט איהם וויפיל מאל ביי איין טיש — איהר פערשטעהט? האב איך מיך מישב געוועזען, ווי זאגט איהר, וואס ס'וועט זיין וועט זיין, — כ'האב מיך אנגענומען מיט הארץ און האב געטהון א גערה אוועק אהין, גלייך צו זיי אין דער רעסטאראציע אריין.

איך קום צוגעהן אין דער רעסטאראציע — ווער מיר רעסטאראציע? וואס מיר רעסטאראציע? עס הויבט זיך גאר ניט אן — אויסגעטריקענט דאס ארט אפילו! וואו איז אהינגעקומען די רעסטאראציע? — ארויסגעפאהרען שוין פון עטליכע טאג! „וואס הייסט ארויסגעפאהרען?" „ארויסגעפאהרען הייסט ארויסגעפאהרען"... איך טהו א קלונג אן אין הויף אריין, א לויף אריין צום בעל הבית: „וואו איז אהינגעקומען די רעסטאראציע? וואוהין איז זי אריבערגעפאהרען?" א נעכטיגער טאג — קיינער ווייסט ניט, קיינער קאן מיר ניט זאגען וואוהין! הויב איך דאך אן מסתמא צו פייערען, ווי זאגט איהר, אריין אין דער אמביציע. און איך, אז איך טהו א קום אריין אין דער אמביציע, איז סכנות נפשות! איך בין ארומגעלאפען, שווער איך אייך, ווי א משוגע'נער, אויסגעוועזען וואו די וועלט האט אן עק!... און די „יענקעלעך"? ווי אויף צו להכעיס איהר זאלט זאגען חאטש איין „יענקעלע" אויף א רפואה!... בין איך אוועק אין פאליציי חוקר ודורש זיין, מאכען א „ספראווקע" הייסט עס... געקומען אין פאליציע, טהוט מען מיך א נעהם אויף: „טשטא נאדא?" זאג איך: „דאס און דאס, אזוי און אזוי, וואו איז אהינגעקומען די רעסטאראציע?..." פרעגט מען מיך: „וואסער רעס-

טאראציע?" זאג איך: "דו און דו". פרעגט מען מיך: "אויף וואס דארף איך זי?..." איהר פערשטעהט — זאל איך זיי געהן דערצעהלען אויף וואס איך דארף זי?!... שווייג איך דאך, פרעגען זיי מיך נאך אמאל און נאך אמאל, איך זאל זיי זאגען, "אויף וואס איך דארף זי?..." וואס טויג אייך, איך האב מיר געקויפט, ווי זאגט איהר, מפטיר... נו-נו, איך האב עס געהאט א לויפעניש! דער רוח האט מיך געטראגען!... חאטש, אז מען וויל צוריק, וואס אייגענטליך האב איך געהאט מורא צו האבען, אז סך הכל בין איך דאך נאר א יונגערמאן א סוחר, מיט א שטיקעל נאמען, און א שענער פערדיענער, און א קערבעל איז בלאטע, אי טאמאו פאדאבנע. איך אין אזעלכע עסקים מיש מיך נישט! ווי זאגט איהר: "ניע יעווזי טשעסנאקו— אז מען עסט ניט קיין קנאבעל הויסט עס..." נאר וואס דען? איך האב עס פיינט! איהר פערשטעהט? — איך האב עס פיינט און שוין!... איך האב מיך פערשאלטען, זאג איך אייך, דאס געביין. נא דיר א רעסטאראציע! נא דיר א מיידעל! נא דיר א יוסף!.. איך וואלט שוין אליין געוואלט זי פערגעסען און א סוף. איז אבער ווי אויף צו להכעיס קריכט זי מיר ניט ארויס פון קאפ! נאך עד היום שטעהט זי מיר פאר די אויגען מיט'ן ווייסען פאר-טוכעל וואס שעמערירט, מיט די שענע קארשען-אויגען, וואס קוויקען, מיט'ן קליינעם ליפעל וואס קוקט ארויף, מיט די חנגריבעלעך וואס בעטען זיך: נא קוש מיך, אין מיט'ן געלעכטערעל וואס צעגעהט זיך אין איטליכם אבר... און אפט מאל מאכט זיך ביי נאכט, אז איך האלט אין רעכטען שלאף, הער איך איהר קול: "יו—סף!.." "יו—סף!" חאפ איך מיר אויף אין א קאל-טען שוויים, ווארום קוים דערמאן איך מיך אן "איהר", אזוי קומט מיר באלד אויף די געדאנקען "ער"...

ווערט איהר? איך ווארט ניט ביז איהר וועט זיך געבען א טהו א געהם צום זייגער; איך ווייס אליין, אז אלסדינג אויף דער וועלט מוז האבען א סוף... האט נאר קיין פאראיבעל ניט, וואס איך האב ביי אייך צוגענומען אביסעל צופיעל צייט, און גיט מיר אייער האנד, אז אלסדינג וואס כ'האב אייך דא דערצעהלט וועט דאס בלייבען צווישען אונז ביידען, ווי זאגט איהר: קאנפידענשען...

אדיע!

ניטאַ קיין נייעס.

נישטא קיין נייעס

(צוויי לשנה טובה בריוולעך).

א) וואָס אַ שניידער פון אמעריקא שרייבט צו זיינעם אַ פריינד פון דערהיים.

ב) וואָס אַ שניידער פון דערהיים שרייבט צו זיינעם אַ פריינד אין אמעריקא.

א.

מײַ דיר פרענד 1) ישראליק!

לשנה טובה תכתבו ותחתמו דו מיט דײַן וויף 2) מיט דײַנע טשילדרען 3) איהר זאָלט זײַן אָללרײַט 4) מיט כל ישראל אמן. מיר האָבען גרויס טראָבעל 5) פון דעם וואָס דו שרײַבסט אונז ניט קײַן לעטטער 6), וואָרום זינט עס האָבען זיך אָנגעהויבען בײַ אייך די רעוואָלושאָן מיט דער קאָנסטיטושאָן 7) די מעססעקרעס 8) געדענ־ קען מיר אַרום דיסאַנפוינטעט 9) ממש אָהן קעפּ. אויב דאָס, וואָס אונזערע פּײַ־ פּערס 10) שרײַבען, איז ניט קײַן בלאָף 11), האָט מען שוין בעדאַרפט אַוועק־ לעגען בײַ אייך אַ האַלבע וועלט, אַלע טאָג הערען מיר פון אייך איין אַנדער מענסיישאָן 12). נעכטען האָב איך געלייענט אַ קייבל 13), אַז מיסטער קרו־ שעוואַן, דעם פּרעזידענט פון דער פערטער דומע, האָט מען געהאַנגען,— שרײַב מיר צי ס'איז אמת. און פון דײַנע ביזנעס 14) זאָלסט דו מיר שרײַבען, און צי דו אַרבײַטסט אין אַ שאָפּ 15) אָדער דו ביזט אַ באָס 16) פאַר זיך? און וואָס מאַכט דײַן חנה־ריקעל? און וואָס טהוט הערשעל? און מײַן קאָ־ זען 17) ליפּאַ וואָס מאַכט? און יאָסעל הענקיס? און בענצי מיט רחל'ען?

---

1) מיין טייערער פריינד. 2) ווייב. 3) קינדער. 4) אין בעסטען שטאנד. 5) יסורים. 6) בריעף. 7) רעוואָלוציע, קאָנסטיטוציע. 8) פּאָגראָמען. 9) צעטראָגען. 10) גאַזעטען. 11) גוזמא. 12) איבערראשונג. 13) דעפּעש. 14) געשעפטען. 15) קראָם. 16) בעל־הבית. 17) געשוויסטערקינד.

און זלאַטקע? און מאַטעל? און די איבעריגע אַפּריִטערעס 18) וואָס מאַכען זיי? און צי טראַכסט דו וועגען איבערצופּען 19) קיין אַמעריקאַ? אַלצדינג זאָלסט דו מיר אַרויסשרייבען אין דיין לעטטער. און וועגען מיר וואָס זאָל איך דיר שרייבען, מיין דער פרענד? איך בין אָללרייט און מיין ווייב איז אָללרייט און מיינע טשעלדרען זענען אָללרייט. דאַנקען גאָט מיר מאַכען דאָ אַלע אַ לעבען. מיר אַרבייטען שווער און ביטער, אָבער מיר מאַכען אַ לעבען. קיין געלד סייווען 20) מיר ניט, נאָר מיר פערנעהמען צוויי ראומס 21) מיט אַ קיטשען 22). אַ גאַנצען טאָג אַרבייטען מיר און ביינאַכט געהען מיר אַרויס אויף פּלעזשור 23), אָדער אויף אַ מיטינג פון סאָשעליסטען 24), אָדער פון זאַיאָניסטען 25) אָדער גאָר אין אַ יודישען טעאַטער. דאָס גאַנצע לעבען ווערט מען טאַקע פערשוואַרצט, דערפאַר זענען מיר אָבער פריי, און איך קאָן מיר זיין אַ מעמבער 26) אין וואָס פאַר אַ סאָסייטי 27) איך וויל, און אַז איך וויל ווער איך אַ סיטיזען 28) און ווער צוגעלאָזען צו עלעקשאָן 29). איין זאַך גע־הט אונז דאָ ניט אַיין — די היים. אָ, בענקט זיך אַהיים! מיין דזשענע (זי הייסט שוין מעהר ניט בלומע, נאָר דזשענע) לאָזט מיך ניט עטעמען. זי טרייבט מיך, מיר זאָלען פאָהרען קיין ראַשען 30) אויף קבר אָבות. זאָלסט אָנקוקען איצט מיין דזשענע, וואָלסט דו זי ניט דערקענט. אַ לייִדי 31) מיט אַ העט 32) און מיט גלאָווס 33), איך שיק דיר דאָ די פּיקטשור 34) פון מיין דזשענע מיט מיין פעמעלי 35). וואָס זאָגסט דו אויף מיין עלטערן בּאָי 36)? דאָס איז מאָטעל. מייק הייסט ער שוין אַצונד. ער איז אָללרייט. ער אַרבייט אין אַ פעקטאָרי 37) און פערדיענט פון 10 ביז 12 דאָלאַר אַ וואָך. ער זאָל ניט געמבלען 38), וואָלט ער גאָר געווען אָללרייט! דער אַנדערער, דזשעק, איז געווען פריהער ביי דער אַרבייט, היינט האָט ער זיך צוגעלערנט אַ ביסעל ענגליש און איז אַ בוקקיפּער 39) אין אַ באַרבערשאָפּ 40). דער דריטער ממזר, בענדזשעמען, דיענט אין אַ סאַלון 41). קיין ווייִדזשעס 42) נעהמט ער ניט, נאָר ער ברענגט אַהיים אַמאָל 6 דאָלאַר און אַמאָל — 8. דער 4-טער, דער באָיטשיק וואָס מיט'ן היטעלע איז אַ גוטער לאָפער 43), וויל ניט געהן אין סקוהל (שול), ליגט טאָג ווי נאַכט אין סטריט 44) און שפּיעלט אין באָל 45). די מיידלעך

18) שנײדערס. 19) איבערקלײבען זיך. 20) קלױבען. 21) חדרים. 22) קיך. 23) פער-גינען. 24) סאָציאַליסטען. 25) ציוניסטען. 26) מיטגליעד. 27) געזעלשאַפט. 28) בירגער. 29) וואַהלען. 30) רוסלאַנד. 31) מאַדאם. 32) הוט. 33) הענטשקעס. 34) בילד. 35) פאַמיליע. 36) יונג. 37) פאַבריק. 38) שפּיעלען אין קאָרטען. 39) בוכהאַלטער. 40) פאַריקמאַכער. 41) שיינק. 42) געצאַהלטס. 43) אַ דער רוח ווייסט וואָס. 44) גאַס. 45) מיאַוש.

אלע ביי מיר זענען אויך אלרייט. זיי ארבייטען אין די שעפער 46) און האבען שוין געלד אין די בייגק. דער חסרון, וואס מען קוקט זיי ניט אן אין די אויגען. זיי געהען ווען זיי ווילען און וואוהין זיי ווילען און מיט וועמען זיי ווילען. אמעריקא איז א פריי לאנד. מען טאר ניט זאגען יעגען קיין דעה, אפילו איין אייגענער טאכטער. אט צום ביישפיעל מיין עלטערע טאכטער, חיה האט זי געהייסען, איצינד הייסט זי שוין פרענסיס, האב איך מיט איהר געהאט א דזשאב 47)! זי האט זיך פערליעבט און חתונה געהאט אהן מיין וויסען פאר א פוסטען באי, פון די וואס בעלאנגען צו די פיקפאקעטס 48). ער איז אנטלאפען פון די האוז 49) אף רעפיודזש 50) און איהר האט ער דערצעהלט, אז ער איז א בעוואוסטער קלאדינגמאנו־פעקט־שורער 51) און א רעלעסטייטניק 52), לסוף האט זיך אויסגעלאזט, אז ער איז א ביגאמיסט 53). ער האט זיין אייגענס סך־הכל דריי ניט קיין גע׳גטע ווייבער! איך האב געהאט גענוג טראבעל ביז איך בין זיינער פטור געווארען. איצט האט זי געהייראטעט א פושקארט־פעדלער 54) און איז אלרייט! די איבעריגע טעכטער מיינע זענען נאך ניט אויסגעגאנגען 55) און אז זיי וועלען אויסגעהן, וועלען זיי אויך ביי מיר ניט פרעגען. אמעריקא איז א פריי לאנד, יעדער אטענדעט 56) זיינע ביזנעס 57) ווי ער פערשטעהט, און דאסמאל 58)! האב איך דיר ארויסגעשריעבען, מיין דיר פרענד, אלצדינג וואס ביי מיר טהוט זיך, און איך בעט דיך דו זאלסט מיר למען השם באלד אבענטפערן מיט א לעטטער אויך פון אלצדינג וואס ביי דיר טהוט זיך, און לאז געריסען איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך, און ווינש אייך נאכאמאל א כתיבה וחתימה טובה — גוד באיי 59)! פון מיר דיין ביסט פרענד 60).

דזשייקאב (אמאל געווען יענקעל).

ב.

טייערער פריינד יענקעל!

דיין לשנה טובה־בריעף האב איך פאלוטשעט פונקט ערב ראש השנה, און דאנק דיר זעהר פאר דיין ליעבען בריעף און איך ווינש דיר דעם זעלבען לשנה טובה תכתבו ותחתמו. גיב גאט צו זעהען זיך

---

46) געוועלבען. 47) אנ׳עסק. 48) גנבים. 49–50) איין אויסבעסערונגסאנשטאלט.
51) א פאבריקאנט פון קליידער. 52) האנדעלט מיט הייזער. 53) האט עטליכע ווייבער.
54) א פעדלער מיט א וועגעלע. 55) חתונה געהאט. 56) בעארבייטעט. 57) עסקים.
58) אנ׳עק. 59) זיי געזונד. 60) בעסטער פריינד.

מיט פרעהליכע הערצער, אמן. אצונד קום איך דיר ענטפערן אויף דיין בריעף. ממה נפשך, שרייבסט דו שוין יא איין מאל אין צוויי יאהר א לשנה טובה-בריוועל, טא שרייב שוין ווי א מענש! ווער איז דאס אביאזאן צו פערשטעהן, וואס הייסט דאס: לעטטער, פייפער, פיקטשור, בלאף, וכדומה אזעלכע ווערטער? היינט שרייבסט דו, מען זאל דיר שרייבען און שרייבען. וואס זאל איך דיר שרייבען? נישטא קיין שום נייס. ס'איז איצטער דאנקען גאט שוין בלאהאפאלושנע ביי אונז. די נגידים מאכען גוט ווי אלע מאל, און ארימע לייט שטארבען פון הונגער ווי אומעטום. מיר, בעלי-מלאכות, זיצען אהן א שטאך ארבייט. פאר איין זאך זענען מיר ברוך השם אבעזפעטשעט — פאר א פאגראם. מיר האבען שוין פאר א פאגראם כלל קיין מורא ניט. מחמת ס'איז שוין געווען, און צוויי מאל אודך — דאס איז א זאך, וואס קאן זיך טרעפען נאר אין קישענעוו. דער פאגראם איז געוועזן ביי אונז אפילו שפעטליך, נאר דערפאר האבען מיר געהאט א פאגראם מיט אלע פלעטערלעך. בקצור, קיין סך שרייבען וויל איך דיר ניט און קאן ניט און האב ניט וואס צו שרייבען, איך קאן דיר נאר מעלדען, ליעבער יענקעל, איין זאך: איך לעב! איך האב זיך געזעהען מיט'ן מלאך-המות דריי מאל — נאר בלאטע! ווי זאגט געצי דער דאמסקער שניידער — געדענקסט איהם? מי ברעש ומי במגפה — אז ס'איז באשערט מוטשען זיך, שענקט גאט דאס לעבען... מיר האט נאר ווער געטהון דאס הארץ פאר מיין ווייב און פאר מיינע קינדער, האב איך זיי אוועקגעשיקט לעזאל, זיי האבען זיך גאנץ פיין פערקליעבען צו א גוטען גוי אויפ'ן בוידעם און זענען דארט אבגעלעגען בכבוד צוויי טעג מיט צוויי נעכט, חלילה נישט געגעסען, נישט געטרונקען, נישט געשלאפען, און ערשט דעם אויפ'ן דריטען טאג, אז ס'איז שוין ניט געווען וואס צו ראבעווען און וועמען צו שלאגען, איז געווארען ביי אונז דאנקען גאט בלאהאפאלושנע, איז מען פאוואלינקע אראב פון די בוידעמער אלע בשלום, און עס האט ברוך השם פון אונזער סעמעיסטווע קיינעם ניט געשאדט, אחוץ ליפא, וואס איז גע'הרג'עט געווארען מיט ביידע זיהן, נח און מלך — גילדענע צוויי ארבייטער! און אחוץ משה הערשען, וואס מען האט איהם מחילה אראבגעלאזט פונ'ם בוידעם, און פעריל דבורה'ס האט מען שוין שפעטער געפונען א טויטע, טאקע ביי זיי אין קעלער, און א ברעקיל קינה איהרעס (רייזעלע) האט מען געפונען ביי הער ברוסט... קרוגאם, שוין מיט קליינע קינדער, זענען פון אונזער סעמייסטווע, הייסט עס, גע'הרג'עט געווארען סך-הכל זיעבען... נאר ווי זאגט געצי: „גם זו לטובה“ — עס קאן נאך זיין ערגער; בעסער האט קיין

שיעור ניט... אויף הערשלען פרעגסט דו? זיי רוהיג. ער זיצט שוין העכער א האלב יאהר איינער אליין אהן א קנעלונג אין טורמע. פארוואס? מסתמא דערפאר, וואס ער האט געקוקט ווי כהנים דוכענען...

ס'איז א סברא, אז מען וועט איהם געבען א פיינעם כבוד: אדער מען וועט איהם הענגען, אדער מען וועט איהם שיסען; דאס וועט שוין זיין ווי זיין גליק וועט שפיעלען, מחמת צו אלסדינג, זאגט געצי, בעדארף מען האבען מזל. למשל, אט איז יוסיל העניך'ס געשטארבען נאך איידער מען האט איהם געבראכט אין טורמע אריין... ווייטער איז ניטא קיין שום נייס דיר צו שרייבען; נו, און אויף נחמיה דעם סטאלערס זוהן, לייב, פרעגסט דו גארניט? געדענקסט איהם? געוועזען א גארנישט מיט א גארנישט, א יא? „לייב-דרייב-אבדעריק" — האט מען איהם גערופען. היינט ליעגט ער ווי א גראף אין פעטראפאוולאווסקע קרעפאסט. זעהסט דו, אויף וועמען ס'איז יא א רחמנות נעביך? אויף זלאטקען. זי, זאגט מען, איז געריהרט פאר צרות... א קלייניגקייט — פערליערען אין איין וואך צוויי קינדער! און אברהם משה'ס זוהן איז שוין איצט אודאי אין אמעריקא. אז דו וועסט איהם זעהען, זאלסט דו איהם לאזען געריסען און זאגען, אז זיין טאטע איז א מאלאדיעץ: ער איז געשטארבען גאר פאר דער קאנסטיטוציע! און מאטעל אונזערער איז גלאט פערפאלען געווארען, מען ווייסט ניט וואו ער איז... עס זענען אט אזוי א סך איטשעזנעט געווארען, מען ווייס ניט וואו זייער געביין איז אהינגעקומען... א סך זענען זיך צולאפען, א סך זענען געהרג'עט געווארען און א סך רוהען זיך אויס אין די טורמעס, שפאצירען ארום אין סיבירער שנייען, ארבייטען מיט דער טאטשקע—נאר וועמען הערען זיי? חברה האבען זיך איינגעשפארט איין מאל פאר אלע מאל: אדער קאנסטיטוציע, אדער א קרענק! קיין חכמות גערעט ניט אן ביי אונז, בעל-מלאכות, ווי זאגט געצי: „לא מעוקצך ולא מדובשך" — זיי מיר ניט קיין פעטער און נייה מיר ניט קיין שטיוועל. א מאדנער מענש אט דער געצי: איין זוהן האט מען איהם אוועקגעלעגט אין דער מלחמה, דער אנדערער — זיצט, און אליין איז ער אויך אויף צרות, נאר קומט צו א גלייכווערטיל אדער א פסוק, חאפט איהם אוועק דער רוח!.. און ווייטער איז ניטא מעהר קיין נייס צו שרייבען, ס'איז דאנקען גאט בלאהאפאלוטשנע און מיר זענען אלע ברוך השם אין בעסטען געזונד, אחוץ וואס חנה-ריקעל מיינע קלאגט זיך נעביך אויפ'ן הארצען... א ווערטיל אויסצורייידען — די פחדים, וואס מען שטעהט דא אויס פון די עקספראפריאציעס. דו ווייסט אודאי נישט, מיט וואס מען עסט דאס? וועל איך דיר בעשרייבען. מען קומט אריין צו דיר אין שטוב אריין מיט א פאר-

טיגער באָמבע, אָנגעפּיהלט דוקא ניט מיט מצה-מעל, נאָר מיט פּולווער און מיט צוועקעס, און מען זאָגט צו דיר: ריקן ווערך! (געצי רופט דאָס אָן: „שאו ידיכם!") און מען צושפּילעט דיר די קאַפּאָטע און מען נעהמט צו ביי דיר וואָס דו האָסט — און רוף מיך קנאַקניסעל! אַנימעלטען זענען אַריין צו מיר צוויי חברה-לייט, געזאָגט מיט מיר דעם פּסוק און צוגענומען ביי מיר די מאַשינע, און אַ בהמה האָב איך געהאַט, איז זי אַליין געפּגרט, און מיין ברכה איז נאָך אַ גרעסערע אביונטע ווי זי איז געווען, און אַלטער'ן געדעט אויך אָב געגעב צו אַ נגיד, און לייזערן האָט מען אַרויסגעשיקט ניט לאַנג פּאַר אַ פּאַס. אַ מצוה — וועד איז איהם שולדיג? לאָז ער ניט זיין קיין מלמד! און מענדיל האָט זיך אויך שען אויסגעפּיינט, גענומען און געשטאָרבען, אַ טייל זאָגען — פון דער טשאַכאָטקע, אַ טייל זאָגען — פון הונגער, און איך מיין, אַז פון ביידע זאַכען... און בנימינ'ס קדיש דינט, און פון דער חאָלערא שמועסט מען ביי אונז גאַנץ געשמאַק. נאָך דאָס פעהלט אונז! — און ווייטער איז ניטאָ מעהר קיין שום נייס דיר צו שרייבען. און דאָס, וואָס דיין בלומע, אָהער ווי אַזוי הייסט זי היינט, דושענע, וויל קומען צופאָהרען אויף קבר אָבות, איז ניט איצטער די צייט, יענקעל! לאָז איבער אויף איבער-אַ-יאָהר אם ירצה שם, ס'וועט ווערען ביי אונז אַביסעל שטילער, דער עולם וועט אויפהערען זיך קוילען איינס דאָס אַנדערע, וועט איהר דעמאָלט קומען צופאָהרען, וועלען מיר געהן אם ירצה שם אינאיינעם אויפ'ן פעלד, ס'איז אונז דאָרט צוגעקומען ברוך השם אַ שען ביסעל פריינד, פון בעקאַנטע שמועסט מען ניט; עס קומט נאָך צו היינט אויך אַלע טאָג! מעהר קיין נייס איז ניטאָ צו שרייבען, זיי געזונד און לאָז געריסען איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך. קיין אַמעריקאַ פאָהר איך ניט. דיין אַמעריקאַ הויבט מיר גיט אָן צו געפעלען. אַ לאַנד, וואָס אַ גאַזעט הייסט פייפער, וואָס פון בלומע ווערט דושענע, און אַ חתן, האָט דריי ווייבער — פון אַזאַ לאַנד, האָב קיין פאַריבעל ניט, דאַרף מען לויפען! פון דיין בריעף זעה איך אַרויס, אַז ווען מיר האָבען דאָ די קאָנסטיטוציע, וואָס מיר מיינען, בעדאַרפען מיר שוין קיין שום אַמעריקאַ נישט. דעמאָלט האָבען מיר דאָ אַ בעסער אַמעריקאַ ווי איהר דאָרט... יענקעל! זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען; אַזאַ שטיק גאָלד מיר, און אַזאַ מכה קרושעוואַנען, וואָס פאַר אַ קאָנסטיטוציע מיר וועלען אם ירצה השם האָבען!.. הלואי זאָל אונז גאָט אָנחהמענען אַ גוט יאָהר, אונז דאָ און אייך דאָרטען!

פון מיר דיין פריינד ישראל.

פינף און זיבעציג טויזענד.

פינף און זיבעציג טויזענד.

(א פעקעל).

א ידה זאגט „פעקליך?״... אלין הייסט ביי איך „פעקליך״!... מיר דאכט, אז זינט גאט האט בעשאפען די וועלט, און זינט יודען זענען א פאלק, האט מען נאך פון אזא „פעקיל״ נישט געהערט און נישט געזעהען אין חלום אפילו! אויב איהר האט צייט רוקט זיך צו, זייט מוחל און הערט מיך אויס מיט קאפ, וועל איך אייך דערצעהלען פון א׳ ביז ת׳ מיט אלע ברעקליך און מיט אלע פישטשעווקעס א מעשה מיט פינף און זיבעציג טויזענד. איך פיהל אז ס׳איז מיר איינג אט־א־דא־א, סע קוועטשט מיך, סע ברענט אין מיר א פייער, איך מוז, און מוז דאס ארויסגעבען פון זיך... איהר פערשטעהט צו ניין?... נאר איין זאך וועל איך פון אייך בעטען: אז איך וועל זיך אבשטעלען, אדער פערקריכען קיין בויבעריק, זאלט איהר מיר דערמאנען וואו איך האלט, ווארום פון דער חתונה אן, פון די פינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאס, האט מיר אנגעהויבען ניט פאר אייך געדאכט זשומען אינווייניג אין קאפ און סע מאכט זיך מיר היינט אפט, אז איך פערגעס, וואו איך האלט... איהר פערשטעהט צו ניין?... זאגט נאר, האט איהר נישט ביי זיך קיין פינף און זיבעציג טויזענד... טפו! מיין איך א ציגאר טיטון?

קורץ און גוט וואו האלט איך? ביי די פינף און זיבעציג טויזענד הייסט דאס... היינטיגען ערשטען מאי האב איך, ווי איהר זעהט מיך, געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד. דאכט זיך אין פלוג וואס איז דא פאראן צו הארכען? קארג מענשען פאראן וואס געווינען געלד? למאי אט האט איינער א ניקאלאיעווער זאגט מען, אויסגענומען די רי״ש אלפים? צי אט האט אני־אדעסער יונגערמאנטשיק, א בוכהאלטער פון א קאנטאר, געוואונען פערציג טויזענד קארבען — און שא, שטיל, פיין, שען, מהכתיתי... אמת אויף די

גרויסע געווינסען קוקט אַרויס די גאַנצע וועלט, הונדערט וועקס און דרייסיג מיליאָן מענשען זענען אונז מקנא. איהר פֿערשטעהט צי ניין? נאָר די מעשה איז, וואָס אַ געווינס צו אַ געווינס איז ניט גלייך, די מעשה מיט דעם געווינס איז אַ מעשה נפלא, אַ געקייטעלטע מעשה, אַ מעשה אויף אַ מעשה און אַ מעשה בתוך מעשה און אַ מעשה איבער אַ מעשה. מע בעדאַרף זיך, הערט איהר, גוט אונטערצוגאַרטלען מע זאָל זי אויסהאָרכען ביזן סוף און פֿערשטעהן, וואָס דאָ טהוט זיך.

קודם כל בעדאַרף איך מיך פֿאַר אייך פֿאָרשטעלען ווער איך בין. איך וועל מיך פֿאַר אייך ניט געהן בערימען, אַז איך בין דער גרויסער למדן, מיטן גרויסען, עושר, מיטן גרויסען פֿילאָזאָף. איך בין, ווי איהר זעהט מיך, אַ יוד פֿון אַ גאַנץ יאָהר, — אַ יוד אַ בעל-הבית הייסט דאָס, מיט איין איינענער שטוב, מיט אַ שטיקעל נאָמען און מיט אַ שטיק ווערדע ביי זיך אין שטעדטיל. איהר פֿערשטעהט צי ניין?... אמת אַמאָל האָב איך געהאַט געלד, טאַקי גאָר אַ סך געלד, וואָס איז שייך צו זאָגען אַ סך? בראָדסקי האָט אַודאי אַ סך מעהר נאָר גאָר נישט, עטליכע טויזענד קערבליך האָב איך געהאַט, האָט זיך, ווי זאָגט איהר, גאָט אַרומגעקוקט אויף מיר, עס האָט זיך מיר פֿערגלוכט, פֿערשטעהט איהר מיך, מיט אַמאָל רייך ווערען, האָב איך אַ האַנדעל געטהון אין די הונגעריגע גובערניעס מיט ברויט און בין געבליבען, ווי מע זאָגט, אָהן אַ פֿיערער, אַ שטיקעל גליק האָטש וואָס נישט דערונטער. מיינט איהר דאָך מן הסתם, אַז ווי באַלד איך האָב אָנגעוואָהרען דאָס געלד בין איך געוואָרען חלילה ביי זיך געפֿאַלען? קאָנט איהר מיך נישט! איך בין פֿערשטעהט איהר, אַזאַ נפש וואָס געלד שפּילט ביי מיר אַזאַ ראָלע ווי וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ווי אָט דאָס אַש פֿונ'ם פּאַפּיראָס. לחלוטין גאָר נישט, אָבער טאַקי גאָלע גאָר נישט, וואָס איז שייך צו זאָגען גאָר נישט? געלד איז אודאי אַ גוטע זאַך, נאָר געהן זיך שלאָגען איבער דעם, מפקיר זיין דאָס לעבען — דאָס נישט. שלעכט איז נאָר, אַז ס'איז נישטאָ דאָס, וואָס מע בעדאַרף, אַז מען קען זיך ניט שטעלען ווי סע געהער צו זיין, אַז מע קען נישט געבען די נדבה מיט דעם נדר, וואָס איך וואָלט וועלען געבען. איהר מעגט מיר זיכער גלויבען, אַז איך זעה בשעת מע געהט צו צו יענעם בעל-הבית און מע מאָנט ביי איהם אַ דרייערל אויף דער שטאָדט און ביי מיר נישט, עקט זיך מיר דאָס חיות, איהר פֿערשטעהט צו ניין? איך וועל ניכער חאַפּען אַ פּסק פֿונ'ם ווייב פֿאַר וואָס ס'איז נישטאָ אויף שבת, איידער אָבזאָגען אַנאָרעמאַן בשעת עס באַמבעלט זיך נאָך אַ פֿערציגער אין בייטעלע, איהר פֿערשטעהט צו ניין?... אָט

אַזאַ מין משוגע'נער בין איך! האָט איהר ניט ביי זיך אַ פערציגער? טאָ! מין איך אַ שוועבעלע אויף צו פערדרויכערען?...

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? האָב איך אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען הייסט דאָס אָהן אַ פערציגער. אַז איך האָב אָנגעוואָהרען די עטליכע גילדען און בין געבליבען אָהן אַ פערציגער, רוף איך מיך אָן איין מאָל אין אַ שענעם פריה מאָרגען צו מיין ווייב: „הערסט דו, צפורה, וואָס איך וועל דיר זאָגען? מיר זענען ריין". מאַכט זי צו מיר: — וואָס הייסט מיר זענען ריין? זאָג איך: „מיר האָבען שוין נישט אַ פערציגער!" איז דאָך עס אַ יודינע, הויבט זי דאָך אָן מסתמא צו ליאַרעמען: — וועה איז מיר, וויסט איז מיר, פינסטער איז מיר, אַ שלאַק איז מיר, יעקב יוסיל, וואָס רעדסט דו, וואו איז דיין געלד?.. שאַ, שאַ! זאָג איך, וואָס פילדערסטו אַזוי? וואו שטעהט דאָס געשריעבען אַז ס'איז מיין געלד? די נתן ודי לקח, אָדער ווי זאָגט איהר: נע בילאָ או מיקיטע הראָשי אי נע בודע! וואו שטעהט דאָס, זאָג איך, געשריבען, אַז יעקב יוסיל בעדאַרף זיצען אין פיער דירות און האַלטען צוויי דיענסטען און אַרויסגעהן מיט דער שענער שבת'דיגע קאַפּאָטע? למאי, זאָג איך, אָט איז פאַראַן יודען וואָס געהען אויס, פון הונגער, נו; אם כן שטאַרבען זיי דען? אַז מען זאָל וועלען, זאָג איך, געהען מיט דעם גאַנג למאי דאָס יענץ, וואָלט די וועלט קיין קיום ניט געהאַט"... און נאָך כדומה אַזעלכע ווערטער מיט משלים האָב איך איהר געבראַכט, און זי, מיין ווייב הייסט דאָס, האָט פערשטאַנען, אַז איך בין גערעכט, איהר פערשטעהט צי ניין?... דאָס בעדאַרפט איהר וויסען, אַז איך האָב, מיין אייגענס אַ ווייב, וואָס איך בעדאַרף מיך מיט איהר כלל ניט שעמען, זי פערשטעהט אַניעסק; לאַנג טענה'ן בעדאַרף מען נישט, זי האָט באַלד אויפגעהערט צו פילדערן און צו ליאַרעמען און האָט נאָך אדרבה געגומען מיר אויסרעדען דאָס הארץ, אַז מסתמא איז דאָס אַ באַשערטע זאַך, אַז גאָט איז אַ פאָטער, ער וועט מסתמא אויספיהרען.... און טאַקי נישט-לאַנג געטראַכט, גענומען און פערדונגען די דירה אַ שכן, אַליין זיך בעזעצט אין איין שטיבעל מיט אַ קיך; די דינסטען מחילה אָבגעשאַפט, דאָס ווייב זאָל מאריך ימים זיין האָט פערקאָטשעט די אַרבעל און זיך אַליין אַוועקגעשטעלט ביי'ם אויוען און איך האָב מיך אַליין אויפגערופען חמישי: „יעמוד רב יעקב יוסיל קבצן!" זיך פערשריבען, ווי זאָגט איהר, פאַר אַנ'אָרעמאַן. וואָס איז שייך זאָגען אַנ'אָרעמאַן? פאַראַן מאָלט אייך גרעסערע אָרעמע-לייט פון מיר, פאָרט, ווי זאָגט איהר, אַ שטיקעל נחלה, אַ שטוב וואָס מען קען ציהען פון איהר די פרנסה. דער

חסרון איז נאָר וואָס ס'איז פֿיער וואָכען אין חודש. אין אַ חודש זאָל מען נים זיין ווי צוויי וואָכען וואָלט מען מיט דער הוצאה אפשר אויסגעקומען אַקוראַט, און אַזוי בלייבען איבער צוויי וואָכען אויפ'ן אַנדערען חודש איז נישט גוט, וואָס זאָלט איהר קלערען! נאָר גאָרנישט, ווי זאָגט איהר: מיט צרות ווערט מען געוואוינט; ס'איז גאָר נישטאָ קיין בעסערס און קיין רוהיגערס זאָג איך אייך, ווי אַנ'אָרעמאַן, מען איז פּטור פֿערשטעהט איהר מיך, פֿון קאָפּדרעהעניש, פֿון צאָהלעניש, לייעניש, באָרגעניש, לויפֿעניש, עולם התהו; איז דאָך אָבער פֿאַראַן אַ גאָט אויף דער וועלט, זאָגט ער: „וואָס טויג דיר, יעקב יוסיל, לעבען בערוהט אָהן צרות? אַ בילעט האָסט דו? נאַ דיר פֿינף און זיבעציג טויזענד און ווער פֿערשוואַרצט!“... איהר פֿערשטעהט צי ניין?... האָט איהר נישט ביי זיך קיין בילעט, טפֿו, מיין איך אַ פּאַפּיראָס טיטון?..

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך? ביים בילעט הייסט דאָס. אַ בילעט? אַט אַזוי אָ האָט זיך מסתמא אַ יוד אַ בילעט און נעמט אויס די פֿינף און זיבעציג טויזענד? וואַרט צו אַ קאָפּעטשקע! ערשטענס אויף וואָס האַלט אַ יוד אַ בילעט? ער זאָל איהם קענען פֿערזעצען און נעהמען געלד. געה זשע, דו שוטה יעקב יוסיל, טראָג אַריין דעם בילעט אין אַ באַנק און נעם געלד! איז דער תירוץ: ראשית איז נישטאָ ביי אונז אין שטעדטיל קיין ביינק, און והשנית, וואָס איז מיר די באַנק? אַ באַנק קאָן דען נים אָנזעצען אַז זי וויל?... די וועלט איז נים הפקר, מע חאַפּט נישט פֿון די הענד, און ווער דאַרף עס מיין בילעט? איהר פֿערשטעהט צי ניין? אַזוי האָב איך מיר בשעת מעשה געטראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר נים געטראַכט, און האָב מיך מישב געווען, איך האָב אַ שכן, וואָס זיצט ביי מיר אין דער דירה טאַקי, אַ יונגערמאַן, אַ בעל-הלואה, וועהר אַ פֿיינער יונגערמאַן, אַ יונגערמאַן וואָס קאָן שען לערנען, אַ ליטישער יונגערמאַן — פֿאַר וואָס זאָל איך נים אָבליינען דעם בילעט ביי איהם? לאָז ער מיר נאָר געבען אויף איהם צוויי הונדערטער וועל איך אודאי נעמען, פֿאַר וואָס זאָל איך נים נעמען? בין איך אַריינגעגאַנגען צו מיין שכן, בירנבוים הייסט ער, און רוף מיך אָן צו איהם: „פּאַני בירנבוים, אפשר וועט איהר מיר געבען צוויי הונדערט קערבליך אויף מיין בילעט?“ מאַכט ער: איך וועל אייך געבען צוויי הונדערט קערבליך אויף אייער בילעט. זאָג איך: „וויפֿיעל וועט איהר מיר רעכענען פּראָצענט?“ זאָגט ער: וויפֿיעל זאָל איך אייך רעכענען פּראָצענט? זאָג איך: איך ווייס וויפֿיעל איהר זאָלט מיר רעכענען פּראָצענט? רעכענט מיר באַנקאָווע פּראָצענט“. מאַכט ער: איך וועל אייך רעכענען באַנקאָווע פּראָצענט... בקיצור

מיר האבען זיך אויסגעגלייכט מיט'ן פראצענט און איך האב איהם אוועק־געגעבען דעם בילעט אויף פינף חדשים און האב גענומען די צוויי הונדערט קערבליך. איהר פערשטעהט צי ניין? געה זשע, דו שוטה, יעקב יוסיל, און נעם ארויס ביי איהם א צעטיל, אז דו האסט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע מיט אזא און אזא נומער! ניין. געהט ער, בירנבוים הייסט דאס, און געמט אדרבה ביי מיר ארויס א צעטיל, אז איך האב ביי איהם אנטליהען אויף פינף חדשים צוויי הונדערט קארבען אויף אט אזא און אזא בילעט מיט אזא און אזא נומער מיט אזא און אזא סעריע; און באם איך צאהל איהם ניט אב צום זמן די צוויי הונדערט קערבליך, איז אזא און אזא בילעט מיט אזא און אזא נומער און מיט אזא און אזא סעריע זיין בילעט און איך האב צו איהם קיין טענות ניט... איהר פערשטעהט צי ניין? וואס האב איך מיר בשעת מעשה געקלערט? איך האב מיר געקלערט: וואס האב איך דא מורא? ממה־נפשך עס וועט קומען צום זמן און איך וועל אויס־קויפען דעם בילעט איז דאך אודאי גוט; אלא ניט, וועל איך איהם בעצאה־לען די עסקא וואס איהם קומט, וועט ער מיר ווארטען, פאר וואס זאל ער מיר ניט ווארטען? וואס ארט דאס איהם, אבי עסקא! איהר פערשטעהט צי ניין?

כך הוה. ס'איז געקומען צום זמן, האב איך דאך מסתמא דעם בילעט נישט אויסגעקויפט; ס'איז אוועקגעגאנגען די פינף חדשים מיט נאך פינף חדשים, אט אזוי פאוואלינקע האט זיך אוועקגעצויגען צוויי יאהר מיט פינף חדשים; פראצענט געוויינטליך, צאהל איך איהם, דאס הייסט אמאל געצאהלט און אמאל ניט געצאהלט, וואס האב איך מורא? ער וועט פערקויפען מיין בילעט? ער וועט ניט פערקויפען מיין בילעט! למאי זאל ער פערקויפען מיין בילעט? אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראכט... און די צייט דערוויל איז נישט גוט, קיין געשעפטען איז ניטא, וואכען זענען אין חודש אלץ איבעריגע, מע מוטשעט זיך, וואס זאל מען טהון? אבי, ווי זאגט איהר, יאהרען, קיין צרות איז מען ניט זשעדנע... ביז היינטיגען פאר פסח...

היינטיגען פאר פסח האט מיר גאט צוגעשיקט א געשעפטיל, איך האב געהאנדעלט עטליכע וואגאן הירזש, ס'איז געווארען חשוב הירזש, האב איך פערקויפט די הירזש און האב זוקא פערדיענט אויף די הירזש האנקען גאט שענע עטליכע קערבליך און האב געהאט א פסח, מעגט איהר מיר גלויבען, אז בראדסקי, בראדסקי איז גאר נישט אקעגען מיר: א קליינינקייט א מענש איז

ניט שולדיג קיינעם א פרוטה ניט און פערמאגט נאך זיין איינענס א פאר הונדערט קערבליך אויך, היינט ווער איז צו מיר גלייך, איהר פערשטעהט צי ניין? נעם זשע, דו שוטה, יעקב יוסיל, טראג אריין בירנבוים'ן די צוויי הונדערטער און קויף אוים דעם ביליעט! ניין, בין איך מיך מישב וואס האב איך קיין צייט ניט? בירנבוים וועט ניט אנטלויפען מיט'ן ביליעט, איך וועל נאך צייט האבען אויסקויפען דעם ביליעט נאך פסח, אדער א ניט וועל איך איינצאהלען פראצענט וויפיעל סע קומט און ארויסנעמען א קוויטיל אויפ'ן ביליעט. אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט און אפשר האב איך בשעת מעשה גאר ניט געטראכט. איהר פערשטעהט צי ניין? און בין אוועקגעגאנגען און האב פאר'ן געלד געהאנדעלט זעק, און האב אבגעליינט די זעק אין איין אמבאר, האט גאט געטהון א נס מע האט אבגעשלאגען דעם שלאס פונ'ם אמבאר — ס'איז געוועזען היינטיגען נאך פסח איז דאס געוועזען, פונקט דעם דרייסיגסטען אפריל, די נאכט וואס אקעגען 1 מאי, ווען סע שפיעלט דער ביליעט, און מע האט אוועקגע'גנב'עט די זעק, און איך בין וויטער געבליבען אהן א פערציגער.

— צפורה, זאג איך צו מיין ווייב, ווייסט דו וואס איך וועל דיר דערצעהלען א נייעס? מיר זענען שוין ווידער רייך.

— וואס הייסט, זאגט זי, מיר זענען רייך?

— מיר האבען שוין ניט, זאג איך, איין זאק אפילו.

— וואס הייסט, זאגט זי, וואו זענען אהינגעקומען די זעק?

— מען האט זיי, זאג איך, היינטיגע נאכט ארויסגעטראגען פונ'ם אמבאר.

הויבט זי דאך אן מסתמא צו ליארעמען און צו פילדערען, ווי דער שטייגער איז פון א יודענע; רוף איך זיך אן צו איהר:

— שא-שא, צפורה, שריי ניט אזוי, ביזט ניט איינע ביי גאט; על-ידי, זאג איך, לאז זיך דיר דאכטען, אז ס'איז פארברענט געווארען די שטוב און מיר זענען ארויס נאקעט הויל ווי די מאמע האט אונז געהאט, וואלט דיר דערמאנט געווען בעסער?

— סא גוטער משל! זאגט זי — דעריבער בעדארף מען אוועק'גנב'ענען די זעק?

— וואס געהער זיך אן, זאג איך, דאס מיט דעם? אט וועסט דו געדענקען מיין ווארט, זאג איך, עס וועלען זיך געפינען די זעק...

— פון וואַנען, זאָגט זי, וועלען זיי זיך צו דיר נעהמען? די גנבים וועלען דיר אונטערוואַרפען די גנבה'שע זעק דערפאַר וואָס דו הייסט יעקב יוסיל?.. זיי האָבען אַ פּנים מעהר נישט וואָס צו טהון?..

— עָ, ביזט אַ נאַרר! זאָג איך, וואָס נאָט קאָן טהון קאָן אַ מענש גאָר נישט צוטראַכטען אפילו...

כּן הוה. די זעק זענען דאָך מסתמא געווען פאַרפאַלען ווי אין וואַסער אַריין; ווער מיר זעק? וואָס מיר זעק? איך בין נאָר אַרומגעפלויגען ווי אַ משוגע־נער, געהאַט צו טהון מיט פּאָליציע, געזוכט אין אַלע ווינקעליך, געגישטערט אין אַלע מייזעגלעכער, נאָר ווער? וואָס? געה זוך דעם פאַראיאָהריגען שניי, דעם נעכטיגען טאָג! איהר פערשטעהט צי ניין? דער קאָפּ איז אין דער ערד, דאָס האַרץ איז ניכטער, אין מויל איז טרוקען, אויף דער נשמה איז וויסט און פינסטער, שטעה איך מיר אַזוי אין מאַרק ביי אונז אויף דער בערזע, ביי דער אַפּטייק הייסט עס, און עס פליהט מיר דורך אַ מחשבה אין קאָפּ, ס'איז געווען אין דער פריה אַרום זייגער 12 איז דאָס געווען: „סטייטש, ס'איז דאָך עפּיס היינט אַ יום הדין, 1 מאַי, דער בילעט שפּיעלט, אַ קשיא אויף נאָט? מיר האָבען אַ גרויסען נאָט און אַ שטאַרקען! ער קאָן דאָך מיך, אויב ער וויל נאָר, בעגליקען מיך מיט מיין גאַנצער משפּחה!..“ און דאָ דער־מאָן איך מיר אָן די געגנבה'טע זעק, פערגעס איך אַז ס'איז 1 מאַי און אַז איך האָב אַ בילעט וואָס שפּיעלט און לאָז מיך ווידער אַמאָל זוכען די זעק, עפּיס האָט זיך געפונען אַ שטיקעל סליד פון די זעק, און אַזוי דעם גאַנצען טאָג מיט דער גאַנצער נאַכט, ביז אויף מאָרגען דעם 2־טען מאַי. אַליין בין איך פער־טערעראַמט. אַ גאַנץ מעת־לעת אין מויל נישט געהאַט, שוין זייגער איינס, דאָס האַרץ געהט מיר אונטער, איהר פערשטעהט צי ניין? איך קום אַהיים פאַלט גאָך אָן אויף מיר דאָס וויַיב:

— טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען זיך וואַשען און עפּיס נעמען אין מויל אַריין? טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? דיינע זעק ליגען מיר שוין אָט אַ דאָ אָ! חאַפּט דער רוח די זעק! מע בעדאַרף זיך טאַקי נעמען דאָס לעבען פון די זעק? אַזוי ווי מיט די זעק אַזוי איז אָהן די זעק! נאַ דיר אַניעסק מיט זעק! זעק־זעק! זעק־זעק!

— ווייסט דו וואָס מיין וויַיב, זאָג איך צו איהר, טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג זעק? סע זעקט מיר שוין אַזוי אויך גוט אין קאָפּ, קומסט דו צו־געהן און זאַלצסט מיר אויף די וואונדען: זעק־זעק! זעק־זעק!.. איהר פער־

שטעהט צי ניין? אפשר געפינט זיך ביי אייך נאך א וואך — טפו! מיין איך נאך א פאפיראס?

קורץ און גוט, וואו ושע האלט איך? ביי די זעק הייסט דאס. מילא פארפאלען די זעק. וואס זאל מען טהון? די נשמה אויסשפייען קאן מען ניט. איך וואש מיך און זעץ מיך צום טיש — ווער וואס? עס קריכט ניט אין מויל אריין.

— וואס איז מיט דיר, יעקב יוסיל, פרעגט מיך מיין ווייב זאל לע-בען — ווער איז דיר איבערגעגאנגען דעם וועג היינטיגען טאג?

— איך ווייס אליין ניט, וואס מיר איז, זאג איך, און וואַרף אוועק אין מיטען עסען און ליינ מיך צו אביסעל אויף דער סאפע. אזוי ווי איך ליג מיר אזוי טראגט מען מיר אריין דאס בלאט פון דער פאסט. נעם ושע, דו שוטה יעקב יוסיל, און טהו א קוק אין בלאט, ס'איז היינט דער צווייטער מאי, אפשר האט דיין בילעט עפּיס געוואונען! ווער? וואס? פרעגט מיך בחרם צי ס'איז היינט דער 2 מאי צי ס'איז היינט 22 יוני צי גאר ראש חודש קרעמעניץ! איהר פערשטעהט צי ניין? און נעם דאס בלאט און הויב אן צו לייענען געוויינטליך פון מה טובו. בקצור איך ליג מיר אזוי און לייען אלערליי נייעסען, געשאסען — געהאנגען, געשטאכען — געקוילעט, די איינ-לענדער מיט די בורען — עס קריכט מיר מסתמא אין איין אויהער אריין פונ'ם אנדערען ארויס, וואס מיר ענגלענדער, ווער מיר בורען, אז ביי מיר האט מען אוועקגעגנב'עט די זעק? א כפרה אלע ענגלענדער מיט אלע בורען פאר מיינע זעק! אזוי האב איך מיר בשעת מעשה געטראכט און אפשר האב איך בשעת מעשה נישט געטראכט גאר ניט, און מיש מיר דאס בלאט פון איין זייט אויף דער אנדערער, פון דער אנדערער אויף דער דריטער — איך טהו א קוק: טיראזש!.. פליהט מיר דורך פלוצים א מחשבה: אפשר האט מיין בילעט אויסגענומען חאטש ת"ק קערבליך? אצונד וואלט דאס מיר צו מיינע זעק דוקא געווען צוגעפאסט ווי געוואונשען. און איך נעם און קוק איבער פון אונטען ארויף אלע ת"ק'ער — נישטא; טויזענדער נישטא; פינף טויזענדער, אכט-טויזענדער, צעהענטויזענדער אודאי ניט! אזוי לאנג אזוי ברייט ביז איך בין געקומען צו די פינף און זיבעציג טויזענד. און אז איך בין געקומען צו די פינף און זיבעציג טויזענד, האט מיר עפּיס מיט אמאל זיך א וואַרף געטהון אין די אויגען און א זעץ געטהון אין קאפּ: סעריע 2289 נומער 12! איך וואלט געמעגט שווערען אז ס'איז מיין נומער! נאר ווייס איך! ווי קומט צו מיר שלים מזל אזא גרויס געווינס! איך קוק

זיך גוט איין אין די ציפערס — רבונו של עולם! ס'איז פּאַרט מיין נומער! איך וויל אויפשטעהן — קאָן איך ניט, איך בין ווי צוגעוואַכסען געוואָרען צו דער סאָפע, איך וויל אַ געשריי טהון: צפורה! קאָן איך ניט; די צונג איז מיר עפּיס מיט אַ מאָל ווי צוגעוואַכסען געוואָרען צום גומען. איך האָב זיך אָנגענומען מיט אַלע כחות, בין אויפגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צום טיש־קעסטיל, אַ קוק געטהון ביי זיך אין בוך. יאָ, ווי איך בין אַ יוד: סעריע 2289, נומער 12!..

— צפורה — זאָג איך צו מיין ווייב און די הענד ציטערען מיר און די ציין אין מויל קלאַפּען — דו ווייסט? עס האָבען זיך געפונען די גנבה'שע זאַך... קוקט זי מיך אָן ווי אַ משוגענעם.

— וואָס רעדסט דו? דו ווייסט וואָס דו רעדסט?

— איך זאָג דיר, מאַך איך צו איהר — גאָט האָט אונז אומגעקעהרט אונזערע זאַך בכפל כפלים און מיט פּראָצענט... אונזער בילעט האָט אויסגענומען און מיר האָבען געוואונען, זאָג איך, אַ פולע היטעל מיט געלד!

— דו זאָגסט דאָס ערנסט, יעקב יוסיל, צי דו לאַכסט פון מיר?

— וואָס הייסט, זאָג איך, איך לאַך, איך זאָג דאָס גאַנץ ערענסט, אונז קומט מזל טוב, מיר האָבען געוואונען געלד!

— וויפיעל זשע האָבען מיר געוואונען? — מאַכט זי צו מיר און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין, ווי איינער רעדט: „אנו, לאָז דאָס נאָר זיין אַ ליגען, וועסט דו זיך פון מיר נישט נאַרען!“

— אַ שטייגער כדומה למשל, וויפיעל האָסט דו אַ השגה זאָלען מיר געווינען?

— איך וויים — זאָגט זי, עטליכע הונדערט קערבליך מסתמא?

— פאַר וואָס ניט, זאָג איך, עטליכע טויזענד?

— וויפיעל הייסט עטליכע טויזענד, זאָגט זי, פינף? צי זעקס, צי אפשר מאַקי אַלע זיבען?..

— אויף מעהר, זאָג איך, האָסט דו אַ פּנים קיין השגה ניט?

— צעהנטויזענד? זאָגט זי.

— האָב שכל, זאָג איך, נעם אַ ביסעל העכער!

— פופצעהן טויזענד?

— [illegible] העכער!

— ...נציג? פינף און צוואַנציג?

— נאָך העכער!

— יעקב יוסיל, זאגט זי, זאג, מוטשע ניט!

— צפורה — זאג איך און נעם זי אן ביי דער האנד און קוועטש זי — מיר האבען געוואונען איין עושר מיט געלד! א גאנצען גביר האבען מיר געוואונען! אזוי פיעל געלד וואס עס האט זיך דיר קיינמאל ניט פארגעשטעלט אין חלום אפילו!

— נו, זאג זשע, זאג, וויפיעל האבען מיר געוואונען, יעקב יוסיל, ציה נישט ביי מיר די נשמה!

— מיר האבען געוואונען — זאג איך, א פויטעקע, א סך געלד, איין אוצר, א סומע פון פינף און זיעבעציג טויזענד קארבען! דו הערסט, צפורה? פינף און זיעבעציג טויזענד!

— געלויבט בּיזט דו גאט — זאגט זי און חאפט זיך אויף און הויבט אן ארומלויפען איבער'ן שטוב און ברעכען די הענד, געבענשט זאל זיין דער נאמען דיינער, וואס דו האסט זיך ארומגעקוקט אויף אונז אויך א מאל און האסט אונז בעגליקט! א דאנק דיר גאטעניו, א דאנק דיר!.. האסט דו נאר גוט אכטונג געגעבען, יעקב יוסיל, האסט חלילה קיין טעות ניט? געלויבט ביזט דו גאט, דערבארעמדיגער פאטער, הארציגער געטרייער! די גאנצע משפחה וועט זיך מחיה זיין, גוטע פריינד וועלען זיך פרעהען, שונאים וועלען צופיקעט ווערען, א קלייניגקייט אזוי פיעל געלד קיין עין הרע, וויפיעל זאגסט דו, יעקב יוסיל, פינף און זיבעציג טויזענד?

— פינף און זיבעציג טויזענד! — זאג איך — גיב מיר, צפורה, די קאפאטע, לאם איך געהן.

— וואהין וועסט דו געהן?

— וואס הייסט וואהין זאל איך געהן? צו בירנבוים'ן בעדארף איך ארייגעהן, דער בילעט ליגט דאך ביי איהם פערזעצט... און קיין צעטיל האב איך פון איהם ניט...

אז איך האב איהר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער, איז זי געווארען אלערליי קאלירען, מיין ווייב הייסט דאס, און נעמט מיך אן פאר ביידע הענד און רופט זיך אן צו מיר:

— יעקב יוסיל, ווי גאט איז דיר ליעב, גיה נישט גליינך, בעטראכט זיך פריהער, וואס דו טהוסט און וואהין דו געהסט און ווי אזוי דו זאלסט מיט איהם רעדען, פערגעס ניט, ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד!

— דו רעדסט ווי א יודענע — זאג איך, און אז פינף און זיבעציג טויזענד איז וואס? וואס בין איך עפּיס א יונגעלע?

— פֿאָלג מיך — זאָגט זי — יעקב יוסיל, בעטראַכט זיך פֿריהער, האַלט זיך אַנעצה מיט אַ גוטען פֿריינד, גיה נישט גלייך אַהין, איך וועל דיך ניט לאָזען!

קורץ און גוט איהר ווייסט דאָך אַז אַ ווייב שפּאַרט זיך איין פֿיהרט זי אויס — איהרס. מיר האָבען אַריינגערופֿען אַ גוטען פֿריינד, דערצעהלט איהם די גאַנצע געשיכטע. אויסגעהערט די מעשה, מאַכט ער אַז זי איז גערעכט, מיין ווייב הייסט דאָס, וואָרום פֿינף און זיבעציג טויזענד איז ניט קיין שפּילעכיל, דערווייל ליגט דער ביליעט ביי יענעם און קיין צעטעל אויף איהם איז נישטאָ, געלד איז אַ יצר הרע. אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער קומט איהם אָן אַ שלעכטע מחשבה, ס'איז פֿינף און זיעבעציג טויזענד!

איהר פֿערשטעהט צי ניין? וואָס זאָל איך אייך זאָגען, זיי האָבען מיך אַריינגעוואָרפֿען אין אַזאַ מרה שחורה, אַז איך האָב שוין אַליין אויך אָנגע-הויבען מורא האָבען און איבערקלערען מי יודע וואָס... אָ, ווי אַזוי זשע טהוט מען דאָ? ס'איז געבליבען איך זאָל נעהמען מיט זיך צוויי הונדערט קערבליך (געלד איז געוואָרען מיט דער רגע, וואָרום אַז מען געווינט פֿינף און זיבעציג טויזענד ווערט מען שוין אַ בטוח) און איך זאָל מיט נעמען מיט זיך אַ מענשען, דער מענש זאָל דערווייל שטעהען אונטער דער טהיר און איך זאָל מאַכען מיט מיין בירנבוים'ן אַ שמועס, בעצאָהלען איהם זיין חוב מיט פּראָצענט און אויסקויפֿען דעם ביליעט. איז דאָך ממה נפשך, וועט ער אָפּגעבען דעם ביליעט איז דאָך אַודאי גוט; אלא ניט, וועל איך האָטש האָבען איין עדות... איהר פֿערשטעהט צי ניין? „דאָס איז אָבער אַלסדינג גוט — טראַכט איך מיר — אויב ער ווייסט נאָך ניט, אַז דער ביליעט האָט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד. וואָס טהוט מען אָבער, אַז ער האָט אויך אַ בלאַט און האָט אויך געזעהען אַז דער נומער האָט געוואונען די פֿינף און זיבעציג טויזענד? און וואָס טהו איך, אַז ער זאָגט, אַ שטייגער ווי יענע יודענע מיט'ן טעפּיל: „ערשטענס האָב איך אייך שוין לאַנג אָפּגעגעבען אייער ביליעט, צווייטענס איז אייער נומער גאָר ניט דער נומער, און דריטענס האָב איך ביי אייך קיין מאָל קיין ביליעט ניט גענומען!?“ איהר פֿערשטעהט צי ניין? סיידען אפשר גאָט האָט אַ נס געטהון ער ווייסט נאָך ניט פֿון קיין געווינס?

— געדענק זשע, יעקב יוסיל, ס'איז נישט קיין קלייניגקייט, דו געהסט איצטער אויף פֿינף און זיבעציג טויזענד! מע זאָל ביי דיר נישט דערקענען אויפֿ'ן פּנים קיין סימן, קיין זכר פֿון קיין פֿינף און זיבעציג טויזענד; און

וואָס סע זאָל זיך מיט דיר ניט טרעפען, זאָלסט דו געדענקען, אַז דאָס ליגען איז טייערער פון פינף און זיבעציג מאָל פינף און זיבעציג טויזענד!

אַזוי מאַכט צו מיר מיין ווייב זאָל געזונד זיין און נעמט מיך אָן פאַר ביידע הענד און זאָגט מיר איך זאָל איהר געבען דאָס וואָרט, דאָס הייליגע וואָרט, אַז איך זאָל זיין רוהיג... רוהיג? איהר פערשטעהט, געה זיי רוהיג, אַז דאָס האַרץ קאָכט אין מיר און די געדאַנקען שלאָגען און איך קאָן מיר ניט מוחל זיין: „סטייטש, סטייטש, יעקב יוסיל שוטה, נעמסט און גיסט אַוועק אַ בילעט פון פינף און זיבעציג טויזענד אַ בירנבוים'ן, אַ ווילד פרעמדען און נעמסט ניט אַרויס ביי יענעם קיין צעטעל, קיין איינגעטונקטע פען! איהר פערשטעהט צי ניין?... געפינט זיך ניט ביי איך קיין איינגעטונקטע פען? טפו! מיין איך קיין פאַפּיראָס טיטון?..

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? ביי בירנבוים'ן הייסט דאָס. „שוין האַלט געוועזען, טראַכט איך מיר, ווען מיין בירנבוים זאָל האָבען געהאַט לאַנג דורכגעקוקט דאָס בלאַט און ווייסט שוין פון די פינף און זיבעציג טויזענד גלייך מיט מיר און אפשר נאָך פריהער פון מיר און איך קום צו איהם און זאָג איהם: „גאָט העלף אייך, פאַני בירנבוים... גוט יאָהר. וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען... וואו איז מיין בילעט פאַני?... וואָסער בילעט?... דער בילעט סעריע 2289 נומער 12, וואָס איך האָב ביי אייך פערזעצט... קוקט ער מיך אָן ווי אַ תם"... אַט אַזעלכע מחשבות פליהען מיר דורך אין קאָפּ און אין האַרצען ווערט מיר איינג, אין האַלז שטיקט מיך. נישטאָ קיין „דעחאַניע", קיין פיצעל אָטהעם! צום סוף וואָס לאָזט זיך אויס? איך קום צו בירנבוים'ן; וואו איז בירנבוים? ער שלאָפט... ער שלאָפט? איז דאָך אַ סימן אַז ער הייסט נאָך ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום, געלויבט בין דו גאָט!.. איך קום אַריין צו איהם אין שטוב אַריין, טרעף איך דאָס ווייב זיינס, פייגעלי רופט מען זי, אין קעך. ס'איז אַ רויך און אַ היטץ און אַ טומאַן ביזן האַלז.

— ברוך הבא, אַ גאַסט, רב יעקב יוסיל! מאַכט צו מיר פייגעלי און בעט מיך אַריין אין שטוב אַריין און בעזעצט מיך גאַנץ אויבענאַן און פרעגט וואָס איז די מעשה וואָס מע זעהט מיך ניט.

— איך ווייס פאַר וואָס מע זעהט מיך ניט? איך ווייס אַליין ניט! — זאָג איך און קוק איהר בשעת מעשה אין די אויגען אַריין און טראַכט מיר: „זי ווייסט שוין, צי זי ווייסט נאָך ניט? דאַכט זיך אַז זי ווייסט נאָך ניט?... און אפשר ווייסט זי שוין?"...

— וואס זשע מאכט איהר עפּיס, רב יעקב יוסיל?

— וואס זאל איך מאכען? — זאג איך — מסתמא האט איהר געהערט פון מיין „פּעקיל"?

— פון וואסער „פּעקיל"?

— סטייטש, איהר האט גאר ניט געהערט — זאג איך — די מעשה מיט די זעק וואס מע האט ביי מיר אוועק־גע׳גנב׳עט?

— אט דאס איז דאס „פּעקיל"? — מאכט זי — דאס איז דאך שוין אַן־אַלטע מעשה! איך האב געמיינט עפּיס א נייעס.

„עפּיס א נייעס?"... „צי מיינט זי ניט די פינף און זיבעציג טויזענד?" — אזוי טראכט איך מיר און קוק איהר גלייך אין די אויגען אריין און קאן ביי איהר אין די אויגען נישט איבערלייענען גאר ניט, גאלע גאר ניט, קיין פּיצעל ניט אפילו!

— אפשר וועט איהר טרינקען א גלעזיל טיי, רב יעקב יוסיל, וועל איך היימען צעבלאזען דעם סאמאוואר בין מיין מאן וועט אויפשטעהן.

— א גלעזיל טיי? מהכתיתי, פאר וואס ניט? — מאך איך צו איהר און דאס הארץ גערט מיר אונטער, קיין „דעהאַניע" איז נישטא, קיין פּיצעל אטהעם, אין מויל איז טרוקען, אין שטוב היים, דער שוויים רינט, און זי, פייגעלי הייסט דאס, רעדט צו מיר, לאם איך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט אייך אינאיינעם, ווי איך ווייס וואס זי רעדט, אז דער קאפּ איז מיר גאר דארטען, אין יענעם אלקיר, וואו בירנבוים ליגט און שלאפט און חראפּעט אזוי געשמאַק, איהר פערשטעהט צי ניין?

— פאר וואס טרינקט איהר ניט? — מאכט זי צו מיר, פייגעלי הייסט דאס.

— וואס דען טהו איך? — זאג איך און דרעה מיט'ן לעפעלע אין גלאז.

— איהר דרעהט מיט'ן לעפעלע, — זאגט זי — שוין א שעה כסדר און טרינקען טרינקט איהר נישט.

— א דאנק — זאג איך — איך טרינק נישט קיין קאלטע, מיין איך קיין הייסע טיי, איך האב ליעב, זאג איך, אז די טיי שטעהט זיך אב און ווערט גוט היים, מיין איך גוט קאלט, דאס הייסט זי ווערט גוט אבגעהיצט, מיין איך אבגעקיהלט...

— עפּיס זענט איהר מיר זעהר צוטראגען, רב יעקב יוסיל! — מאכט זי צו מיר — איהר זענט אזוי צוטראגען, אז איהר ווייסט גאר נישט וואס איהר

רעדט. שוין זשע בעדאַרף מען זיין אַזוי צוטראָגען, אַז מע גנבעט אַוועק די זאַק? גאָט וועט העלפען, די זאַק וועלען זיך נאָך געפינען. איך האָב געהערט, מע זאָגט, ס'איז פאַראַן אַ סליד... שאַ מיין מאַן רירט זיך שוין, ער שטעהט שוין אויף, אָט געהט ער.

„געלויבט ביזט דו גאָט!“ — טראַכט איך מיר.

אַרויסגעקומען איז מיין חברה-מאַן אַ פערשלאָפענער מיט אַ זיידען יאַרמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ, זיך געריבען די אויגען און געקוקט אויף מיר פון צפון זייט.

— וואָס מאַכט אַ ייד, רב יעקב יוסיל?

די ערשטע מחשבה מיינע איז געווען: „ער הייסט? צי ער ווייסט ניט? מאַכט זיך אַז ער ווייסט ניט? און אפשר יאָ?“...

— וואָס זאָל מען מאַכען? — זאָג איך — איהר האָט דאָך געהערט מיין אומגליק פון די זאַק?

— די מעשה האָט שוין אַ באָרד, דערצעהלט אונז עפּיס נייעס... געפינט זיך ניט ביי דיר, פיינעלי, אַביסיל איינגעמאַכטס, ס'איז מיר פּאַסקודנע אין מויל פונ'ם שלאָף — מאַכט בירנבוים און פערקרימט זיך.

„נו, ווי באַלד עס ווילט זיך איהם איינגעמאַכטס, איז אַ סימן, אַז ער ווייסט נאָך גאָר נישט ניט“ — אַזוי קלעהר איך מיר און איך פערבינד מיט איהם אַ שמועס דער רוח ווייסט פון וואָס, עס קלעבט זיך ניט אַ וואָרט צו אַ וואָרט; איטווייניג אין בויך גענזעלט מיך, אין האַלז שטיקט מיך, איך פיהל אַז עס זוכט זיך מיר דאָס חיות, אָט פאַל איך אום, אָט הויב איך אָן צו שרייען אויף אַ קול: „גוואַלד, יודישע קינדער, פינף און זיבעציג טויזענד!“ איהר פערשטעהט צי ניין?... ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט איך בין אַרויף אויף אַ שמועס מכח פּראָצענט.

— איך קאָן אייך, פּאַני בירנבוים, געבען אַביסיל פּראָצענט, זאָג איך, דאָס הייסט איך קאָן אייך בעצאָהלען דאָס פּראָצענט וואָס אייך קומט אויפ'ן ביליעט.

— אָך, מהכתיתי, מיט'ן גרעסטען כבוד, מאַכט ער און פערזוכט אַ לעפּעלע איינגעמאַכטס.

— וויפיעל זשע וועט אייך קומען, זאָג איך, פּראָצענט הייסט דאָס?

— איהר ווילט וויסען, מאַכט ער, אַ חשבון, צי איהר ווילט טאַקי צאָהלען געלד?

— ניין, זאָג איך, איך מיין טאַקי הייסט דאָס צאָהלען געלד ממש.

— פיגעלי, אנו, געב נאר אהער דעם בוך...

דערהערט די דאזיגע ווערטער בין איך פון טוידט לעבעדיג געווארען:
„ער ווייסט נעביך ניט פון וואס צו זאגען!”...

בעצאהלט דאס פראצענט רוף איך זיך אן צו איהם:

— פערשרייבט זשע טאקי, זייט מוחל, פאני בירנבוים, ביי אייך אין בוך הייסט דאס, אז איהר האט מקבל געווען ביי מיר פראצענט פאר מיין בילעט סעריע 2289 נומער 12.

— פערשרייב, מאכט ער, פיגעלי, פאר'ן בילעט — סעריע 2289 נומער 12.

„ער הויבט נישט אן צו וויסען!” קלער איך מיר און פערבינד מיט איהם א שמועס מכח'ן בילעט, אז עס לוינט נאר ניט צו האבען א בילעט און צאהלען פאר איהם פראצענט און וואס ועט זיין מיט'ן בילעט אויף ווייטער?...

— אקעגען וואס הייסט דאס זאגט איהר דאס? — מאכט ער צו מיר און טהוט א קוק אויף מיר מיט איין אייגעל פון צפון זייט.

פונ'ם דאזיגען קוק האט זיך מיר אבגעריסען אין הארצען, ס'איז מיר נישט געפעלען דער קוק, איהר פערשטעהט צי ניין? נאר איך האב מיך באלד פערחאפט און האב א זאג געטהון:

— פערשטעהט איהר, פאני בירנבוים, איך זאג דאס אקעגען דעם וואס סע פאלט הוצאות אויפ'ן בילעט, איהר וואלט, כ'לעבען, גענומען נעמען ביי מיר אויף ווייטער מיט א פראצענט ווינציגער, פארט, ווי זאגט איהר, אלטע בעקאנטע און נאהענטע שכנים.

— ניין, זאגט ער, אלסדינג יא, נאר דאס ניט. ווילט איהר אזוי איז רעכט, א ניט בעצאהלט מיר מיין געלד און פערזעצט אייך איהם ערגיץ אנדערש.

— טאקי היינט? — זאג איך און דאס הארץ קלאפט מיר ווי א האמער: טיק-טיק-טאק! טיק-טיק-טאק!

— אפילו באלד! — מאכט ער.

— נאט זשע אייך אייער געלד — זאג איך און נעם און לייג איהם אנידער זיינע צוויי הונדערטער און דאס הארץ אט-אט שפרינגט דאס ארויס!

— נעם געלד! — מאכט ער צו פיגעלין און אליין בייגט ער זיך אן צו דער גלאז טיי און פערבייסט מיט א לעפעלע איינגעמאכטס. נאכ'ן לעפעלע נעמט ער נאך א לעפעלע, און נאך יענעם לעפעלע נאך א לעפעלע און נאך

אלעפּעלע. איך וואלט שוין וועלען דערלעבען זעהען א בילעט און צום סוף עסט ער גאר איינגעמאכטס! מיך קאסט יעדער מינוט יעדער רגע בלוט און געזונד! מע קען אבער קיין חזיר ניט זיין, יענער האט ליעב איינגעמאכטס לאז איהם וואהל בעקומען, טרייבען יענעם האלז און אקען פאסט אויך נישט, כוז מען זיצען אין געהאקטע וואונדען און ווארטען ביז ער וועט מאכען איין עק מיט'ן איינגעמאכטס. איהר פערשטעהט צי ניין?... געפינט זיך ניט ביי אייך אביסיל איינגעמאכטס — טפו! מיין איך א פאפיראס טיטון?

קורץ און גוט וואו זשע האלט איך? מיין חברה=מאן עסט איינגעמאכטס. אבגעגעסען דעם איינגעמאכטס און אבגעווישט די ליפען, רופט ער זיך אן צו מיר:

— רב יעקב יוסיל, געלד האב איך ביי אייך אבגענומען, פראצענט האט איהר מיר בעצאהלט, אצינד בעדארף איך אייך הייסט דאס געבען אייער בילעט?

— א פנים האט דאס? מאך איך כלומר'שט קאלט בלוטיג און פאל שיער חלשות פאר פרייד.

— דער חסרון אבער — מאכט ער — איך קאן אייך היינט דעם בילעט נישט געבען.

ווי ער האט מיר אויסגערעדט די דאזיגע ווערטער האב איך דערפיהלט אז עס האט זיך מיר עפּיס א ריס געטהון אינוויינינג אין הארצען, איך בין מיט אמאל אראבגעפאלען פונ'ם זיבעטען הימעל גלייך אויף דער ערד. ווי אזוי איך האב מיך געהאלטען אויף די פיס — פערשטעה איך ניט.

— וואס איז די מעשה, פאני בירנבוים, פאר וואס קאנט איהר מיר ניט געבען מיין בילעט.

— דערפאר — זאגט ער — וואס איך האב איהם נישט ביי זיך.

— וואס הייסט — זאג איך — איהר האט איהם נישט ביי זיך?

— ער ליגט ביי מיר — זאגט ער — אויף מיין רעכענונג אין באנק.

דערהערט די דאזיגע דבורים איז מיר געווארען אביסעלע גרינגער אויף דער נשמה, און איך האב מיך פערטראכט.

— וואס האט איהר זיך, מאכט ער צו מיר, אזוי פערטראכט?

— גאר נישט, זאג איך, איך שטעה און טראכט ווי אזוי קומט די קאץ איבער'ן וואסער?

— גאנץ פשוט — מאכט ער — איך פאהר מארגען אין שטאדט ארין, ברינג איך אייך דעם בילעט.

— אויף גע׳פּועל׳ט! — זאָג איך און הויב מיך אויף און געזעגען זיך אָב און לאָז מיך געהן כלומר׳שט צו דער טהיר און קעהר מיך אום באַלד צוריק.

— געפֿעלט אייך בעסער, פֿאַני בירנבוים, וואָס פֿאַר אַ שטיק סוחר איך בין? דאָס געלד האָב איך אייך אָבגעגעבען, פּראָצענט אָבגעצאָהלט, דער בילעט ליגט ביי אייך, גיט זשע מיר האָטש אַ קוויטעל אויפֿ׳ן בילעט

— אויף וואָס נוצט אייך אַ קוויטעל? — מאַכט ער — איך בין ביי אייך בישט קיין בטוח אויף צוויי הונדערט קערבליך אָהן אַ קוויטעל?

— און אפשר וועט איהר אויך גערעכט? — זאָג איך און לאָז מיך געהן צו דער טהיר און קעהר מיך אום ווידער אַמאָל צוריק.

— ניין — זאָג איך צו איהם — עס פּאַסט עפּיס נישט, ס׳איז ניט מעשׂה סוחר, אַז מע האָט ביי יענעם אַ בילעט, בעדאַרף מען האָבען אַ קוויטעל... פֿאָלגט מיך, פֿאַני בירנבוים, גיט מיר אַ קוויטעל. פֿאַר וואָס זאָלט איהר מיר ניט געבען קיין קוויטעל?

פּלוצים הויבט זיך אויף מיין בירנבוים, געהט אַוועק צו זיך אין אַלקיר אַריין אונטערען פֿאָרהאַנג און טהוט אַ רוף פֿייגעלען צו זיך.

— פֿאַני! — רופֿ איך זיך אָן צו איהם — איך וויים אויף וואָס איהר רופֿט צו זיך פֿייגעלען. איהר ווילט איהר הייסען, זי זאָל שיקען די דינסט קויפֿען דאָס בלאַט, ס׳איז היינט דער 2 מאַי, ווילט איהר אַ קוק טהון, צי האָט דער בילעט נישט געווינען קיין געלד. למאי זאָלט איהר זיך אומזיסט מטריח זיין? איך וועל אייך בעסער אַליין אָנזאָגען די בשורה, אַז מיין בילעט האָט דאַנקען גאָט געווינען שוין געלד!

מיין פֿערשוין איז געוואָרען אַלערליי קאָלירען.

— טאַקי באמת? זאָגט ער — לאָז אייך גאָט העלפֿען! וויפֿיל זשע האָט ער געוואונען?

— ער האָט געוואונען — זאָג איך — היבשלעך, אויף אַלע יודישע קינדער געזאָגט געוואָרען און דערפֿאַר טאַקי, וויל איך ביי אייך אַ קוויטעל, איהר פֿערשטעהט צו ניין?

— איך זאָג דאָך אייך — מאַכט ער — לאָז אייך גאָט העלפֿען אפילו די רי״ש אלפים, איך פֿערגין אייך, גלויבט מיר, מיט׳ן גאַנצען האַרצען! פֿאָרט וויפֿיל האָט דער בילעט געוואונען? וואָס האָט איהר מורא אויסצוזאָגען?

— פֿאַני בירנבוים! — זאָג איך — וואָס טויגען אונז לאַנגע מחזקות מיט איבעריגע רעד? דער בילעט האָט געוואונען פֿינף און זיבעציג טויזענד קאַרבען און ער ליגט ביי אייך, פּראָצענט האָב איך אייך בעצאָהלט, דאָס

געלד האָב איך אײַך אָבגעגעבען, גיט מיר אָב מײַן בילעט! איהר זאָגט, איהר האָט ניט דעם בילעט, ער ליגט אין באַנק, גיט מיר אַרויס אַ קוויטעל און אײַן עק לאָז דאָס האָבען!

וואָס טויג אײַך, בײַ מײַן פּאַרשוין האָבען זיך מיט אַמאָל איבערגע-קעהרט די אויגען און דאָס פּנים איז איהם געוואָרען אָנגעצונדען. איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז ס'איז מיט איהם נישט פריילעך, רוף איך איהם אָב אויף אַ זײַט און נעם איהם אָהן בײַ די הענד און זאָג צו איהם:

— ליבער פרײַנד! האָט רחמנות אויף מיר און אויף זיך, זאָגט וואָס ווילט איהר. מיר וועלען ווירכקומען, מוטשעט מיך ניט, איך שטעה קוים אויף די פיס, זאָגט וויפיל ווילט איהר און גיט מיר אַרויס אַ קוויטעל אויפ'ן בי-ליעט; ס'איז נאַריש, איך וועל אָהן אַ קוויטעל פון דאַנען ניט אַוועקגעהען, וואָרום ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד קאַרבען!

— וואָס זאָל איך אײַך זאָגען? — מאַכט ער און די אויגען ברענען בײַ איהם ווי פײַער — מיר וועלען זיך פערלאָזען אויף מענשען, וואָס מענשען וועלען זאָגען אַזוי וועט זײַן.

— וואָס טויג אונז — זאָג איך — מענשען? לאָמיר בעסער אַליין זײַן מענשען. פאָלגט מיך, בירנבוים, ווי גאָט איז אײַך ליעב, זאָגט וואָס ווילט איהר, לאָמיר נישט דערלאָזען צו קיין לײַטיש געלעכטער און צו סקאַנדאַלען.

— נאָר מענשען! — זאָגט ער — וואָס מענשען וועלען זאָגען, אַזוי וועל איך טהון...

איך האָב אַרויסגעזעהען, אַז איך וועל מיט איהם גאָר ניט מאַכען, האָב איך אויפגעעפענט די טהיר און רוף מיך אָן צו מײַן פּאַרשוין, דעם עדות הײַסט דאָס: „זײַדיל! אַצונד קאָנסט דו געהן!“ מײַן זײַדיל האָט געכאַפּט די פיס אויף די פּלײַצעס און איז אַוועק און האָט אויסגעפויקט איבער דער גאַנ-צער שטאָדט, אַז יעקב יוסילס בילעט האָט אויסגעגומען פינף און זיבע-ציג טויזענד און אַז דער בילעט ליגט בײַ בירנבוים'ען און בירנבוים גיט דעם בילעט נישט אַרויס!.. איהר פערשטעהט צו גיין?.. מעהר האָט מען נישט בעדאַרפט האָבען, עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין האַלבע שעה איז די שטוב בײַ בירנבוים'ן געוואָרען פול, די גאַס פערפלײַצט, עס איז געוואָרען אַ רעש, אַ טומעל, אַ הו-האַ: בילעט... יעקב יוסיל... בירנבוים... פינף און זיבעציג טויזענד... חברה האָבען זיך אָנגענומען מײַן קריוודע, עס האָבען זיך געפונען אַזעלכע וואָס האָבען געקלאַפּט אין טיש, אַנדערע האָבען צוגעזאָגט געגייַן פּעטש, ברעכען ביינער, צוטראָגען די שטוב אויף פּיץ-פּיצליך, גאָר

נישט אויף קאַטאָוועס, ביז ס'איז געבליבען אַז מע פערלאָזט זיך אינגאַנצען אויפ'ן גביר. ווי אַזוי דער גביר וועט פסק'נען אַזוי וועט זיין. — און מיר האָבען זיך געלאָזט גאַנץ קהל הייסט דאָס צום גביר.

אונזער גביר, דאַרפט איהר וויסען, איז אַ מענש אַ שטילער אַ לייטישער און אַנ'אָרענטליכער מאַן ביז גאָר. בסך־הכל האָט ער גאָר פיינט אַזעלכע מעשיות מיט בוררות'ען, נאָר אַז גאַנץ קהל איז אַריינגעפאַלען צו איהם מיט אַ גוואַלד: „ראַטעוועט!" אַניט צוטראָגט מען איהם די שטוב! האָט ער קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט און האָט געמוזט איבערנעהמען אויף זיך די חתונה און מיר האָבען זיך צושריבען, אַז מיר פערלאָזען זיך אינגאַנצען אויף איהם און טאַקי אויף זיין נאָמען האָט נעבעך בירנבוים איבערגעשריבען דעם בילעט, און ס'איז געבליבען אַז אם ירצה השם מאָרגען אָדער איבערמאָרגען פאָהרען מיר אַלע אין שטאָדט אַריין אַרויסנעמען דעם בילעט פון באַנק. און וויפיעל דער גביר וועט הייסען בעצאָהלען בירנבוים'ען אַזוי פיעל וועל איך בעצאָהלען. איהר פערשטעהט צו ניין?.. נאָר איהר מיינט דאָך מסתמא, אַז דערמיט האָט דאָס איין עק? טע—טע—טע! אָט דאָ הויבט זיך ערשט אָן די רעכטע חתונה. איך האָב, פערשטעהט איהר מיך, אַ שותף צו מיין בילעט, וואו האָט איהר געזעהען אַ יוד זאָל האָבען אַליין אַ גאַנצען בילעט? ווער איז מיין שותף? מיין שותף איז טאַקי מיינער אַנ'איינענער ברודער, העניך הייסט ער, און זיצען זיצט ער אין אַ קליין שטעדטיל ניט ווייט פון אונז, און דורך איהם הייסט דאָס האָב איך טאַקי דעם דאָזיגען בילעט פערזעצט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים, דאָס הייסט פערקעהרט מיין איך, דורך מיר הייסט דאָס האָט ער, דער ברודער מיינער, פערזעצט דעם דאָזיגען בילעט ביי דעם דאָזיגען בירנבוים... איהר פערשטעהט צו ניין? נאָר דרינען איז אַ גאַנצע מעשה, וואָס איך מוז אייך דערצעהלען אַקוראַט איהר זאָלט פערשטעהן.

קורץ און גוט וואו זשע האַלט איך? ביי מיין ברודער העניך הייסט דאָס. מילא האָב איך מיין איינענס אַ ברודער העניך ביז 120 יאָהר, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז דאָך ניט שייך צו רעדען אויף איין איינענעם ברודער, ווי זאָגט איהר: „שנייץ די נאָז און שמיר דאָס פנים"; נאָר גאָרנישט, חאַטאַ פאָקרישקע... מיר האַלטען עפּיס ניט איינס פון דאָס אַנדערע, איהר פערשטעהט צי ניין?.. וואָס איך האָב מאָלט אייך געטהון פון זיינעטוועגען זאָל דאָס מיר אַקעגען קומען. איך מעג מיך בערימען, אַז איך האָב איהם געשטעלט אויף די פיס, פריהער גאָט נאָכדעם איך האָב איהם געמאַכט

פאר אליין. איך בעדארף מיך פאר אייך ניט אויסשטעלען, איהר פער־שטעהט ציי ניין?... איז דאכט זיך מיר, אז ער שיקט מיר אריין א בילעט און בעט מיך איך זאל דעם בילעט פערקויפען, אדער פערזעצען און קריגען אויף איהם צוויי הונדערטער און ארויסשיקען איהם דאס געלד, — מעג איך דאס טהון צי ניין?.. אי פרעגט איהם בחרם וואס בילעט? ווער בילעט? געה האב אין זינען דעם בילעט, סטראכיר איהם, פראצענט צאהל, וואס געהט דאס איהם אן א שטייגער? און אז גאט האט געהאלפען דער בילעט האט געוואונען, — ווער האט זיך געשלאגען קאפ אן וואנט מיט בירנבוימען? ווער האט שיער דעם שלאג בעקומען, איידער ער איז ארויף מיט איהם אויף א שטיקעל דרך? און לסוף אז ס'איז געקומען צו עפים טענה'ט ער, דער ברודער מיינער: „ווער האט דיך געבעטען דו זאלסט חלש'ן פאר מיין בילעט?..” איהר הערט דבורים? געפעלט אייך א שטייגער אזא מין טענה פון א גראבען יונג?.. האט דאך דאס מיך געווענטליך גוט פערדרא־סען און פערבראטען ביים הארצען: „ע, אז דו ביזט יא אזא גראבער נפש, וואו שטעהט דאס געשריבען אז דער בילעט איז דיינער?” — וועמענס דען, זאגט ער, בילעט איז דאס? „וועמענס ער איז איז ער, זאג איך, לעת עתה בעדארף מען פאהרען דעם בילעט ארויסראטעווען פון פרעמדע ידים, ווארום ס'איז ניט קיין שפיעלכעל, זאג איך, ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד קארבען!..” איהר פערשטעהט צי ניין?.. נו, וואס קומט מיר דערפאר? בעדארף מען מיר מאכען סקאנדאלען? קלאפען אין טיש אריין? ברעכען ביינקליך?.. הערט איהר, אז די וועלט זאגט, אז פון א הזירשען עק קאן מען קיין שטריימעל ניט מאכען, איז טאקי א פנים אנ'אמת... איך האב מיך מישב געווען, וואס וועל איך דא מיט מיין ברודער האריקען זיך אומזיסט, הונדערט זעכס און דרייסיג מיליאן מענשען זעהען אונז מקנא אויפ'ן געווינס צום סוף קריגען מיר זיך איינענע ברידער, מיין בילעט, דיין בילעט — פע, חלשות! מע בעדארף זעהען קודם כל בעוואהרענען דעם בילעט, דאס איז דאכט מיר אביסעל בילכער. הא? וואס זאגט איהר? ניט אזוי?.. נו, געה טענה מיט א פראסטען מענשען? איך מיין טאקי מיין ברודער העניך מיין איך, גאט זאל מיך ניט שטראפען פאר די רעד... ווארום ווען ער זאגט מיר פריהער, וואס איהם קומט, ווען ער דער־צעהלט מיר פריהער אז דאס איז נישט גלאט אזוי א בילעט ווי אלע בי־ליעטען, אז דאס איז א מעשה מיט א ביינדיל, וואלט איך דאך גע־וואוסט וואס איך האב צו טהון!.. ערשט ווען האט זיך מיין ברודער העניך

אויסגעקוועטשט מיט'ן ביינדיל? — העט — העט שפּעטער, אַז דער בּיליעט איז שוין לאַנג אַריבּער אויפ'ן גבירס נאָמען און דער סלעדאָוואַטעל האָט אויפ'ן דאָזיגען בּיליעט הייסט דאָס אַנידערגעלעגט מחילה אַנ'אַרעסט טאַקי אין בּאַנק, און אונז האָט מען גענומען איטליכען בּעזונדער צום סמיק, דאָס הייסט דער סליעדאָוואַטעל האָט אונז געשיקט בּעטען צו זיך מיר זאָלען זיך מטריח זיין איהם דערצעהלען אַקוראַט די מעשה מיט'ן בּיליעט: פון וואַנען האָט זיך, זאָגט ער, גענומען צו מיר דער דאָזיגער בּיליעט? און וואָס פאַר אַ מחותן, זאָגט ער, איז דאָ בּירנבּוים? און וואָס געהער זיך, זאָגט ער, אָן אַהער דער גביר? — אַ גאַנצע חתונה! איהר פערשטעהט צי ניין?.. אַי וואָס געהער זיך אָן אַהער דער סליעדאָוואַטעל? צו וואָס דאַרף ער וויסען די דאָזיגע אַלע מעשיות?.. הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך טאַקי די רעכטע מעשה מיט'ן בּיינדיל! דאָס איז אַ מין בּיינדיל, הערט איהר, וואָס ניט אַהער ניט אַהין, מיט אַזאַ בּיינדיל קאָן מען זיך דערווערגען!.. איהר ווילט וויסען פון וואַנען האָט זיך גענומען דאָס דאָזיגע בּיינדיל? דאָס דאָזיגע בּיינדיל האָט זיך גענומען פון עפּיס אַ מאָנאַך, אַ גלח, איהר פערשטעהט צי ניין?.. עפּיס אַ מאָנאַך, אַ גלח פאַראַן דאָרטען, וואו מיין ברודער העניך זיצט, האַנדעלט מיט איהם דער ברודער מיינער אויפ'ן וואָרט שוין פון כמה וכמה יאָהרען, לייהט בּיי איהם געלד און פערקויפט איהם סחורה, און זיי לעבּען צווישען זיך ווי די בּעסטע גוטע פריינד, איהר פערשטעהט צי ניין?..

ויהי היום טרעפט זיך אַ מעשה, אַזוי דערצעהלט דער גלח און גאָר גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות, דער אָחי מיינער קומט צו איהם צו געהן און זאָגט איהם: „פּאָטער'ל, איך בּעדאַרף האָבּען אַ גמילות חסד אַ פּאָר הונדערטער, ס'איז בּיי מיר ירוד!..“ מאַכט צו איהם דער כומר:

— וואו זאָל איך דיר נעהמען, אַז איך האָבּ קיין געלד ניט?

— ס'איז קיין שום תירוץ ניט, — זאָגט צו איהם דער אָחי מיינער — איך בּעדאַרף האָבּען צוויי הונדערט קאַרבּען ווי אין לעבּען אַריין!

— אַ מאָדנער יוד דו בּיזט! — זאָגט צו איהם דער כומר — איך זאָג דאָך דיר, אַז קיין געלד האָבּ איך ניט; אַ בּיליעט אויבּ דו ווילסט אַ ווינ־רעשנע קאָן איך דער לייהען און דו געה קריג דיר אויף איהם געלד...

איהר פערשטעהט צי ניין? אָט דאָס איז טאַקי דער דאָזיגער בּיליעט, וואָס האָט געוואונען הייסט דאָס די פינף און זיבּעציג טויזענד; אַזוי זאָגט דער גלח הייסט דאָס, און גאָר גלויב איהם אויף זיינע הייליגע נאמנות. אַצונד, אַז דער בּיליעט האָט געוואונען, — קומט דאָך מסתמא דער גלח צו־

לויפען צו מיין ברודער און זאגט איהם אזוי און אזוי, דער ביליעט האט דאנקען גאט געוואונען היבשליך געלד... מאכט צו איהם דער אחי מיינער: יא, מע זאגט אז ער האט געוואונען געלד... מאכט צו איהם דער כומר: „נו, וואס זשע וועט זיין?“ מאכט צו איהם דער אחי מיינער: וואס זאל זיין?.. בקצור אהין אהער, מילא ווערטליך אהן א זייט, ער זאגט איהם דאס, ער ענטפערט איהם יענץ; ער פרעגט איהם פדרוך, ענטפערט ער איהם בוידעם; קיין שווארץ אויף ווייס, אויף פאפיר איהר פערשטעהט צי ניין, האבען זיי ביידע ניט; מילא מיין אחי האט חאטש א ביליעט, און דער כומר וואס האט ער?.. וואס טויג אייך ס'איז געבליעבען — ער בעט ביי איהם, דער גלח הייסט דאס, חאטש עטליכע טויזענד קערבליך. נעם זשע, דו גראבער מענש, דו העניך איינער, פערשטופ איהם דאס מויל מיט עטליכע טויזענד קערבליך, און לאז זיך יענער נישט טשעפען! טענה'ט אבער דער אחי מיינער: פאר וואס קומט איהם? דער ביליעט איז דאך מיינער, איך זאל אזוי האבען, זאגט ער, אלדעס גוטס, ווי איך האב איהם אוועקגעקויפט ביי איהם שוין א מעשה פון דריי יאהר!.. וואלט אפשר אפגעלאפען גלאט; איז דאך אבער אונזערע יודעליך זאלען זיין געזונד! און דאס שטעדטעל אליין איז א גוט שטעדטעל, אפשר האט איהר געהערט פון דעם? „פישי-יאבעדע“ הייסט דאס, דאס שטעדטעל, כשמה כן היא, א שטאדט פון יאבעדניקעס, מוסרים, פערברענט זאל זי ווערען אין א זומער טאג! וואס טויג אייך מע איז אוועק צום גלח און מע האט איהם אויפגעקלעהרט, אז ער קאן דא מאכען גימל. און מע האט איהם ארויסגעפיהרט ער זאל ניט מאכען קיין לאנגע שיהות, פאהרען אין דער גרויסער שטאדט אריין גלייך צום פראקוראר און איינגעבען אזוי און אזוי, אז יודען הייסט דאס האבען ביי איהם אויסגענארט א ביליעט, און דער ביליעט האט געוואונען פינף און זיבעציג טויזענד און מען גיט איהם נישט אפ דעם ביליעט... איהר פערשטעהט צי ניין? וואס טויג אייך, דער גלח האט זיך דוקא ניט געפוילט אונהאט גע-טהון אלסדינג וואס מען דארף, נאך מעהר ווי מע בעדארף, און מען האט אויפ'ן ביליעט מחילה אנידערגעלעגט אנ'ארעסט און סע פערבינדט זיך פאוואלינקע א גאנצער עסק טאקי גאר נישט אויף קאטאוועס... אט האסט דא דיר אזא מין שלאק טאמער איז קארג! נא דיר נאר א ביינדיל, א גלח!.. מיין אחי האט שוין אפילו מיט איהם נאכדעם געענדיגט פאר צעהנטויזענד נאכדעם פאר פופצעהנטויזענד קארבען, האט דער גלח חרטה גקריגען. מע האט איהם אזוי צורעדט, פערשטעהט איהר, אז ער ווייסט שוין אליין ניט

וואס ער זאל הערען... אט דאס האט איהר אייך די מעשה מיט'ן ביינדיל, איהר פערשטעהט צי ניין?..

קורץ און גוט וואו זשע האלט איך? ביים ביינדיל הייסט דאס. גאט האט אונז באשערט א רעכט ביינדיל, וואס זאלט איהר קלערען, נישט איינצושלינגען און נישט אויסצושפייען! נישט אהער און נישט אהין. איז דאך אבער פאראן א גאט אויף דער וועלט, א גרויסער גאט ווי זאגט איהר, וואס מיט איין האנד שטראפט ער מיט דער אנדערער היילט ער, האבען זיך גע-פונען מענשען, גוטע ברידער, מחותנים, גוטע פריינד, און גלאט מענשען, מען האט זיך אריינגעלעגט אין דער-מיט, גערעדעט, געפרובט אויף אלע זייטען הין און צוריק, פון מיין ברודער צום גלח, פונ'ם גלח צו מיין ברודער, פון מיר צו בירנבוים'ען, פון בירנבוים'ען צו מיר און פון אונז ביידען צו מיין ברודער, און פון אונז אלע דריי — ווידער צום גלח, א דרעהעניש, א לוי-פעניש, א געפאהרעריי, א גערעדעריי, א געשפארעריי, — בקצור מע האט אונז קוים מיט צרות מיט לייד אויסגעגלייכט. וואס אויסגעגלייכט? ווי אזוי אויס-געגלייכט? — פרעגט נישט, אבי אויסגעגלייכט; ווי זאגט איהר: פון קריוודע קאכט מען וועטשערע, אדער ווי מיין אחי האט געזאגט אז מען האט איהם צוגעפיגעפיהרט מיט'ן גלח:

— וואשע פרעפאדאביע — זאגט ער — יאק נע פסק טא פסאקען, נעהאי בודע יחלוקו...

— נעהאי בודע יחלוקו! — זאגט איהם דער גלח — אלע טי הענדך מאשעניק!.. !

— להיים, פאטער'ל, זא וואשע זדאראוויע — זאגט צו איהם מיין אחי און טראגט איהם אונטער א גלעזעל און מיר אלע נעהמען צו גלעזלעך און מען טרינקט אויס און מע צוקושט זיך, פיין, שען, צופריעדען...' שייך זאגען צו פריעדען? ווי קאן מען זיין צופריעדען, אז איטליכער פון אונז האט געהאט כמעט ביי זיך אין האנד די פינף און זיבעציג טויזענד און האט זיי ארויסגעלאזט אויפ'ן ווינט — פפו! איהר ווילט וויסען ווי אזוי? נאט אייך א פראסטען חשבון: מילא פון מיר שמועסט מען ניט, האב איך ניט פינף און זיבעציג טויזענד, א שענע ריינע כפרה! נאר איך פרעג אייך וואס וואלט געטהון א שטייגער מיין ברודער הענוך, ווען איך זאל איהם ניט גע-ווען געבען קיין דעפעש אז אונזער בילעט האט אויסגענומען די פינף און זיבעציג טויזענד? איין אנדערער אויף מיין ארט, אז ער דערזעהט אזא גע-דינגס, הייסט ער וואס ער טהוט? ער ווישט אפ די ליפען און מאכט א שווייג:

וואס מיר ברודער? ווער מיר הענעך? ווארום לאז זיך איהם דאכטען, אז איך האב נאר פערקויפט דעם בילעט? אדער עלעהיי איך האב איהם פערזעצט ביי בירנבוים'ן און האב איהם ניט אויסגעקויפט צו דער צייט, און א צעטיל פון מיר האט דאך בירנבוים, אז איך האב איינגעלייגט ביי איהם אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע און באם איך קויף ניט אויס צו דער צייט, איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פערשטעהט צי ניין?.. נאר וואס דען, אז ס'איז מיר גאר נישט געקומען אויף דער מחשבה, איך זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס, ווארום ווי איהר זעהט מיך אטא בין איך אזא יוה וואס קאטארי געלד שפילט ביי מיר נאר א קליינע ראליע! וואס איז דען אייגענטליך געלד? געלד איז בלאטע, אבי גאט העלפט, ווי מיין ווייב זאגט, מע איז געזונד און מע האט אלסדינג וואס מע בעדארף... נאר גארנישט, פאדראסיג איז דאס, פארט ווי זאגט איהר פינף און זיבעציג טויזענד! איהר פערשטעהט צי ניין?..

אצונד נעמט בירנבוים'ען. בירנבוים איז דאך טאקי גאט די נשמה שולדיג; ער האט דאך טאקי נעבאך ארויסגעלאזט די פינף און זיבעציג טויזענד ממש פון די הענד! גלאט ער איז איין ערהליכער, א לעצט ארענטליכער יונגערמאן און וויל ניט נהגה זיין פון א פרעמדען בילעט, ער וויל נאר מע זאל א פרעג טהון מענשען, וואס מענשען וועלען זאגען, איהר פערשטעהט צי ניין? ווייטער וואלט דאך געווען, ווי זאגט איהר, א כשר'ער טאפ מיט א כשר לעפיל, ווארום ער האט דאך טאקי פון מיר א צעטיל, אז איך קויף נישט אויס ביי איהם דעם בילעט צו דער צייט איז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פערשטעהט צי ניין? נעמט דער דאזיגער בילעט און געווינט פונקט די פינף און זיבעציג טויזענד? נו פרעג איך אייך, קאן נישט די טאל צוועצט ווערען?.. האט איהר שוין היינט דאס צוויי אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט, וואס האבען כמעט פון קעשענע פערלארען צו פינף און זיבעציג טויזענד קארבען — וואס? ניט אזוי?..

דער דריטער אומגליקליכער נפש איז מיין ברודער הענעך נעבעך. ער געהט גלאט ארום ווי א נגזל, א געקוילעטער האהן, און ס'איז טאקי א ביטערער רחמנות אויף איהם, וואס ער נעמט אזוי ווינציג געלד, ווארום ער איז דאך טאקי געוואהנט געווארען אלע יאהר און אפשר צוויי מאל אין יאהר, אז בילעטען שפילען, אויסנעמען פינף און זיבעציג טויזענד, נישט ווינציגער! געהט ער ארום און שרייט: „וואס האבען זיי צו מיר? וואס ראבעווען זיי

מיך? אלעמען געב געלד! דעם גלח געב, דעם ברודער געב, בירנבוים'ן געב— זיי ווילען מיך מאכען פאר א קבצן" — איהר פערשטעהט צו גיין?..

דער פערטער, דער גלח הייסט דאס, איז דאך אודאי איין אומגליקליכער גלח! ער שווערט און מע מוז איהם גלויבען, אויף זיינע הייליגע נאמנות, אז ער פערשטעהט ניט, פאר וואס יודען טהיילען זיך מיט זיין געלד? מילא דעניך, זאגט ער מעג זיך טאקי זיין א מאשעניק און סע קומט איהם אודאי געהן אין חדר אריין, ער איז אבער פארט א היימישער מענש און א גוטער ברודער... אבער דאס גאנצע איבריגע „קהל", זאגט ער, וואס פאר א מחותנים איז „קהל" צו מיין בילעט?! איהר פערשטעהט צו גיין? געה רעד מיט א גלח און געב איהם צו פערשטעהן, וואס הייסט ארענטליך, אז דער איז א ברודער וואס האט געהאט ביה צונעמען איננאנצען אזוי, אז קיין האהן זאל אפילו נישט קריידען, און דער איז א לעצט ארענטליכער יונגערמאן וואס האט פון מיר א צעטיל, אז אזא און אזא בילעט פון אזא און אזא סעריע — איהר פערשטעהט צו גיין? ער מיינט דען עפיס, בירנבוים הייסט דאס? ער מאנט דען געלד? ער האט דען עפיס טענות? חס וחלילה! ער וויל נאר מע זאל א פרעג טהון מענשען, וואס מענשען וועלען זאגען, א מענש וואס האט זיך איינגעליעבט אין מענשען, א מענשליכער מענש — איהר פערשטעהט צו גיין...

הכלל פיער מענטשען האבען געוואונען הייסט דאס צו פינף און זיבעציג טויזענד אויף א חלק, און פיער מענשען האבען פערלאהרען צו פינף און זיבעציג טויזענד, פיער אומגליקליכע געקוילעטע מענטשען!... נאר נארנישט, אויסגעגלייכט זיך איז פארפאלען, מסתמא איז דאך עס א באשערטע זאך... וואס זשע בלייבט איבער צו טהון אצינד? אצינד בעדארף מען הייסט דאס נעמען און זיך צוטיילען מיטן בילעט, דאס הייסט מע בעדארף געהן אלע פיער אין באנק אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אבנעמען דאס געווינס, אבגעבען איטליכען זיינס און זאגען מזל-טוב און טרינקען מאהריטש, איא? האט זשע ציים אביסעל, פאוואלינקע נישט געחאפט. ערשטענס ליגט דאך אויפ'ן בילעט עפיס א חתימה פונם סליעדאוואטעל, בעדארף מען דאך קודם כל בעפרייען הייסט דאס דעם בילעט, ווייל דער גלח נישט בעפרייען דעם בילעט ביז מע וועט איהם נישט בעוואהרענען מיט זיין חלק, איהר פערשטעהט צו גיין?... ווי אזוי זשע בעוואהרענט מען איהם מיט זיין חלק? בעדארף מען דאס בילעט הייסט דאס אראבנעמען פונם גבירים חשבון, אין איבערלייגען איהם אויף מיין ברודער הענידים און אויפ'ן גלח'ס נאמען,

ווייל דער גביר נישט הערען ניט וועהען. באשר ער טענה'ט, דער גביר הייסט דאס און איז דוקא גערעכט:

— וואס בין איך פאר א מחותן צו א פרעמדען בילעט? ווי קאן איך הייסען איבערגעבען א פרעמדען בילעט פון פינף און זיבעציג טויזענד, וואס סע ליגט אויף איהם אנ'ארעסט, אז איך ווייס ניט וועמענס בילעט דאס איז? פריהער איז ער געווען בירנבוים'ס מיט יעקב יוסיל'ס, היינט הער איך אז ער איז נאר א העניך'ס מיט א גלח'ס, שפעטער וועלען זיך אלע מאל ארויסבעוויזען נייע בעלי־בתים, נייע העניך'ס מיט נייע גלחים, וואס וועל איך טהון אז זיי וועלען נאכדעם מאנען ביי מיר איטליכער בעזונדער צו פינף און זיבעציג טויזענד? וואו וועל איך נעמען, קינדערליך, אזוי פיעל געלד אויף צו בעצאהלען? איך בין דאך ניט בראדסקי!

איהר פערשטעהט צי ניין? האט זיך אנגעהויבען אנ'עסק מיט אדוואקאטען, און אדוואקאטען זענען דאך פונקט ווי די דאקטוירים: וואס איינער זאגט, זאגט דער אנדערער קאפויר; געלד נעמען זיי אלע און געבען עצות, איטליכער אנ'אנדערע עצה. איין אדוואקאט זאגט, אז דער גביר מעג זעהר שוין איבערגעבען דעם בילעט וועמען ער וויל... און דער אנדערער זאגט: ער טאר ניט בשום אופן איבערגעבען דעם בילעט... קומט דער דריטער און זאגט אז ער מוז איבערגעבען, א ניט קאן ער האבען אויף זיך א „פעקיל“, למאי ער ניט איבער... קומט נאך אנ'אדוואקאט און זאגט: לאז זיך דער גביר גלאט אזוי אבזאגען פונ'ם בילעט וועט דאס זיין ווי געווינשען... קומט נאך איינער און זאגט הם מלהזכיר! באם ער זאגט זיך אב פונ'ם בילעט, דער גביר הייסט דאס, בלייבט דער בילעט הייגען אין דער לופטען, קאן ער נאכדעם האבען אויף זיך א רעכט „פעקיל“!.. קומט נאך אנ'אדוואקאט און זאגט: אדרבה, טאמער זאגט ער זיך ניט אב, האט ער ערשט אויף זיך א „פעקיל“!... קומט א נייער אדוואקאט און זאגט א נייעם דין, דער גביר, זאגט ער, מעג זיך יא אבזאגען, ניט אבזאגען, ער וועט סאי ווי סאי האבען אויף זיך א „פעקיל“... איהר פערשטעהט צי ניין? נאר מיר דאכט אז ער האט שוין אויף זיך א גוט „פעקיל“, ווארום א חוץ וואס מע דולט איהם אלע מינוט דעם ספאדיק, פאהרט ער געבעך אלע וואך אין דער גרויסער שטאדט אריין, אונזער גביר הייסט דאס, פון איין אדוואקאט צום אנדערען, צאהלט געלד און בעט מע זאל אויף איהם רחמנות האבען, געבען איין עצה, ווי אזוי ער זאל פטור ווערען פון דער דאזיגער באמבע? ס'איז א גאט'ס א רחמנות זאג איך אייך און א חרפה א בזיון פאר לייטען,

מע נעהמט א מענשען, אנעהרליכען, א שטילען מענשען, וואס טשעפעט ניט קיין פליג אויף דער וואנט, און מע היינגט איהם אן אזא באמבע, א לונג און לעבער אויף דער נאז און האלט זיך געזונדערהייט!... טאמער ווייסט איהר פאר וואס? פאר ווען? פאר וואס קומט איהם אזא באמבע? דערפאר וואס מענשען האבען זיך ארייגעלייגט, געוואלט א יודען א טובה טהון, איהר פערשטעהט צי ניין?... האט איהר ניט ביי זיך נאך א באמבע? — טפו! מיין איך נאך א פאפיראס?

קורץ און גוט וואו ושע האלט איך? ביי דער באמבע הייסט דאס, וואס מע האט אנגעהאנגען אונזער גביר... ווילט איהר דאך מסתמא וויסען, וואס הערט זיך מיט דער באמבע? גאר ניט, די באמבע איז א באמבע! לעת־עתה הייגט זי נאך אין דער לופטען... דער גביר העצקעט זיך אלע וואך היין און צוריק אין דער גרויסער שטאדט אריין צו די אדוואקאטען, די אדוואקאטען נעמען געלד און געבען עצות, דער אזוי, דער אנדערער אט אזוי, און דער דריטער ניט אזוי און ניט אזוי, נאר פונקט קאפויר, ווי געוויינטליך.. וואס דער סוף דערפון וועט זיין, ווייסט נאר איין גאט אין הימעל, ווארום קיין מענשליכער פערשטאנד קאן דאס גארניט משיג זיין, וואס דערפון קאן ארויס, ווארום טאמער דערגעהט דאס חלילה צו א משפט, ווייסט מען ניט מיט וואס עס קאן זיך ענדיגען... איהר פערשטעהט צי ניין? דערווייל זער ליגט גייען איילען אין דער אדמה? יעקב יוסיל! אז די שטאדט, — וואס זאג איך די שטאדט? — די גאנצע וועלט האט מיט מיר צו טהון! איטליכער טייט אויף מיר מיט די פינגער: „אן געהען די פינף און זיבעציג טויזענד!"... פון געשעפט איז מען אפגעריסען; אין קעשענע איז ניטא א דרייעריל, נאך ערגער ווי פריהער; מיין ווייב שעמט זיך ארויסצוקומען אין מארק אריין; מען רופט זי די „נייע נגידית"... מיך האט מען דעם ערשטען שבת אין שול מכבד געוועזען מיט „ששי" גאר אויף איין אנדער אופן. מען האט שוין אפילו געמאכט א חשבון פון די פינף און זיבעציג טויזענד, וויפיל איך בעדארף געבען אויף דער שטאדט, וויפיל איך זאל צעטיילען ארעמע קרובים, און וואס איך וועל טהון מיט'ן איבעריגען. דער האט געזאגט, אז איך וועל מסתמא ווערען א בעל הלואה; און דער האט געדרונגען אז ניכער וועל איך האנדלען מיט ברויט, אזוי ווי איך האב אמאל געהאנדעלט: און דער האט אויסגעחידושט אז דאס בעסטע איז פאר מיר א קאנטאר; מיט א קאנטאר, זאגען זיי, מאך איך די בעסטע געשעפטען ביי אונז אין שטאדט, ווארום וואסער קאנטאר, ביי אונז — פערמאגט דען מיט אמאל א קאפיטאל פון 75,000? מע מיינט

מעות מזומנים מיינט מען טאַקי! וואָס מזומנים הייסט! איהר פערשטעהט צי ניין? ווארום ביי אונז אין שטעדטיל זענען די יודען גרויסע אפיקורסים; קיינער גלויבט גאָר נישט, אַז ס'איז ערגיץ פאַראַן במזומנים מעהר ווי אַ פינפאונצוואַנציגער איין איינער... אונזער שטעדטיל, דאַרפט איהר וויסען, איז אויך אַ רעכט שטעדטיל, דער רוח האָט דאָס ניט גענומען! דאָס איז אַ שטעדטיל, פערשטעהט איהר מיך, פון די שטעדטליך, וואָס מע פרעגט אויף זיי!... פאַראַן לייידיגגעהערס גענוג, וואָס האָבען ניט וואָס צו טהון, געהט מען אַרום פון שמונין צו בונין און מע רעדט אָב פון דער גאַנצער וועלט. קיין איינענע געשעפטען איז נישטאָ, האָט מען אין זינען יענעמס. מע קלויבט זיך צונויף אין מאַרק ביי דער אַפטייק, אויף דער „בערזע" הייסט דאָס, און מע האַלט אין איין שאַצען יענעמס עסקים, מע האָט מורא טאָמער פערדיענט יענער; און אַז יענער דערלייגט איז מען זיך מחיה, עס קומט צו אַ שטיק געזונד... הייגט פערשטעהט איהר, וואָס פאַר אַ חמאַרע עס האָט זיך אָנגערוקט אויף דער שטאָדט, אַז מע האָט דערהערט פון די פינף און זיבעציג טויזענד! פון יענעם טאָג אָן מאַכט זיך זיי שוין נישט צו דאָס מויל פון אין דער פריה ביז ביי נאַכט. מע ווערטעלט זיך און מע שטעכט זיך. איינער דעם אַנדערן עסט אויס די גאַל, קריכט אַריין מיט די פיס אין האַרצען.

— פאַר וואָס האָט איהר בעסער נישט אויסגענומען די פינף און זיבעציג טויזענד? זיי וואָלטען דאָך אייך איצטער שטאַרק צוניטץ געקומען!...

— למאי איהר ניט? איהר בעדאַרפט זיי אַ סך נייטיגער פון מיר!...

בכדי עס זאָל דעם איבריגען עולם פערדריסען האָט איינער אַ בעל־חשבון אויסגערעכענט, אַז איך בין דער גרעסטער גביר אין שטאָדט; עס איז אַ פראָסטער חשבון — זאָגט ער: פינף און זיבעציג טויזענד האָב איך געווינען, אַ קערבעל זעכס־זיבען טויזענד בעטרעפט די דירה מיינע — האָט איהר אַ קיימילן פון פינף און אַכטציג קרוב צו מאָה אלף קאַרבען. נו, און אַ יוח וואָס פאַרמאָגט הונדערט טויזענד קאַרבען מעג מען דאַכט זיך אויף איהם זאָגען אַז ער פאַרמאָגט צוויי, ווארום אַז מען שאַטצט אַ יודען אין רי"ש אלפים פערמאָגט ער דאָך קיין הונדערט טויזענד אויך ניט! אַלוואַ בין איך הייסט דאָס אַ יוד פון רי"ש אלפים דאָס הייסט דער גרעסטער גביר אין שטאָדט; איי ס'איז פערהאַן נאָך גרעסערע גבירים פון מיר? איז דער תירוץ: פון וואַנען ווייסט מען? ווער איז געוועזען ביי זיי אין קעשענע און ווער האָט געציילט זייער געלד? אפשר זענען זיי נאָך דעראונטער? איהר פערשטעהט צי ניין?...

א סך מענשען האט דאס טאקי אנגערירט ביז דער ביין, זיי האבען נעבאך נישט געקאנט דאס איבערטראגען, ווי נעמט דאס מיט אמאל א געמיינער יוד, פלוצלינג אינמיטען דרינען און ווערט, אהן קאפּוועהטיג, א גביר פון פינף און זיבעציג טויזענד!... פאראן ביי אונז איינער, איין אלטער בחור, א רייכער און א קארגער, האבען חברה אומיסטען אונטערגעשיקט א שליח, איינעם א „מעגריל בארד", ער זאל איהם אגזאגען די גוטע בשורה, אז יעקב יוסיל האט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד, איז איהם געווארען, ניט פאר אייך געדאכט, אזוי שלעכט, אז מע האט געמיינט ס'איז איין עק פונים יונגען מאן! א ביטערע רחמנות, ער איז נעבעך עטליכע טאג כסדר ארומגעגאנגען אהן א קאפּ! און אצינד אז ער האט דערהערט די געשיכטע מיט מיין ברודער העניך און די מעשה מיט'ן ביינדיל איז איהם צוגעקומען א שטיק געזונד: לאז שוין בעסער זיין, זאגט ער, דעם גלח; פאר וואס קומט א יודען אזוי פיעל געלד?... אידר פערשטעהט צי ניין?... נאר איהר מיינט, אז אייגענע פערגינען שוין? אזוי לאנג שמייסט מען זיי! זיי זאלען קאנען דערטרינקען אין א לעפיל וואסער!... מאלט אייך, ווען עס פאלט אריין צי מיר טאקי די פינף און זיבעציג טויזענד, וואלט געווען אנדערע ווערטער; דעמאלט וואלטען מסתמא אלע דנאה געהאט: אי אייגענע, אי פרעמדע. נאר אז עס האט זיך שוין געמאכט אזוי, איז שוין ווידער אנדערע ווערטער... נישקשה, די משפחה מעג זיך נייען א בעטעל, ביי מיין ברודער העניך וועט מען זיך צופּידרען די הענד; ער איז א רעכטער נדבן מיין העניך זאל געזונד זיין; ער אז ער וועט אנהויבען געבען „נתינות" וועט זיין וואס צו זעהען. ס'איז א סברה, אז ער האט שוין אסיגנירט פון פינף און זעכציג ביז צוויי און זיבעציג רובל אויף חתונה מאכען איין ארעמע שוועסטער; און דעם אלטען טאטען האט ער מנדר געווען א גאנצען הונדערטער א הארטען; לאז ער וויסען הייסט דאס דער אלטער טאטע, אז זיין זוהן האט אויסגענומען די פינף און זיבעציג טויזענד, איהר פערשטעהט צי ניין?... דאס זענען די היימישע קרובים; און די וואס פון דערווייטען האבען זיך גלאט א לאז געטהון צו מיר פון דער גארער וועלט, דער מיט אזא „פעקיל", און דער מיט אזא „פעקיל"... א סך האבען אויף דעם חשבון אנגעהויבען טהון שדוכים, חתונה מאכען קינדער. אייניגע האבען זיך גענומען צוליעב דעם, וואס זיי וועלען נאכדעם קאנען גרויכען צו עפּיס גרעבערס... מילא איז דאס חאטש קרובים; ווי זאגט איהר פון אייגענע מוז מען ליידען, איהר פערשטעהט צי ניין? אבער פון פרעמדע, פון ווילד פרעמדע וואס בין איך זאך מחויב צו טראגען? פאר וואס קומט דאס מיר? פאר וועמענס זינד?..

וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא, הערט איהר, ווינש איך איהם אַזאַ געווינס פון פינף און זיבעציג טויזענד; איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות אַז דאָס אָפּגעבען מזל-טוב וואָס איטליכער גיט מיר אָפּ, מיט דעם אונטערשמייכלען זיך, מיט די חנופה'ליך פון איטליכען בעזונדער – בין איך שוין ניט אימשטאַנד אַריבער צוטראָגען! מענשען וואָס איך קען זיי ניט און ווייס זיי נישט קומען צו מיר צוגעהן זיך מיט מיר אַן עצה האַלטען.

– מיר האָבען געהערט, זאָגען זיי, פון אייך, רב יעקב יוסיל, מיר האָבען שוין לאַנג פון אייך געהערט, אַז איהר זענט אַ קלוגער מענש. מיינט נישט, זאָגען זיי, אַז מיר מיינען עפּיס דערמיט אַ מיין, וואָס גאָט האָט אייך בעגליקט די פינף און זיבעציג טויזענד, חלילה וחס! גלאַט אַזוי, זאָגען זיי, מיר זענען געקומען צו אייך אַביסעל אויסרעדען זיך דאָס האַרץ...

איהר פערשטעהט צי ניין?.. איינער איז געקומען צו מיר עפּעס פון אַ מאָדנער שטאָדט, איך האָב שוין פערגעסען ווי זי הייסט, פון אַ ווייטע מדינה, וואָס מיין זיידענס באָבע איז דאָרט קיין מאָל נישט געווען. עס עפענט זיך די טהיר, עס קומט אַריין פּלוצים אַ יוד, לייגט אָפּ דאָס פּעקיל.

– שלום עליכם!

– עליכם שלום! פון וואַנען איז אַ יוד?

– פון אויסרייסען. דאָס זענט איהר דער רב יעקב יוסיל?

– דאָס בין איך יעקב יוסיל. וואָס ווע איהר זאָגען גוטס?

– זענט איהר דאָס טאַקי אַליין הייסט עס אָט דער רב יעקב יוסיל וואָס האָט אויסגענומען די פינף און זיעבציג טויזענד? דאָס בין איך אומיסטען, זאָגט ער, געקומען צו פאָהרען אַ הער, דאָס הייסט איך פאָהר במילא פערביי, האָב איך געהערט די מעשה מיט די פינף און זיבעציג טויזענד האָב איך מיך מישב געווען: טא, לאָם איך אַראָפּפאָהרען אַהער אויף אַ טאָג; איך וויל אָנקוקען מיט מיינע אויגען דעם דאָזיגען גליקליכען וואָס האָט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד, ס'איז ניט קיין קלייניגקייט, ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד!..

איהר פערשטעהט צי ניין? גאָר דערצעהל איטליכען בעזונדער אַ מעשה מיט אַ בירנבוים וואָס וויל מענשען, און מיט אַ ברודער וואָס הייסט הענוך, און מיט אַ ביינדיל, און מיט אַ גביר, און מיט אַ באָמבע, און מיט אַ דוואָקאַטען, און מיט רוחות, און מיט שדים!.. איך זאָל האָבען, הערט איהר, די גליקליכע יאָהר, וואָס ס'איז פריהער פאַר די פינף און זיעבציג טויזענד געוועזען בעסער ווי אצונד נאָך די פינף און זיבעציג טויזענד און דהיגער אַודאי! איך

וועל איך זאגען דעם אמת, איך בין שוין איצטער ניט זיכער מיט'ן לעבען אויך; אט בין איך געוועזען ניט לאנג אין דער גרויסער שטאדט ביי די אד־וואקאטען דארטען, האט מיך איינער א חברה מאן פערנארט צו זיך אהיים אויף פאדאל, כלומרשט אויף טיי; איך קום צו איהם אויף פאדאל, ביי נאכט איז דאס געוועזען, טרעף איך דארטען נאך איינעם א חברה־מאן, א יודען מיט דוקא א שענער בארד, זיצען איבער א ספר, גיט ער מיר אב שלום, שטעהט אויף פערדרויכערען א פאפיראס, פערלעשט די לאמפ און מיר בלייבען אין דער פינסטער... איהר פערשטעהט צי ניין? עס וואלט כדאי געוועזען, כ'לעבען, ס'זאל ניט זיין אזוי שפעט און איהר זאלט זיך אזוי ניט חאפען אין וועג אריין, אייך דערצעהלען די דאזיגע מעשה אויך, און אויף יענער מעשה זיצט נאך א מעשה, אדער ווי זאגט איהר: אויף א בלאטער א פרישטש און אויף א מכה א בלאטער, איהר פערשטעהט צי ניין?..

קורץ און גוט וואו זשע האלט איך הייסט עס? ביי'ם סוף פון דער מעשה. א סוף מיינט איהר? האט צייט א ביסעל, נישט געחאפט, ס'איז ערשט אנ'אנהויב; וואס זאג איך אנ'אנהויב? עס הויבט נאך גאר נישט אן צו זיין קיין אנהויב אפילו! און ווער איז שולדיג? איך אליין טאקי! שייך זאגען איך בין שולדיג? וואס בין איך שולדיג? איך ווייס? איך בין דאך נישט מעהר ווי א מענש, ווי זאגט איהר א בשר ודם, נאר אז ס'איז באשערט אנ־אומגליק העלפט זיך עפּיס? וואס בין איך שולדיג למשל אז איך... נאר שא! מע טאר נישט חאפען די פיש פאר די לאקשען, מיין איך פארקעהרט די לאק־שען פאר די פיש; לאם איך אייך בעסער דערצעהלען פאוואלינקע, נישט געהאפט די גאנצע מעשה פונ'ם אנהויב, דאס הייסט נית פונ'ם אנהויב, נאר פונ'ם לעצטען אנהויב, דאס הייסט פון דעם וואס איהר מיינט אז ס'איז שוין דער סוף... על כל פנים אז נאט האט געהאלפען, מיר האבען זיך דעמאלט אויב איהר געדענקט, מיט צרות מיט אנגסטען איינגעטיילט מיט'ן ביליעט הייסט דאס. איטליכען בעזונדער זיין חלק, געוויינטליך נישט אזוי גיך טהוט זיך עס ווי סע רעדט זיך, מע האט זיך גענוג אנגערעדט, אנגעהאריקעט מיט איטליכען בעזונדער, אז דער גלח טענה'ט פאר וואס קומט אונז געלד, מיר און בירנבוים'ען, אונז ביידען הייסט עס, און מיין ברודער העניך איז א בעלן איך זאל מיר פערלאזען אויף זיין יושר און אויף זיין גוטען ווילען און אויף זיין השגה, און מיין חברה'מאן, בירנבוים הייסט עס שרייט, אז ער וויל גאר נישט, ער וויל נאר מענשען, הארכען וואס מענשען וועלען זאגען, איהר פערשטעהט צי ניין? האבען זיך אריינגעמישט אין דעם דאזיגען עסק

פעקלערס, און דוקא דריי מיט אמאל; צונעהארעוועט, אויסגעגלייכט, אנ־עק, א סוף, און ס'איז געבליבען, אויב איהר געדענקט, וואס זשע הייסט דאס איז געבליבען? ס'איז געבליבען אז מיר זאלען זיך צונויפקלייבען אלע פיער, הייסט עס, אוועקפאהרען אין דער גרויסער שטאדט אריין, ארויסנעמען דעם בילעט, אפנעמען דאס ביסעל מינץ, צעטיילען זיך מיט די חלקים, נא דיר, געב מיר — און א גוטען טאג מיט דער קאפאטע! יא, ווען זשע איז דאס געווארען? נאפשיקלאד אז ס'איז פאראן א בילעט, אבער אז ס'איז קיין בילעט נישטא? שייך זאגען ס'איז קיין בילעט נישטא! א בי־לעט איז פאראן א בילעט, נאר, אויב איהר געדענקט, וואו ליגט ער דער בי־לעט? פארצוויאקעוועט אין א באנק ערגיץ אויף א פרעמדען נאמען און פון אויבען אויפ'ן בילעט הייסט עס, אויב איהר געדענקט ליגט, איך בעט אי־בער אייער כבוד, אנ'ארעסט פונ'ם סליעדאוואטעל — געה נעם ארויס אזא בילעט! וואס זשע טהוט מען? בעדארף מען קודם כל, אויב איהר געדענקט, זעהען מע זאל צורייבען דעם עסק, לאז דערווייל'ע הייסט עס ווערען אוים עסק, וועט מען שוין נאכדעם זעהען וואס מע האט צו טהון, איהר פערשטעהט מי־ביין? ווער זשע בעדארף צורייבען דעם עסק סע זאל ווערען אוים עסק? פערשטעהט זיך אז דער גלח? זאגט אבער דער גלח, אויב איהר געדענקט, לאז מען איהם פריהער באווארענען, דאס הייסט איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאמען, וועט ער זעהען מע זאל צורייבען דעם עסק. איז ער דאכט זיך אויך גערעכט? ווער זשע בעדארף דאס איבערגעבען דעם בילעט אויף זיין נאמען, אז ער זאל צורייבען דעם עסק? פערשטעהט זיך אז דער גביר אונזערער. קומען מיר מסתמא צו אונזער גביר און בעטען איהם ער זאל זיין אזוי גוט און איבערגעבען דעם בילעט וועט מען צורייבען דעם עסק, טענה'ט דער גביר ווידער די אייגענע טענה, אויב איהר געדענקט, און איז אויך גערעכט: וואס האט איהר צו מיר? — זאגט ער — וואס האט איהר מיר אנגעהאנגען א פרעמדען עסק? טענה'ן מיר: גערעכט זענט איהר טאקי; נאר וואס זאלען מיר טהון, אז אהן אייך קאן מען ניט צורייבען דעם עסק? זאגט ער: אם כן וואס בין איך שולדיג? צורייבט אייך יא דעם עסק און צורייבט אייך ניט דעם עסק, וואס איז מיין עסק? איהר פערשטעהט צי ניין?.. האט איהר ניט ביי זיך אנ'עסק — טפו! מיין איך א פאפיראס?..

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך הייסט דאס? ביי צורייבען דעם עסק. עצות אדער עצות אהין, ס'איז געבליבען — לאדען זיך. און ווי באלד לאדען זיך, בעדארף מען פרעגען אנ'אדוואקאט. און ווי באלד פרעגען

ביי איין אַדוואָקאַט בעדאַרף מען פֿאָהרען אין שטאָדט אַריין. הויבט זיך אָן: ביי וואָסער אַדוואָקאַט זאָל מען פֿרעגען? זאָגט דער מע זאָל פֿרעגען ביי דעם אַדוואָקאַט, און יענער זאָגט מע זאָל פֿרעגען ביי יענעם אַדוואָקאַט, פֿרעגט מען דאָך מסתמא ביי ביידע אַדוואָקאַטען, אַ ברירה האָט מען? זאָגט דאָך מסתמא דער אַדוואָקאַט פּונקט דעם היפּך וואָס יענער אַדוואָקאַט, זאָגט דער דריטער אַדוואָקאַט בוידעם; איז דאָך ביטער, גערט מען צו אַ פֿערטען אַדוואָקאַט, — בקצור איך בעדאַרף אייך דערצעהלען וואָס אַדוואָקאַטען זענען? אַדוואָקאַטען און דאָקטוירים דאָס איז איין מכה; אַדוואָקאַטען און דאָקטוירים זענען לכתחילה בעשאַפֿען געוואָרען זיי זאָלען זאָגען איינס דאָס אַנדערע אויף צו להכעיס, וואָס יענער זאָגט בעדאַרף דער זאָגען פּונקט קאַפּויר, ווי להבדיל דער תרגום. איך האָב אַ גוטען ברודער, זאָגט ער: וואָס איז דען איינגענטליך דער תרגום? דער תרגום זאָגט ער איז אַ צולהכעיס׳ניק; דער תרגום דאַרף זאָגען לאַקורדע, למשל, אַז דער חומש זאָגט „ויאמר" קומט דער תרגום און זאָגט „ויאמר"; און אַז דער חומש זאָגט „לאמר", איז דאַכט מיר, וואָס קאָן דאָס דיר שאַדען, רב תרגום, אַז ס׳וועט שטעהן לאמר? ניין, לוינט איהם נישט! נאָר ל-מי-מר! — און געה טהו איהם עפּיס! איהר פֿערשטעהט צו ניין?... אַז אַנ׳אַדוואָקאַט זאָגט, אַז מיר אַלע פֿיער זאָלען איינגעבען אַ פּאַפּיר אויף דער באַנק און אויפ׳ן גביר למאי זיי געבען אונז ניט אַרויס דעם ביליעט. דאַכט זיך אַ גלייכער איינפֿאַל, האַ? קומט דער אַנדערער אַדוואָקאַט און זאָגט: אַז איינגעבען בעדאַרפֿען נאָר צוויי, איך און בירנבוים, מיר ביידע הייסט עס, און נאָר אויפ׳ן גביר אַליין, למאי ער הייסט ניט די באַנק זי זאָל איבערגעבען דעם ביליעט; דאַכט זיך אויך נישט קרום, האַ, וואָס זאָגט איהר? זאָגט אָבער דער דריטער אַדוואָקאַט, וואָס פֿאַר אַ מחותן בין איך מיט דער באַנק? די באַנק קען מיך? זי האָט געהאַט מיט מיר עסקים? איינגעבען לאָז בירנבוים אַליין און נישט אויף דער באַנק נאָר אויפ׳ן גביר אַליין, ווייל וואָס איז שולדיג די באַנק, אַז ער אַליין, בירנבוים הייסט עס, האָט ערשט ניט לאַנג געהייסען די באַנק זי זאָל אַריבער טראָגען דעם ביליעט פֿון זיין חשבון על חשבון הגביר. דאַכט זיך גערעדט ווי אַ מענש, האַ? קומט נאָך איין אַדוואָקאַט און דרינגט, אַז איינגעבען בעדאַרף ניט איך און ניט בירנבוים, איינגעבען בעדאַרף נאָר דער גלח מיט מיין ברודער, הערניך הייסט עס! דאַכט זיך ס׳איז אויך מיט אַ גאַנג, האַ? קומט איין אַנדער אַדוואָקאַט און פֿאַלט גאָר אויף אַזאַ מין המצאה: מע בעדאַרף זיך, זאָגט ער, גאָר ניט לאָדען, ווייל וואָרום לאָמיר זעהען, פֿון וואַנען, זאָגט ער, האָט זיך גענומען אין באַנק

אַ בּילעט אויפ'ן גביר'ס נאָמען? בּירנבּוים האָט איהם אַרייַנגעטראָגען. באַ דאָט בּירנבּוים גענומען אַ בּילעט? בּייַ יעקב יוסלין, בּייַ מיר הייסט עס? וואָס האָב איך איהם גענומען? בּייַ מייַן בּרודער, העניך הייסט דאָס. בּייַ וועמען האָט איהם גענומען מייַן בּרודער, העניך הייסט עס? אַנטליהען, מיין איך גע־קויפט בּיי'ם גלח. ער זאָגט געקויפט, דער גלח זאָגט געליהען, וואָס מאַכט דאָס אויס, אַ פאַרפאַלענער עסק; על כן, זאָגט ער, לאָז דער גלח מאָנען דעם בּילעט בּייַ מייַן בּרודער העניך, מייַן בּרודער העניך בּייַ מיר, איך בּייַ בּירנבּוים'ן און בּירנבּוים בּייַ וועמען? בּירנבּוים בּייַ דער באַנק. אַי די באַנק טענה'ט דאָך זי קען שוין נישט בּירנבּוים'ן, זי קען נאָר דעם גביר? טאָ לאָז בּירנבּוים מאָנען בּיי'ם גביר און דער גביר לאָז מאָנען בּייַ דער באַנק, אַי דער גביר האָט מורא טאָמער — וואָס? טאָמער לאָדט מען איהם? איז פאַראַן, זאָגט ער, אַנעצה: לאָז בּירנבּוים אַרויסגעבען אַ צעטיל, קוויטירען הייסט עס דעם גביר, איך זאָל קוויטירען בּירנבּוים'ן, און מייַן בּרודער העניך זאָל קווי־טירען מיך, און דער גלח זאָל קוויטירען מייַן בּרודער העניך. נו, ווי געפעלט אייך אַנאייַנפאַל? וואָס קאָן שוין זייַן גלייַכער דערפון? געפינט זיך נאָך אַנאַדוואָקאַט אַ חכם און פרעגט אַ קלאָץ קשיא: שאַט, פון וואַנען ווייסען מיר, זאָגט ער, אַז דער בּילעט ענדיגט זיך שוין מיט'ן גלח? טאָמער ליגט ערגיץ בּעהאַלטען אויף אַ בּוידעם נאָך אַ נפש, וואָס וועט אויפשטעהן מאָרגען, וועט בּרענגען עדות מיט פאַפּירען, און וועט טענה'ן: דער בּילעט איז מייַנער; קינדער, וואו איז מייַן בּילעט?! וואָס זשע וועט זייַן? וועט ער מאָנען שוין נישט קיין בּילעט נאָר פינף און זיבּעציג טויזענד! בּייַ וועמען? נישט בּייַ קיינעם, נאָר בּיי'ם גביר! אַי דער גביר האָט אַ צעטיל פון בּירנבּוים'ן, בּירנ־בּוים פון מיר, איך פון מייַן בּרודער העניך, מייַן בּרודער העניך פונ'ם גלח? לאָז דער גביר געהן, זאָגט ער, נאָכדעם לאָדען בּירנבּוים'ן, בּירנבּוים מיך, איך מייַן בּרודער העניך, מייַן בּרודער העניך דעם גלח, פונקט די אייגענע מעשה וואָס מיט'ן חד גדיא: ציגעלע־קעצעלע, קעצעלע־הינטעלע, הינטעלע־שטעקעלע, שטעקעלע־פייערל, פייעריל־וואַסעריל, וואַסעריל־אָקסעלע, אָקסע־לע־שוחטיל — איהר פערשטעהט צי ניין?... איז שוין ווידער שלעכט! וואָס זשע טהוט מען? בּעדאַרף מען געהן צו אַ נייעם אַדוואָקאַט, צו קאָפּערניקאָווען אַליין, און פון קאָפּערניקאָווען צו נאָך אַ גרעסערען אַדוואָקאַט, צום „גאָלדענעם־חייַזער"; וואָס טויג אייך, מיר האָבען נישט דורכגעלאָזט קיין איין אַדוואָקאַט. מיר האָבען זיך מיט זיי, מיט די דאָזיגע אַדוואָקאַטען הייסט עס אַזוי פאַר־אַדוואָקאַטעט דעם קאָפּ, אַז וואו מיר זענען געשטאַנען און וואו מיר זענען

געגאַנגען האָט מען געהערט נאָר אַדוואָקאַט און אַדוואָקאַט. האָט איהר נישט בײַ זיך איין אַדוואָקאַט — טפו! מײַן איך אַ פּאַפּיראָס?..

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך הײַסט עס? בײַ די אַדוואָקאַטען. גאָט האָט געהאָלפען די אַדוואָקאַטען האָבען געפונען אַן עצה, פאַרט אַדוואָקאַטען! וואָס זשע איז די עצה? די עצה איז אַזאַ מין עצה: אַז איך און בירנבוים, מיר ביידע הײַסט עס, זאָלען קודם כל פריהער פאַר אַלע הזמנים אײַנגעבען אַ פּאַפּיר, צושרײַבען זיך בײַ'ם נאָטאַריוס הײַסט עס, אַז מיר וועלען ניט שייך צום בילעט כלל וכלל, קיין שום מתותנים נישט הײַסט עס, און אַז דעם דאָזיגען בילעט האָט מיר צוגעשיקט מײַן ברודער חנוך, וואָס ער האָט איהם גענומען, געקויפט הײַסט עס, בײַ'ם גלח, אויף צו פערזעצען, און איך האָב איהם פערזעצט בײַ בירנבוים'ן און גענומען אויף איהם רי"ש קערבליך, ווי די מעשה איז געווען, דאָס הײַסט דעם רעכטען, דעם ריינעם, דעם אמת'ן אמת! דאַכט זיך פּראָסט און פּשוט, אָהן שפּיצליך, אָהן חכמות און אָהן אויבער הסברות, וואָס קאָן זײַן בעסער ווי דער אמת? איז אָבער קיינער דערויף פריהער נישט געפאַלען, איהר פערשטעהט צי ניין?... נאַ' שאַט, איהר וועט נאָך ניט פאַרטיג. וואָס הײַסט מיר וועלען נעמען, איך און בירנבוים, מיר ביידע הײַסט עס, און וועלען אַרויסגעבען אויף זיך אַזאַ בײַטש? און וואָס וועט זײַן מיט אונזערע חלקים? וואָס וועלען מיר טהון אַז מע וועט אונז נאָכרעם זאָגען ישקני?... זיך געהן פערלאָזען אויף מײַן ברודערס יושר און אויפ'ן גלח'ס נאמנות? אַי מיר האָבען זיך צושרײַבען מיט זיי אויף פּאַפּיר און געטרונקען לחיים? בלאָטע! אַ בויגען פּאַפּיר קאָסט אַ גראָשען און לחיים קאָן מען טרונקען אַלע טאָג, אַבי ס'איז נאָר פאַראַן, ווי זאָגט איהר, אַביסעל בראָנפען. וואָס זשע האָבען מיר געוואָלט, איך און בירנבוים, מיר ביידע הײַסט עס? אַ באַוואָרעניש, מע זאָל אונז באַוואָרענען אונזערס, וואָס אונז קומט... איהר פערשטעהט צי ניין?... אָט דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען די רעכטע חתונה: באַוואָרענישען? פאַר וואָס קומט זיי באַוואָרענישען? גענוג זיי נעמען אומזיסט געלד געב זיי נאָך באַוואָרענישען! האָט דאָך עס אונז אָנגענומען בײַ'ם האַרצען: „סטייטש, פאַר אונזער ערהליכקייט, איהר זועלכע און אַזעלכע, גענוג מע טהוט אײַך אַזאַ טובה, מע וואָלט דאָך געקאָנט צונעמען בײַ אײַך אײַנגאַנצען, די פינף און זיבעציג טויזענד אַז קיין האָהן זאָל אפילו ניט קרייען, האָט איהר נאָך טענות!?... — קומט אייך, הײַסט דאָס, אַ דאַנק, אַ קניפּ אין בעקיל?... אַזוי זאָגט דער ברודער מײַנער, חנוך הײַסט דאָס; האָט דאָך עס מיך פערדראָסען, אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, פּיטש-פּאַטש, ווי געוויינטליך

צורישען ברידער — הקצור, געפועלט מע וועט אונז שוין געבען א באווארעניש. וואס פאר א באווארעניש? קוויטליך? א קוויטעל איז א סוכה'שער. וועכסעליך? איין עבירה וועכסיל פאפיר. וואס דען? מזומן געלד, ווי מיין באבע עליה־השלום פלעגט זאגען: „דאס בעסטע מילכיגס איז א שטיקעל פלייש". וואו זשע קריגט מען מזומן געלד, אז קיין מזומן געלד איז היינטיגע צייטען נישטא ביי קיינעם, שייך זאגען ביי קיינעם? פאראן געלד, און א סך, נאר ביי די בראצקיס. „הכלל, ס'איז פוסטע דבורים, ביז מע וועט ניט לייגען קיין באווארעניש וועל איך ניט חתמ'ענען!" וואס פאר א באווארעניש? „וואס פאר א באווארעניש איהר ווילט, אבי א באווארעניש, די וועלט זאל פון מיר נאכדעם נישט לאכען, זאגען אז יעקב יוסיל איז געוועזען א בהמה", איהר פערשטעהט צי ניין?... דאס איז אייך איין מאל אוועק. און מיין חברה־מאן, בירנבוים הייסט עס, האט זיך טאקי גענומען פשוט ווידער אמאל צו דער אלטער טענה: מענטשען!... באשר, זאגט ער, אזוי ווי ער גיט איצטער, זאגט ער, ארויס פון זיך אזא מין געשריפטס א רעציפיס, הייסט עס אויף אייביג, לכן וויל ער מע זאל זיך מיט איהם פערלאזען אויף מענשען, וואס מענשען וועלען זאגען אזוי וועט זיין. „ווידער אמאל מענשען? זאג איך, מע האט דאך איין מאל געענדיגט, וואס טויג אייך מענשען?" — פערשטעהט איהר מיך, זאגט ער, בירנבוים הייסט עס, איך וויל מע זאל א פרעגע טהון מענשען, אפשר וועלען מענשען געפינען אז סע קומט מיר גארניט, למאי זשע זאל איך נעמען אומזיסט געלד?... איהר פערשטעהט צי ניין?... איך שריי באווארעניש און ער טענה'ט מענשען; באווארעניש וועט, זאגט ער, זיין נאכדעם, פריהער לאז מען פרעגען מענשען. „איהר האט זיך שוין ווידער אמאל, זאג איך, צומענטשעלט? סע מענטשעלט מיר שוין, זאג איך, אין קאפ פון אייערע מענשען! בעסער אין זינען האבען, זאג איך, א באווארעניש; א באווארעניש איז בילכער.

קורץ און גוט, וואו זשע האלט איך הייסט עס? ביים באווארעניש. מע האט אונז, לאז זיך אייך האכטען באווארענט, פערבונדען איינס דאס אנדערע ווי עס געהער צו זיין, זיך צושריבען פון אלע זייטען הייסט עס און דוקא ביים נאטאריוס, און מע האט איינגעגעבען די אלע פאפירען אהין וואו מע דארף און מע האט אנגעהויבען געהן צו אדוואקאטען, שרייבען פאפירען, אזא פאפיר און אזא פאפיר, העצקען זיך אלע מאנטאג און דאנערשטאג אין דער גרויסער שטאדט אריין, לייגען הוצאות, צאהלען בעטעל־געלד, שלאפען מיט וואנצען, אבי סע הייסט „האטעל", (אבסניה לויגט ויי

ניט) ! עסען פּאַרציעס, געפּרעגעלטע טאַראַקאַנעס — אַבי סע הייסט „בראַטען" (ראָסעל פּליייש לוינט זיי נישט), שוויצען ווי אין אַ שוויץ-באָד, בראָטען זיך אויף דער זון, פּוצען די שטיינער, הערען טויב און דול פֿונ׳ם קלאַפּען און פֿונ׳ם טראַסקען אין פֿונ׳ם הו—האַ, טאָמער ווייסט איהר וואָס ? אַ גדולה, פֿינף און זיבעציג טויזענד ; געחיי ביי וואָלט דאָס שוין געווען, אַנעק לאָז דאָס האָבען, ווי זאָגט מיין ווייב זאָל לעבען : אַ קופּערנער גראָשען אויף דער וואָהר איז טייערער פֿון אַ גאָלדען רענדיל אין חלום. דיינע פֿינף און זיבעציג טויזענד, זאָגט זי, האָבען מיר שוין געמאַכט פֿינף און זיבעציג לעכער אין הארצען, איך וואָלט דיר מוחל געווען דעם כבוד, צו וואָס האָב איך עס, זאָגט זי, בעדאַרפט ?... „ע, ביזט אַ יודינע, זאָג איך, און אַ יודינע בלייבט אַ יודינע"... אַזוי זאָג איך צו איהר און פֿיהל איך אַז זי איז גערעכט, וואָרום וואָס האָב איך דערפֿון, אַז אין מאַרק אַריין נעמען קאָן מען דאָס נישט, זיך נאָר געקויפֿט אומזיסטע שונאים, דער איז מיר גלאַט מקנא, און דער פֿערגינט מיר ניט, האָט מורא טאָמער נעם איך געלד, פֿאַר וואָס קומט יעקב יוסלען אַזוי פֿיעל געלד, איהר פֿערשטעהט צי ניין ?... וואָס זאָלט איהר קלערען, עס האָט זיך געענוג בלוט אָבגעצאַפּט ביז מע האָט דערלעבט הערען דאָס גוטע וואָרט, אַז דער עסק איז שוין אַ צוריבענער עסק, אויס עסק ! און עס איז געענוג די אויגען אַרויסגעקראָכען ביז מע האָט דערלעבט זעהען דעם ביליעט אין אַ גוטער שעה, אין אַ מזלדיגער שעה ! נאָר איהר מיינט אַז אַט אַזוי גיך האָבען מיר דערזעהען דעם ביליעט ? פּאַוואָלינקע, נאָר נישט געחאַפּט. פֿריהער האָט מען בעדאַרפט ס׳זאָל איבערגעהן די צייט, דער חודש הייסט עס, וואָס טאָמער גיט עמיצער איין אַז ער איז ניט צופֿריעדען מיט׳ן משפּט. דעם דאָזיגען חודש ווייס איך ניט אויב איך בין געשלאָפען איין נאַכט אפילו. עס האָבען זיך מיר געפּלאָנטעט אַלץ אַזעלכע ווילדע משונה חלומות, אַז ניט איין מאָל פּלעג איך מיך, איהר פֿערשטעהט צי ניין ? אויפֿחאַפּען אין מיטען ביינאַכט און שרייען נישט מיט מיין קול : „צפּורה, איך פֿליה !"... וואָהין פֿליהסט דו ? זאָגט זי צו מיר — וואָס איז פֿאַר אַ פֿליהען אויף דיר ? שפּיי אויס דריי מאָל און דערצעהל מיר, וואָס האָט זיך דיר גע׳חלומ׳ט ? „עס האָט זיך מיר גע׳חלומ׳ט, זאָג איך, אַ שענער חלום ; עס האָט זיך מיר גע׳חלומ׳ט, אַז איך האָב פֿליגעל און איך פֿליה און עס פֿליהען מיר נאָך ווילדע בריאים, מיני מאָדנע באַשעפֿענישען, שלאַנגען און עקדישען און ווילען מיך גאָר דורס זיין"... דאָס איז איין מאָל געווען ; דאָס אַנדערע מאָל האָט זיך מיר געחלומ׳ט אַז איך זיץ אויף אַ זאַק, אַ גרויסען, אַיין אָנגע-

בלאָזענעס זאַק; דער זאַק איז אַ גומינער זאַק און אַ רויטער און בײַ דער זײַט שטעהט אָנגעצײכענט אויף איהם מיט גרויסע ציפערן 75,000... ס'איז שבת בײַטאָג, זומער צײַט, איהר פערשטעהט צי ניין, די גאַנצע שטאָדט יודען און װײַבער, געהען אַרום אויפ'ן שפּאַציר, שטעלען זיך אָפּ אַלע װײַלע און קוקען, קוקען אויף מיר מיט אויגען... פּלוצים — טררראַך! — עס הערט זיך אַ קנאַק, דאָס האָט געלאָפּנעט דער גומינער זאַק און איך פאַל, פאַל מיט אַ געשרײ: „צפורה, געלאָפּנעט!“ גאָט איז מיט דיר! װער? װער האָט געלאָפּנעט? לאָזען מײַנע שונאים לאָפּנען!.. אַזוי זאָגט צו מיר מײַן װײַב און װעקט מיך אויף פונ'ם שלאָף און איז מיר מסתמא פותר חלום צו גוטען, װי געװעהנטליך אַ װײַב.

קורץ און גוט װאו זשע האַלט איך הײַסט עס? בײַם בילײעט אַרויסנעמען. אַז ס'איז געקומען צום געהן דעם בילײעט אַרויסנעהמען האָט זיך אָנגעהויבען אַ נײַער עסק: מי ומי ההולכים — װער װעלען הײַסט עס די געהערס? איטליכער בעזונדער איז בײַ זיך אודאי זעהר אַ גרויסער בטוח, נאָר אײַנגאַנצען פערגלויבען זיך אויף יענעם בין איך אויך ניט מחויב, ס'איז צו אַ גרויסער נסיון, ס'איז פינף און זיבעציג טויזענד קערבליך! איהר פערשטעהט צי ניין?.. בכן איז געבליבען, איך גלויב דיר ניט, דו גלויבסט מיר ניט, לאָמיר בעסער געהן אַלע זאַלבענאַנד, דהיינו װאָס הײַסט אַלע זאַלבענאַנד? אַ פאַרשוין צעהען. פון װאַנען האָבען זיך גענומען צעהען פאַרשוין? רעכענט אויס, װעט איהר זעהען: איך בין ניט אײנס, בירנבוים איז ניט צװײ, דער גלח איז ניט דרײַ, מײַן ברודער העניך הײַסט עס, איז ניט פיער, דרײַ אַדװאָקאַטען (אײנער פונ'ם גלח'ס צד, אײנער פון מײַן ברודערס צד, אַ טאַראַשטשער אַדװאָקאַט און אײנער פון מײַן צד מיט בירנבוים'ס צד, אַ טשערקאַסער אַדװאָקאַט) האָט איהר שוין אַ קימילן פון קײַן עין הרע זיבען פאַרשוין, נאַנט די דרײַ מעקלערס, װאָס האָבען זיך אַרײַנגעלעגט אין געשעפט און געגלײַכט אונז, אָט האָט איהר אײַך פונקט צעהען פאַרשוין, אַ מנין הײַסט עס... איז אַפילו תחלת געװען אַביסעל פריקרע; מײַן ברודער, העניך הײַסט עס, האָט זיך געשמיצט און געװאָרפען למאַי עס געהען אַזוי פיעל מענשען, אַ גאַנצע חאַליאַסטרע! געװג, זאָגט ער, װאָלט געװען דאַכט זיך מיר זאָלען געהן אינצװײען, ער מיט'ן גלח הײַסט עס... ס'איז איהם ניט אָנגעשטאַנען די מעשה אַ פנים, װאָס קײנער װיל זיך ניט פאַרלאָזען אויף זײַן יושר מיט'ן גלח'ס נאמנות; עס האָט זיך איהם אָבער געהאָלפען מאָלט אײַך װי דער פאַראַיאָהריגער שנײ, װאָרום איטליכער האָט געהאַט אײן אַנדער

טענה און איז געחען גערעכט. למשל איך האָב אויסגעוויזען אַז איך מוז געהן, ווארום איך בין אַ ברודער, נישט מחמת כבוד, נאָר מחמת דעם וואָס איין ברודער דעם אַנדערען מעג אָנפּײַפען; וואָס וועל איך איהם נאָכדעם טהון? געהן לאָדען צום ונתנה תוקף? ס'איז דאָך אַ ברודער!.. און מײַן בירנבוים האָט געשׂעהט, אַז ווי באַלד איין אייגענער ברודער וויל ניט גלויבען, מעג ער, אַ ווילד פֿרעמדער, פֿאַר זײַן עהרליכקײַט אַוודאי ניט פֿערלאָזען זיך אויף נסים! ער איז אַזוי אויך, זאָגט ער, געווג יוצא... און מע קאָן ניט זאָגען ער זאָל זײַן אינגאַנצען אומגערעכט... די דרײַ אַדוואָקאַטען שמועסט מען ניט אַז זיי מוזען זײַן דערבײַ, ווארום מע וועט נאָך בעדאַרפֿען, זאָגען זיי, שרײַבען און שרײַבען... איז געבליבען הייסט עס נאָר די מעקלערס; זאָגען די מעקלערס אַז געהן בעדאַרפֿען זיי אויך געהן און דוקא אַלע דרײַ, ווארום זיי זענען שוין, זאָגען זיי, געשלאָגענע הינט, געניטע מענשען הייסט עס; זיי זענען דורכגעגאַנגען, זאָגען זיי, אַ גוטע שקאָלע; זיי האָבען דורכגעמאַכט דעם קורס פֿון דער בערזע אין יעהופּעץ, וויסען זיי שוין וואָס בעדײַט מעקלער־געלד, „קאַרטאַוש“ הייסט עס; דאָס איז אַזאַ געלד ווי רח״ש וואָס מע מוז. זאָגען זיי, זײַן בײַם ערשטען טעלער בראָכען, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. אָפּגערעדט האָבען מיר נאָר, אַז צונויפֿקומען זיך זאָלען מיר האָטש ניט אַלע מיט אַ מאָל, נאָר איינציגווײַז; און אַזוי ווי איטליכער בעזונדער האָט זיך געפֿאָדערט זײַן דער ערשטער, לכן זענען מיר אַלע געווען בײַ דער באַנק כאור הבוקר, זיך אַרומגעדרעהט אין דרויסען אַ היבשע ווײַלע, ביז מע האָט אונז אויפֿגעעפֿענט די טהיר, און מיר זענען אַרײַנגעגאַנגען אָפּנעמען דעם בילעט. נו, און דאָס פֿאַרשפּאָר איך דאָך אײַך דערצעהלען וואָס אַ באַנק איז. אַ באַנק האָט פֿײַנט חאַפּען זיך, זי האָט זיך צײַט, וואָס נעהמט איהר אָן בילעט, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, הענידס, בירנבוים'ס, מעקלערס וואָס ווילען געבען פֿערדינען, און גלאַט מענשען? ווייס איך, — אפילו נישט אין דער לינקער פּאָה! דער פֿערווײַכערט זיך אַ פּאַפּיראָס, דער רעדט דברים בטלים, דער טרינקט אַ גלעזעל טיי, דער פֿערשניצט אַ שטיפֿטעל, דער לייענט אַ גאַזעט, אַרײַנגעשטעקט די נאָז טיעף־טיעף און הויבט נישט אויף דעם קאָפּ האָטש גיב איהם אַ קריינק. מיר דרעהען זיך אַרום, מיר גענעצען, הוסטען, מיר וואָלטען שוין געהערען דערלעבען די מינוט די רגע — איז ניטאָ דער בוכהאַלטער. געקומען דער בוכהאַלטער — ניטאָ דער קאַססיר. געקומען דער קאַססיר — ניטאָ דער דירעקטער. וואו איז דער דירעקטער? ער שלאָפֿט נאָך. דער בעל־הבית פֿון דער

באַנק הײסט עס ליעגט זיך און שלאָפט; וואָס געהט איהם אָן אַ שטײנער ביליעטען, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, העניך'ס, בירנבוים, מעקלערס וואָס ווילען נעבעך פֿערדינען, און גלאַט מענשען? וויפֿיעל קאָן ער אַ שטײנער נעהמען דאָ געהאַלט, אַזאַ מין דירעקטער? אוודאי זעכס טויזענד קאַרבען, און אפשר אַכט, און פֿאַר וואָס ניט אַלע צעהען? קאַרג האָרעוועט ער נעבאַך?.. איך וואָלט זיך דאָ געשטעלט פֿאַר האַלב בילעבען פֿאַר אַ דריטעל, און וואָלט אפשר מעהר געאַרבײט פֿון איהם און געטרײער אוודאי!.. אַזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. און בתוך כך קומט אָן דער דירעקטער. אָנגעקומען דער דירעקטער האָבען מיר זיך מסתמא אַלאַז געטהון צו איהם אַלע מיט אַמאַל, האָט ער זיך עפּים ווי איבערגעשראָקען און אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד, זענען צוגעגאַנגען צו איהם נאָר די אַדוואָקאַטען, אַלע דרײ הײסט עס, און דער גלח, און האָבען איהם דערלאַנגט די פּאַפּירען, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. האָט זיך דער דירעקטער פֿערשלאָסען בײ זיך מיט די פּאַפּירען און מיר האָבען גענומען וואַרטען און וואַרטען, וואַרטען און וואַרטען, אַזוי לאַנג אַזוי ברײט ביז מיר האָבען זיך דערוואַרט. דער דירעקטער איז אַרויסגעגאַנגען מיט עפּים אַ גראָבען פּריץ און האָט זיך אַוועקגעשטעלט צו אונז, מחילה, מיט'ן הינטען, רעדען,— רעדט ער נאָך. וואָס געהט איהם אָן ביליעטען, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, העניך'ס, בירנבויים, מעקלערס, וואָס ווילען נעבעך פֿערדינען, און גלאַט מענשען?.. פּלוצים דרעהט ער זיך אוים צו אונז מיט'ן פּנים: „וואַשי בומאַגי גאָטאָווי; סטופּאַיטיע אוו קאַססו — שוין פֿאַרטיג הײסט עס אײערע פּאַפּירען געהט צום קאַססיר"... ניש'ט געקאָנט זאָגען פֿריהער, איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. גענומען די פּאַפּירען האָבען מיר זיך אַלאַז געטהון צום קאַססיר און דערלאַנגט איהם די פּאַפּירען, געמײנט, אָט דאָ זענען מיר שוין פֿאַרטיג, צום סוף, ווער? וואָס? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן; דער קאַססיר איז פֿערנומען, ער צעהלט געלד, פּאַפּירליך, הונדערטערס און ת"קערס אַזוי ווי מיסט און גאָלד, גאָלד גאַנצע קופּקעליך, אַ פֿולער טיש! וויפֿיעל קאָן דאָ זײן געלד? וועה איז מיר, ווען איך פֿערמאָג אַ צעהנטחלק האָטש, לאַך איך מיך אוים אויפ'ן גאַנצען ביליעט!.. אָט אַזוי שטעה איך מיר בשעת מעשה און טראַכט, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, און ער, דער קאַססיר הײסט עס, האַלט אין איין צעהלען דאָס געלד, ער זאָל עס אפילו אונז שענקען אַ קוק! וואָס געהט איהם

אָן אַ שטייגער בּילעט, יעקב יוסיל, פֿינף און זיבּעציג טויזענד, גלחים, העגיזים, בּירנבּוים, מעקלערס, וואָס ווילען געבּעך פֿערדינען, און גלאַט מענשען?.. דאָס גאָלד בּיי איהם אין די הענט פֿליהט — פֿליהט מיט אַ משונה׳ דיבּען קלאַנג, מיט׳ן קלאַנג פֿון גאָלד, אַ „גאָלדענער קלאַנג“ איהר פֿערשטעהט צי ניין?..

קורץ און גוט, וואו זשע האַלט איך היינט עס? בּיים בּימעל גאָלד, איבּערגעצעהלט דאָס גאָלד, הייבּט ער אויף אויף אונז די בּרילען, טהוט אַ נעם בּיי אונז די פּאַפּירען און אַ מיש ווי מע צעהלט געלד, הונדערטערס אַ שטייגער, מיט אַ מאָרגעם קנאַק מיט די פֿינגער! עפֿענט אויף דאָס טישקעסטיל, נעמט אַרויס פֿון דאָרטען אַ גאַנץ גרויסען פּאַקעט; עפֿענט אויף אַ קאָנווערט, דרייסט איהם אויף, נעמט אַרויס פֿון דאָרטען דעם בּילעט, דעם אמת׳ן בּילעט היינט עס, און טהוט אַ פֿרעג: „ווער נעמט?..“ האָבּען זיך אַ לאָז געטהון מיט אַמאָל צעהען פּאָר הענד. „ניין! — רופֿט זיך אָן דער קאַססיר — אַזוי פֿיעל הענד קאָן איך דעם בּילעט נישט געבּען; קלויבּט אייך אויס איינעם פֿון אייער קאָמפּאַניע“... האָבּען מיר, איהר פֿערשטעהט צי ניין, אויסגעקלויבּען איינעם פֿון אונזער קאָמפּאַניע, דעם עלטערסטען פֿון די דריי אַדוואָקאַטען. דער עלטערסטער פֿון די דריי אַדוואָקאַטען האָט גענומען דעם בּילעט פּאַוואָלינקע אין בּיידע הענט אַריין, ווי מע נעמט אַ קינה בּשעת יודישען... און האָט איהם צוגעטראָגען פֿריהער צום גלח, נאָכדעם צו מיין בּרודער, הענינך היינט עס, נאָכדעם צו מיר און צו בּירנבּוים׳ען, אונז בּיידען היינט עס מיר זאָלען זעהען צי איז דאָס דער זעלבּער בּילעט טאַקי צי ניין?... האָט דער גלח געזאָגט, אַז ער האָט איהם דערקענט נאָך פֿון דער ווייטען בּיים קאַססיר אין די הענד, ער האָט אויף איהם, זאָגט ער, אַ גוטען סימן. וואָס פֿאַר אַ סימן? — וויל ער ניט זאָגען... און מיין בּרודער, הענינך היינט עס, האָט געשוואָרען בּיי אַלדעם גוטס, אַז ווען מע וועקט איהם למשל זיינער צוויי בּיינאַכט און מע טראָגט איהם צו דעם דאָזיגען בּילעט, דערקענט ער איהם מיט׳ן קוק! איהר פֿערשטעהט צי ניין?.. און איך און בּירנבּוים, מיר בּיידע היינט עס, האָבּען דוקא דעם בּילעט ניט דערקענט; למאי זאָל איך זאָגען אַזאַ זאַך וואָס ניט געשטויגען נישט געפֿלויגען? מיר האָבּען נאָר גוט בּעטראַכט די סעריע מיט׳ן נומער 12 היינט עס — דאָס איז דאָך דער עיקר, ווי זאָגט איהר, האַ? און מיר האָבּען זיך געלאָזט פֿון דאָרט גלייך אין גאָסודאַרסטווענע בּאַנק אַריין אָפּשקאָנטירען דעם בּילעט, אָפּנעמען די ממתקים היינט עס, די פֿינף און זיבּעציג טויזענד. געגאַנגען

זענען מיר אַלע אינאיינעם און דוקא צו פוס, האָטש ס'איז אַרויף באַרג. דער עלטסטער פון די אַדוואָקאַטען האָט געהאַלטען דעם בילעט אויבען אויף, גאַנץ שטאַרק, מיט ביידע הענד, ער זאָל איהם חלילה נישט פערליערען, אָדער מע זאָל אויף איהם חס ושלום ניט איבערטראַכטען אַז ער וויל מאַכען די קונץ, איבערבייטען, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַזאַ שלים מזל'דיגער בילעט, — איהר פערשטעהט צי ניין?.. און געגאַנגען זענען מיר שוין נישט גאָר זאַלבעצעהענט, מיר זענען שוין געווען מעהר פון צוויי מנינים. פון וואַנען האָבען זיך גענומען קיין עין הרע אַזוי פיעל מענשען? וועל איך אייך זאָגען: ערשטענס גלאַט אַזוי, גוטע בעקאַנטע, פון מיין שטעדטעל, זענען גראָדע געווען דעם טאָג אין דער גרויסער שטאָדט און דערזעהען מיר געהען שוין מיט'ן בילעט אין גאָסודאַרסטווענע באַנק אַריין אָפנעמען די פינף און זיבעציג טויזענד, זענען זיי אונז נאָכגעגאַנגען אַביסעל באַגלייטען און טאַקי אין איין וועגס אַ קוק טהון ווי אַזוי מע נעמט דאָס גרויסע געווינס, וואָרום נישט אַלע טאָג קאָן מען אַזעלכס זעהען. הקצור, וואָס זאָלט איהר קלערען, מיר האָבען געהאַט אַ שענע לויה, און אַ שענעם ברוך הבא אין גאָסודאַרסטווענע באַנק. דער יעפרייטער, וואָס שטעהט ביי דער טהיר, האָט זיך אַפילו תחלת אַביסעל דערשראָקען, אַז ער האָט דערזעהען פאַר זיך קיין עין הרע אַזוי פיעל יודען מיט אַ גלח אין מיטען, פונדעסטוועגען האָט ער אונז גאַנץ פיין אויפגענומען און אַריינגעבעטען איינציגווייז אין באַנק אַריין. צוגעגאַנגען מיט'ן בילעט אַהין וואו מע דאַרף און געזאָגט וואָס מיר בעדאַרפען האָט מען אונז צוגעפיהרט צו איינעם אַ טשינאָווניק מיט אַ ווייסער גלאַנצענדיגער ליסינע, ווי אַ מילכיגער טעלער, און מע האָט איהם איבערגעגעבען אונזער בילעט און מע האָט איהם עפיס אַ וואָרט געטהון, וואָס — ווייס איך ניט. יענער וואָס מיט דער ליסינע, וואָס איז געזעסען אויף יענער זייט גראַטעס, האָט אויפגעהויבען די אויגען, אַ וואָרף געטהון אויף אונז אַ שאַרפען קוק דורך דיברילען און געטהון זיך דיין אַרבייט: ער האָט געהאַלטען אין די הענט אַ שאַרף מעסעריל, איהר פערשטעהט צי ניין, — און האָט מיט'ן מעסעריל געקראַצט אין אַ בוך, געקראַצט און געקראַצט אָהן איין אויפהער. ער קראַצט און מיר שטעהען אין געהאַקטע וואונדען און קוקען ווי ער קראַצט, און דער גאַנצער איבעריגער עולם שטעהט און קוקט אויף אונז און בעטראַכט אונז פון קאָפ ביז די פיס, און ער, דער טשינאָווניק מיט דער ליסינע, הערט נישט אויף צו קראַצען, און אַרום און אַרום אויף אַלע טישען זיצען נאָך טשינאָווניקעס און צעהלען געלד, נאָר ווי אַזוי מיינט איהר געלד? אַזוי ווי פּאַלאָווע, ווי מיסט

נאָלד — גאַנצע סטערטעס! דער קאָפּ דרעהט זיך אַזש, „גאָלדענער קלאַנג" הילכט אַזש אין די אויהרען, און סע שעמערירט אין די אויגען! „ווער האָט דאָס אויסגעקלעהרט, טראַכט איך מיר, אַט דאָס געלד, וואָס איבער דעם ווערען מענשען אַזוי פערשוואַרצט, שלאָגען זיך קאָפּ אין וואַנט, און איינער דעם אַנדערען וואָלט גאָר איינגעשלונגען לעבעדיגערהייד, גישטאָ קיין ברודער, קיין שוועסטער קיין פאָטער, קיין קינד, קיין שכן, קיין גוטער פריינד, קיין טייערס אויף דער וועלט, נאָר געלד און געלד!.." אַזוי טראַכט איך מיר, און אפשר האָב איך בשעת מעשה גאָר ניט געטראַכט, איהר פערשטעהט צי ניין?.. און ער, דער טשינאָווניק הייסט עס, הערט נישט אויף צו קראַצען, וואָרום וואָס געהט איהם אָן אַ שטייגער אַ בילעט, יעקב יוסיל, פינף און זיבעציג טויזענד, גלחים, הענידים, בירנבוים, מעקלערס, וואָס ווילען נעבעך פערדינען, און גלאַט מענשען?.. נאָר אַלסדינג אויף דער וועלט איז דאָך ביז אַ צייט; נאָט האָט רחמנות געהאַט, דער טשינאָווניק האָט אויפגעהערט צו קראַצען, צוגעפגעלייגט דאָס שאַרפע מעסעריל, בעהאַלטען דאָס אין זשילעט קעשעני, אַרויסגענומען אַ קלאָהר ווייסע פעטשיילע, גוט אויסגעשנייצט די נאָז ווי מע בעדאַרף; נאָכדעם האָט ער אַ נעם געטהון דעם בילעט, פּשוט ווי מע נעמט אַ פּראָסטען בויגען פּאַפּיר פאַר אַ גראָשען, געעפענט עפּיס אַ בוך, אַ ספר הזכרונות, און געקוקט — געקוקט, אַ קוק אין בוך און אַ קוק אויפ'ן בילעט; אַ קוק אויפ'ן בילעט און אַ קוק אין בוך; „ער האָט אַ פּנים מורא דער דאָזיגער חכם, אַז דער בילעט איז אַ געמלאכה'טער בילעט... אַזוי טראַכט איך מיר — קראַץ-קראַץ! טראַכט איך מיר — שמעק-שמעק! ס'איז איין אמת'ער בילעט נעבאַך, ניט קיין פאַלשער!.." פּלוצים זעה איך ווי ער נעהמט דעם בילעט, טהוט איהם אַ וואָרף אונז כמעט גלייך אין פּנים אַריין מיט די דאָזיגע ווערטער: «איך געדענק זיי אַזוי ווי אַצונד געדענק איך זיי».

— ווער האָט — אייך געזאָגט, אַז דער דאָזיגער בילעט האָט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד?...

איהר פערשטעהט צי ניין — ווער האָט אונז געזאָגט??? ווי געפעלט אייך אַזאַ משל?!

— וואָס הייסט — זאָגען מיר — ווער האָט אונז געזאָגט? — דער בילעט אַליין האָט אונז געזאָגט, אַז ער האָט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד; די סעריע 2289 נומער 12!

— יאָ — מאַכט ער צו אונז גאַנץ ערנסט — דאָס איז אמת, די סעריע 2289 נומר 12 האָט טאַקי געוואונען פינף און זיבעציג טויזענד, און אייער בילעט איז 2298 נומר 12, אַקליין טעות'ל, מאַליענקאַיאַ אָשי-באָטשקאַ...

געפעלט אייך עפּיס אַזאַ נייעס? מילא וואָס זאָל איך אייך זאָגען, תחלת, אַז ער האָט אונז אויסגערעדט די דאָזיגע ווערטער זענען מיר געווען אַלע ווי צומישט; מיר האָבען גערעכענט: אָדער ער איז דול, אָדער מיר זענען משוגע, אָדער סע חלומט זיך אונז אַ חלום, און מיר האָבען גענומען קוקען איינס אויף דאָס אַנדערע, נאָכדעם האָבען מיר זיך ערשט דערמאַנט אַ קוק טהון אין בילעט אַריין — יאָ, ווי מיר זענען יודען, סעריע 2298 נומר 12! איהר פערשטעהט צי ניין?....

וואָס זאָל איך אייך דערצעהלען ווייטער, מיין ליבער פריינד? איך בין דאָס גאָר ניט אימשטאַנד אייך איבערצוגעבען אַ צעהנט'חלק אפילו, איהר זענט דאָס ניט אימשטאַנד צו באַשרייבען, און קיינער איז דאָס ניט אימשטאַנד זיך פאָרשטעלען דאָס בילד, די קאַרטינע, וואָס איז פאָרגעקומען דעמאָלט אין באַנק, בשעת מיר זענען געבליבען שטעהן אַלע אָהן לשון, געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע; אויף די פּנימער איז געווען אָנגעצייכענט, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? ס'איז גאָר ניט געווען קיין פּנימער פון מענשען, איהר פערשטעהט צי ניין, ס'איז געווען חיות און בהמות איז דאָס געווען, אינם געשטאַלט פון מענשען, בהמות בצורת אָדם הייסט עס; איינער דעם אַנדערען זאָל קאָנען דורס זיין, וואָלט ער איהם דורס געווען מיט'ן קוק, מיט די אויגען! דאַכט זיך וואָס? וואָס האָט מען אייך געטהון אַזעלכס? עס האָט זיך אייך געחלומ'ט אַ חלום פון פינף און זיבעציג טויזענד? נו, אם כן בעדאַרף מען זיך נעמען דאָס לעבען? שוין זשע האָט דאָס לעבען קיין שום ווערדע ניט אַ חוץ געלד? משוגעים, איהר פערשטעהט צי ניין?.. אויף קיינעם האָט מיך ניט אַזוי פערדראָסען, הערט איהר, ווי אויף מיין חברה'מאַן, אויף בירנבוימ'ען הייסט עס. מילא די איבריגע חברה האָבען חאָטש פערענטפערט זיך, אַרויפגעלעגט די באַד איינס אויף דאָס אַנדערע: דער גלח האָט אַרויפגעלעגט אינגאַנצען אויף מיין ברודער העניך, און מיין ברודער העניך האָט געזאָגט, פרעגט איהם בחרם, עס האָט זיך איהם אפילו נישט געחלומ'ט קיין פינף און זיבעציג טויזענד און ער וואָלט נישט אָנגעהויבען צו וויסען, ווען איך, יעקב יוסיל הייסט עס, זאָל איהם נישט געווען קלאָפּען קיין די-

פּעש און אָפּגעבען מזל טוב, איהר פערשטעהט צי ניין? „שוין האָסט דו, זאָגט ער, געקוקט. ברודער מיינער אין בלאַט!..“ „פאַר וואָס האָסט דו, זאָג איך, ניט געקוקט?“ דו ביזט געווען, זאָגט ער, דער גאַנצער ברעכער, ביי דיר איז געווען זאָגט ער, דער בּיליעט, דו ביזט, זאָגט ער, דער רעכטער בעל הבית! איהר הערט אַ מעשה? פריהער אַז ס'איז געווען די פינף און זיבעציג טויזענד, האָט מען מיך געוואָלט אָפּלייקענען גאָר אינגאַנצען, און איצט, אַז ס'דאַכט זיך אויסגעלאָזט אַטייך, בין איך שוין דער רעכטער בעל הבית, איהר פערשטעהט צי ניין? גאָר גאָר נישט, איך יעקב יוסיל, דאָס כפרה היהנדיל, נעם אויף זיך די גאַנצע באָר, לאָז זיין איך בין דער גאַנצער היב! אַי, וואו זענען געווען אייערע אויגען, בהמות? איהר האָט דאָך אויך געזעהען גלייך מיט מיר אַמאָל ניינצעהן די אַלע פּאַפּירען, מיט די קוויטאַנציעס מיט די סטראַכאָוקעס, וואו סע שטעהט בפירוש סעריע 2298 נומר 12, און געוואונען האָט גאָר די סעריע 2289 נומר 12, פאַר וואָס איז אייך ניט איינגעפאַלען אַקוק צו טהון אַז די 9 שטעהט פריהער פאַר דער 8? און אַז דער בּיליעט איז שוין געווען ביי אייך אין די הענד, זענט איהר דאַכט זיך ניט קליין געווען אַקוק צו טהון נאָך אַמאָל אין דער טאַבעלע, וואָס פאַר אַ סעריע האָט געוואונען די פינף און זיבעציג טויזענד, צי די סעריע 2298 צי די סעריע 2289? אין באַנק אַריין, זעהט איהר, האָט איהר זיך ניט געפוילט געהן אַ גאַנצע חאַליאַסטרע, וואָס איז? איהר האָט געמיינט אָט נעמט איהר געלד? איהר פערשטעהט צי ניין?.. נאָר אויף קיינעם האָט מיך אַזוי ניט געברענט, זאָג איך אייך, ווי אויף דעם חברה'מאַן, בירנבוים הייסט ער; איהר האָט איהם בעדאַרפט אָנקוקען, ווי ער איז זיך געשטאַנען ביי דער זייט ווי אַ ווילד פרעמדער, גלייך ווי מיט איהם געהער זיך דאָס ניט אָן נאָר ניט; אָט ערשט, דאַכט זיך, האָט ער געאַרבייט מעשים: מענשען! מענשען! ער וויל זיך פערלאָזען אויף מענשען! און איצט שטעהט ער ווי אַ כשר לעמעלי, נעבאַך גאָט די נשמה שולדיג!.. האָט דאָס מיך שוין אָנגענומען, איהר פערשטעהט צי ניין, ביים האַרצען און איך האָב זיך מישב געווען: לאָס איך מיר חאָטש קיהלען דאָס האַרץ פאַר מיין בלוט, וואָס ער האָט מיר אָפּגעצאַפּט דעמאָלט, דעם צווייטען מאַי, אויב איהר געדענקט, בשעת איך בין געשטאַנען פאַר איהם און געבעטען זיך ווי ביי אַ גזלן ער זאָל מיר אַרויסגעבען דאָס בּיליעט.

— פּאַני בירנבוים! — רוף איך מיך אָן צו איהם — אַצונד האָט איהר צייט זיך פערלאָזען אויף מענשען; אָט שטעהען מענשען אין באַנק קיין עין

הרע אַ פּסק! וואָס שווייגט איהר? איהר ווילט שוין נישט קיין מענשען? אוים מענשען?..

דער גאַנצער עולם איז געשטאַנען, איהר פערשטעהט צי נײן, און געקוועלט. פון וואָס מע האָט געקוועלט קאָן איך אייך ניט זאָגען: צי דאָס קוועלען איז געוועזען פון דעם, וואָס איך רוף מײן חברה׳מאַן, בירנבוים׳ען הײסט עס, אויף מענשען? צי ס׳איז גלאַט געוועזען אָנגעלײגט בײם עולם, וואָס פון די פינף און זיבעציג טויזענד האָט זיך אויסגעלאָזט אַ טײך? קאָן איך אייך זאָגען, איהר פערשטעהט צי נײן, און שוועהרען בײ וואָס איהר ווילט, אַז עס הויבט מיך נישט אָן צו אַרען דאָס געלד, לאָז דאָס ברענען אויפ׳ן פײער! אַרען אַרט מיך נאָר, פאַר וואָס אַז בשעת מע האָט נאָר געמײנט, אַז יעקב יוסיל האָט פינף און זיבעציג טויזענד, איז יעקב יוסיל געוועזען „רב יעקב יוסיל!“ און איצט אַז מע איז געוואָהר געוואָרען, אַז יעקב יוסיל האָט איך בעט איבער אײער כבוד אַ פײג, ניט קײן פינף און זיבעציג טויזענד איז אײן עק, אויס רב יעקב יוסיל!.. וואָס, פאַרוואָס, אין אײער פאָטער און מוטער אַרײן! וואָס האָב איך דאָ חוטא בעגל געוועזען? יאָ פינף און זיבעציג טויזענד, ניט פינף און זיבעציג טויזענד, וואָס איז דאָ די נפקא מינא?.. הערט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען פאַני שלום עליכם, איהר מעגט זיך טאַקי איבערנעהמען מיט אײערע יודעליך און מיט דער גאַנצער וועלט; ס׳איז, הערט איהר, פע, אַ פּאַסקודנע וועלט, און אַ פאַלשע וועלט, און אַ פאַרפּיהרטע וועלט, און אַ נאַרישע וועלט! נאָר זײט זיך מודה, עס קלינגט אייך נאָך נישט אין די אויהרען און עס דרעהט זיך נאָך ניט אויף אייך דאָס זיטעל פון מײנע פינף און זיבעציג טויזענד? האָט נאָר קײן פאַריבעל ניט, וואָס איך האָב אייך אפשר אָנגעדולט אַ קאָפּ און זײט מיר געזונד, איהר פערשטעהט צי נײן, און לאָז נאָך געבען בעסערע געשעפטען.

פּעסעלע דעם רבּינס.

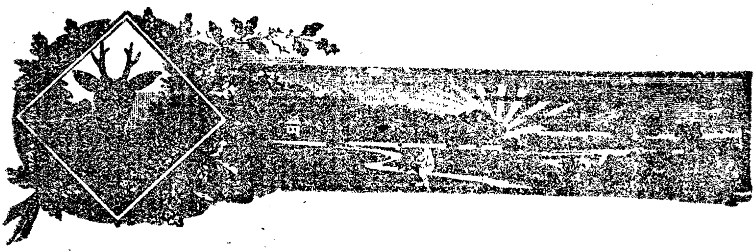

פּעסעלע דעם רבי'נס.

I.

קורץ פרייטאג און שבת הגדול.

אזוי האט מען זיי גערופען.

איהם — דערפאַר, וואָס ער איז געווען אַ קלייניטשקער און אַ קורצינקער, און זי — דערפאַר, וואָס זי איז געווען אַ הויכע און לאַנגע.

אַ הויכע, אַ לאַנגע, נאָר אַ דינע, אַ דאַרע, אַ טרוקענע — אַ לולב! אז זי פלעגט איהם דאַרפען זאָגען אַ סוד („אוי, באַגראָבען זאָל איך דיך מיט די קורצע פיס“!) פלעגט זי מוזען מחילה זיך אײַנבויגען, אַראָבלאָזען זיך מיט עטליכע גראַד נידעריגער, אַראָפּ נידערען צו איהם; און ער האָט דאָס פיינט געהאַט האָרכען, פלעגט ער זיך בויגען; פלעגט זי זיך דאַרפען נאָכבויגען; פלעגט ער זיך אײַנבויגען נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך בויגען נידעריגער; פלעגט ער זיך אײַנבויגען נאָך נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך אײַנגעהויבען נאָך נידעריגער:

— אוי, בעגראָבען זאָל איך דיך מיט די קורצע פיס!..

מיט איינעם וואָרט; זי איז איהם דערגאַנגען די יאָהרען און ער האָט געשוויגען און מיר, חדר־יונגלעך שקצים, קונדסים־עכברושים, האָבען געהאַט די גרעסטע נקמה.

פאַר וואָס?

דערפאַר וואָס ער האָט אונז דערגאַנגען די יאָהרען, געמוטשעט מיט דער גמרא, געבראָכען די ביינער, געשמיסען, געשמיסען, געשמיסען... איד־

געדענקט דאָך די מעשה וואָס אין פרק: „פעם אחת — איין מאָל האָט ער דערזעהען אַ קאָפּ פון אַ מענשען טהוט שווימען אויפ'ן ים, האָט ער זיך אָבגעשטעלט און אָנגערופען צו דער קאָפּ: על דאטפת — דערפאַר וואָס דו האָסט יענעם געטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען און דער סוף פון דיינע טרייינקער — זיי וועלען אויך דערטרונקען ווערען... נאָר איך קעהר זיך אום צוריק צום „קורץ פרייטאָג" און „שבת הגדול".

ער איז געווען, ווי איהר שטויסט זיך שוין אָן מסתמא, אונזער רבי, און האָט געהייסען רב זרחיל, און זי איז געווען אונזער רביצין, און האָט געהייסען זרליכע.

ער האָט געקנעלט מיט אונז פון גאַנץ פריה ביז שפעט אין דער נאַכט, געהאַקט האָלץ, זיך אײַנגעריסען דאָס געזונד, פאַר עטליכע קאַרבען אַ זמן, און זי האָט געבאַקען בלינעס מיט לאַטקעס פון אונזערטוועגען, רעטשאַניקליך, באַבקעליך און קאָרזשעס אויף צו פאַרקויפען.

צי האָט זי געהאַט זערפון פרנסה — דאָס קען איך אײַך ניט זאָגען; נאָר אַז מיר, חדר-יונגליך-שקצים, קונדייסים-עכברושים, האָבען איהר אָנגעפייפט אין חשבון — דאָס בין איך אײַך ערוב, וואָרום איטליכער האָט גענומען אויף באָרג, און יעדער פון אונז האָט געהאַט ביי איהר קרעדיט ביז אַ געוויסער „ציפער", און איטליכען האָט זי געגלויבט אויף נאמנות.

מע האָט בעדאַרפט האָבען אַ האַרץ פון אַ טאָטער מע זאָל זרליכען אָפּנאַרען: און ווער האָט נאָך אַזוי געקענט זרליכען ווי איך האָב זי געקענט?

אַז בסך הכל האָב איך ביי איהר געגעסען קעסט, וואָרום איך בין געווען אַ דאָרפסיונגעל, האָב איך זיך אָנגעזעהען ווי זי האָרעוועט נעבעך, שטעהט אויף פאַרטאָג, ווען גאָט אַליין שלאָפט נאָך, נעמט זיך צו דער באַקדייזשע אָדער צו דער מולטער, פאַרקאַטשעט די אַרבעל און קנעט גאַנץ געשמאַק מיט ביידע לאַנגע דאַרע טרוקענע הענט, און דאָס טוויג מאַכט טיאַך-טיאַך, און די מולטער קרעכצט, און זי אַליין קרעכצט, שטעלט זיך אָפּ אַלע מאָל, טהוט אַ וויש דעם שווייס מיט'ן עלענבויגען פון אונטען אַרויף און לאָזט אַרוים אַ טיעפען-טיעפען: „אוי רבונו-של-עולם-מאַמע-זיסע-האַרציגע-געטרייהע!.."

הערט איהר? איך האָב געוואוסט וואָס בעדייט אָט דער דאָזיגער „רבונו-של-עולם-מאַמע-זיסע-האַרציגע-געטרייהע!" אָט דאָס איז דער פשט פון דעם: די מעהל איז גענומען געוואָרען ביי גנעסי די מוטניטשקע אויף באָרג ביז דאָנערשטאָג, און די סחורה, וועט זי צוטהיילען אויף באָרג, און גאָט ווייסט,

אויב עס וועט איהר אומקעהרען זיך צוריק דאָס געלד ביז דאָנערשטאָג, און גנעסי די מוטניטשקע וועט ניט שווייגען, גנעסי די מוטניטשקע האָט אליין אויך גענומען די מעהל ביז דאָנערשטאָג, און אַז מע זאָגט דאָנערשטאָג בעדאַרף זיין דאָנערשטאָג, ווארום אַמויל איז ניט חאָליווע, און דאָנערשטאָג איז גלאַט אַגוטער טאָג, דאָנערשטאָג הייסט שוין ערב שבת — דער טאָג וואָס מע בעדאַרף אָנקומען צום מאַן נאָך געלד — און אַז אָך און וועה איז דעם „שבת הגדול“ אַז ער בעדאַרף זיך אַראָפּלאָזען צום „קורצען פרייטאָג“ בעטען אויף שבת, און אַז אָך און וועה איז דעם „קורצען פרייטאָג“, אַז דער „שבת הגדול“ קומט איהם מאָנען אויף שבת — אַז אָך און וועה איז זיי ביידען !..

אָט דאָס האָט בעדייט דער רביצינס „רבונו–של–עולם–מאַמע–זיסע–האַרציגע–געטרייהע“...

און אפשר האָט איהר „רבונו–של–עולם–מאַמע–זיסע–האַרציגע–געטרייע“ געהאַט אַנאַנדער טעם? אפשר איז דאָס גאָר געגאַנגען אויף אַנדערע צרות? און צרות האָט זי געהאַט גענוג, ניט צופאַרזינדיגען!

ערשטענס איז זי אַליין געווען לא עליכם נישט קיין געזונדע, פלעגט הוסטען שטילערהייד, אַז קיינער זאָל ניט זעהען; צווייטענס האָט זי געהאַט יסורים פון פעסעלין, איהר עלטערע טאָכטער, אַמיידיל שוין אין די יאָהרען, מיט פלאַם פייערדיגע האָר און מיט קלייען אויפ׳ן פנים, וואָס קיינער וויל זי ניט נעמען — וואָס וועט זי אויסזיצען?.. היינט „באַשעפעניש“ — דאָס איז דאָך גאָר אַנאומגליק! „באַשעפעניש“ איז געווען אַ הייקער, אַ פאַרזעהעניש, אָהן הענט, אָהן פיס, אָהן אַ צונג, אָהן לייב און לעבען — אַז אָך און וועה צו אַזעלכס, וואָס איז גאָר געבאָרען געוואָרען, אַז אָך און וועה איז צו אַזעלכס וואָס לעבט גאָר אויף דער וועלט!..

נאָר מיט „באַשעפעניש“ וועלען מיר זיך נאָך באַגעגענען אַמאָל און מיט פעסילען וועלען מיר זיך אויך אין גיכען באַקאָנען, דערווייל קעהרען מיר זיך אום צוריק צום „קורץ פרייטאָג“ און „שבת הגדול“.

אַ ביטערע רחמנות איז געווען נעבאַך אויף זרליכען, אַז די אַליין האָט בעדאַרפט רעשטשינען, קנעטען, זעצען, באַקען, בראָטען זיך ביים אויבען, אַליין טראָגען וואַסער, אַליין ברייננען האָלץ, אומעטום אַליין, נישטאָ קיין הילף פון קיינעם! פון וועמען? זרחיל קנעלט, פעסעלי זיצט און לערנט גלייך מיט אַלע קינדער, זי איז דאָך אַ וואָהלקענענדיגע, אַמאַנסבילשע קאָפּ אויף איהר, און „באַשעפעניש“ זיצט צווישען אויווען אין אַ ווינקעלע, די פיסעליך אונטער זיך

און ווארט ביז מע וועט איהר אונטערטראָגען עפּיס, אַריינרוקען אין הענט׳ל אַריין: „נאַ, באַשעפּענישיל, ווארג זיך!..“

אָט דאָס אַ פּנים האָט באַדייט דער „אוי, רבונו של עולם—מאַמע—זיסע—האַרציג—געטרייהע“... און אפשר איז דאָס גאָר געגאַנגען דערויף, וואָס פּעסעלי איז געווען אינגאַנצען אויף זיין זייט, אויפ׳ן פּאָטערס צד הייסט דאָס, און זיי ביידע, פּעסילי און זרח׳ל, זענען תמיד געווען איהר אויף קידער ווידער.

— דאָס טאַטעלי מיט׳ן טעכטעריל! באַגראָבען זאָלט איהר זיך ביידע אין איין גריבעל!—

פּעסילי האָט ליעב געהאַט דעם פּאָטער און דער פּאָטער האָט ליעב געהאַט פּעסעלין—דאָס איז געווען אַ מאָדנע, אַ שטילע ליעבע.

קיינער פון אונז האָט ניט געהערט, זיי זאָלען זאָגען אַמאָל איינער דעם אַנדערען אַ גוט וואָרט. אַדרבה, ער פּלעגט זיך מיט איהר שאַפּען ניט ווי מיט אַ טאָכטער, נאָר ווי מיט אַ דינסט:

— הער נאָר, דו!..

נאָר אין די אויגען האָט מען אַרויסגעזעהען, אַז ער האָט זי ליעב, שטאַרק ליעב, אַז ער קאָן זיך אָהן איהר ניט באַגעהן.

אפשר דערפאַר, וואָס ער האָט געהאַט אַ בייז פינסטער לעבען ביים חייב? און אפשר דערפאַר וואָס פּעסילי איז געווען אַ געראָטענע, געהאַט אויף זיך אַ מאַנסבילשען קאָפּ און געקאָנט גוט לערנען? און אפשר דערפאַר, וואָס פּעסילי האָט געוואוסט דעם טאַטענס אַלע גיינג, געטראָפען אַלע מאָל וואָס ער וויל, אונטערגעטראָגען איהם צו דער צייט די יאַרמעלקע, דעם קאַנטשיק, דאָס פּושקעלע טאַבעק, אָדער אַ טרונק וואַסער?

— דאָס טאַטעלי מיט׳ן טעכטעריל! פּלעגט זאָגען די רביצין—ער זאָל בעסער אין זינען האָבען אַ שידוך טהון מיט איהר, קריגען עפּעס אַ חתן פון איהרעטוועגען!..

דער רבי האָט איהר דערויף געענטפערט נאָר מיט אַ זיפץ, ווי איינער רעדט: „קריגען עפּעס אַ חתן? גער, קריג, אַז סע קריגט זיך ניט!..

אויף אַלסדינג איז אָבער פאַראַן אַ צייט, יעדער שטיקעל סחורה ליגט זיך אוים, ביז סע קומט דער רעכטער קונה, און ס׳איז נישטאָ דאָס מיידיל אויף דער וועלט, וואָס זאָל ניט האָבען איהר זווג. קיין יודישער מאָנאַסטיר, ווייסט איהר דאָך, איז ניט פאַראַן...

געקומען אַ צייט אויך אויף פּעסילען, געקומען אַן „אויסחאַפּעניש“ אויף איהר. אַזוי האָט געזאָגט די רביצין. נאָר אין אמת׳ן איז דאָס געווען

א באשערטע זאך, און אויב איהר ווילט וויסען איז דאס געווען א ראמאן, אַן אמת'ער ראמאן, שעמט זיך ניט, א ראמאן מיט א „פארליבעניש", מיט א „פערקאכעניש", מיט אלע זיבעצען זאכען, א ראמאן מיט אלע פּישטשעווקעס.

נאר דערווייל איז ביי מיר פאראן א בעזונדער מעשה.

II.

אוועקגעפאהרען.

א הויכער, נאר אן איינגעבויגענער; א געשטופּעלט פּנים, נאר גוטע גרויע אויגען; א יונגערמאן, נאר מיט גרויע האר — אט האט איהר א פּארטרעט פון פייוויל קאראבייניק אדער ווי מען האט איהם גערופען ביי אונז אין באזעפּעווקע „פייוויל כל-בו-ניק".

און גערופען האט מען איהם „כל-בו-ניק" ניט אומזיסט: ביי איהם אין דער קאראבקע האט זיך געפונען פון כל-בו: קנעפּ און קנעפּליך, נאדלען און נאדעל-טעשליך, גארעס און זייד און סטייגעס און טאשמעליך און פאדעם און באוועליך, יערמעלקעס און קליידליך, און שטיקלעך זייף אלערליי מארטען, און נאך א סך מינים סחורה, וואס איז שווער אלסדינג זיך אנגעדיינקען און אויסרעכענען אויפ'ן קאפּ.

א יום-טוב איז געווען ביי אלע ווייבער און ביי אלע מיידליך, אז מע האט דערהערט אז פייוויל כל-בוניק איז געקומען, און פאר אונז, חדר-יונגליך-שקצים, קונדייסים-עכברושים, איז דאס געווען א צווייענדיגער יום-טוב: ערשטענס איז פייוויל כל-בוניק מיט דער קאראבקע גלאט א יום-טוב, און צווייטענס, ווי באלד פייוויל כל-בוניק איז דא, וועט מען פערשפּארען לערנען האטש א פּאר שעה, מע וועט זיין „פריי", פאר וואס? דערפאר ווייל דער רבי רב זרחיל האט ליעב הארכען נייעס, וואס טהוט זיך אויף דער וועלט, און ווער ווייס נאך אזוי וואס אויף דער וועלט טהוט זיך ווי פייהיל כל-בוניק האט שפּארט אן מיט זיין קראם מי יודע וואו, אלע מייזעלעכער.

נייס האט פייוועל כל-בוניק געבראכט צופיהרען אלע מאל גאנצע פּעק, „אוצרות מיט נייסען", און נישט אזוי די נייס אליין ווי דאס דערצעהלען זיינס. איהר ווייסט וואס איך וועל אייך זאגען, דערצעהלען נייס בעדארף מען קענען, און פייוויל כל-בוניק האט געקענט דערצעהלען. אין זיין דערצעהלען איז געלעגען א מין טאלאנט, א כח המשך, וואס האט צוגעצויגען, און גע-

צוזינגען זיך אהן איין אבשטעל און אהן איין אויפהער, און אייביג דאכט זיך, אייביג וואלט איך איהם געוואלט הארכען, קיין מאל נישט נמאס געווארען.

— „וואס הערט זיך נייס, פרעגט איהר? אוי סע הערט זיך ניט גוט!" אזוי פלעגט פייוויל כלבוניק אנהויבען שיטען און צופאקעווען בשעת מעשה די קאראבקע און צולייגען זיך מיט דער קראם — „נישט גוט הערט זיך מיט אונזערע יודעליך אחינו בני ישראל... אט פאהר איך פון זיטאמיר, ניט ווייט פון זיטאמיר, טשידנעוו איז פאראן א שטעדטיל, אויב איהר האט געהערט, טשידנעוו... איז דארטען פאראן א רב אין טשידנעוו, איז דער דאזיגער רב דער טשידנעווער אליין אנאונזעריגער, א מאלאראסיער, פון מאלאראסיע איז ער, מאלאראסיע איז ניט ליטא, אין מאלאראסיע איז ניטא אזעלכע ארעמע לייט ווי אין דער ליטא, ביי אונז אז סע מאכט זיך אנארעמאן איז ער זיך אנארעמאן, און ביי אייך אין דער ליטא אנארעמאן, עס זאל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, איז טאקי אנארעמאן וואס אנארעמאן הייסט, איך האב אזעלכע ארעמע לייט ווי ביי אייך אין דער ליטא נישט באגעגענט אין ערגיץ ניט, איך בין שוין אויסגעפאהרען א שטיקעל וועלט, איך בין שוין געוועזען אומעטום, אי אין דער ליטא, אי אין פוילען, אי אין טיעף-פוילען, אין ראדאם און אין לאדז און אין ווארשא. אין ווארשא! לעבען זאל ווארשא! א טהייערע, א גאלדענע שטאדט, אט דאס ווארשא! און וואלוועל בזול הזול!... דארט אנ-אנבייסען קריגט איהר פאר עלף גראשען, און נאך וואס פאר א מין אנבייסען, מיט זעמעליך פון געבייטעלטער מעהל וואס צוגעהט אין מויל ווי א פוטער, איך וואלט דאכט מיר אייביג געזעסען אין ווארשא וואלט איך, ווען ניט די שפראך זייערע וואס איז שווער צו חאפען מחמת זיי רעדען מארנע און גיך-גיך צום מיינסטען מיט פתח'ן א סך און מיט א נגון: „אי ווי עך זאל אזוי לעבען..." „אלע הייסען ביי זיי דארטען איטשמאיר", אלע איין נאמען, נאך זייערען א גוטען יודען איצי-מאיר, אזוי ווי אין באַרדיטשעוו הייסען אלע לוי-יצחק נאך ר' לוי-יצחקן דעם באַרדיטשעווער רב, וואס איז געוועזען א מדבר וואס נאך עד היום דערצעהלט מען זיך אן פון איהם א סך שעהנע מעשיות, למשל..." טאמער וואלט שוין געוועזען גענוג ריידען? שלאגט איהם איבער סאמע אין מיטען זארליכע די רביצין — „וואס קאסט ביי אייך א פערטיל טוץ קנעפליך ווייסע מיט פארדאטעוויטע לעכליך?"

און פייוויל כל-בוניק פאלט ניט אראב ביי זיך דערמיט וואס מען האט איהם איבערגעהאקט. ער בעווייזט דער רעביצין אלערליי קנעפליך ווייסע און ניט קיין ווייסע, מיט פערדאטעוועטע און ניט קיין פערדאטעוועטע לעכ-

ליך און רעדט ווייטער, ער שיט ווי פון א זאק, עס גיעסט זיך ביי איהם ווי פון א פאס און עס ציהט זיך ביי איהם אהן אנאבשטעל און אהן אנאויסלאז, ווי ביי יענעם פאקוסניק וואס ציהט אלערליי סטייגנעס פונ'ם מויל, רויטע, גרינע, געלע, בלויע, און מע ווייס ניט ווען לאזט זיך אויס ביי איהם רויטע און ווען הויבט זיך אן גרינע, ווען לאזט זיך אויס געלע און ווען הויבט זיך אן בלויע — עס ציהט זיך און ציהט זיך סטייגנעס, עס שעמערירט אין די אויגען סטייגנעס, א גאנצער בארג מיט סטייגנעס, און סטייגנעס, און סטייגנעס...

ויהי היום, האט זיך געטראפען א מעשה: פייוויל כל־בוניק האט אוועקגערופען דעם רבין אויף א סוד און האט זיך אבגעסודעט מיט איהם אקעגען א שעה צוויי; בשעת מעשה האט פייוויל זיך געווישט דעם שטערען מיט א גרויסע רויטע פאטשיילע — עס האט פון איהם גערונען טייכען שווייס, און דער רבי רב זרח'ל איז געווען מאדנע צוטראגען, שטארק צופלאכטען און פערטראכט כמעט ניט געהערט וואס מע רעדט צו איהם, און אז די רביצין איז געקומען פונ'ם מארק האט זי דער רבי אוועקגערופען אויף דעם אייגענעם ארט, וואו ער האט זיך גע'סודעט מיט פייוולען, און עס האט לאנג נישט געדויערט האט זיך געלאזט הערען א געשריי: „סע קען ניט זיין?!..“ באלד האט דער רביצינס פנים זיך אנגעצונדען מיט א מאדנע פייעריל, מיט א מין שיין וואס מיר האבען שוין לאנג אויף איהר פנים אזעלכעס ניט געזעהען.

„היינט לאז איך אייך פריי, היינט לערנט מען ניט“ — האט אונז דער רבי געגעבען צו וויסען און צולאזט דעם גאנצען חדר, און נאר איך איינער, דעם רבי'ס קעסט־קינד, בין געבליבען, און דער גאנצער חדר האט מיר מקנא געווען וואס איך וועל זיין דערביי.

וואס דערביי — האט קיינער ניט געוואוסט; נאר פערשטאנען האט מען אז דא מוז עפעס זיין א שמחה אדער אזוי א מין זאך וואס איז כדאי דערביי צו זיין.

און איך בין דערביי געווען...

קודם כל האט זיך די רביצין א חאפ געטהון:

„אוי א מכה איז מיר, ניטא קיין לעקיך!“

האט איהר דער רבי געענטפערט:

„למאי, ס'איז קיין בראנפען אוייך ניטא!“

האט זיך אריינגעמישט פייוויל כל־בוניק אליין:

„דאס נעהם איך אויף זיך...“

בקצור ס'איז געוואָרען אי לעקיך אי בראָנפען, אי פאַרבייסען, און תיכף נאָך מעריב זענען זיך צונויפגעקומען אַ מנין יודען פון בית המדרש, און בתוכם ר' משה שמואל דער חזן, רב העניך דער סופר און רב עזר דער שמש און מע האָט געשריבען תנאים: „ה"ה החתן מהורר..." אַזוי האָט געלייענט רב העניך דער סופר מיט אַ נגון — „מוהרר, מוהרר..." דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָבגעשטעלט און אַ קוק געטהאָן אויפ'ן חתן.

„מוהרר שרגא פייביש געציל בר נח מרדכי ליב..."

„מוהרר שרגא פייביש געציל בר נח מרדכי ליב... עם הכלה הבתולה מרת... מרת... דאָ האָט זיך רב העניך דער סופר אָבגעשטעלט און אַ קוק געטהון אויף דער כלה.

„מרת פעסי מייטע לאה בת הרב ר' זרח-נפתלי-צבי-הירש..."

מרת פעסי מייטע לאה בת הרב רב זרח-נפתלי-צבי-הירש... החתונה תהיה למזל טוב אם ירצה השם... אם ירצה השם...

דאָ איז פאָרגעקומען אַ שטילע סצענע אָהן ווערטער, דהיינו: דער סופר האָט אַ קוק געטהון אויפ'ן רבין, דער רבי האָט אַ קוק געטהון אויף דער רביצין, די רביצין אויפ'ן חתן, דער חתן אויף דער כלה, די כלה אויפ'ן סופר, דער סופר אויפ'ן רבין, דער רבי ווידער אויף דער רביצין, די רביצין אויפ'ן חתן, דער חתן אויף דער כלה, די כלה אויפ'ן סופר, און אַזוי ווייטער... דאָס ווען מען זעצט איבער אויף ווערטער אין וואָס פאַר אַ שפּראַך ס'איז ניט איז וואָלט אויסקומען אַזוי:

דער סופר צום רבין: נו? וואָס שווייגט איהר? איהר זענט דאָך דער מחותן?"

דער רבי צו דער רביצין: פון וואַנען זאָל איך וויסען? פרעגט ביי איהר...

די רביצין צום חתן: חתן, וואָס שווייגסט דו? סאַי ווי סאַי אַלע הוצאות אויף דיין קאָפּ...

דער חתן צו דער כלה: ביי מיר האָט מען געפּועל'ט אַפילו מאָרגען; וואָס זאָגסט דו, פעסיל?..

די כלה צום סופר: פרעגט דעם טאַטען, האָטש איך וויים פריהער אַז דער טאַטע וועט הייסען אָבלייגען...

בקצור ס'איז געבליבען, אַזוי ווי ס'איז ערב ראש חדש זאָל די חתונה זיין חצי חדש, דאָס הייסט אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, וואָרום ווי ניט ווי — עפּיס דאַרף מען דאָך אויפנעהען, עפּיס דאַרף מען דאָך צוגרייטען... און אַז מען

האט צוּבראָכען דעם טעלער און געזאָגט מזל טוב! מזל טוב! האָב איך בעמערקט אז דער רבי' רב זרח איז געוואָרען טויט ווי אַלע טויטע; אַזוי ווי דער טעלער האט זיך צובראָכען אַזוי האט זיך ביי איהם דאס האַרץ צובראָכען אויף שטיקעליך... איך האָב אַליין געהערט ווי ער האט אַ זאָג געטהון צו רב משה שמואל דעם חזן ביים ערשטען גלעזיל בראָנפען, וואָס פון איין קוק אויף דעם איז ער שוין געווען בגילופין:

„קומט אַ פרעמדער און חאַפּט אויס דעם קוילעטש — וואָס? ווער? ווען? אך-אך-אך!..."

„עט!" — האט איהם אָבגעענטפערט משה שמואל דער חזן, וואָס האט שוין העכער אַ האַלב גלעזיל בראָנפען אָבגעטרונקען און די צונג האט זיך איהם שוין עפּיס ווי געפּלאָנטעט — עט! מילא בע, גאָט זאָל געבען נחת פון דערוויטען... אם ירצה השם ישועות ונחמות אויף'ן כלל, כלל ישראל!.."

„אמן!" האט זיך אָנגערופען רב עוזר דער שמש וואָס וויל ניט וויסען פון קיין שום מעשיות און האט איבערגעקעדרט דאָס גלעזיל אָהן צערע-מאָניעס גלייך אין מויל אַריין.

און חתן-כלה זענען געזעסען אויבען-אָן, איינס נעבען דאָס אַנדערע גאַנץ נאָהענט, אַזוי נאָהענט, אַזוי פּעסט, אַז איך האָב בשום אופן ניט גע-קענט אַריינשטופּען זיך צווישען זיי אין מיטען, נאָר פון דער וויַטען האָב איך גאַנץ גוט געזעהען—איך האָב נישט קיין נידריגע ראיה—אַז איהר האַנד איז געווען אין זיין האַנד: עס האט איהר געפּלאַמט דאָס פּנים; די אויגען האָבען איהר געברענט, זי האט מיט אַ מאָל בעקומען חן, געוואָרען שעהן, שעהן ווי די וועלט! וואו זענען אַהינגעקומען איהרע רויטע האָר? וואו האָבען זיך באַהאַלטען איהרע קליינע פונ'ם פּנים? זי איז געווען, זאָג איך אייך, מלא חן!..

און נישט נאָר יענעם אויפדערנאַכט, די גאַנצע צייט וואָס מען האט זיך געגרייט צו דער חתונה האט פּעסיל געשיינט ווי די זון אים תמוז, גע-וואָרען פון טאָג צו טאָג שעהנער און שעהנער, נאָר דעם טאָג פון דער חופּה איז זי שוין געווען ניט דאָס, מחמת זי האט געוויינט, שטאַרק, שטאַרק געוויינט, געגאָסען ווי אַ בערעזענע. אפשר האט איהר דאָס האַרץ געזאָגט, אַז זי וועט ניט מאַכען קיין גרויס גליק מיט איהר אויסדערוועהלטען, מיט איהר בעשערטען? און אפשר האט איהר באַנק געטהון דער פאָטער וואָס בלייבט אַליין, עלענד ווי אַ שטיין...

אויב פעסעלין איז געווען שווער זיך שיידען מיט איהר פאטער, איז
דעם פאטער געווען טויזענד מאל שווערער זיך שיידען מיט זיין טאכטער.
דער רבי רב זרחיל האט ניט געוויינט, וואס איז ער א יודענע ער זאל וויי-
נען. און דער רבי רב זרחיל איז גלאט אויסגעגאנגען שטילערהייד, געצאנקט
זיי אליכט; נאר אז מע האט געהאלטען ביים געזעגענען זיך איז פארגעקו-
מען אזא מין סצענע: די פעקליך, איהר בעטגעוואנד און זיין קאראבקע
מיט סחורה זענען שוין געווען איינגעפאקט אינאיינעם און געלעגען אין וואַ-
גען. און דער רבי רב זרחיל איז גלאט אויסגעגאנגען שטילערהייד, געצאנקט
און געווארט אז פעסילי זאל געהן קריכען אין בויד אריין; די רביצין איז
געשטאנען אויסגעצויגען ווי לאנג זי איז, צונויפגעלייגט די הענד אויפ'ן האר-
צען, אנגעשפארט דעם קאפ אויף צוויי פינגער און געקוקט אויפ'ן רבי'ן
מיט א מאדנעם קוק ווי איינער רעדט: „בּאַגראָבען זאל איך דיך מיט דיינע
קורצע פיס, ווערסט זיך אמאל געזעגענען מיט איהר צי ניין?.." דער רבי רב
זרח האט פארשטאנען וואס דער קוק בעדייט און האט א זאג געטהון צום
איידעם, צו פייוויל כל-בוניק, מיט א קול פון א שטשערבאטע טעפיל:
„הם... נו... הם... ווילען מיר זיך, הייסט דאס, אנהויבען אבגעזעגענען?"
„זייט געזונד שווער! זייט געזונד שוויגער!"
„פאהר געזונד! פאהר געזונד!"
„זיי געזונד מאמע... זיי געזונד טאטע!.."
אט דא האט זיך פעסיל, אנ'אנגעטהונענע, אנ'איינגעוויקעלטע
אין 2 שאלען, מיט אמאל געגעבען א ריס, ארויפגעפאלען דעם פאטער אויפ'ן
האלדז מיט א געוויין, מיט א יאמער, מיט א געשריי:
„טא—טע... זיסער טייערער טאטע!.."
וויפיעל מענשען עס זענען בשעת מעשה געווען אין גאס האבען אלע
געוויינט: פעסיל און דער רבי, און די רביצין, און פייוויל כל-בוניק, און
איך און דער בעל עגלה, וואס איז געזעסען אויף דער קעלנע אנגעגרייט מיט
דער בייטש, און זיינע אלע פארשוינען, און דוואשע די שמשיטע, דער
רביצינ'ס א שכנה, א קראנקע נעבעך, און דוואשעס עלטערע טאכטער זלאטע
די געלע מויד מיט שווארצע ציין, וואס האט געהאלטען א קליין קינד אויף
די הענד, און אקולינא די גויע וואס פארשטעהט איטליכס ווארט יודיש,
און חלאוונע דער שוסטער וואס איז געקומען אפנעהמען פאר די שטיוועל
פארריכטען און ס'איז ניט געווען, און גלאט א יוד א ווילד פרעמדער גאר,
וואס איז געגאנגען פארביי, האט ער דערזעהען מע פאהרט אוועק און הער-

דערט מיט רײַנס, האָט ער זיך אָבגעשטעלט, געזיפצט שטילערהײד און אויך קושנדיג די אויגען...

לאַנג לאַנג זענען מיר נאָך געשטאַנען אַלע אין דרויסען און געקוקט װאָהין דאָס די בויד איז פערפאַלען געוואָרען, און נאָר אַ סימן פון שטויב איז געבליבען שטעהן אין דער לופט, און אַ ריח האָט זיך געלאָזט הערען פון די פערד און פון די אָנגעשמירטע רעדער.

„אַוועקגעפאָהרען!“ האָט זיך אָנגערופען דער ווילד-פרעגנדער ייד, וואָס איז געגאַנגען פאַרבײַ, גלײַך ווי ער האָט אונז דאָ דערצעהלט עפּעס אַ נײַס וואָס אָהן איהם ווייס מען נישט.

„אַוועקגעפאָהרען!“ האָט איהם דער רבי רב זרח'ל געענטפערט, גלײַך ווי ער האָט געוואַרט אויף דעם דאָזיגען ענטפער.

„אַוועקגעפאָהרען!“ האָבען מיר אַלע אַ זאָג געטהון, גלײַך ווי מיר וואָלטען זיך דאָ אָנגעזאָגט אײנס דאָס אַנדערע מי יודע וואָס פאַר אַ בשורה...

עולם הבא.

עולם הבא

(ערצעהלונג).

אז איהר ווילט וועל איך אייך דערצעהלען א שענע מעשה, ווי אזוי איך האב אויף זיך געהאט אמאל א פעקיל, וואס איך האב עס אליין גענומען אויף זיך, און בין שיער ניט אומגליקליך געווארען! און איהר מיינט איבער וואס? נאר איבער דעם, וואס איך בין געווען א יונגערמאן ניט קיין געני־טער, ניט קיין איבערגעשפיצטער, דאס הייסט, עס קאן זיין איך בין נאך היינט אויך ווייט פון א חכם, ווארום איך זאל זיין א קלוגער וואלט איך דאך ווי זאגט איהר, געהאט געלד; אז מע האט געלד, איז מען דאך אי קלוג, אי שען, אי מען קאן זינגען.

בין איך הייסט דאס געווען א יונגערמאן, געזעסען אויף קעסט ביים שווער און שוויגער, געזעסען און געלערנט, אביסעל אריינגעקוקט אין די ביכלעך בסוד, די שווער און שוויגער זאלען ניט וויסען, ניט אזוי דער שווער ווי די שוויגער. איך האב דארפט איהר וויסען, א שוויגער, א מאנסביל, דאס הייסט א יודענע וואס געהט אין ספאדיק. פיהרט אליין אלע געשעפטען, אליין געטהון שדוכים, אליין געקליבען חתנים פאר די טעכטער. און אויך מיך האט זי אליין אויסגעקליבען, אליין פארהערט, אליין געבראכט צופיהרען קיין זוואהיל פון ראדאמישלי. איך בין אליין, א ראדאמישליר בין איך, מסתמא האט איהר געהערט ראדאמישלי, מע האט דאס ניט לאנג באשריי־בען אויפ'ן בלאט...

בין איך הייסט דאס געזעסען אין זוואהיל אויף קעסט, געקוועטשט דעם מורה נבוכים, נישט ארויסגעטראטען מפתח ביתי, ביז ס'איז געקומען די צייט מען דארף זיך פערשרייבען צום פריזיוו, מוז מען זיך מטריח זיין דורכפאהרען אהיים קיין ראדאמישלי צורעכט מאכען די פאפירען, זיך אויס־

סטאַרען די ליגאַטשע, אַרויסנעהמען אַ פּאַס, ווי געוויינטליך. דאָס איז געווען קען מען זאָגען, מיין ערשטער אַרויספֿאָהר אויף דער וועלט, האָב איך מיך געלאָזט אין מאַרק אַריין דינגען איין עגלה אײנער אַליין, צו בעווײזען אַז איך בין שוין אַליין אַ מענש. און גאָט האָט מיר צוגעשיקט אַ מציאה, איך האָב דערטאַפּט אַנ׳ערל פֿון ראַדאָמישלי מיט אַ שליטען — ווינטער איז דאָס געווען — מיט אַ ברייטער פּלייצע, אַ געפֿאַרבטע און מיט צוויי פֿליגלען בײ די זייטען ווי אַנ׳אָדלער, נאָר דאָס פֿערדיל האָב איך גאָר אַרויסגעלאָזט פֿונ׳ם קאָפּ אַז ס׳איז אַ ווײס, און אַ ווײס פֿערדיל, זאָגט די שוויגער איז אַנ׳אומגליק. „הלואי, זאָגט זי, איך זאָל ליגען זאָגען, די דאָזיגע נסיעה, וועט זיין, האָב איך מורא מיט שלים=שלים=מזל... — בײס זיך אָב די צונג! — חאַפּט זיך אַרויס דער שווער מיט אַ וואָרט און האָט באַלד חרטה וואָרום ער באַקומט זיין פּסק אויפ׳ן אָרט, נאָר צו מיר זאָגט ער שטילערהייד: „חײבערישע זאַבובאָנעס“, און איך הויב מיך אָן גרייטען צו דער נסיעה: דעם טלית ותפילין, פּיטערנעבעקס, עטליכע קערבליך אויף דער הוצאה און קישענס דריי: אַ קישען אויף צו זיצען, אַ קישען אויף אָנצושפּאַרען זיך און אַ קישען אויף די פֿיס און דאַוואַי געזעגנען זיך. געקומען צום געזעגנען זיך — ניטאָ קיין ווערטער! פֿון תמיד אָן איז בײ מיר אַ טבע, אַז סע קומט צום געזעגנען זיך בלײב איך אָהן לשון! איך ווײס ניט, וואָס זאָגט מען? עפּיס קומט דאָס אוים בײ מיר גראָבליך, ווי אַזוי דרעהט מען זיך אוים צו איטליכען מחילה מיט׳ן אונטען און מע לאָזט זיי איבער גלאַט אַזוי? איך ווײס ניט ווי אַזוי איהר, נאָר בײ מיר איז דאָס געזעגנען זיך עד היום על אַפּי ועל חמתי! נאָר שאַ! מיר דאַכט, איך הויב שוין ווידער אָן פֿאַרקריכען קיין בױבעריק...

האָב איך מיך הײסט דאָס גאַנץ פֿיין אָבגעזעגענט און פֿאַשאָל אין וועג אַריין קיין ראַדאָמישלי. געווען איז דאָס תחלת ווינטער, דער שניי האָט זיך געלעגט פֿאַר פּריה, אַ שליטם-וועג גאָר אַנ׳אַנטיק. דאָס פֿערדיל, חאָטש ס׳איז אַ ווײס, נאָר גוטהן געהט עס ווי אַ מזמור, און אַנ׳ערל האָב איך דערטאַפּט אַ שווײגענדיגען, פֿון די ערלים וואָס אויף אַלסדינג וועט ער אײך ענטפֿערן אָדער „עהע“, דאָס הײסט יאָ, אָדער „באַ—ני“, דאָס הײסט ניין, — און הײטער חאָטש גיב איהם אַ קריינק! אַרויסגעפֿאָהרען פֿון דערהיים נאָכן עסען, גאַנץ אויפֿגעלעגט, אַ קישען פֿון אונטען, אַ קישען אין די פּלייצעס און אַ קישען אויף די פֿיס; דאָס פֿערדיל שפּרינגט, דער ערל סמאָצקעט, דער שליטען שליטעלט, דער ווינט בלאָזט און אַ שנײעלע רײסט זיך פֿון

אויבען, קויקעלט זיך און פאלט, לעגט זיך ווי פעדערן אויפ'ן ברייטען גרויסען טראקט און אויפ'ן הארצען מיר איז גוט, משונה גוט, ברייט און פריי און ליכטיג אויף דער נשמה, פארט דאס ערשטע מאל ארויס אויף גאטס וועלטיל, איינער אליין, א בעל-הבית הייסט עס פאר זיך! און איך שפאר מיך אן און צולעגי מיך אין שליטען גאר מעשה פריץ... נאר ווינטער, ווי ווארעם איהר זאלט ניט געהן אנגעטהון, נאר אז דער פראסט געמט גוט דורך, גלוסט זיך אבשטעלען זיך אנווארעמען, איבערחאפען דעם אטהעם און פאהרען ווייטער. און עס שטעלט זיך מיר פאר, אין דמיון געוויינטליך, א קרעטשמע א ווארעמע, א סאמאוואר א זודיגער און א ראסילפליישיל א פרישינקעס מיט א הייסער יוך... פון א זעלכע מחשבות הויבט מיר אן קלעמען דאס הארץ, פשוט! עס ווילט זיך עפיס געהמען אין מויל אריין. איך הויב אן ארייגשמועסען מיט מיין ערל מכח א קרעטשמע, איך וויל געוואהר ווערען צו ס'איז נאך ווייט? ענטפערט ער מיר: באַ—ני, ניין הייסט דאס. פרעג איך איהם: שוין נאהענט? ענטפערט ער מיר: עהע, יא הייסט דאס. וויפיל נאהענט— דאס איז שווער ביי איהם ארויסצוציהען פונ'ם מויל, חאטש טהו זיך אן א מעשה! און איך שטעל מיר פאר, וואס וואלט געווען למשל ווען אויפ'ן ערלים ארט זאל זיין א יוד להבדיל, וואלט ער דאך מיר קלאר געמאכט ניט נאר וואו די קרעטשמע איז, נאר אפילו ווער עס האלט די קרעטשמע, ווי אזוי מע רופט איהם, און וויפיל קינדער ער האט, און וואס ער צאהלט פאר דער קרעטשמע און וואס ער האט פון איהר, און וויפיל יאהר זיצט ער דא, און ווער איז געזעסען פריהער — גאנצע פעק וואלט ער מיר דערצעהלט. א מאדנע פאלק דאס איז! איך מיין טאקי אונזערע יודעליך זאלען געזונד זיין. ס'איז גאר איין אנדער בלוט, כ'לעבען!... האב איך מיר הייסט דאס געטרוימט וועגען א קרעטשמע א ווארעמע, געפאנטאזירט מכח א סאמאוואר א הייסען, וכדומה אזעלכע גוטע זאכען, ביז גאט האט רחמנות געהאט, מיין ערל האט א סטאצקי געטהון צום פערדיל, פארקערעוועט דעם שליטען אביסעל אויף א זייט און עס האט זיך באוויזען א קליין גרוי' שטיבעל באשאטען מיט הייסען פון אויבען ביז אראב, א פעלד-קרעטשמע וואס איינ'ם ווייסען שניי- ענדיגען פעלד זעהט זי אויס איינע אליין עפיס משונה עלענד, ווי א פער- ווארפענע, א פערגעסענע מצבה... צוגעפאהרען צו דער קרעטשמע גאנץ ברייט- ליך, האט זיך מיין ערל גענומען מיט'ן פערד און שליטעלע אין שטאל אריין, און איך האב מיך געלאזט גלייך אין קרעטשמע אריין, געגעבען אנעפען די טהיר און... געבליבען שטעהן אויף דער שוועל, ניט אהער ניט אהין! וואס איז

די מעשה? די מעשה איז א שענע מעשה נאר א קורצע: אין מיטען דער קרעטשמע אויף דער ערד ליגט א מת איבערגעדעקט מיט שווארצען, צוקאפענס שטעהען א פאר מעשענע לייכטער מיט קליינע ליכטליך, ארום און ארום זיצען קליינע קינדער, אבגעריסען אבגעשליסען, שלאגען זיך מיט די הענטליך אין קאפ, קלאגען, וויינען, יאמערן שרייען: „מא—מע! מאמע!" און עפים א הויכער מיט לאנגע פיס מיט א זומערדיגע צוריסענע נאקידקע, עפים גאר נישט נאכ'ן סעזאן שפאנט ארום הין און צוריק מיט די לאנגע פיס און ברעכט די הענד און רעדט צו זיך אליין: „וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?"... אודאי האב איך פערשטאנען אויף וואס פאר א חתונה איך בין דא אנגעקומען! דער ערשטער געדאנק מיינער איז אפילו געווען: — נח, אנטלויפען! און איך האב זיך א נעהם געטהון צוריק און געוואלט מאכען פיס. גאר עס האט זיך צוגעמאכט אונטער מיר די טהיר און עס האט מיך עפים ווי צוגעקאוועט צו דער שוועל און כ'האב נישט געקענט ריהרען פון ארט. דערזעהען פאר זיך א פרישען פארשוין האט דער הויכער יוד מיט די לאנגע פיס זיך א לאז געטהון צו מיר, אויסגעצויגען צו מיר ביידע הענד, ווי א מענש וואס בעט ראטוניק:

— וואס זאגט איהר אויף מיין אומגליק? — מאכט ער צו מיר און באווייזט מיר אויף דער חברה, וואס זיצען און וויינען — געשטארבען ביי זיי די מאמע נעבעך! וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?

— ברוך דין אמת! — זאג איך צו איהם און וויל איהם אנהויבען טרייסטען מיט גוטע ווערטער ווי געוויינטליך, שלאגט ער מיר איבער אין מיטען די רייד און מאכט צו מיר אזוי:

— פארשטעהט איהר מיך, אויף די אייגענע מעשה, זי איז געווען א געשטארבענע, מיין ווייב הייסט דאס, נאך פון פאר א יאהרען, געהאט די גוטע קריינק, די אמת'ע טשאכאטקע, זי האט נעבאך אליין געבעטען אויף זיך דעם טוידט. נאר וואס דען? אט דאס וואס מיר זיצען דא אין א העק אין מיטען פעלד, וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון? זאל איך געהן, ווארגיץ אין א דארף קריגען א פוהרעל און אפפיהרען זי אין שטעדטיל אריין, ווי אזוי לאזט מען איבער דא די קינדער אליין אין מיטען פעלד? און דא געהט צו נאכט, גוואלד, וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? און וואס הויבט מען אן צו טהון?

ביי די דאָזיגע ווערטער האָט זיך מיין יוד עפּיס מאָדנע צוּוויינט, אָהן טרעהרען, גלייך ווי צולאַכט זיך, און האָט אַרויסגעלאָזט אַ משונה קול פּונים האַלו, גלייך ווי געדוּסט: „הו-הו-הו!" — אַ שטיק געזונד האָט ביי מיר צונע-נומען דער דאָזיגער יוד! וואָס מיר הונגער? ווער מיר קעלט? איך האָב פאַר-געסען אַלסדינג מיט אַלע מיט אַנאַנדער און רוף זיך אָן צו אידם:

— איך פאָהר פון וואָהיל פאָהר איך קיין ראַדאָמישלי און אַ פוהר האָב איך זעהר אַ וואוילע. איז אויב דאָס שטעדטיל וואָס איהר זאָגט איז נים וויים פון דאַנען, קאָן איך אייך צוליעב טהון געבען די פוהר, און אַליין וועל איך צוּוואַרטען דאָ, אויב עס דאַרף ניט געדויערען.

— אוי, לאַנג לעבען זאָלט איהר פאַר דער מצוה! עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין אַ יוד עולם הבא! מאַכט! ער צו מיר און האַפּט מיך שיער אַרום קושען — דאָס שטעדטיל איז ניט וויים פון דאַנען, סך-הכל אַ ווערסט פיער אָדער פינף. געדויערען וועט דאָס אָבפיהרען ניט מעהר ווי אַ שעה צייט, און איך שיק אייך באַלד אָב דאָס פוהרעל צוריק. עולם הבא וועט איהר זיך קויפען, ווי איך בין אַ יוד עולם הבא! קינדער! שטעהט אויף פון דער ערד און דאַנקט, קושט דעם דאָזיגען יונגען מאַן אין די הענד אַריין, אין די פיס אַריין, ער גיט אונז זיין פוהר, ניט ער אונז, וועל איך אָבפיהרען די מאַמען אויפ'ן הייליגען אָרט! עולם הבא, ווי איך בין אַ יוד, עולם הבא!

דאָס וואָרט שמחה איז ניט שייך אַהער, וואָרום די קינדער האָבען דערהערט „אָבפיהרען די מאַמע" זענען זיי צוגעפאַלען צו איהר און ערשט אָנגעהויבען וויינען איבער אַ נייס נאָך מיט מעהר פרישקייט. נאָר אַ בשורה איז דאָס ביי זיי געוועזען אודאי אַ גרויסע, וואָס האָט זיך געפונען אַ מענש, וואָס טהוט מיט זיי אַזאַ חסד; נאָר גאָט אַליין האָט אידם אַהער געבראַכט! מע האָט אויף מיר געקוקט ווי אויף אַיין אויסלייזער, עפּיס אַ מין אליהו הנביא, און איך מוז אייך זאָגען דעם ריינעם אמת איך אַליין האָב אויף זיך געקוקט בשעת מעשה ווי אויף ניט קיין געוועהנליכען מענשען און בין אויסגעוואַקסען מיט אַמאָל ביי זיך אין די אויגען, געוואָרען אַט דאָס וואָס מע רופט אָן „העלד". אין דער מינוט בין איך גרייט געוועזען איבערטראָגען בערג, איבערקעהרען וועלטען, נישטאָ האַכט זיך די זאַך וואָס זאָל זיין פאַר מיר שווער, און עס האָט זיך אַרויסגעריסען ביי מיר פונים מויל:

— ווייסט איהר וואָס? איך וועל זי טאַקי אַליין אָוועקפיהרען מיט מיין ערל הייסט דאָס, פאַרשפּאַרען אייך מטריח זיין, אָבריימען פון די קינדער.

און וואס ווייטער איך האב גערעדט, האט דאס דאזיגע געזינדעל אלס מעהר געוויינט, געוויינט און געקוקט אויף מיר ווי אויף א מלאך פונ'ם הימעל, און איך בין ביי זיך אין די אויגען געוואקסען אלץ העכער און גרעסער, כמעט ביז'ן הימעל, פארגעסען בשעת מעשה אז בסך-הכל האב איך גאר מורא זיך צו ריהרען צו א מת, און האב אליין מיט מיינע הענד גע-האלפען איהם ארויסטראגען און ארויפלעגען אויפ'ן שליטען, צוגעזאגט מיין ערל נאך א חצי פויגעל מיט נאך א מזומן'עם טרונק-בראנפען. תחילת האט זיך מיין ערל אפילו אביסעל געקראצט אין דער פאטיליצע, אונטערגעווארט-שעט אונטער דער נאז, נאר נאכ'ן דריטען קעלישאק איז ער געווארען ווייכער און מיר זענען אוועק אין וועג אריין אלע דריי, דאס הייסט איך און להבדיל דער ערל און די געשטארבענע קרעטשמערקע חוה נחמה, אזוי האט מען די גערופען, חוה נחמה בת רפאל מיכאל, איך געדענק דאס אזוי ווי היינט, ווארום א גאנץ וועג האב איך מיר גע'חזר'ט דעם נאמען, וואס דער מאן איהרער האט מיר אנגעזאגט עטליכע מאל, ווארום בשעת מע וועט זי בעדארפען מקבר זיין, טהון איהר רעכט און בעטען זי מחילה וועט מען מוזען וויסען איהר אמת'ן נאמען. האב איך א גאנץ וועג גע'חזר'ט אויף אויסווענייג חוה נחמה בת רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! און מחמת חזר'ן האב איך פארגעסען איהר מאנס נאמען, חאטש נעמט מיר אראב דעם קאפ! ער האט מיר איבערגעגעבען זיין נאמען אויך און צוגעזאגט אז איך וועל קומען אין שטעדטיל אריין און וועל נאר אנרופען זיין נאמען, אזוי וועט מען באלד צונעהמען ביי מיר דעם מת און איך וועל מיר קאנגען פאהרען ווייטער, מחמת ער איז דארטען אין יענעם שטעדטיל, זאגט ער, כמה וכמה יאהרען א יום-טוב'ניק, דאס הייסט אלע ימים נוראים פאהרט ער אהין אויף יום-טוב און עס קאסט איהם געלד אין שוהל צו דער שיסעל און להבדיל אין מרחץ און אומעטום, זאגט ער, גיט ער זיי צו לייזען גוזמי-גוזמאות! און נאך אפיס האט מיר אנגעזאגט דער קרעטשמער, אנגעטורקעט א פולען קאפ, וואוהין איך זאל צופאהרען, און וואס איך זאל זאגען, נאר ס'איז אלסדינג מיט אמאל ארויסגעפלויגען ביי מיר פונ'ם מח, איהר זאלט זאגען ס'זאל איבערבלייבען חאטש א האלב ווארט — גאלע גאר ניט! מיינע אלע געדאנקען האבען זיך געדרעהט נאר ארום איין זאך: איך פיהר א טויד-טען — און דאס אליין איז שוין געוועזען גענוג עס זאלען מבולבל ווערען ביי מיר אלע מיינע מחשבות און איך זאל פארגעסען אפילו ווי אזוי מע רופט מיך, ווארום פון קינדווייז אן האב איך מורא פאר טויטען אימת מות!

בלייבען איינער אליין מיט איין טוידטען נאך עד-היום איהר זאלט מיך אבגילטען! עס דאכט זיך מיר אויס אז די האלב צוגעמאכטע כלומר'שט פארגלאצטע אויגען קוקען אויף מיר און זעהען מיך, און די צוגעשלאסענע טויטע ליפען וועלען זיך אט באלד אויפעפענען און עס וועט זיך לאזען הערען א משונה קול ווי פון אונטער דער ערד, וואס פון כח הדמיון אליין קאן מען פאלען חלשות! ניט אומזיסט דערצעהלט מען זיך אן ביי אונז מעשיות וועגען מתים, ווי אזוי מענשען זענען פון שרעק אליין געפאלען חלשות, אראב פון זינען אדער גאר געבליעבען אויפ'ן ארט...

זענען מיר דהייסט דאס געפאהרען אין דרייען מיט'ן מת. דעם מת האב איך אבגעטראטען איינע פון מיינע קישענס און אנידערגעלעגט אין שליטען אין דער ברייט ביי מיר צופוסענס, און בכדי עס זאלען מיר ניט פלאנטען זיך קיין אומעטיגע מחשבות האב איך גענומען קוקען ארויף אין הימעל אריין און שטילערהייד געחזר'ט זיך: חוה נחמה בת-רפאל מיכאל! חוה נחמה בת רפאל מיכאל! אזוי לאנג ביז עס האבען זיך די נעמען אנגעהויבען פלאנטען ביי מיר אין זכרון און ס'איז שוין אויסגעקומען: חוה רפאל בת נחמה מיכאל, און רפאל מיכאל בת חוה נחמה, און האב גאר ניט באמערקט אז עס הויבט עפיס אן ווי צו ווערען אלץ טונקעלער און טונקעלער, דער ווינט בלאזט אלץ שטארקער און דער שניי הערט ניט אויף צו שיטען און צו שיטען און פארשיטען דעם וועג אזוי, אז דער שליטען געהט אויף גאטס בעראט אין דער וועלט אריין, און מיין ערל עפיס הער איך ווארטשעט, פרידער שטילערהייד, נאכדעם העכער און שטארקער און איך וואלט געמעגט שווערען, אז ער בענשט מיך מיט א דרייגארענדיגע ברכה... פרעג איך איהם: גויי, וואס איז מיט דיר? ענטפערט ער מיר מיט א שפיי און מיט א רציחה זאל גאט שומר ומציל זיין און עס עפענט זיך ביי איהם דאס מויל און ער פארשיט מיך מיט ווערטער: סטייטש — זאגט ער — איך האב איהם גאר אומגליקליך געמאכט מיט זיין פערדיל. איבערדעם וואס מיר האבען גענומען א טוידטען אויפ'ן שליטען, איז דאס פערדיל אראב פונים וועג און מיר בלאנזען, און גאט ווייסט ביז וואנען מיר וועלען נאך אזוי בלאנזען, ווארום אט ווערט נאכט זענען מיר גאר פארפאלענע!.. אודאי האט ער מיר אנגעזאגט א שענע בשורה, און איך בין גרייט געווען פאהרען צוריק אין קרעטשמע אריין, אבפיהרען צוריק די מצוה, איין עק, אויס עולם-הבא! זאגט מיר אבער דער ערל, אז איצטער איז שוין פארפאלען, נישטא ניט קיין אהין ניט קיין צוריק, ווארום מיר דרעהען זיך ערגיץ אין מיטען

פעלד, דער שווארץ יאהר ווייסט וואו!.. דער וועג איז פארשאטען, דער הימעל איז פינסטער, ס'איז שוין שטאק-נאכט, דאס פערדיל איז אויסגעמוטשעט צום טויט, א מיתה משונה זאל קומען, זאגט ער אויף דעם קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמערס פון דער גאנצער וועלט. נעחאי וואלט ער זיך זאגט ער, פריהער אויסגעבראכען א פוס איידער ער האט זיך אבגעשטעלט געבען דער דאזיגער קרעטשמע! נעחאי בי וואלט זיך, זאגט ער, איהם גע-שטעלט פאפעריק דאס ערשטע גלעזיל בראנפען איידער ער האט זיך גע-לאזט צורעדען טהון אזא נארישקייט, נעהמען צו זיך אן אומגליק אין שליטען אריין און איבער א האלבען שמאראווינען פארפאלען ווערען דא אין מיטען פעלד צו אלדע רוחות מיט'ן פערדיל אינאיינעם: מילא ער, זאגט ער, איז נאך ווי עס איז, אפשר איז איהם באשערט אט דא א מיתה משונה איינצונעהמען, אבער דאס פערדיל נעבעך? וואס האט ער געהאט צו דעם דאזיגען פערדיל? אן אומשולדיגע בהמה, א סקאטינע, וואס ווייסט די?...

איך וואלט געמעגט שווערען, אז טרערען הערען זיך ביי איהם אין קול... איך וויל איהם אויסריידען דאס הארץ, זאג איהם צו נאך א חצי פויגעל מיט נאך צוויי גוטע טרונק בראנפען, ווערט ער מלא כעס און זאגט מיר גאנץ אפען, אז טאמער וועל איך אנשווייגען ווערען, נעהמט ער און ווארפט מיר נאר ארויס די מציאה פונ'ם שליטען! און איך טראכט מיר: וואס טהו איך א שטייגער, אז ער נעהמט טאקי חלילה און ווארפט מיר ארויס דעם מת פונ'ם שליטען מיט מיך אינאיינעם? א קשיא אויף איין ערל אז ער ווערט אין כעס?.. און איך מוז שוין שטומען, זיצען אין שליטען איינגענארעט אין די קישענס און היטען זיך איך זאל חאטש ניט אנשלאפען ווערען, ווארום ראשית ווי אזוי שלאפט מען אז סע ליגט א מת פאר די אויגען? והשנית האב איך געהערט, אז ווינטער אויפ'ן פראסט טאר מען ניט שלאפען, מען קאן אזוי פאוואלינקע אנשלאפען ווערען אויף אייביג... גאר ווי אויף צו להכעיס קלעפען זיך מיר די אויגען דוקא צו חאפען א דריי-מעל. איך וואלט אין דער מינוט דאכט מיר אוועקגעבען פאר איין דריי-מעל מי יודע וויפיעל!.. און איך רייב מיר די אויגען, און די אויגען פאלגען ניט. און זיי שליסען זיך פאוואלינקע, און עפענען זיך אויף, און שליסען זיך ווידער אמאל, און דער שליטען שליטעלט זיך איבערן ווייסען, טיפען, ווייכען שניי און עפיס א מאדנע זיסקייט צוגיסט זיך אין אלע מיינע אברים און איך פיהל עפיס א משונה גוטסקייט, און עס גלוסט זיך מיר, אז דאס זיסקייט מיט דעם גוטסקייט זאל געדויערען נאך און נאך, א סך זאל עס

געדויערען, לאנג זאל עס געדויערען... נאר א ווײטיגער כח, איך ווײס ניט פון וואנען, שטעהט און טארעט מיך: „שלאף ניט נח, שלאף ניט" און איך רײס אויף מיט גוואלד די אויגען און פון יענער זיסקײט לאזט זיך אויס א מין קעלט איננווייניג אין אלע אברים, און פון יענער גוטסקייט א מין מרה שחורה, מיט א מורא, מיט א פחד, מיט אנ'אומעט זאל זיך דער איבער־שטער מרחם זײן! עס ווײזט זיך מיר אויס אז מײן מת רודערט זיך, דעקט זיך אב און קוקט אויף מיר מיט האלבצוגעמאכטע אויגען, ווי אײנער רעדט: „וואס האסטו געהאט צו מיר, יונגערמאן, אומברײנגען א טוידטע יודינע, א מאמע פון קלײנע קינדער, ניט ברײנגען די צו קבר ישראל?.." און דער ווינט בלאזט, פײפט מיט א קול פון א מענשען, פײפט מיר גלײך אין אויער ארײן, רוימט מיר אײן א שרעקליכען סוד... און שרעקליכע מחשבות, מוראדיגע געדאנקען, דמיונות קריכען מיר אין קאפ ארײן, און עס שטעלט זיך מיר פאר, אז מיר אלע זענען דא אונטערען שניי, אלע: איך און להבדיל דער ערל און דאס פערדיל זײנס און דער מת... מיר אלע זענען טויט, נאר דער מת — מערקווירדיג! — נאר דער מת אלײן, דעם קרעטשמערס ווײב איז לעבעדיג...

און פלוצים דערהער איך, מײן ערל סמאצקעט דעם פערדיל עפּיס זעהר פרעהליך, דאנקט גאט און צלמ'ט זיך אין דער פינסטער און זיפצט, און א נײע נשמה זעצט ער ארײן אין מיר, און איך דערזעה פון דערווײטען בלישטשעט ארויס א פײערל. דאס פײערל בעווײזט זיך, ווערט באלד פערשוואונדען און בעווײזט זיך נאך אמאל. „א ישוב" טראכט איך מיר, און דאנק און לויב גאט מיט'ן גאנצען הארצען, און רוף מיך אן צו מײן ערל: אפּנים מיר זענען שוין זאג איך, אויף א שטיקעל דרך? עס ווײזט אויס, זאג איך, אז מיר זענען באלד אין שטעדטיל? — „עהע"! מאכט צו מיר דער ערל מיט'ן פריהריגען קורצען, שטילען טאן, שוין אהן א שום כעס, און עס ווילט זיך מיר ארומנעהמען איהם פון הינטען און געבען א קוש אין פלײצע פאר דער גוטער בשורה, פאר זײן גוטען קורצען שטילען „עהע", וואס איז טהײערער בײ מיר איצטער פון דער שענסטער קלוגסטער דרשה. „ווי אזוי רופט מען דיך?" פרעג איך איהם און עס וואונדערט מיך פאר וואס האב איך איהם ביז אהער ניט געפרעגט זײן נאמען. „מיקיטא" — ענטפערט ער מיר קורץ מיט אײן ווארט ווי זײן שטײגער. „מיקיטא"? הער איך איבער נאך אמאל און דער נאמען „מיקיטא" בעקומט בײ מיר א מאדנעם חן. „עהע" — ענטפערט ער מיר דערויף ווי געוויינטליך און עס גלוסט זיך מיר זעהר, אז

מיקיטא זאל מיר נאך עפיס זאגען, האטש צוויי-דריי ווערטער ווילט זיך מיר פון איהם הערען און מיקיטא ווערט מיט אמאל טהייער ביי מיר אין די אויגען. אויך דאס פערדיל זיינס ווערט ביי מיר טהייער, מלא חן. און איך מאך מיט איהם א שמועס וועגען זיין פערדיל; איך זאג איהם, אז ביי איהם איז א וואויל פערדיל. זעהר א וואויל פערדיל! ענטפערט מיר מיקיטא, „עהע“. און א שליטען איז ביי דיר, מיקיטע, זאג איך, אויך א וואוילער! ענטפערט ער מיר „עהע“. און מעהר וויל מיין מיקיטא קיין וואָרט ניט זאגען האטש בראָך איהם אויף צעהן שטיקלעך! „האסט פיינט, זאג איך צו איהם, ריידען, מיקיטא סערדצע?“ — ענטפערט ער מיר: „עהע“, און איך צולאך מיך, ס'איז מיר פרעהליך, גוט און פרעהליך, גלייך ווי איך האב דא איינגענומען אטשאַקאָוו, אדער געוואונען אנ'אוצר, אדער ענטדעקט א נייס, וואס קיינער האט דערפון ניט געוואוסט, מיט איינעם ווערט איך בין גליקליך איבערגליקליך! טאמער ווייסט איהר וואס? עס האט זיך מיר געוואלט אויפהויבען דאס קול און אנהויבען זינגען, ווי איהר זעהט מיך לעבען! ס'איז ביי מיר פון תמיד אן אזא טבע, אז עס מאכט זיך אמאל ס'איז מיר גוט אויפ'ן הארצען זינג איך. מיינע זאל לעבען ווייסט שוין מיין כאראקטער, פרעגט זי מיך: „וואס איז שוין גח? וויפיעל האסט דו פערדיענט, וואס דו האסט זיך אזוי צוזינגען?“ ביי די ווייבער קומט אויס נאך זייער הייבערשען שכל, אז פרעהליך איז א מענש נאר דעמאלט, ווען ער פארדיענט; אנדערש קאן גאר א מענש ניט זיין אויפגעלעגט. פון וואנען נעהמט זיך דאס א שטייגער, וואס אונזערע ווייבער זענען א סך מעהר להוט נאך געלד ווי מיר, מאנספארשוינען? האכט זיך ווער דערוועגט אויפ'ן געלד? מיר צי זיי? נאר שא! מיה דאכט איך בין שוין ווידער פארקראכען קיין בויבעריק?..

זענען מיר הייסט דאס געקומען מיט גאטס הילף אין שטעדטיל אריין נאך פאר פריה, דאס שטעדטיל האט געהאלטען נאך אין רעכטען שלאף, ס'איז נאך געווען הייט צו טאג, קיין פייעריל זעהט מען ניט אין ערגיץ, קוים דערזעהען א שטיבעל מיט א גרויסען טהויער און מיט א בעזעמעל אויפ'ן טהויער — א סימן פון איין אכסניא, האבען מיר זיך אבגעשטעלט, אראבגעקראכען און גענומען בייידע, איך מיט מיקיטאן, קלאפען מיט די קולאקעס אין טהויער אריין, געקלאפט-געקלאפט, קוים מיט צרות גאט האט געהאלפען מיר האבען דערזעהען א פייעריל אין פענסטער, נאכדעם האבען מיר דערהערט עמיצער שליאפעט מיט די פיס און עס לאזט זיך הערען א קול פון יענער זייט טהויער: ווער איז?

— עפֿענט, זאָג איך, פֿעטער, וועט איהר פֿאַרדינען עולם־הבא!

— עולם־הבא? ווער זײַט איהר? — מאַכט דאָס קול פֿון יענער זײַט און הויבט אָן עפֿענען דעם שלאָס.

— עפֿענט אויף, זאָג איך, איך האָב געבראַכט צופֿיהרען אַהער אַ מת.

— אַ וואָס?

— אַ מת!

— וואָס הייסט אַ מת?

— אַ מת הייסט אַ געשטאָרבענער. אַ געשטאָרבענע יודינע האָב איך אַהער געבראַכט צופֿיהרען פֿין אַ דאָרף, פֿון אַ קרעטשמע.

און פֿון יענער זײַט טהויער איז געוואָרען שטיל. מע האָט נאָר געהערט ווי עס האָט זיך צוגעמאַכט צוריק דער שלאָס און די פֿיס האָבען אַוועקגעשלאָפּעט ווײַטער און אויך דאָס ליכט איז פֿאַרלאָשען געוואָרען — און געה און שרײַ חי וקים. האָט דאָס מיך שוין פֿאַרדראָסען און רוח, מיך אָן צו מײַן ווערל, ער זאָל מיר העלפֿען קלאַפּען מיט די קולאַקעס אין פֿענסטער אַרײַן, און מיר האָבען זיך גענומען ביידע קלאַפּען אַזוי געשמאַק, אַז דאָס פֿײַערל האָט זיך ווידער אָנגעצונדען און דאָס קול האָט זיך ווידער געלאָזט הערען פֿון יענער זײַט טהויער:

— וואָס ווילט איהר האָבען פֿון מײַן לעבען? וואָס פֿאַר אַ פּריטשעפּע?

— אין גאָטעס ווילען — בעט איך זיך בײַ איהם ווי בײַ אַ גזלן, — האָט רחמנות, איך בין דאָ מיט אַ מת!

— מיט וואָסער אַ מת?

— דעם קרעטשמאַרס ווײַב.

— וואָסער קרעטשמאַר?

— איך האָב פֿאַרגעסען ווי ער הייסט, נאָר זי רופֿט מען חוה מיכאל בת חנה רפאל, מײַן איך חנה רפאל בת חוה מיכאל, חנה חוה חנה מײַן איך...

— איהר וועט ניט אַוועקגעהן פֿון דאַנען, שלים מזל! אָט גיס איך אײַך אָב מיט אַ עמער וואַסער!

אַזוי מאַכט צו מיר דער בעל אכסניא און שלאָפּקעט אַוועק פֿונ'ם פֿענסטער און פֿאַרלעשט דאָס פֿײַערל — און געה טהו איהם עפּיס!... ערשט דעמ האָט אין אַ שעה אַרום, איז עס האָט אָנגעהויבען שאַרען אויף טאָג, האָט זיך אויפֿגעעפֿענט אַ שטיקעל טהויער און עס האָט אַרויסגעשטעקט אַ שוואַרצע קאָפּ מיט הייסע פֿעדערען און רופֿט זיך אָן צו מיר:

— דאָס האָט איהר געטאַראַבאַנדעט אין די פֿענסטער אַרײַן?

— איך, ווער דען?

— וואס האט איהר געוואלט?

— איך האב געבראכט א מת.

— א מת? פיהרט איהם צו צום שמש פון חברה קדישא.

— וואו זיצט דא דער שמש אייערער? ווי אזוי רופט מען איהם?

— יחיאל רופט מען איהם, דעם שמש, און זיצען זיצט ער בארג אראב, טאקי ניט ווייט פון באד.

— וואו איז דא ביי אייך ערגיץ די באד?

— די באד ווייסט איהר ניט? איהר זענט א פנים נישט קיין הינער? פון וואנען איז א יונגער מאן?

— פון וואנען איך בין? פון ראדאמישלי, א ראדאמישלער בין איך, נאר פאהרען פאהר איך פון זוואהיל און דעם מת פיהר איך פון א קרעטשמע דא ניט ווייט, טאקי דעם קרעטשמערס ווייב, זי איז געשטארבען פון דער משאחאטקע.

— ניט דא געדאכט! וואס זשע געהער זיך עס אן מיט אייך?

— מיט מיר? גאר ניט. איך בין דורכגעפאהרען פארביי, האט ער מיך געבעטען, דער קרעטשמער הייסט דאס, ער זיצט אין מיטען פעלד, מיט פיצלעך קינדער, ניטא זי וואו צו בעהאלטען האב איך מיך מישב געווען, יענעם בעט, פארדיענען עולם הבא, פאר וואס ניט?

— די מעשה איז עפיס ניט גלאט, מאכט ער צו מיר. איהר העט זיך מוזען זעהען פריהער מיט די גבאים.

— ווער זענען ביי אייך א שטיינער די גבאים? וואו, זאג איך, זיצען זיי?

— די גבאים ווייסט איהר ניט? רב שעפסעל א גבאי, זיצט אויף יענער זייט מארק. רב אלעזר משה א גבאי, זיצט סאמע אין מיטען מארק, און רב יוסי אויך א גבאי, זיצט נעבען אלטען בית המדרש. דער עיקר העט איהר דארפען זעהען זיך מיט רב שעפסלען, ער איז דער גאנצער טהוער ביי אונז. א הארטער יוד, זאג איך אייך פריהער, איהר וועט איהם אזוי ניך ניט איינבייסען.

— א שענעם דאנק אייך, זאג איך, איהר זאלט דערלעבען אנזאגען בעסערע בשורות! ווען וועל איך קאנען זיך מיט זיי זעהען?

— וואס הייסט ווען? אם ירצה השם אין דערפריה נאכן דאווענען.

— מזל-טוב אייך! וואס-זשע זאל איך טהון דערוויל? לאזט מיך חאטש אריין אביסעל אנווארעמען זיך. ס'איז ביי אייך א מין סדר"ב א פנים?

דערהערט די דאזיגע ווערטער, האט מיין בעל-אכסניא גאנץ פיין פארשלאסען צוריק דעם טהויער — און שא, שטיל ווי אויף א בית-הקברות. וואס טהוט מען ווייטער? מיר שטעהען מיט'ן שליטען אין מיטען גאס, מיקיטא פייערט, וואַרטשעט, קראצט זיך אין דער פאטיליצע, שפייט און שיט מיט דרייזארעדיגע ברכות: א מיתה משונה זאל קומען, זאגט ער, אויפ'ן קרעטשמער און אויף אלע קרעטשמארס פון דער גאנצער וועלט. מילא ער אליין, זאגט ער, חאפט איהם דער רוח! — אבער זיין פערדיל! וואס האט מען, זאגט ער, צו זיין פערדיל, וואס מע מארעט דאס פון הונגער און פון קעלט? א'ג'אומשולדיגע בהמה, א סקאטינע, וואס ווייסט זי?... ס'איז מיר א חרפה א בושה פאר דעם ערל, און איך טראכט מיר בשעת מעשה: וואס קלערט א שטיינער זיין קאפ וועגען אונז, יודען? וואס פאר א פנים האבען מיר, יודען, רחמנים בני רחמנים, קענגען זיי, ערלים, גראבע לייט, אז איין יוד דעם אנדערען וויל די טהיר נישט עפענען, לאזט נישט אריין זיך אנווארעמען אפילו, זענען מיר דאך טאקי ווערט דריי מאל אזוי פיעל וואס מיר האבען!... און אט אזוי בין איך מצדיק את הדין, דאס הייסט איך געפין פאר רעכט אלסדינג, וואס מיר האבען און מאך שולדיג דעם גאנצען כלל, ווי געוויינטליך א יוד בשעת דער אנדערער יוד וויל איהם נישט טהון קיין טובה. קיין אומה ולשון רעדט ניט אויף אונז אזוי פיעל שלעכטס ווי מיר אליין. טויזענד מאל א טאג קאנט איהר הערען פון וואסער א יודען איהר ווילט אזעלכע מינים ווערטער: „א יוד איז דיר קיין קאטאוועס ניט!" „מיט א יודען ווילט איהר עפיס מאכען!" „מיט א יודען איז גוט קוגעל עסען!" „דאס קען נאר א יודי" „הערסטו, דערויף איז דאך עם א יודוניו!" „אוי, א יוד, א יוד!" וכדומה אזעלכע שענע אטעסטאציעס, קאמפלימענטען. איך וואלט א בעלן געוועזן וויסען, ווי אזוי איז ביי „זיי", אז עס מאכט זיך איינער דעם אנדערען וויל ניט העלפען, פאלט מען אויך אן אויפ'ן כלל און מע זאגט, אז דאס גאנצע פאלק איז ניט ווערט וואס די ערד טראגט דאס? נאר שא! איך בין שוין דאכט מיר ווידער אוועק קיין בויבעריק?...

שטעהען מיר הייסט דאס מיט'ן שליטען אין מיטען מארק און ווארטען ביז עס וועט ווערען רעכט טאג און די שטאדט וועט אנהויבען ארויסוויזען סימנים אז זי לעבט, און כך הוה, עס האט זיך געלאזט הערען ערגיץ א ריק פון א טהיר, א קרעכץ פון אנעמער, פון א צווי דריי קומענס האט זיך

בעווייזען א רויך, און א קרעהצען פון העהער האט זיך געלאזט הערען אלע מאל שטארקער און לעבעדיגער; עס האבען זיך געעפענט אלע טהירען און עס האבען זיך אנגעהויבען בעווייזען גאטס באשעפענישען אין געשטאלטען פון בהמות, קעלבלעך, ציגען, און להבדיל, יודען, ווייבער און מיידלעך פאר-בונדען מיט ווארעמע שאלען און פארוויקעלט ווי די ליאלקעס, איינגעהויקערט אין דרייען און איבערגעפרוירען ווי די קיסלעצעס—הקצור, מיין שטעדטיל האט אויפגעלעבט, ווי א לעבעדיגער מענש א שטייגער. עס האט זיך אויפגעהאפט, אבגעגאסען נעגעל-וואסער, געהאפט אויף זיך דאס מלבוש און גענומען זיך צו דער ארבייט: די מאנסבילען צו עבודת הבורא, דאווענען, לערנען, זאגען תהלים, און די ווייבער צו די אויוועגס, צו די באקדייזשעס, צו די קעלבלעך מיט די ציגען און איך האב מיך גענומען צו נאכפרעגען זיך אויף די גבאים, וואו זיצט דא ערגיץ רב שעפסיל, רב אלעזר משה, רב יוסי? נעהמט מען מיך צום עקזאמען: וואסער שעפסיל, וואסער אלעזר משה און וואסער יוסי? פארדאן, זאגען זיי, דא אין שטעדטיל עטליכע שעפסלען, עטליכע אלעזר משה'ס און עטליכע יוסי'ס. און אז איך האב זיי געזאגט, אז איך דארף צו די גבאים פון חברה קדישא, האבען זיי זיך ווי דערשראקען און גענומען אויס-טאפען ביי מיר, וואס בעדארף עס א יונגערמאן אזוי פריה צו די גבאים פון חברה קדישא? האב איך מיך נישט געלאזט לאנג טאפען און האב זיי אנטפלעקט מיין הארץ, אויסגעזאגט דעם גאנצען סוד מיט דער באמבע וואס איך האב אויף זיך גענומען, האט איהר בעדארפט זעהען וואס עס האט זיך געטהון! איהר מיינט, מען האט זיך געהאפט מיך באפרייען פונ'ם אומגליק? חס ושלום! מע איז נאר געלאפען איטליכער בעזונדער אין דרויסען א קוק טהון אויפ'ן שליטען, צי עס ליגט טאקי דארטען א מת. צי איז אַן אויסגעטראכטע מעשה? און דערווייל איז געווארען ארום אונז א רעדעל פון מענשען, וואס האבען זיך געביטען, דאס הייסט מחמת קעלט זענען די מענשען אוועק און אויף זייער ארט האבען זיך צונויפגעקומען אנדערע מענשען, גע-קוקט אין שליטען אריין, געשאקעלט מיט די קעפ, געקנייטשט מיט די פלייצעס, זיך צופרעגט ווער איז דער בר מינן, און פון וואנען, און ווער בין איך, און ווי קומט ער צו מיר, און נישט געגעבען מיר קיין הילף פון דאנען אהין. קוים-קוים האב איך גע'פועל'ט, מע זאל מיר אנווייזען וואו זיצט דא ערגיץ רב שעפסיל דעם גבאי, האב איך איהם געטראפען שטעהן מיט'ן פנים צו דער וואנט איינגעוויקעלט אין טלית ותפילין און דאווענען אזוי געשמאק מיט אזא זיסען נגון און מיט אזוי פיעל התפעלות, אז ממש די ווענט האבען

געזונגען. ער האט געקנאקט מיט די פינגער, געבאמקעט און געדבקעט זיך, געמאכט משונה מאדנע העויות. איך האב מיך הערט איהר, מיר מחיה געווען, ווארום ערשטענס האב איך ליעב גלאט הערען אזא מין דאוונען, והשנית, האב איך געקענט דערווייל אנווארעמען אביסעל די איבערגעפרוירענע ביינער. און אז דער רב שעפסיל האט אויסגעדרעהט צו מיר דאס פנים, זענען אין די אויגען ביי איהם נאך געשטאנען טרעהרען, און אויסגעזעהען האט ער ביי מיר אין די אויגען ווי א געטליכער מענש, א קדוש, וואס די נשמה זיינע איז אזוי ווייט פון דער ערד, ווי דער גרויסער פעטער גוף זיינער איז ווייט פונ'ם הימעל. און מחמת ער האט נאך געהאלטען אין מיטען דאוונען און האט נישט געוואלט מפסיק זיין, האט ער זיך אויסגעשמועסט מיט מיר אויף „לשון קודש“, דאס הייסט אויף אזא מין שפראך, וואס באשטעהט פון מאכען מיט די הענד, ווינקען מיט די אויגען, קנייטשען מיט די פלייצעס, דרעהען אביסעל מיט'ן קאפ און אביסעל מיט דער נאז און א פאר לשון קודש ווערטער ווארפט זיך אויך דורך בתוכם. אויב איהר ווילט קאן איך אייך איבערגעבען דעם דאזיגען שמועס ווארט ביי ווארט; מסתמא וועט איהר שוין אליין פארשטעהן וועלכס האט געקעהרט צו מיר און וועלכס צו איהם.

— שלום עליכם אייך, ר׳ שעפסיל.

— עליכם שלום. אי א... על הספסל...

— א דאנק, איך בין שוין גענוג געזעסען

— נו, א?... מה? מה?...

— איך האב צו אייך א בקשה, רב שעפסיל. איהר וועט פארדינען עולם הבא.

— עולם הבא? טוב... אלא מה? מה?

— איך האב אייך געבראכט א מת.

— מת? מי מת?

— א דא גיט וויט איז פארהאן א קרעטשמע, זיצט דארט א יוד אין ארעמאן געבענך, איז ביי איהם ניט דא געדאכט געשטארבען דאס ווייב פון דער טשעכאטקע, געלאזט קינדער קליינע, א גאטס רחמנות. ווען איך דערבא־רעם זיך גיט אויף זיי ווייס איך ניט וואס עם וואלט געבענך געטהון דארט קרעטשמער אין מיטען פעלד מיט א בר מינן.

— ברוך דין אמת... אלא נו?... מעות? חברה קדישא?...

— וואסער מעות? ווער מיר מעות? יענער איז אן ארעמאן, אן עני ואביון, א מטופל מיט קינדער! איהר וועט פארדינען עולם הבא, רב שעפסיל.

— עולם הבא? טוב, טוב מאד! אלא מה? מה? הקדש? יהודים! נו! גם כן קבצנים! אי-אַ! נו—פֿע!

און מחמת איך האָב ניט פֿערשטאַנען, וואָס ער מיינט דערמיט, האָט ער זיך מיט כעס אויסגעדרעהט ווידער אַמאָל מיט׳ן פּנים צום וואַנט און האָט שוין געגומען דאַווגען גישט מיט אַזאַ היטץ ווי פֿריהער, שוין אַביסעל שטילער, נידעריגער מיט אַ טאָן, כמעט אויף אַ קוויטש, און געשאָקעלט זיך גיך—גיך, מיט׳ן קוריער-צוג, אַראָבגעוואָרפֿען פֿון זיך דעם טלית ותפילין און אָנגעפֿאַלען אויף מיר נאָכדעם מיט אַ מין כעס, גלייך ווי איך וואָלט איהם קאַליע געמאַכט אַ יריד, געקוילעט די קאַפּאָטע. סטייטש, זאָגט ער, דאָס שטעדטיל איז אַנאָרעם שטעדטיל, האָט אויף זיך גענוג אייגענע קבצנים, וואָס אַז זיי שטאַרבען מוזען זיי נאָך מאַכען אויף תכריכים, קומט מען אַהער נאָך פֿון פֿרעמדע ערטער, פֿון דער גאַנצער וועלט אַהער! אַלע אַהער!... האָב איך מיך פֿאַרענטפֿערט ווי ווייט מעגליך, אַז איך בין נאָר דאָ אודאי גאָט די נשמה שולדיג, אַז דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מת מצוה, עליהו! מען האָט געפֿונען, זאָג איך, אין גאָס אַ טוידטען און מע דאַרף איהם טהון זיין רעכט, ברענגען צו קבר ישראל? איהר זעגט דאָך זאָג איך, אַנערהליכער יוד, אַ פֿרומער, מע קען דאָך דערמיט פֿאַרדינען עולם הבא! איז ער נאָך מעהר אָנגעפֿאַלען אויף מיר, כמעט קאָן מען זאָגען ער האָט מיך דורכגעטריבען. דאָס הייסט נישט געטריבען ממש, נאָר דערגאַנגען די יאָהרען מיט ווערטער:

— אַזוי? איהר זענט אַ יונגערמאַן פֿון עולם הבא? געהט זשע זיך דורך אַביסעל ביי אונז אין שטעדטיל, טהוט עפּיס דערצו מע זאָל אַזוי ניט שטאַרבען פֿון הונגער און פֿריהרען פֿון קעלט, וועט איהר זיך קויפֿען עולם הבא! אַני עולם הבא-יוד! אַ יונגערמאַן וואָס האַנדעלט מיט עולם הבא! געהט איך געזונדערהייד מיט אייער סחורה צו די הולטייעס אפשר וועלען זיי ביי איך האַנדלען עולם הבא? מיר האָבען אונזערע אייגענע מצוות און מעשים טובים, און אַז עס וועט זיך אונז פֿאַרגלוסטען אַ חלק לעולם הבא, וועלען מיר זיך געפֿינען אַנעצה אָהן אייך!

אַזוי זאָגט צו מיר דער גבאי רב שעפּסיל און באַגלייט מיך אַרויס מיט כעס און מיט אַ רעכטען קנאַק מיט דער טהיר, און איך שווער איך בנאמנות— מיר זעהען זיך דאָך מיט איך דאָס ערשטע מאָל און אפשר דאָס לעצטע מאָל, — פֿון יענעם פֿרידהמאָרגען אָן האָב איך בעקומען עפּיס אַ בעזונדערע מין שנאה צו עהרליכע אַלט-פֿרענקישע יודען, פֿיינט געקריגען די וואָס דאַווגען הויך און דבקה׳ן זיך און באַמקען און מאַכען העויות, פֿיינט געקראָגען

פּרוכּאַקעס און די אַלע מינים יודען, וואָס ריידען מיט גאָט, וואָס דינען גאָט און וואָס טהוען אַלסדינג נאָר לשם שמים, כלומר'שט פון גאָטס וועגען. אמת, איהר וועט מיר זאָגען, אַז ביי די היינטיגע, ביי די אויפגעקלערטע, איז פאַרהאַן גישט מעהר און אפשר נאָך ווינציגער יושר ווי ביי די אַמאָליגע, ביי די פּרומאַקעס? עס קען זיין אַז גערעכט זענט איהר, נאָר וואָס דען? דער פאַר־דראָס איז חאָטש ניט אַזוי גרויס, מע רעדט חאָטש ניט מיט גאָט. אַי וועט איהר פרעגען, למאַי שלאָגען זיך די היינטיגע אַזוי פאַר'ן אמת, לעגען אַיין די וועלט, גלייך ווי דער רוח חאַפּט זיי אַוועק, און קומט צו עפּיס, — לאָזט זיך אויס, אַז סע הויבט זיך גאָר ניט אָן? נאָר שאַ! איך בין שוין דוכט זיך ווידער אין בויבעריק?...

האָט מיך היינט דאָס, דער גבאַי ראשון רב שעפּסיל מחילה דורכגעטרי־בען. וואָס טהוט מען ווייטער? דאַרף מען געהן ווייטער, צו די איבעריגע היינט דאָס גבאים. האָט זיך אָבער דאָ עטראָפען אַ נס, אַ נס מן השמים, איך האָב פאַרשפּאָרט געהן צו די גבאים, ווארום די גבאים זענען געגאַנגען צו מיר, זיך באַגעגענט מיט מיר אַ נאָז קעגען אַ נאָז ביי דער טהיר, און אַ מאַך געטהון צו מיר:

— דאָס זענט איהר אפשר דער יונגערמאַן פון דער ציג?

— פון וואָסער ציג? — פרעג איך.

— דער יונגערמאַן הייסט עס, וואָס האָט געבראַכט צופיהרען אַהער אַ מת — זענט דאָס איהר?

— יאָ, ס'איז איך; וואָס איז דען?

— קומט צוריק, צו רב שעפּסלען, וועלען מיר זיך אַלע אינאיינעם האַלטען אַן עצה.

— האַלטען אַן עצה? — זאָג איך — וואָס איז שוין דאָ אַן עצה? נעהמט צו ביי מיר דעם מת און לאָזט מיך אָב, וועט איהר זיך קויפען עולם־הבא.

— עמיצער האַלט אייך דען? — מאַכען זיי צו מיר — פאָהרט אייך מיט'ן מת וואוהין איהר ווילט, אפילו קיין ראַדאָמישלי, מיר וועלען אייך נאָך זאָגען אַ דאַנק.

— אַ דאַנק אייך פאַר דער עצה — זאָג איך צו זיי.

— ניטאָ פאַר וואָס — מאַכען זיי צו מיר און מיר חאַפּען זיך אַריין אַלע דריי צוריק צו שעפּסלען אין אַלע דריי גבאים צווישען זיך הויבען אָן ריידען, שפּאַרען זיך, קריגען זיך, כמעט מע זידלט זיך. יענע צוויי זאָגען

אויף רב שעפּסלען אַז ער איז תמיד אַ מחמיר, אַ האַרטער יוד, וואָס איהם איז שווער איינצובייסען, און רב שעפּסעל וואַרפט זיך, שמיצט זיך, דרינגט זיי אוים מיט פסוקים: „עניי עירך קודמין“, אַז די שטאָדט אָרימע לייט זענען בילכער. פאַלען אָן אויף איהם יענע צוויי:

— אם כן איז וואָס? ווילט איהר הייסט דאָס, דער יונגערמאַן זאָל פאָהרען מיט'ן מת צוריק?

— חס ושלום! — זאָג איך — וואָס הייסט איך וועל פאָהרען מיט'ן מת צוריק? איך בין געקומען אַהער קוים אַ לעבעדיגער, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד. דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט אַרויסוואַרפען אין מיט'ן וועג פונ'ם שליטען. איך בעט אייך, האָט רחמנות, בעפרייט מיך פונ'ם מת, איהר וועט אייך קויפען עולם הבא.

— עולם הבא איז אוודאי אַ גוטער ביסען — ענטפערט מיר איינער פון יענע צוויי, אַ הויכער יוד אַ דאַרער מיט דינע פינגער, דער וואָס מע רופט איהם אלעזר משה — דעם בר-מינן וועלען מיר ביי אייך צונעמען און טהון זיין רעכט, נאָר עטליכע קערבליך וועט דאָס אייך קאָסטען.

— וואָס הייסט? — זאָג איך — לא די איך האָב גענומען אויף זיך אַזאַ מצוה, שיער ניט אומגעקומען אין פעלד, דער ערל האָט מיך, לאַנג לעבען זאָל ער, געוואָלט אַרויסוואַרפען פון שליטען, זאָגט איהר נאָר געלד?

— האָט איהר דערפאַר עולם הבא! — מאַכט צו מיר רב שעפּסעל מיט אַזאַ פּאַסקודנע שמייכעלע, אַז סע גלוסט זיך מיר איהם אָבבאָרען, ווי סע געהער צו זיין, נאָר איך האַלט מיך איין מיט אַלע כחות, וואָרום איך בין דאָך ביי זיי אין די הענד!

— לאָזט זיך דינגען! — זאָגט צו מיר איינער פון די אַנדערע צוויי גבאים, דער וואָס מע רופט איהם רב יוסי, אַ יודיל אַ קליינס מיט אַ האַלב בערדיל אַנ'אויסגעפליקטס — איהר האַרפט וויסען, יונגערמאַן, אַז איהר האָט אויף זיך נאָך אַ באָמבע: איהר האָט נישט קיין פּאַפּירען; קיין פּאַפּירען האָט איהר ניט.

— וואָסערע פּאַפּירען? — פרעג איך איהם.

— פון וואַנען ווייסען מיר ווער דער בר-מינן איז? אפשר איז דאָס גאָר ניט דער וואָס איהר זאָגט? מאַכט צו מיר דער הויכער מיט די דינע פינגער, אלעזר משה הייסט דאָס.

איך שטעה און קוק פון איינעם אויפ'ן אַנדערען און יענער, דער לאַנ-

נער מיט די דינע פינגער, וואס מע רופט איהם אלעזר משה, שאקעלט צו מיט'ן קאפ, און טייט מיט די דינע פינגער און זאגט צו מיר:

— יא, יא, יא. אפשר האט איהר אליין ערגיץ געקוילעט א יודענע און אפשר טאקי אייער איינען ווייב און געבראכט צופיהרען אהער און דערצעהלט א מעשה: א פעלד־קרעטשמע, דעם קרעטשמארס ווייב, טשאבאטקע, קליינע קינדער, עולם הבא?..

אפנים אז איך בין געווארען רעכט טויט פון די דאזיגע דבורים, מחמת יענער, דער קליינער, וואס מע רופט איהם רב יוסי, האט מיר גענומען אויסריידען דאס הארץ, אז אייגענטליך זיי אליין וואלטען ניט געהאט קעגען דעם גאר נישט, ווארום וואס האבען זיי צו מיר? זיי זענען מיך חלילה ניט חושד, זיי פארשטעהען גאנץ גוט, אז דאך בין איך ניט קיין גזלן און ניט קיין קוילער, נאר איך בין דאך פארט, זאגט ער, א פרעמדער, און א בר־מינן, איז ניט קיין זעקיל קארטאפלים, מע האט צו טהון מיט א טויטען מענשען, מיט א מת... ס'איז זאגט ער, ביי אונז פארהאן א ראבינער און להבדיל א אוריאדניק, א פראטאקאל מוז מען מאכען...

— יא, יא, יא! א פראטאקאל! — שטעלט אריין דער לאנגער וואס מע רופט איהם אלעזר משה און טייט מיט'ן פינגער און קוקט אויף מיר פון אויבען אראב מיט א זעלכע אויגען, גלייך ווי איך וואלט דא באמת אבגעטהון עפיס אזעלכס וואס סע קומט מיר קרימינאל... איך האב שוין מעהר קיין ווערטער ניט; איך פיהל נאר ווי א שווייס איז מיר ארויסגעטראטען אויפ'ן שטערען, און ס'איז מיר געווארען, ניט פאר אייך געדאכט נישט גוט אויף צו הלש'ן, איך האב גוט פערשטאנען די וויסטע פינסטערע לאגע מיינע, ווי מאום איך האב מיך דא אריינגעחאפט, ס'איז מיר געוועזען א בזיון מיט א פארדראס מיט א הארצוועהטאג אינאיינעם, האב איך מיך מישב געוועזען, וואס וועל איך דא מאכען מיט זיי לאנגע מחזקות? געה איך און נעהם ארויס דאס טייסטעריל און רוף מיך אן צו די דריי גבאים פון חברה־קדישא:

— הערט־זשע אויס, יודען, די מעשה דערפון איז אזוי: איך זעה שוין, אז כ'האב מיך דא גוט אריינגעחאפט. דער גוטער יאהר האט מיך געטראגען איך זאל זיך אבשטעלען אין א פעלד־קרעטשמע אנווארעמען זיך און טרעפען אקוראט דעמאלט ווען דעם קרעטשמארס ווייב פארגלוסט זיך מאכען א שטארב, און הערען ווי א יוד אנארעמאן, א מטופל מיט קינדער בעט זיך, רעדט מיך צו איך זאל זיך קויפען עולם הבא, בעדארף עס מיך קאסטען רבי־געלד. אט האט איהר, אייך מיין טייסטער מיט געלד, איך פארמאג

ארום און ארום בסך הכל א קערבליך עטליכע און זיבעציג; נעהמט אייך און טהוט אייך ווי איהר פארשטעהט; מיר לאזט נאר איבער אויף דער הוצאה ביז ראדאמישלי, און נעהמט צו ביי מיר דעם בר-מינן און לאזט מיך ארויס פון דאנען מיט'ן לעבען.

א פנים, אז מיינע ווערטער זענען געזאגט געווארען מיט הארץ, ווארום אלע דריי גבאים האבען זיך איבערגעקוקט צווישען זיך, נישט געוואלט זיך צוריהרען צו מיין טייסטעריל מיט געלד, און האבען מיר געזאגט, אז ס'איז ביי זיי חלילה נישט סדום; אמת, דאס שטעדטיל איז טאקי אן ארעם שטעדטיל און קבצנים זענען ביי זיי פארהאן א סך מעהר פון נגידים, נאר נעהמען אנ-פאלען אויף א פרעמדען מענשען און זאגען איהם: „ושיד, דאוואי ראשע"— דאס פע: מהיכתיתי, וויפיל איך וועל געבען מיט מיין גוטען ווילען, איז גוט; פטור בלא כלום דאס געהט נישט, ס'איז איין ארעם שטעדטיל; היינט עפיס שמשים, חברה נושאי המטה, תכריכים, בראנפען, קרקע-געלד, געוויינטליך צו בישלעך, שיטען דארף מען נישט, ווארום שיטען האט קיין שיעור נישט!

מילא. וואס זאל איך אייך נאך דערצעהלען ווייטער? דער קרעטש-מער זאל פערמאגען די רי"ש אלפים, וואלט זיין ווייב נישט געקאנט האבען אזא לויה ווי זי האט געהאט! דאס גאנצע שטעדטיל איז זיך צונויפגעלאפען אנ-קוקען דעם יונגענמאן, וואס האט געבראכט א בר-מינן. איינער דעם אנדערען האט איבערגעגעבען די מעשה מיט א יונגענמאן און מיט א בר-מינן זעהר א רייכען, א רייכע שוויגער (פון וואנען האבען זיי גענומען, אז ס'איז מיין שוויגער?) איז מען געקומען מקבל פנים זיין דעם רייכען יונגענמאן, וואס האט געבראכט די רייכע שוויגער און שיט מיט געלד... מע האט ממש געטייט אויף מיר מיט די פינגער, און ארימע לייט? כחול הים! זינט איך לעב, זינט איך שטעה אויף מיינע פיס האב איך אזוי פיעל ארימע לייט נישט געזעהען! ערב יום כפור פאר דער שוהל איז גאר קיין דמיון נישט! מע האט מיך געשלעפט פאר די פאלעס, געריסען אויף שטיקלעך. א קליינינקייט, א יונגערמאן וואס שיט מיט געלד? א גליק וואס די גבאים האבען זיך אנגענומען מיין קריוודע, נישט דערלאזט מיך איך זאל אוועקגעבען דאס גאנצע געלד, און איבערהויפט יענער הויכער וואס מיט די דינע פינגער, אלעזור משה הייסט דאס, איז נישט אבגע-טראטען פון מיר אויף קיין רגע און האט נישט אויפגעהערט צו טענען מיט מיר און טייטען מיט די פינגער: „יונגערמאן! שיט נאר נישט מיט קיין געלד! שיטען האט קיין שעור נישט!" נאר וואס מעהר יענער האט געטענעט, איך זאל נישט „שיטען", האבען זיך אלץ מעהר געקליבען ארום מיר שלעפערס

און געריסען פֿון מיר שטיקער פֿלייש: „נישקשה! — האָבען געשריגען די אָרימע לייט — נישקשה, אז מע באַגראָבט אַזאַ רייכע שוויגער, מעג מען זיך לאָזען קאָסטען נאָך אַ פּאָר גראָשענס! די שוויגער האָט איהם געלאָזט געניג געלד! חוץ זיין שאָדען אויף אונז געזאָגט געוואָרען!“

— יונגערמאַן! — שרייט איינער אַ שלעפּער און שלעפּט מיך ביי דער פּאָלע — יונגערמאַן! גיט אונז אויף צווייען איין האַלב קערביל! חאָטש אַ פערציגער גיט אונז! מיר זענען צוויי געבאָהרענע קאַליקעס, איינער אַ בלינדער, דער אַנדערער אַ קרומער, גיט אונז חאָטש אַ גילדען, אַ גילדען אויף צוויי קאַליקעס, צוויי קאַליקעס איין גילדען זענען תמיד ווערטה!..

— וואָס הערט איהר, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען קאַליקעס? — שרייט נאָך אַ שלעפּער און שטופּט אָב יענעם שלעפּער מיט די פיס — אָט דאָס הייסט ביי איהם קאַליקעס? אַ קאַליקע איז מיין ווייב, אָהן הענד אָהן פיס, אָהן לייב און לעבען און מיט קליינע קינדער אויך קראַנקע, גיט מיר חאָטש יונגערמאַן, נאָך אַ פּיטאַקעל, וועל איך זאָגען קדיש נאָך אייער שוויגער זי זאָל האָבען אַ ליכטיגען גן־עדן!

איצטער לאַך איך, דעמאָלט בין איך געווען ווייט פון געלעכטער, וואָרום די חברה אָרימע לייט זענען געוואַקסען ווי אויף הייוועז, מע האָט אין איין האַלבע שעה פאַרפלייצט דעם גאַנצען מאַרק; ס'איז אונמעגליך געווען זיך דורכען מיט דער מטה. די חברה שמשים האָבען מיט שטעקענס געמוזט נעהמען זיך צוטרייבען דעם עולם, איז דערפון אַרויס אַ געשלעג האָבען זיך שוין אַנגעהויבען קלויבען אַרום אונז גוים אויך און גויעס און שקציםלעך און שיקסעס לרוב, ביז עס האָט דערגרייכט אין די הויכע פענסטער, פאַרשטעהט איהר, און עס האָט זיך באַוויזען דער אָדון דער אוראַדניק רייטענדיג אויף אַ פערד מיט אַ בייטשעל אין דער האַנד און האָט מיט איין קוק און מיט עטליכע גוטע בייטשלעך צוטריבען דעם גאַנצען עולם ווי די פייגעלעך און אַליין איז ער אַראָב פונים פערד און צוגעגאַנגען צו דער מטה, חוקר ודורש זיין וואָס דאָ טהוט זיך, ווער איז דאָס געשטאָרבען, פון וואָס איז מען געשטאָרבען, און וואָס איז אַזוי פאַרפלייצט דער מאַרק? צום ערשטען איז איהם געפעלען אַ פרעג טהון מיך ווער בין איך, פון וואַנען און וואוהין, פאַרוואָס איך דאָס? איז מיר געוואָרען „פרחה נשמתי“, און בין געבליבען אָהן לשון. איך ווייס ניט, וואָס דאָס איז? דערזעה איך אַנ'אוראַדניק, לאָז איך אָב הענד און פיס, חאָטש איך האָב אויף מיין לעבען נישט אָנגערירט ווי מע זאָגט קיין פליג אויף דער וואַנט, און איך ווייס גאַנץ גוט, אַז אַנ'אוראַדניק איז

אַ מענש, אַ בשר ודם גלייך מיט אַלע מענשען. אדרבה, איך קען אַ יודען וואָס לעבט מיט'ן אוראַדניק ווי אַנדערע צוויי, געהען איינס צום אַנדערען צו גאַסט, קומט יום-טוב עסט דער אוראַדניק ביי'ם יודען פיש און דעם יודען איז דער אוראַדניק מכבד מיט אייער, קאָן זיך גאָר ניט אָבלויבען וואָס פאַר אַ גוי דאָס איז! און פונדעסטוועגען, אַז איך דערזעה אַן'אוראַדניק, אַנטלויף איך. אַ פּנים, אַז ס'איז אַ ירושה-זאַך, ווארום איך אַליין דאַרפט איהר וויסען, קום אַרוֹיס פון „געשמיסענע", פון די סלאַוויטער הייסט דאָס, טאַקי פון די אמת'ע סלאַוויטער וואָס בימי וואַסילטשיקאָוו, וואָס וועגען דעם האָב איך אייך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען גאַנצע פעק! נאָר שאַ! איך בין שוין דאַכט מיר אויף יענער זייט בויבעריק?...

האָט מיך הייסט דאָס דער אָדון דער אוראַדניק גענומען אויפ'ן צימבעל: ווער בין איך און וואָס בין איך און פון וואַנען און וואוהין פאָהר איך? גע-דערצעהלט איהם אַ מעשה, אַז איך זיץ ביי'ם שווער אין זוואָהיל אויף קעסט און דאָס פאָהר איך קיין ראַדאָמישלי נאָך אַ פּאַס! לאַנג לעבען זאָלען טאַקי די גבאים, וואָס זיי האָבען מיך אויסגעלייזט פון אַ צרה: איינער פון יענע צוויי גבאים, דער קלייַנער וואָס מיט'ן אויסגעפליקטען בערדיל, האָט אַוועקגערופען דעם אָדון אויף אַ זייט, מיט איהם עפּיס געסוד'עט זיך דאָרטען, און דער הויכער וואָס מיט די דינע פינגער האָט מיך דערוויילע געלערנט, און איינגעטייט מיט די פינגער, וואָס איך זאָל זאָגען:

— יהודי בלא! איהר דבר'ט איהם, אַז איהר זענט אַ היגער, נאָר איהר זיצט ניט ווייט סמוך לעיר, און דאָס איז אייער חמותי, הייסט דאָס די שוויגער אייערע איז נפטר געוואָרען, זענט איהר געקומען אַהער זי מקבר זיין, און בשעת איהר וועט איהם נתנ'ען אין יד אַריין, זאָלט איהר אויסקלערען עפּיס אַ נאָמען פון דער הגדה, און דעם ערל אייערען וועלען מיר אַוועקרופען אין בית אַריין און מכבד זיין מיט אַ צנצנת יי"ש, לאָז ער זיך ניט דרעהען דאָ פאַר די עינים, וועט זיין טוב מאד!

און דער אָדון דער אוראַדניק איז אַריין מיט מיר אין אַ שטוב און האָט מיך גענומען צום פּראָטאָקאָל. קום זאָל מיך אַזוי וויסען בייז מיט אייך איינאַיי-געם, ווי איך ווייס וואָס איך האָב איהם דאָרטען אָנגעגעבעט. איך געדענק נאָר אַז איך האָב עפּיס געבעלעבעטשעט מיט דער צונג, וואָס ס'איז מיר גע-קומען אויפ'ן זינען, דאָס האָב איך געזאָגט, און ער האָט פאַרשריבען אויף פּאַפּיר.

— ווי אַזוי רופט מען דיך?

— מאָושע.
— דעם טאַטען?
— איצקאַ.
— וויפיל ביזט דו אַלט?
— נײַנצעהן יאָהר.
— אַ באַווײַבטער?
— אַ באַווײַבטער.
— קינדער פאַרהאַן?
— פאַרהאַן.
— וואָס איז דײַן טהועכטס?
— אַ סוחר.
— ווער איז דאָס געשטאָרבען?
— מײַן שווינער
— ווי אַזוי האָט זי געהײַסען?
— יענטע.
— איהר פאָטער?
— גרשון.
— וויפיל אַלט איז זי געווען?
— פערציג יאָהר.
— פון וואָס איז זי געשטאָרבען?
— פון אַ דערשרעק.
— פון אַ דערשרעק?
— פון אַ דערשרעק.
— וואָס הײַסט פון אַ דערשרעק? — מאַכט ער צו מיר און לעגט אַוועק די פען, פאַרדויכערט אַ פאַפיראָס און בעטראַכט מיך פון קאָפ ביז פיס, און איך פיהל, אַז אָט אָט קלעבט זיך מיר צו די צונג צום גומען. האָב איך מיך מישב געווען, איך האַלט שוין במילא אין באַקען שקרים, דאַרף מען באַקען ווײַטער! און איך האָב איהם דערצעהלט אַ גאַנצע מעשה, ווי אַזוי מײַן שווינער איז געזעסען אײַנע אַלײן איבער אײן אַרבײַט, געאַרבײַט אַ זאָק, און האָט זיך פאַרגעסען אַז אין שטוב זיצט אידרים אַ יונגעל, אפרים הײַסט ער, שוין אַ בחור'ל פון אַ יאָהר דרײַצעהן, נאַר אַנאָבגעריסענער נאַר, אַ לעקיש, שפּיעלט זיך נאָך מיט'ן שאָטען, איז ער זיך מישב און לעגט צונויף אונטער דער שווינערס פלײַצעס בײַדע העַנד און מאַכט אַ ציגעלע אויף דער

װאַנד פֿונ'ם שאָטען און עפּענט אויף דאָס מויל און טהוט אַ געשריי „מעעעע!“ איז זי אַראָבגעפֿאַלען פֿונ'ם ביינקעל, די שװיגער הייסט דאָס, און איז געשטאָרבען.

אַזוי װעב איך איהם אַ לאַנג מאָרגעם ליגען און ער קוקט, לאָזט ניט אַראָב קיין אויג פֿון מיר די גאַנצע צייט, און איך רייד, שיט, בעלעבעטשען מיט דער צונג, איך װייס אַליין ניט װאָס... אויסגעהערט מיך ביזן סוף, שפּייט ער אויס, װישט זיך אויס די רויטע װאָנסעס, געהט אַרויס מיט מיר אין דרויסען אַרויס צו דער מטה, דעקט אויף די שװאַרצע דעק, טהוט אַ קוק דער געשטאָרבענער אין פּנים, טהוט אַ מאַך מיט'ן קאָפּ, װי איינער רעדט: ס'איז עפּיס ניט גלאַט!..“ איך קוק אויף איהם, ער אויף מיר, נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו די גבאים:

— נו, די געשטאָרבענע קענט איהר באַהאַלטען און איהם, דעם דאָזיגען חברה-מאַן, מוז איך דאָ פֿאַרהאַלטען ביז איך װעל אויספֿאָרשען די זאַך, צי ס'איז אמת, אַז דאָס איז זיין שװיגער און אַז זי איז געשטאָרבען פֿון אַ דערשרעק.

איהר קאָנט זיך פֿאָרשטעלען װי ביטער און פֿינסטער מיר איז געװאָרען פֿון דער דאָזיגער בשורה! פֿאַר צרות האָב איך זיך אָבגעקערעװעט אָן אַ זייט און האָב זיך צװיינט, װי אַזוי מיינט איהר צװיינט? װי אַ קליין קינד.

— יונגערמאַן! װאָס װיינט איהר? — מאַכט צו מיר יענער, דער קליינטשקער, װאָס מע רופֿט איהם רב יוסי, און ער טרייסט מיך, רעדט מיר אויס דאָס האַרץ, אַז ס'װעט מיר גאָר ניט שאַדען, װאָרום ממה נפשך, בין איך דאָ ריין — װאָס-זשע האָב איך מורא? — אַז מע עסט ניט קיין קנאָבעל, הערט זיך ניט פֿונ'ם מויל — לעגט צו רב שעפּסיל דער גבאי מיט אַזאַ שמייכעלע אַז עס גלוסט זיך מיר אויפֿװאַרפֿען איהם צװיי פֿלאַמפֿייערדיגע פּעטש אין ביידע גראָבע באַקען... גװאַלד! װאָס האָט מיר גענוצט אויסטראַכטען אַזאַ מאוס'ען גראָבען ליגען, אַריינמישען אַהער די שװיגער מיינע? עס געהט מיר טאַקי מעהר ניט אָב צו מיינע זיידענע קליידער עס זאָל דערגעהן צו איהר די דאָזיגע מעשה, װי אַזוי איך האָב זי לעבעדיגערהייט באַגראָבען דורך אַ דערשרעק!...

— יהודי בלא, שרעקט זיך נאָר ניט אַזוי, גאָט איז מיט אייך! דער אָדון איז גאָר ניט אַזאַ בייזער אָדון װי איהר מיינט. איהר נתנט איהם נאָר אין יד אַריין... און דברט אַיהם ער זאָל מיט'ן פּראָטאָקאָל מאַכען בלא... דער אָדון

איז אַ קלוגער אָדון, אַ דורכגעטריבענער; ער ווייסט גאַנץ גוט אַז אַלסדינג וואָס איהר האָט דאָ געדבר'ט איז מחילה שקר וכזב.

אַזוי מאַכט צו מיר רב אלעזר משה און טייטעלט מיר מיט די דינע פינגער. איך זאָל קאָנען וואָלט איהם צעריסען אויף צווייען, ווי מע צערייסט אַ שטיינער אַ הערינג. אין גאַנצען האָט ער דאָך מיך אַרויסגעפיהרט אויף דעם דאָזיגען גליטש, ימח שמו וזכרו!...

איך קאָן מעהר גישט דערצעהלען. איך קאָן אפילו ניט דערמאַנען מיך וואָס איך האָב דעמאָלט געהאַט! איהר פערשטעהט דאָך שוין אַליין, אַז די עטליכע גילדען האָט מען ביי מיר צוגענומען, אין קאָטשומענט אַריין האָט מען מיך אַיינגעזעצט און אַ משפט האָב איך אויף זיך געהאַט — נאָר דאָס איז נאָך אַלץ בלאָטע קעגען דעם וואָס כ'האָב געהאַט נאָכדעם, אַז ס'איז דערגאַנגען צו מיין שוועהר און שוויגער, אַז זייער איידעם זיצט פאַר אַ מת וואָס ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון ערגיץ... סע פאַרשטעהט זיך אַז זיי זענען גלייך געקומען צופאָהרען און האָבען זיך געמעלדעט אַז זיי זענען מיינע שוועהר און שוויגער — אָט דאָ האָט זיך ערשט פערקאָכט די רעכטע חתונה: פון איין זייט פאָליציע נעמט מיך אויפ'ן צימבעל: „שענער בחור וואָס דו ביזט! ווי באַלד אַז די שוויגער דיינע יענטע בת גרשון לעבט, היינט וועה איז געוועזען די געשטאָרבענע?...” דאָס איז נומער איינס. והשנית האָט זיך גענומען צו מיר די שוויגער זאָל לעבען: „איך פרעג דיך נור איין זאַך: זאָג מיר נור, וואָס האָסט דו געהאַט צו מיר געמען און באַגראָבען מיך אַ לעבע־דיגע?!...” זעלבסטפערשטענדליך, אַז אויפ'ן משפט האָט זיך אַרויסגעוויזען אַז איך בין ריין ווי גין־גאָלד, עס האָט געקאָסט געלד, מע האָט אַראָבגע־בראַכט עדות דעם קרעטשמער מיט די קינדער, און מע האָט מיך פון גע־פענקעניש בעפרייט. נאָר וואָס איך בין דעמאָלט אויסגעשטאַנען און איבער־דורפט פון דער שוויגער — דאָס ווינש איך ניט דעם גרעסטען, דעם ערגסטען שונא! — — —

פון דעמאָלט אָן אַנטלויף איך פון עולם הבא...

די יורשים.

די יורשים.

(„צו די קליינע פענשעלעך מיט קליינע השגות“).

א.

די מאירים מיט די שניאורים“... אייגענטליך זענען דאָס געווען נור איין מאיר און נור איין שניאור, און געווען זענען זיי אַ צווילינג און אַזוי שטאַרק ענליך איינס מיט דאָס אַנדערע, אַז ס'איז געווען צייטען, וואָס איז כמעט אוממעגליך געווען צו טרעפען ווער פון די צוויי איז דאָ מאיר און ווער איז דער שניאור.

קינדווייז, דערצעהלט מען, האָט זיך געטראָפען מיט זיי אַ מעשה, מען האָט זיי שיעור ניט פאַרביטען, און אפשר קאָן זיין, אַז מען האָט זיי טאַקי פערביטען, ומעשה שהיה כך היה.

זייער מוטער איז געווען, דאַרפט איהר וויסען אַ יודענע אַ קליינינקע, געביך ניט קיין געזונדע, נור זעהר אַ קינדעלינגע, דאָס הייסט, זי האָט אויך איהר לעבען שטאַרק געקינדעלט; אַלע יאָהר, אַלע יאָהר האָט זי געהאַט אַ קינד; דאָס קינד האָט אָבער ניט מעהר געמוטשעט זיך ווי אַ יאָהר און איז, נישט פאַר אייך געדאַכט, אַוועקגעקומען אַזוי לאַנג ביז זי האָט אויפגעהערט צו קינדלען און האָט געמיינט ס'איז איין עק, און צום סוף — דעם אייבערשטענס נסים! — האָט זי נאָך בעגליקט, אויף דער עלטער שוין און דוקא מיט אַ פּאָריל! איז איהר אָבער שווער געווען אַליין אויסזויגען ביידע קינדער, האָט זי געביך געמוזט דינגען אַ צוזויגערין, אַ ברירה האָט זי געהאַט? אַ כתריאליעווקער יוד, ער מעג זיין ווי אָרים, וועט ער אויף דער נאָס קיין קינד נישט אַרויסוואַרפען און אויף פרעמדע הענד דאָס נישט אַוועקגעבען, סיידען חלילה אַ יתום...

בעשטעלט א צווילינגערין, האט די מוטער גענומען זיך מאירן (מאיר איז געוועזען עלטער פון שניאורן אויף א גוטע האלבע שעה), און שניאורן האט זי אוועקגעגעבען דער אם. נור אזוי ווי די אם איז אויך געוועזען, נישט פאר אייך געדאכט, א יודינע נישט קיין געזונטע, האבען ביידע אי מאיר אי שניאור, געהאט מכות נישט קיין מילך, און זיי זענען ביידע געבליך, אויסגעגאנגען פון הונגער, געשריגען גאנצע נעכט, זיך געריסען אויף די גלייכע ווענד.

ויהי היום האט מען גענומען איינמאל די קינדער באדען, געוויינטליך אין איין מולטער; אויסגעטהון זיי די העמדלאך און אריין געלייגט זיי ביידע אין היים וואסער אריין, זענען ביידע ברעקליך געווארען רויט און אנגעבלאזען ווי פאהירליך; עס ווייזט אויס, אז זיי האבען פון דעם באד משונה הנאה געהאט — א יוד האט ליעב א באד... ביידע ווייגערינס זענען געשטאנען איבער דער מולטער און האבען אונטערגעגאסען אלע מאל פריש וואסער און די קינדער האבען אנגעקוואלען, געמאכט מיט די הענטלעך און מיט די פיסלעך, ווי א זשויקיל, האט איהר געזעהן אמאל, אז מען קעהרט איהם איבער מיטן בייכעל ארויף. אבגעבאדען, האט מען דאס פאריל ארומגענומען איינגעהילט אין א לייַלעך (איין לייַלעך) און אריינגעלייגט אין בעט אריין (אין איין בעט אריין) זיי זאלען זיך א ביסעל אבטרוקענען, און אז ס'איז געקומען צום אנטהון זיי צוריק די העמדלעך, האט מען נישט געקאנט שוין דערקענען, ווער פון די צוויי איז מאיר און ווער איז שניאור? און ס'איז אוועק א שפארעניש צווישען דער מאמען און די ווייגערין:

— זעה נור, זעה, כ'וואלט געמעגט שווערען, אז דאס איז גאר מאיר און יענץ איז שניאור!

— ווייס איך וואס איהר רעדט! דאס איז שניאור און יענץ איז מאיר! איהר זעהט דען נישט?

— וואס האט זיך מיר געחלומ'ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאהר! ביזט משוגע צי חסר דעה?

— אך רבונו-של-עולם! איהר זעהט נישט נאך די אויגען, אז דאס איז שניאור און יענץ איז מאיר? זעהט נור צוויי אויגען!

— סא גוטער משל! פערשטעהט זיך צוויי אויגען ניט קיין דריי.

בקיצור איינע שרייט אויף מאירן אז ס'איז שניאור און אויף שניאורן אז מאיר, און די אנדערע אז שניאור איז מאיר און מאיר איז שניאור. זענען די מאנסבילען געפאלען אויף איין עצה, פארט מאנסבילען!

— ווייסט איהר וואס? אַט פּרובט זיי געבּען זייגען, וועלען מיר זעהען: דער וואס וועט אָננעהמען בּיי דער מוטער, איז אַ סימן אַז ס'איז מאיר, און דער וואס וועט אָננעהמען בּיי דער אַם, איז אַ סימן, אַז ס'איז שניאור. אַ פּראַסטער שכל!

כּךְ הוה, בּיידע בּרעקלעך, מען האָט זיי נור צוגעטוליעט צו דער בּרוסט, האָבּען זיי זיך צוגעחאַפּט ווי נאָך אַ תענית, געצויגען ווי פּיאַווקעס, גע־שמאַקצעט מיט די ליפּען, בּשעת מעשה געדריגעט מיט די פּיסלעך און אונ־טערגעוואָרפשעט ווי הונגעריגע הינטלעך.

— נאַט'ס נסים, — זעהט ווי דער אויבּערשטער האָט בּעשאַפֿען די וועלט!...

אַזוי האָבּען געזאָגט די מאַנסבּילען מיט טרעהרען אין די אויגען און זענען אַ בּעלן געוועזען אויף מטיקאַוועס פּרובּען איבּערבּייטען די בּרוסט, זעהן וואָס דאָ וועט זיין? און מען האָט די קינדערלעך געבּיך אָבּגעריסען פון דער בּרוסט, און מען האָט זיי איבּערגעלייגט: שניאורן אויף מאיר'ס אָרט און מאירן אויף שניאור'ס אָרט — וואָס מיינט איהר איז געוועזן? איהר מיינט אודאי אַז זיי האָבּען נישט געזויגען? נאָך אַ מין זויגען!...

פון דעמאָלט אָן האָט מען זיך שוין מיאש געוועזן פון זיי און מען האָט שוין אויפגעהערט צו אונטערשיידען: ווער איז מאיר און ווער איז שניאור, לאָז זיין מאיר שניאור און שניאור מאיר, און מען האָט זיי אַ נאָמען גע־געבּען: „די מאיר'ס מיט די שניאורים“. גלייך ווי עס וואָלט געווען צוויי מאיר'ס און צוויי שניאור'ס דאָס הייסט יעדער פון די צוויי איז געווען פאַר זיך אַ מאיר מיט אַ שניאור... נישט איינמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז מען האָט אין חדר אָבּגעשמיסען מאירן ווען מען האָט בּעדאַרפט שמייסען שניאורן, אָדער פערקעהרט, מען האָט אַריינגעצימבּעלט שניאורן דעמאָלט ווען די שמיץ איז געקומען מאירן. און בּכדי עס זאָל נישט זיין נאָכדעם קיין פערדראָס, פלעגט דער רבּי פאַלען אויף איין עצה (וואו תורה דאָרט איז חכמה!)

— ווייסט איהר וואָס קינדערלעך? לייגט זיך אַקאָרשט אַוועק בּיידע וועט ניט זיין קיין קנאָה, מיך געשמיסען, דיך געשמיסען, אַ שעהנע ריינע כּפּרה, צווישען דער משפּחה וועט דאָס בּלייבּען...

ערשט אַט שפּעטער נאָך דער בּר־מצוה, אַז די מאיר'ס מיט די שניאורים האָבּען זיך אויפגעהאַפּט אויף די פיס, איז מיט אַמאָל געוואָרען צווישען זיי חלוק, אַז מען האָט זיי שוין געקאָנט דערקענען בּיי נאַכט פאַר אַ מייל. נאָט'ס וואונדער! עס האָט זיך אָנגעהויבּען שיטען בּיי זיי אַ בּערדיל (זיי האָבּען אַ

פנים ביידע צו פריה צונגעהויבען רייכערן ציגארען? און ביי מאירן האט זיך בעוויזען א״ף די בעקלעך און אויף די אויבערשטע ליפ שווארצע הערלעך (אבער שווארץ ווי טינט!) און ביי שניאור׳ן — רויטע הערלעך (אבער רויטע אזוי ווי פייער!) די דאזיגע בערד זענען געוואקסען ביי זיי ווי מיט רוחות (זיי האבען א פנים ביידע צו שטארק געריכערט ציגארען) אזוי אז צו דער תופה האבען זיי געטראגען צוויי בערד, וואס זאג איך בערד? — בעזעמער: איינער א שווארצען בעזעם, און דער אנדערער א רויטען בעזעם און אויסגעזעהען האט עס ווי עמיצער האט זיי די בעזעמער אנגעהאנגען.

גרויס זענען די ווערק פון גאט און זיינע וואונדער האבען נישט קיין ברעג, ווארום ווער ווייס וואס דא וואלט געקאנט ארויס ווען למשל נאך דער חתונה פערבייטען זיך חלילה מיט די ווייבער, מיין איך פערקעהרט די ווייבער פערבייטען זיך מיט די מאנען. איך ווייס ניט ווי אזוי ביי אייך, אין די גרויסע שטעדט, ביי אונז אין כתריאליווקע האט זיך לעת עתה אזא מעשה נאך נישט געטראפען מען זאל זיך פערבייטען מיט די יוצרות. ממה נפשך: בין איך דיין ווייב ביזט דו מיין מאן, און ביזט דו מיין מאן בין איך דיין ווייב; אלא וואס דען? ביזט יענערס מאן, בין איך יענעמס ווייב, בין איך יענעמס ווייב ביזט דו יענערס מאן. א קשיא טאמער איז געמאלט אז מיין מאן זאל זיך מישב זיין און זאגען אז עס מאכט איהם נישט אויס יענעמס ווייב. אויך — וואס הייסט נו? און וואו בין איך? איך וועל איהם שווייגען???!!

הקצור נישט דאס איז דער עיקר, וואס איך האב אייך געוואלט דערצעהלען. די רעכטע מעשה הייבט זיך ערשט אן און קומט דער נעכסטער פרייטאג. דערווייל האט א גוטען שבת!

ב.

ביז אהער האבען מיר זיך בעשעפטיגט נאר מיט די מאיר׳ס און שניאור׳ס. דאס הייסט מיט מאירן און מיט שניאור׳ן, און אביסעל בעקאנט זיך מיט זייער מוטער און מיט דער ווינערין, און האבען נישט גערעדט קיין ווארט נאך פון זייער פאטער, גלייך ווי זיי וואלטען חלילה קיין מאל נישט געהאט קיין טאטען... לאז נאט היטען! אזא זאך קאן זיך טרעפען נור ביי זיי, נישט ביי אונז. ביי אונז איז נישטא ברוך השם קיין פינדעל-הויז, וואו קינדער זאלען וואקסען אהן א טאטע מאמע, ביי אונז האט זיך נאך נישט געטראפען, אז א קינד זאל אויפוואקסען און נט וויסען ווער איז זיין ריכטיגער טאטע, און אויב

ס'זאָל אַמאָל דורכגעפֿאַלען ביי אונז אַזאַ מעשה, האָט זיך עס געווים געטראָפֿען עטוואָס אין אָדעס אין פאַריז אָדער אין דעם ווייטען אַמעריקאַ... פֿאַר כתריאליוקע בין איך אייך ערב, אַז דאָרט האָט זיך אַזאַ מעשה נישט געטראָפֿען קיין מאָל, און אויב ס'האָט זיך געטראָפֿען, האָט זיך עס געטראָפֿען ערגיץ ווייט איך מיט וועמען, מיט אַ דינסט מיידעל, אָדער אַזוי מיט אַ יודישע טאָכטער נעבעך, וואָס איז פֿאַרפֿירט געוואָרען דורך אַ צופֿאַל, געפֿאַלען אַ קרבן פֿאַר פֿרעמדע זינד...

הקצור די מאירים מיט די שניאור'ס האָבען געהאַט אַ טאַטען און נאָך אַ שעהנעם [נאָמען] דערצו, און געהייסען האָט ער ר' שמשון אַ יוד אַ איין עדעלליכער, און געהאַט האָט דער ר' שמשון אַ באָרד, אַ גרויסע, אַ רייכע, אַ שעהנע באָרד, אַ „זקנה"! מען קאָן זאָגען אַז ביי ר' שמשון'ען איז געווען מעהר באָרד ווי פנים, איבער דער דאָזיגער באָרד האָט מען כמעט נישט אַרויסגעזעהען דאָס פנים, און דערפֿאַר טאַקי האָט ער אין כתריליווקע נישט געהאַט קיין אַנדער נאָמען, ווי רב שמשון באָרד.

און געווען איז דער רב שמשון באָרד... לאָמיך אַזוי וויסען ביין וואָס ער איז געווען. ער איז געווען אַ יוד, וואָס האָט כל ימיו געמוטשעט זיך, געפּלאָגט זיך איבערן שטיקעל ברויט; מלחמה געהאַלטען מיטן דלות, אַמאָל האָט ער בייגעקומען דעם דלות, אַמאָל דער דלות איהם, ווי דער שטייגער איז פֿון די כתריאליווקער יודען וואָס האָבען קיין מורא נישט פֿאַרן דלות, שטעלען איהם אוים דריי פֿייגען...

און געלעבט האָט דער רב שמשון באָרד אַזוי לאַנג ביז ער איז געשטאָרבען. און אַז ער איז געשטאָרבען האָט מען איהם בעהאַלטען מיט גרוים כבוד, כמעט די גאַנצע שטאָדט נאָכגעגאַנגען נאָך דער לויה:

— ווער איז געשטאָרבען?

— רב שמשון.

— וואָסער רב שמשון?

— רב שמשון באָרד.

— אַ וואַ! איז שוין הייסט דאָס רב שמשון באָרד אויך אַוועקגעקומען? ברוך דיין אמת!

אַזוי האָט מען געשמועסט אין כתריליווקע און בעדויערט נישט אַזוי רב שמשון'ען אַליין, ווי דאָס וואָס אין שטאָדט ווערט ווינציגער אַלע מאָל מיט אַ יודען. משונה מאָדנע ברואים אָט די כתריליווקער יודען: לא די זיי זענען אַזעלכע אָרימע לייט, וואָס זענען קיינמאָל נישט זאַט, וואָלטען זיי נאָך

אַ בעלן געווען אַז קיינער זאָל ביי זיי נישט שטאַרבען. זייער איינציגער טרייסט איז, וואָס שטאַרבען שטאַרבט מען אומעטום, אפילו אין פּאַריז, און וואָס אויסקויפען זיך פֿונ'ם טויט קויפט זיך נישט אויס קיינער, און אפילו ראָטשילד אַליין, וואָס איז כמעט גרעסער פֿונ'ם מלכות, פֿון דעסטוועגען אַז עס קומט די צייט פֿון שטאַרבען, בעט מען איהם מחילה ער זאָל זיך מטריח זיין אַהינצוצו און ער מוז געהן!

אַצינד קעהרען מיר זיך אום צוריק צו די מאירים מיט די שניאורים. כל זמן רב שמשון באָרד האָט געלעבט זענען די מאירים מיט די שניאורים געווען קאָן מען זאָגען נפש אחת, געלעבט איין זעל איין נשמה. און אַז רב שמשון באָרד איז געשטאָרבען, זענען זיי געוואָרען פֿייער מיט וואַסער, גרייט געווען אַלע מינוט אַרויפֿאַלען איינס אויף דאָס אַנדערע און אויסרייסען זיך די בערד. איהר ווילט וויסען איבער וואָס? אַדרבה, זאָגט איהר איבער וואָס קריגען זיך קינדער נאָכ'ן טאַטענס טויט? פֿערשטעהט זיך איבער ירושה. אמת, רב שמשון האָט נישט איבערגעלאָזט נאָך זיך קיין פֿעלדער, קיין וועלדער, נחלאות, הייזער, רענטעס, און מזומן געלד אַודאי נישט. און קיין צירונג, זילבער און כלי בית האָט ער אויך נישט איבערגעלאָזט פֿאַר די קינדער'ס וועגען, נישט מחמת שלעכטיגקייט אָדער קאַרגשאַפֿט, נאָר פּשוט ווייל ער האָט נישט געהאַט. דאָך זאָלט איהר נישט מיינען, אַז רב שמשון האָט חלילה נישט איבערגעלאָזט זיינע קינדער גאָרנישט. רב שמשון האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ מציאָנבעק, אַ מין שוה-כסף, וואָס מען קאָן צו יעדער צייט מאַכען פֿון דעם געלד, מען קאָן דעם פֿערזעצען אין משכון, פֿערדינגען אָדער פֿערקויפֿען. דאָס איז געווען איין אייגענע שטאָדט אינ'ם אַלטען כתרילעווקער בית המדרש אויבען אָן אין מזרח, סאַמע די צווייטע שטאָדט פֿון רב יוזיפֿעל דעם רב'ס, די אַנדערע הייסט דאָס פֿונ'ם אָרון קודש. אמת די כתרילעווקער חכמים זאָגען אפילו אַ גלייכוואָרטיל, אַז ס'איז גלייכער איין אייגען דאָרף אין דרויסען איי־דער איין אייגענע שטאָדט אין שוהל; דאָס איז אָבער נישט מעהר ווי אַ גלייכוואָרטיל, און אַז גאָט העלפֿט מען האָט זיך טאַקי איין אייגענע שטאָדט און נאָך אין מזרח וואַנד דערצו, איז טאַקי נישט שלעכט און בעסער פֿון גאָרנישט איז דאָס אויך אודאי!

בקצור רב שמשון באָרד האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ שטיקעל נחלה, איין אייגענע שטאָדט אין אַלטען כתרילעווקער בית המדרש, נאָר ער האָט פֿאַרגעסען אַ קלייניגקייט. אַנזאָגען וועמען ער לאָזט איבער בירושה די דאָזיגע שטאָדט: מאירן צו שניאורן?

אַ פּנים רב שמשון זאָל ער מיר מוחל זיין, האָט זיך גאָר ניט גערעכט צו שטאַרבען? ער האָט פֿאַרגעסען, אַז דער מלאך־המות שטעהט תמיד אונטער די פּלייצעס און היט אונז די טריט, זאָנסט וואָלט ער זיכער געשריבען אַ צוואה, אָדער אַזוי אָנגעזאָגט פֿאַר עדות וועמען פֿון די צוויי זיהן לאָזט ער איבער זיין מאַיאָנטעק.

וואָס זאָלט איהר קלערען? אודאי איז דעם ערשטען שבת וואָס נאָך שלשים שוין אַרויסגעשפּרונגען אַ מחלוקת צווישען די צוויי ברידער. מאיר, פֿערשטעהט איהר מיך, האָט געטענה'ט אַז על פּי דין קומט דעם טאַטענס שטאָדט א'הם וואָרום ער איז דאָך דער עלטערער (אויף אַ גוטע האַלבע שעה!) און שניאור האָט געטענה'ט צוויי טענות מיט אַמאָל: ערשטענס ווייס מען ניט ווער איז פֿון זיי דער עלטערער, וואָרום וועדליג די מאַמע דערצעהלט אַז מען האָט זיי קינדווייז פֿערביטען, קאָן דאָך געמאָלט זיין אַז ער, שניאור הייסט דאָס, איז מאיר און מאיר איז שניאור. והשנית האָט מאיר אַ שווער אַ נגיד וואָס האָט אויך איין אייגענע שטאָדט אינ'ם בית המדרש אין מזרח־וואַנד און קיין זוהן האָט ער נישט, וועט דאָך די שטאָדט איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר אם ירצה השם אַריבערגעהן צו מאירן, וועט אויסקומען, אַז מאיר וועט האָבען צוויי שטעדט אין מזרח וואַנד, און שניאור, אפילו אַ האַלבע נישט! פֿרעגט זיך אַ קשיא: וואו איז יושר? וואו איז מענשליכקייט?!

דערהערט אַזאַ טענה האָט זיך אַריינגעמישט מאירס שווער, אַ ייד אַ נגיד, אַ אויפגעקומענער, און איז אַרויס מיט אַ לייער: — אַביסעל אַניעוות! איך בין נאָך ניט אַלט קיין פֿערציג יאָהר אפילו און האָב נאָך ערשטענס, בדעה, צו לעבען און לעבען, צום סוף טיילען זיי זיך מיט מיין ירושה! והשנית, פֿון וואַנען ווייסט מען אַז איך וועל שוין קיין מאָל נישט האָבען קיין אינגעל. אמת, איך וועל טאַקי נישט האָבען, אָבער מיין ווייב קאָן נאָך האָבען אַ אינגעל, און נישט איין אינגעל, נאָר עטליכע אינגלעך! אַביסעל אַניעוות פֿון אַ שייגעץ!!

האָבען זיך מענשען אַריינגעלעגט אין אַ שלום, געוואָלט מאַכען אַ שטיקעל פּשרה, „יאַק נע פּסק טאָ פּסיאַקעץ", מען זאָל אָפּשאַצען די שטאָדט ווי פיעל זי איז ווערט און איין ברודער דעם אַנדערען זאָל אויסצאָהלען, דאַכט זיך אַ גלייכע פּשרה? יאָ? איז דער חסרון וואָס ביידע ברידער האָבען נישט געוואָלט הערען פֿון אַרויסצאָהלען. ס'איז זיי נישט געגאַנגען אין געלד, געלד איז בלאָטע, ס'איז נישט געגאַנגען אינ'ם עקשנות, אינ'ם צו להכעיס, פֿאַר וואָס זאָל אַ ברודער

זיין אזא איינגעשפארטע זאך און נישט צילאזען דעם צווייטען ברודער? און פאר וואס זאלסט דו זיצען אויפ'ן טאטענס ארט און איך ניט? עס איז זיי שוין ניט געגאנגען אזוי אין זיך ווי אין יענעם, איינער האט נישט פערגינען דעם אנדערען ווי זאגט מען דאס: גם לי גם לך—נישט מיר נישט דיר... און די מאיר'ס מיט די שניאורים האבען גענומען קריגען זיך און טהון איינער דעם אנדערען אויף צו להכעיס (א קלייניגקייט נצחון?)

דעם ערשטען שבת איז מאיר געקומען אביסעל פריהער און האט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם טאטענס שטאדט און שניאור איז געשטאנען די גאנצע צייט אויף די פיס. דעם צווייטען שבת איז שניאור געקומען פריהער און האט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם טאטענס ארט און מאיר איז געשטאנען די גאנצע צייט אויף די פיס. דעם דריטען שבת האט זיך מישב געווען מאיר און האט זיך געפעדערט גאנץ פריה, האט זיך אוועקגעזעצט אויף דעם שטאדט, איבערגעדעקט מיט'ן טלית איבער'ן קאפ און טהו מיר עפיס! האט זיך מישב געוועזן שניאור דעם פערטען שבת און פעדערט זיך נאך פריהער און זעצט זיך אוועק אויף דער שטאדט און דעקט זיך איבער מיט'ן טלית איבער'ן קאפ און רוף מיך קנאקניסעל! האט זיך מישב געווען מאיר דעם פינפטען שבת און פעדערט זיך נאך פריהער... אזוי לאנג האבען זיך די מאירים מיט די שניאורים געפעדערט ביז זיי זענען איין מאל אין א שעהנעם שבת הגדול געקומען צו געהן ביידע אין איין צייט. ס'איז נאך ניט געוועזן רעכט ליכטיג אין דרויסען און האבען זיך אוועק געשטעלט ביידע ביי דער טהיר פונ'ם בית המדרש (דאס בית המדרש איז נאך געווען צו) און מען האט זיך גענומען קוקען אהן ווערטער נאר מלא גזלן איינס אויף דאס אנדערע ווי די הערהנער, וואס זענען גרייט אט אט אריינשפרינגען איינס דאס אנדערע אין פנים אריין און אויספיקען זיך די אויגען... אז אזוי דארפען מיר רעכענען זענען א מאל געשטאנען די צוויי ברידער, די ערשטע צוויי שונאים אויף דער וועלט. קין און הבל, איינע אליין אין פעלד אונטער נאטס הימעל, מלא רציחה, גרייט אויף צו דורס זיין, אויפפרעסען איינס דאס אנדערע, פערגיסען אונשולדיג בלוט — — — — — —

דאנקען השם יתברך, מיר האבען צוגעפיהרט דעם לעזער צו אזא פונקט, וואס עס הויבט זיך שוין אן וועלען וויסען וואס איז געווען דער סוף. האט'ס נאר געדולד ביז אם ירצה השם איבערטאכטאג אין דער צייט, און דערווייל האט איך א גוטען שבת.

האָבען מיר דאָס איבערגעלאָזט די מאירס מיט די שניאורס ביז דער שוהל שבת אין דער פריה שטעהען איינס אַקעגען דאָס אַנדערע אָנגעדהדעלט ווי די העהנער און גרייט איבער אַנאַנדער זיך בײַ די באָרד אָדער אַרייַנפאָהרען איינער דעם אַנדערען אין די אויגען אַרייַן. מען דאַרף אָבער נישט פערגעסען אַז די מאירס מיט די שניאורס זענען געווען טאַטענס קינדער, אָנשטאַנדיגע יונגע-לייט, חלילה נישט קיין הפקר-יונגליך, וואָס זאָלען אָנפאַלען איינס אויף דאָס אַנדערע אַזוי ווי די גוים להבדיל. זיי האָבען נאָר אָבגעוואַרט ביז עס וועט קומען עזריאל דער שמש און וועט אויפעפענען די טהיר פונ'ם בית המדרש, וועט מען שוין דעמאָלט זעהען, ווער עס וועט פריהער פערכאַפען דעם טאַטענס שטאָדט: צי מאיר צו שניאור?

צעהן יאָהר האָבען זיך געצויגען בײַ זיי די מינוטען. קוים דערלעבט זעהען עזריאל'ן מיט די שליסעל, און אַז עזריאל מיט דער קאָלטענעוואַטער באָרד איז אָנגעקומען האָט ער נישט געקענט צוקומען מיט'ן שליסעל צום שלאָס בשום אופן, ווייל ביידע ברידער האָבען זיך צוגעשפאַרט מיט די פיס צו דער טהיר, איינער מיט דעם רעכטען פוס, דער אַנדערער מיט דעם לינקען פוס. נישט געוואָלט אָבטרעטען בשום אופן ואופן.

— וואָס-זשע וועט זיין דערפון? האָט זיי עזריאל אַ זאָג געטהון, און גענומען בשעת מעשה אַ שמעק טאַבאַק — מילא, אַז איהר וועט אַזוי שטעהן ביידע אָנגעשפאַרט ווי די צאַפּעס, וועל איך נישט קענען עפענען די טהיר און דאָס בית המדרש וועט שטעהן אַזוי צוגעשלאָסען אַ גאַנצען טאָג. סאיז עפּעס אַ תכלית? נו, אַדרבה, זאָגט שוין איהר אַליין.

עס ווייזט אויס אַז די דאָזיגע ווערטער האָבען געהאַט אַ ווירקונג, מחמת די מאירס מיט די שניאורס האָבען זיך ביידע געגעבען אַ ריק צוריק. איינער רעכטס, דער אַנדערער לינקס, געמאַכט איין אָרט פון עזריאל'ס וועגען, ער זאָל קענען צוטרעטען מיט'ן שליסעל צו דער טהיר און אויפשליסען דעם רוקער. און אַז דער רוקער האָט זיך געגעבען אַ רוק און די טהיר האָט זיך געגעבען אַנעפען אויף, האָבען זיך די מאירס מיט די שניאורס געגעבען ביידע אַ לאָז אַרייַן.

— פּאַוואָלע, איט וואַלגערט איהר אום אַ יודען! — האָט אויסגעשריען עזריאל דער שמש, און איידער ער האָט געקאָנט אויסרעדען נאָך איין וואָרט, איז ער שוין געלעגען געבאָך אַ צעטרעטענער אונטער זייערע פיס און געשריען נישט מיט זיין קול:

— פאַוואָלע, אַ צוטרעט איהר אַ יורען, אַ טאַטען פון קינדער!..

מאירים מיט שניאורים האָבען אָבער אין זינען געהאַט עוריאל דעם שמש מיט זיינע קינדער אין דער לינקער פאה. זיי איז געלעגען אין זינען די שטאָדט, דעם טאַטענס שטאָדט, — און האָבען זיך ביידע געגעבען אַ לאָז אַהין אויבען אָן צו כוזרה צו, געגעבען אַ שפרונג איבער, איבער אַלע בענק און שטענדערס און געקומען צו דער שטאָדט, האָבען זיי זיך ביידע געגעבען אַ זעץ אַנידער און אַ שפּאַר אַריין מיט די פלייצעס אין וואַנד אַריין און מיט די פּיס אין דער פּאָדלאָגע. און פון גרויס שפּאַרעניש זענען זיי אַרויף איינס אויף דאָס אַנדערע און אָנגענומען זיך ביי די בערד און געפּינעט און געקריצט מיט די ציינער און געכאָרכעלט:

— מכות זאָלסטו זיצען אויף דער שטאָדט!

אין דער דאָזיגער צייט האָט זיך עוריאל דער שמש דערזעהן אויסגעגליכט די ביינער, און צוגעגאַנגען צו די מאירים מיט די שניאורים און דערזעהן ווי זיי ליגען איינס דאָס אַנדערע ביי די בערד, האָט ער אַ פּרוב געטהון ברידער מיט גוטען, אַזוי צו זאָגען:

— אַי פע, שעמען מעגט איהר זיך! צוויי ברידער, צוויי לייבליכע ברידער פון איין טאַטע מאַמע זאָלען זיך האַלטען ביי די בערד! און נאָך אין אַ מקום קדוש דערצו! אַי פע!..

עוריאל דער שמש האָט אָבער אַרויסגעזעהן, אַז אין דעם מאָמענט גראַדע איז זיין מוסר גאַנץ אומזיסט, אַרויסגעוואָרפען אויפ'ן ווינד; אַדרבה ער האָט מיט זיינע רייד קאָן מען זאָגען אונטערגעגעבען נאָך מעהר היטץ אין די צוויי ברידער פון איין טאַטע-מאַמע זענען אַזוי ווייט אַריין אין דער רציחה אַז ביי איינעם אין האַנד איז געווען אַ זשמוט מיט שוואַרצע האָר (פון מאירים באָרד) און ביים צווייטען אין האַנד איז געווען אַ זשמוט מיט רויטע האָר (פון שניאורים באָרד), און אויך פלעקען בלוטע האָט זיך בעוויזען ביי זיי אויף די פּנים'ער און ביי איינעם פון זיי האָט זיך געטהון אַ לאָז בלוט פון דער נאָז.

כל זמן עס האָט נור געהאַלטען ביי בערד אַליין מיט פּעטש, קלעפּ, בעכעניצים וכדומה אַזעלכע מינים זאַכען — האָט עוריאל דער שמש גאָך געקענט רייחען אַ פּאָר ווערטער, זאָגען אַביסעל מוסר. דערזעהן אָבער ווי עס גיסט זיך שוין בלוט האָט עוריאל מעהר נישט געקאָנט איינשטעהן, וואָרום בלוט — עס מעג זיין אפילו פון אַ נאָז — איז מעהר אַ מאוסע זאַך, וואָס באַפּט פאַר גוים נישט פאַר יידען, פע חולשי תלשות!.. און עוריאל דער שמש

האט זיך נישט לאנג געטראכט, האט זיך געגעבען א לאז אוועק אין פאלים אריין, געחאפט איין עמער וואסער און געגעבען א גאס אויס אויף ביידע ברידער.

קאלט וואסער איז פון תמיד אן זינד די וועלט שטעהט דאס בעסטע מיטעל אויף אויפצומונטערען א מענשען; א מענש, ער מעג זיך זיין אין גרעסטען כעס אין ערגסטען גרימצארן, אז ער בעקומט א קאלטע באד אזוי ווערט ער אויפגעפרישט, אבגעקיהלט און קומט צו זיינע געדאנקען... פון דעם דאזיגען אומגערעכטען קאלטען באד, וואס עזריאל האט זיי מכבד געווען, האבען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס ווי אויפגעוואכט פון שלאף, האבען זיך א קוק געטהון איינס דאס אנדערע אין די אויגען אריין און האבען זיך פערשעמט ווי אדם מיט חוה'ן בשעת זיי האבען פערזוכט פונים עץ הדעת און דערזעהען, אז זיי זענען נאקעט... און טאקע דעם זעלבען שבת צו נאכט'ס זענען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געגאנגען מיט נאך מענשען צו רב יוזיפיל דעם רב, זיך פערלאזען אויף מענשען, וואס מענשען וועלען געפינען.

ד.

דאס כתריליווקע זאל נישט זיין אזא העק און ס'זאל נישט ליגען פערווארפען אזוי ווייט פון דער גרויסער וועלט, און דארטען זאלען למשל ערשיינען גאזעטען, צייטונגען און זשורנאלען, וואלט די וועלט געוויס געהאט צו טהון מיט רב יוזיפעל דעם רב. אלע בלעטער וואלטען געווען פול מיט איהם און מיט זיין חכמה. חכמים, גרויסע געלעהרטע, בעריהמטע לייט פון דער וועלט וואלטען זיך געלאזט צו איהם, זעהען איהם בעשיינפערליך און הערען פון זיין מויל אלע קלוגע דבורים. פאטאגראפען און צייכנער וואלטען אראפגענומען זיין בילד און וואלטען עם פערשפרייט אין אלע עקען פון דער וועלט. אינטערוויוערס וואלטען איהם געדולט דעם קאפ נישט געלאזט לעבען. זיי וואלטען וועלען וויסען אלסדינג וואס ביי איהם טהוט זיך. וואסערע מאכלים ער האט ליעב? וויפיעל שעה אין טאג שלאפט ער? צי גלויבט ער אין השארת הנפש? וואס פאר א מיינונג איז ער וועגען רויכערען סיגארעטען און צי האלט ער פון פאהרען אויף וועלאסיפעד, וכדומה? נאר אזוי ווי כתריליווקע איז א העק און עם ליגט פערווארפען ווייט פון דער גרויסער וועלט און דארטען ערשיינען נישט קיין גאזעטען, צייטונגען און זשורנאלען, האט די וועלט קיין שום ידיעה נישט פון רב יוזיפעל דעם רב. די בלעטער דערמאהנען נישט א מאל זיין נאמען. חכמים גרויסע געלעהרטע און בעריהמטע לייט

פאָהרען נישט צו איהם. פאָטאָגראַפען און צייכנער נעהמען נישט אַראָפּ זיין בילד. אינטערוויוערס לאָזען איהם צורוה און ר' יוזיפעל לעבט זיך אָפּ זיין וועלט שטיל, בעשיידען, אָהן געפילדער, אָהן טאַרעראַם. קיינער ווייסט נישט פון איהם צו זאָגען, אויסער די שטאָדט כתריליװקע, וואָס בעוואונדערט איהם, האַלט פון איהם אַניעולם ומלואה און גיט איהם אָפּ פיעל-פיעל כבוד (קיין געלד איז אין כתריליװקע נישטאָ, אָבער כבוד וויפיעל איהר ווילט!..) זיי זאָגען אויף איהם אַז ער איז אַ נסתר, אַ פערבאָרגענער חכם, וואָס בעווייזט זיך נישט אַרויס מיט זיין חכמה, נאָר אַז מען קומט צו איהם מיט אַ משפט זעהט מען ערשט דעמאָלט אַרויס ווי עמוק ער איז, ווי טיעף, ווי שאַרף, טאַקי נור חכמת שלמה!

אָבגעמאַכט הבדלה און אָבגעזאָגט המבדיל, זענען די מאירים מיט די שניאורים געקומען צו רב יוזיפעל אויף דין תורה און האָבען געטראָפען דאָרטען שוין אַפילע שטוב מיט מענשען. די שטאָדט איז נייגעריג געווען צו הערען ווי אַזוי וועט ער דאָ רב יוזיפעל פסק'נען? ווי אַזוי וועט ער דאָ איינטהיילען איין און איינציגע שטאָדט צווישען צוויי ברידער? קודם האָט רב יוזיפעל געלאָזט די צדדים זיי זאָלען זיך אַביסעל אויסטענה'ן. ר' יוזיפעל נעדט מיט דעם גאַנג, אַז פאַר'ן משפט בעדאַרף מען די צדדים לאָזען טענה'ן, וואָרום נאָכ'ן משפט וואָס וועט זיי העלפען דאָס טענה'ן? נאָכדעם האָט ער געלאָזט אויך עזריאל דעם שמש ער זאָל רעדען וויפיל ער וויל. עזריאל איז דאָך דאָ דער רעכטער עדות. און גלאַט בעלי-בתים האָבען גערעדט. ווער עס האָט געהאַט גאָט אין האַרצען — דער האָט זיך אַריינגעמישט מיט אַ וואָרט, און נישט מיט איין וואָרט, נאָר מיט אַ סך ווערטער. רב יוזיפעל איז אַ מענש ברוך השם וואָס לאָזט רעדען אַלעמען. איך האָב שוין לאַנג בעמערקט, אַז רב יוזיפעל איז אַ שטיקעל פילאָזאָף: ער נעהמט מיט דעם גאַנג, אַז וויפיל אַ מענש זאָל נישט רעדען מוז ער אַמאָל אויפהערען.

כך הוה, די גאַנצע שטאָדט האָט גערעדט און גערעדט און האָט אויפגעהערט צו רעדען. און אַז דער עולם האָט אויפגעהערט צו רעדען האָט זיך רב יוזיפעל אָנגערופען צו די מאירים און שניאורים לאַנגזאַם, שטיל און בנעימות ווי זיין שטייגער איז, בזה הלשון:

— שמעו נא רבותים, הערט זשע צו, יודען, די מעשה דערפון איז אַזוי. וועדליג איך האָב אויסגעהערט דאָ אייערע ביידענס טענות און די אַלע טענות פון אַלע איבעריגע בעלי בתים, זעה איך, אַז איהר זייט נעבּיך ביידע זעהר גערעכט, איהר האָט נעבּיך ביידע געהאַט איין טאַטען — און אַ שעהנעם טאַטען, לאָז ער האָבען אַ ליכטיגען גן-עדן. דער חסרון איז נור וואָס ער

האָט איך נעבּיך בּיידען איבּערגעלאָזט סך הכל איין שטאָדט. אודאי איז בּיי איך בּיידען טהייער דעם טאַטענס שטאָדט, פֿאָרט איין אייגענע שטאָדט אין מזרח וואַנד אינים אַלטען, אַלטען כתרילייווקער בּית המדרש. מיט דער וואַנד אַוועקמאַכען קאָן מען דאָס נישט. נאָר וואָס דען? כשם ווי ס'איז אונמעגליך אַז איין מענש זאָל קענען פֿערנעמען צוויי שטעדט, אַזוי איז אונמעגליך אַז צוויי מענשען זאָלען זיך בּעגינגען מיט איין שטאָדט. אדרבה מיר דאַכט זיך, אַז ס'איז אַ סך לייכטער אַז איין מענש זאָל פֿערנעהמען צוויי שטעדט אֵיידער אויף איין שטאָדט זאָלען זיצען צוויי מענשען, וואָרום אַז איין מענש זאָל למשל האָבּען צוויי שטעדט, װעט ער זיך אַנידער אויף דער שטאָדט, און אַמאָל אויף יענער, אָבּער אַז צוויי מענשען זאָלען זיך פּרובּען אין איין צייט זעצען אויף דעם זעלבּיגען אָרט — קען דאָס ניט זיין. למשל, אָט האַלט איך די רעכטע האַנד אָט דאָ אויף דעם ספר. לאָם איך אַ שטייגער וועלען אין דער אייגענער צייט האַלטען די לינקע האַנד אויפ'ן זעלבּיגען אָרט וואו איך האַלט די רעכטע האַנד — קאָן איך נישט. פֿאַר וואָס? וויַיל דער אויבּערשטער האָט אַזוי בּעשאַפֿען די וועלט. און אַ מענשענס פֿערשטאַנד קאָן דאָס מיט'ן שכל נישט משיג זיין. נישט מעהר בּלייבּט דאָך איבּער די קשיא: וואָס טהוט מען נעבּאַך מיט צוויי בּרידער, אַז זיי האָבּען פֿאָרט געהאַט נעבּיך נאָר איין טאַטען, וואָס האָט זיי איבּערגעלאָזט סך הכל איין שטאָדט? איטליכען ווילט זיך, פֿאָרט איין אייגענע שטאָדט אין מזרח וואַנד אינים אַלטען, אַלטען כתרילייווקער בּית המדרש, מיט דער האַנד אַוועקמאַכען קאָן מען דאָס נישט? קומט אוים יחלוקו אַז מען זאָל זיך טהיילען. ווי אַזוי זשע טהיילט מען אַ שטאָדט? אַ שטאָדט איז דאָך נישט קיין... קיין... עפּעל וואָס מען צושניידט אידם אויף דער העלפֿט און מע זאָגט: נאַ דיר אַ האַלבּע שטאָדט און נאַ דיר אַ האַלבּע שטאָדט. איז פֿאַראַן אָבּער אַנ'עצה, אַז איהר זאָלט בּיידע זיצען אין מזרח וואַנד אַ שטאָדט נעבּען אַ שטאָדט. דאָס האָבּ איך שוין ערקלערט בּרוך השם מיט מיין אייגענעם שכל, דהיינו ווי אַזוי? אַזוי ווי אייער טאַטענס שטאָדט און מיין שטאָדט זענען צוויי שטעד, אַ שטאָדט נעבּען אַ שטאָדט. זעצט איהר זיך, בּרידערליך, אויף די בּיידע שטעדט, וועט איהר זיך זיצען געזונדערהייד בּיידע אַ שטאָדט נעבּען אַ שטאָדט און וועט זיך פֿערשפּאָרען קריגען, אַי וואָס? די קשיא: וואָס וועל איך טהון אָהן אַ שטאָדט? איז דער תירוץ, וואו שטעהט דאָס געשריבּען אַז אַ רב אָדער גלאַט אַ יוד מוז דוקא האָבּען אַנ'אייגענע שטאָדט און דוקא אין מזרח וואַנד און דוקא אינים אַלטען בּית המדרש? אַ מקום קדוש! וואָס נעהן מיר אין בּית המדרש אַריין? תפלה טהון.

צו וועמען? צום אויבערשטען! וואו געפינט ער זיך? אומעטום, ס'איז מלא כל הארץ כבודו — פון די גאנצע וועלט! היינט ווי באלד אזוי, היינט וואס איז דא שייך מורח, צפון, דרום, גאנץ אויבען אן, אדער גאר ביי דעם טהיר? אבי א מקום קדוש און אבי געדאווענט! משל למה הדבר דומה — צו וואס איז דאס געגליכען? צו א מלך וואס זיינע צוויי קנעכט זענען געקומען צו איהם אין פאלאץ ארײן בעטען ביי איהם א טובה. פלוצים האבען זיך די קנעכט צואמפערט צווישען זיך און זענען פארן מלך אין די אויגען אריינגעפאהרען איינער דעם אנדערען אין די בערד ארײן און האבען גאר פארגעסען צוליעב וואס זיי זענען געקומען און פאר וועמען זיי שטעהען. האט זיי דער מלך מסתמא גוט מכבד געווען און האט בעפוילען מען זאל זיי מחילה ארויספיהרען: ממה נפשך, איהר ווילט זיך רייסען ביי די בערד, געהט אייך געזונטערהייד אין דרויסען ארויס און רייסט אייך דארטען וויפיל אייער הארץ געלוסט; וואס האט איהר צו קריכען צום קייזער אין פאלאץ ארײן, אז איהר ווייסט ניט ווי אזוי צו האלטען זיך?... דאס איז דער משל, און דער נמשל זענט איהר, געהט זשע אייך, קינדערלאך, אהיים און לעבט אייך אין פרידען און לאז אייער פאטער זיין דארטען א מליץ יושר פאר אייך און פאר אונז און פאר כלל ישראל.

אזוי האט געפסק'ט רב יוזיפעל דעם משפט און דער עולם איז זיך צונאנגען אהיים.

אויף איבעראכטאג שבת זענען די מאיר'ס מיט די שניאור'ס געקומען אין בית המדרש און האבען זיך אוועקגעשטעלט דאוונען ביי דער טהיר. וויפיעל מען האט זיי ניט געבעטען, עזריאל דער שמש פון איין זייט און רב יוזיפעל דער רב פון דער אנדער זייט — זיי האבען נישט געוואלט זיך זעצען אין מורח זייט בשום אופן ואופן.

ווער ס'איז א בעלן אויף איין איינענער שטאדט אין מורח-וואנט איניס אלטען כתריליעקער בית המדרש, די אנדערע שטאדט פון רב יוזיפעל דעם רב, אין גלייכען געלד, זאל ער זיך ווענדען קיין כתריליווקע צו רב שמשון'ס קינדער, צו מאיר'ן אדער צו שניאור'ן — ס'איז אלץ איינס: מע חעט זי אייך פערקויפען בזול הזול, ווארום קיינער זיצט נישט אויף איהר, נישט מאיר און נישט שניאור. עס שטעהט א ליידיגע שטאדט — אן עבירה פאר גאט!

וואָס איז חנוכּה?

וואס איז חנוכה

אַ בילד פון נוי־יאָרק.

וויקאָו האלידיי חנוכה נעהמען זיך מיסטער אייק ענד מיסעס דזשעני רייטשעלסאָן די פלעזשור איינצולאַדען מאַיי דיר פרענד שאַלאָם־עלעקעם הייטע איווינג אייט אַ קלאָק צו זיך אין די האָם, 5־טע עוועניו (נאָמבר, סטריט) אויף אַ קאָפ אָף טהי.

אט אַזאַ מין קאַרטעל, געשריבען אין דער מאָדערנער שפּראַך וואָס עס ווילט זיך מיר אַ נאָמען געבען „היימיש־ענגליש“, האָב איך געטראָפען פאַראַיאָהרען דעם ערשטען טאָג חנוכה ביי זיך אין לעטער־באָקס. און מחמת די „היימיש־ענגלישע“ שפּראַך איז מיר דעמאָלט געווען פרעמד (דאָס הייסט איך בין נאָך היינט אויך מיט איהר נישט אין גאַנצען שוה בשוה), האָב איך דאָס קאַרטעל געדרעהט אויף אַלע זייטען, אַביסעל אַריינגעקוקט אין דיקשיאָנערי, אַביסעל זיך צעפרעגט ביים בוטשער באַי און ביים סטאָר־קיפּער, ביז איך האָב מיך דערשלאָגען, אַז דאָס לאַדעט מען מיך איין לכבוד חנוכה צו מיסטער ריטשעלסאָן אין דער פינפטער עוועניו אויף אַ גלעזיל טיי.

ערלויבט מיר קודם פאָרצושטעלען אייך דעם מיסטער רייטשעלסאָן און די מיסעס רייטשעלסאָן פון דער פינפטער עוועניו.

איך האָב געהאַט אַ פריינדל, דאָרט אין דער היים (אין יאַמפּעלע, נית ווייט פון כתריליווקע) האָט ער געהייסען נית אויסגערעדט זאָל זיין, מיט'ן נאָמען איצי־רחלי'ס און זיין ווייב — יענטע־איצי־רחלי'ס, זענען זיי אַוועקגע־פאָהרען אַמאָל קיין אַמעריקאַ, האָבען זיך די ערשטע צייט „געמוטשעט און געמאַכט אַ לעבען“, נאָר מיט דער צייט האָט ער זיך צוגעשלאָגען צו דער וואָל סטריט, אָנגעהויבען מיט ריעל עסטייט און ס'איז איהם אַוועק דאָס בלעטעל, און ער איז אַריין אין די פעדערן, געמאַכט די שענע פאַר דאָלאַר,

זיך אויסגעלערנט דאס אמעריקאנער לשון יודיש-ענגליש, אריבערגעטופט פון דער עסטער סטריט אין דער 5-טער עוועניו, אבגעגאלט די ווי̇סקעס, געווארען אן אמעריקען סיטיזען און א דזשענטעלמען, זיך געקויפט א הייזקע, דעם ווייב דיימאנטס, געווארען אויס איצי-רחלי'ס נאר מיסטער אייק רייטשעלסאן, און פון יענטע-איצי-רחלי'ס איז געווארען מיסעס דזשעני רייטשעלסאן — מיט איינעם ווארט „אללרייט", דאס איז דער טייטש: „רוף מיך קנאקניסעל!" . . .

אי איז דאך די קשיא, ווי באלד אז מען איז א דזשענטעלמען מיט אבגעגאלטע וויסקעס און מע האט א הייזקע אויף דער 5-טער עוועניו, און מע הייסט מיסטער רייטשעלסאן און מען איז אללרייט, היינט וואס דארף מען חנוכה? וואס פאר א מחותנת'טע איז די פינפטע עוועניו מיט חנוכה? און וואס פאר א שייכות האט חנוכה מיט א קאפ אף טי?... לעדיס ענד דזשענטעלמען! קיין קשיות בעט איך אייך זאלט איהר ניט פרעגען! למאי ביי אונז דארטען אין דער היים, למשל אין יעהופיץ, ביי אונזערע אריסטאקראטען, זעגען די יודישע יום-טובים עפים אויך ניט אזא אי-אי-אי, פון דעסטוועגען זאלט איהר זעהען, ווי מע לעקט נאך עד היום די פינגער פון די יום-טוב'דיגע מאכלים! א שטייגער וואס פאר א נאר זאגט זיך דאס אב חנוכה פון הייסע לאטקעס מיט שמאלץ און מיט גריוועז? פורים — פון המן טאשען מיט מאהן? פסח — פון חרעמזליך מיט איינגעמאכטס? שבועות — פון מילכיגע בלינצעס מיט קעז? און א פריש טשאלענט גלאט אין א שבת, מיינט איהר איז ביטער? און וואס וועט איהר זאגען אויף א גוטען קוגעל, א געבלעטערטען? און אפילו א פשוט'ען לאקשען קוגעל אין דערוואכען אז מען עסט, ססי'ט מען זיך דען אוועק? און וואס פעהלט א העלזעל, א געפיהלטס? פליישיגע קרעפלעך צו דער יוך? צו א שטייגער א מעהר צימעסעל מיט א גוט שטיקעל ברוסט דערביי? פאר א שטיקעל ברוסט, הערט איהר, איז ביי אונזערע אריסטאקראטען א כפרה אלע אייערע גערויכערטע פליישען מיט די מאדנע ווארסטען, וואס יודען מוטשען זיך; זיי ווילען פיהלען א יודישען טעם און ס'זאל האבען א גוי'אישען פנים, דאס הייסט, מע זאל מיינען, אז ס'איז געמאכט געווארען פון דעם וואס עס קוויטשעט . . .

אצינד וואלט מען בעדארפט פערענטפערן די צווייטע קשיא: וואס געהער זיך אן חנוכה מיט א „קאפ אף טי"? בין איך אבער נישט אזוי נאאיוו ווי איהר מיינט. אמת, א גרינער בין איך טאקי, נאר נישט אויף אזוי

פיעל, אַז איך זאָל ניט פאַרשטעהן, אַז מע שרייבט מיר אַ „קאָפּ אָף טי", אָדער אַ „טי פּאַרטי" מיינט מען דאָס אַ „פינאַקאל", אַ „פּאָקקער", אָדער אַ „קאַססינאַ" (ביי אונז הייסט עס אַן „אָקע", אַ „סטוקעלקע" און אַ „טער־טעל מערטעל"...)

הקצור, איך האָב מיר אַראָבגעחאַפּט אין אַ באַרבער שאָפּ, זיך גע־מאַכט אָללרייט, געחאַפּט אַ סאָבוויי, און בין געגאַנגען צו מיין פריינדיל איק רייטשעלסאָן אין דער 5־טער עוועניו, און האָב אָנגעקלינגען אין דער טהיר, איז מיר אַרויסגעקומען אַקעגען אַ דזשענטעלמען מיט אַ פנים אויף אַלע מיינע ליבע פריינד געזאָגט געוואָרען און אויף מיר אויך בתוכם: גלאַט, פּוכקע, קוילעכדיג, חיים און צוגעבראָמט און פריש ווי אַ פרישער קוי־לעטש, און בייכיג, און לעבעדיג, פריילין, אָקערשט ווי ער וויל געהן טאַנצען! דאָס איז ער, מיין פריינדיל, איצי־רחלים פון יאַמפּעלע, היינט מיסטער רייטשעלסאָן.

— האַללאָ, מאַי דיר פרענד, מיסטער שלום־עליכם!

ביים וואָרט „שלום עליכם" האָט ער זיך אַזוי צולאַכט, אַז איך האָב געמיינט ס'איז אַנעק פון מיין פריינדיל מיסטער רייטשעלסאָן. ביי אַזאַ קאָמ־פּלעקציע קיין עין הרע ווי ביי מיסטער רייטשעלסאָן איז אַזאַ מין לאַכען גע־פעהרליך. פון אַזאַ מין לאַכען קאָן ער חלילה באַקימען אַן אַפּאָפּלעקשאָן און אָפּזעגענען זיך מיט דער וואָל סטריט, מיט דער הייזקע אויף דער 5־טער עוועניו און מיט דער ביזנעס דזשענטי רייטשעלסאָן. שאַדע, ער איז נאָך גאָר ניט אַזוי אַלט. ער קאָן נאָך מאַכען אַ סך דאָללאַרס, ווערען אַ בייגקער, אַ פּאָליטישען, אָדער גאָר אַ דייטשער „יאַהודי"... אַ פנים דער נאָמען „שלום־עליכם" האָט איהם דערמאָנט די אַלטע היים, די יאַמפּעלער יודען מיט זייער ברייטען שלום עליכם, און מיט'ן גאַנצען היימישען לעבען, מיט זייערע רעך־וואָלושענס, מיט זייערע קאָנסטיטושענס און מיט זייערע פּאָגראָמען!... אָדער אפשר האָט מיין באַרבער אַ ביסעל איבערגעחאַפּט די מאָס, און מיין ניי־אַמעריקאַנער אויסזעהען האָט געמוזט אַרויסרופען אַזאַ געזונדען געלעכטער? און אפשר איז איהם גלאַט געווען פריהליך?...

און פון די הארעכע ליכטיגע עלעקטרישע בעלייכטע רומס האָט זיך געלאָזט הערען אַ רעש, אַ טומעל, — קולות פון אַ סך מענשען, און העכער פון אַלעם האָט זיך געלאָזט הערען דאָס וואָרט: „פּעס"! „אַי פּעס"! „פּעס"!.. דער עולם האָט געהאַלטען הייט אין דער אַרבייט, אַזוי ווייט אַז קיין איינ־

צינגער פון זיי האט נישט בעמערקט דעם נאר וואס אריינגעקומענעם גאסט, וועלכען מיסטער רייטשעלסאן האט אונטער דער האנד אריינגעפיהרט אין דיינינג-רום און פארגעשטעלט פאר דער מיסעס רייטשעלסאן, און אליין האט זיך מיסטער רייטשעלסאן בריה'ש אויסגעגליטשט פון מיין האנד און איז אוועק צו די גרינע טוישלעך צו דער ארבייט, — זיך עוסק זיין אין הלכות חנוכה...

אפמאלען אייך דעם דיינינג-רום, די מיסעס רייטשעלסאן און דעם טיש, ביי וועלכען איך האב זיי געטראפען, וועל איך אייך אויב איהר וועט מיר ערלויבען, אין עטליכע קורצע, געצעהלטע ווערטער, אויפ'ן דעקאראנטישען שטייגער. 1) דיינינג-רום: א רויט-גרין-בלוי-בילדער-גאללעריע מיט א פארניטשור-אויסשטעלונג. 2) מיסעס רייטשעלסאן: איין אויסשטעלונג פון דיאמאנטרינגען, וואמענטקלאטינג און גילדענע צייהן פונ'ם בעסטען דענטיסט אין דער 5-טער עווענין. 3) דער טיש: אנ'אויסשטעלונג פון אלערליי פרוכטען: עפעל, בארען, בענענעס, גרייפס און ארענדשעס, קרים-טארטען, קייקס פיראמידען און כדומה נאך אזעלכע זאכען, וואס זענען געשטעלט געווארען פון שעהנקייט וועגען, חלילה נישט אויף צו עסען. איהר ווייסט אפילו נים ווי אזוי און פון וואנען מען הייבט זיי אן צו עסען. איהר וועט דאך נים זיין אזוי אונהעפליך און נעהמען א מעסער, אדער א גאפעל, און צוגעהן אויפשניידען א גאנצע קייק פיראמידע, א גאנצען בוידעם! וואס פאר א פנים וועט איהר האבען ביי זיך אליין און ביי דער מיסעס אין די אויגען טאמער חלילה פאלט אום אט דער בוידעם? דאס אייגענע איז מיט די עפעל, בארען, בענענעס, גרייפס און אראנדשעס און שאר ירקות. פאלגט מיך, לאז זיך אייך נישט גלוסטען. זיי ליגען אזוי קונציג, א שורה בענענעס, א שורה ארענדשעס, דורכגעפלאכטען מיט בינטלאך גרייפס, ארומגעשאטען ביי דער זייט מיט שאקאלאד און קענדים, נאר אזוי ממזריש, אז ווען למשל איהר ווילט ארויסבעקומען א באר אדער אנ'ארענדש, מוזט איהר אנריהרען אלע זייערע איבעריגע שכנים, און עס הויבען אן פאלען שפרינגען און טאנצען אנעפעל נאך אנעפעל, א באר נאך א באר, פון דער וואזע אויפ'ן טיש, פונ'ם טיש אויפ'ן פלאר — א שעהנע חתונה האט איהר אנגעארבייט צו וואס נוצט דאס אייך? איהר ווילט עפים געניסען? נישט אט דא! אין דערהיים! איהר וועט קומען צו זיך אהיים וועט איהר געניסען! דא מוזט איהר זיצען אין געהאקטע וואונדען איינגעשרומפען אינ'ם איינגען קאלנער, אנקוקען דער מיסעס גילדענע צייהן פונ'ם בעסטען דענטיסט פון דער 5-טער עווענין, און שמייכלען

רעכענונג — סטאַטעטשנע, און מאַכען אַזאַ גליקליך פּנים, גלייך ווי ס'איז נישטאָ צו איהם קיין גלייכען אין דער גאַנצער וועלט!..

ווייסט איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך וויל אייך ניט באַשרייבען מעהר מיין וואָהל באַפינדען זיך אינ'ם דיינינג־רום, און מיין געשפּרעך מיט דער מיסעס דזשעני רייטשעלסאָן, וואָס האָט שוין פערגעסען כלומרשט, אַז ס'איז דאָ ערגיץ אַ שטאָדט אויף דער וועלט, וואָס זי הייסט יאַמפּעלע... איך וועל אייך בעטען איהר זאָלט זיך בעסער מטריח זיין מיט מיר אין די איבריגע רומס, בעטראַכטען די געעהרטע געסט פון מיין פריינדיל רייטשעלסאָן, וואָס זענען פּערטיעס אין דער אַרבייט... „פּעס!..“ „אַי פּעס!..“ „פּעס!..“ נאָר איינער איז געזעסען באַזונדער אין אַ ראַקענטשער, אַ האַלב איינגעגרינטער דזשענטעלמען מיט אַ פּענסנע אויף דער נאָז, פילאָזאָפיש געקוקט אויפ'ן גאַנצען עולם דורך די גאָלדענע פּענסנע און גלייך מיט מיר בעוואונדערט, ווי מענשען זענען דאָס אַזוי פּאַרטיעס, האָטש דונער, האָטש בליץ, האָטש קעהר איבער די וועלט — ס'איז ניט זייערע ביזנעס! איך האָב מיך צו דעם בּערשוין צוגערוקט, באַקענט און צורעדט זיך וועגען פערשיעדענע זאַכען, ביז מיר זענען אַרויף אויף דער פראַגע וועגען חנוכה, וועגען דער געזעלשאַפט, וואָס זיצט אָט דאָ, — צי ווייסט האָטש איטיצער פון זיי די בעדייטונג פונ'ם יום־טוב, וואָס איז אַזעלכס חנוכה?

— פרעגט זיי עפּעס גרינגערס! זיי הויבען נישט אָן צו וויסען! — אַזוי האָט מיר געענטפערט מיין האַלב איינגעגרינטער דזשענטעלמען מיט קאַלטע ענערגיע.

— גאָר נישט?

— קיין ברעקיל נישט?

— עמיצער פון זיי?

— אפילו קיין איינער נישט!

— ווי איז דאָס מעגליך?

— אַי בעטשיע!

— איהר ווילט זיך וועטען?

— אַ יעס!

— אויף וויפיעל?

— אויף פופציג דאָללאַר.

— אָלל רייט!

— ווי אַזוי וועלען מיר דאָס מאַכען?

— גאַנץ איינפאַך, מיר וועלען גיהן פון איין גרופּע צו דער אַנדערער און וועלען פרעגען.

— אָלל רייט!

— אָלל רייט!!

און מיר ביידע, איך און דער האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען האָבען זיך אויפגעהויבען און צוגעגאַנגען צום ערשטען טישעל. א פּאַרטיע פון 4 סאָלידע דזשענטעלמענער מיט סאָלידע ליסינעס אויף די קעפּ שפּיעלען אַ סאָלידע שפּיעל; ס'איז שטיל ביי זיי. רופט זיך אָן צו זיי מיין האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען:

— יו וויל עקסקיוז מי, דזשענטעלמען... מיר האָבען אייך עטוואָס צו פרעגען... עס גערעט דאָ ביי אונז, ביי מיר און ביי דעם דזשענטעלמען, אין אַ „בעטט": קאָנט איהר אונז ניט עקספּליינען, אויב ס'איז מעגליך אין דריי פיער ווערטער: וואָס איז אַזעלכעס חנוכה?

אַלע 4 סאָלידנע דזשענטעלמענער הויבען אויף אונז די אויגען, ווי אויף צוויי פערריקטע, משוגעים, אָדער ליידיגגעהערס, וואָס האָבען נישט וואָס צו טהאָן...

— פּעסס! אַי פּעסס!

צוגעגאַנגען צו אַ גרופּע יונגע לייט וואָס שפּיעלען שוין אין אַ מעהר לעבעדיגע שפּיעל (ווי אַזוי די שפּיעל הייסט קאָן איך אייך ניט זאָגען, נאָר אַז די שפּיעל איז אַ לעבעדיגע דאָס זעהט מען, מחמת דער עולם היצט זיך, די קאָרטען פליהען פון די הענד און די קריידלען שרייבען).

— יו וויל עקסקיוז מי, דזשענטעלמען.

דער זעלבער נוסח.

די האָזיגע חברה לייט האָבען שוין אפילו קיין קוק אויף ניט גע־טהאָן אויף אונז, נאָר אַ זאָג געטהאָן מיט פאַרדראָס:

— באָדער אונז נישט מיט פוסטע זאַכען, מיר זענען ניט קיין ציוניס־טען!..

מיר געהען ווייטער.

ביי דער דריטער גרופּע איז מען שוין צופיעל לעבעדיג, דאָרט האַלט שוין אַזוי ווייט ווי ביי פייטען. דאָ הייסט דאָס פייטען, ביי אונז הייסט עס פּעטש... ס'איז דהי בּים טהינג!.. דאָ האָט מען שוין געקאָנט הערען גאַנץ האַרבע ווערטער, און דוקא ניט אויף „היימיש-איינגליש", נור אויף

דיין ייִדיש: — ווייסטע קאַליקע!... שטיוועל פּוצער!... אין בעבקעלעך שפּילען, ניט אין קאָרטען!.. וואו זענען אייערע אויגען?..

צווישען די יונגע שפּילערס איז געווען איינער אַ נעבאַך, מיט אַ גלאַט געשאָרענעם קעפּעל, אַפילו זעהר אַן אויסגעפּוצטער מיט אַ דיימאָנד רינג און מיט אַ לאַנגען שפּיציגען נאָגעל, נאָר ווי עס ווייזט אויס איז ער געווען דאָס כפּרה־הינדעל אין דער חברה. אין איהם האָט זיך נוקם געווען יעדער, איטליכער האָט איהם אָנגערופען מיט אַן אַנדער נאָמען, ביי איינעם האָט ער געהייסען „ווייסטע קאַליקע".. ביי אַנדערען „שטיוועל־פּוצער." דער דריטער האָט זיך אויסגעדריקט פיגוראַל, בדרך מליצה: „ער האָלט ווּלען וויסען וואָס טראָגט דער דזשענטעלמען אויף זיינע פּלייצעס — אַ קאָפּ צו אַן אַנדער זאַך?.." און דער יונגער אויסגעפּוצטער דזשענטעלמען מיט׳ן שאָפּען קעפּעל און מיט׳ן דיימאָנד רינג האָט נעבאַך געשוויצט ווי אַ ביבער; עס איז געווען אויף איהם אַ גאַנץ רחמנות צו קוקען!.. זענען מיר אַוועק צו די ליידיס וואָס זיצען באַזונדער און שפּילען אַ מאָדנע שפּיעל, איך האָב מורא אויב ניט אונזער „טערמעל מערטעל". דאָס איז אַ לייכטע שפּיעל, וואָס מען דאַרף ניט האַלטען צו איהר קיין קאָפּ: ס׳איז בעקוועם: מען קאָן שפּיעלען און עסען קענדיס, און רעדען פון טואַלעט, אָדער פון טהעאַטער — ס׳איז אַ פּלעזשור!

מיין האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען האָט זיך קודם פאַר זיי גאַנץ העפליך פערניינט, מיך פאָרגעשטעלט אַלס לאַנדס מאַן, און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ צוקער זיס שמייכעלע:

— אַי בעג יור פּאַרדען, ליידיז... עס געהט ביי אונז מיט דעם דזשענטעלמען אַ בעטט: אפשר קאָנט איהר אונז עקספּליינען וואָס איז אַזעלכעס... חנוכה??!

וואָס זאָל איך אייך זאָגען, עמיצער פון אונז צוויי, אָדער מיר ביידע זאָלען געווען זיך אַוועקשטעלען פאַר די ליידיס מיט׳ן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף, אָדער אַרויסוואַרפען אַן אַנדער מין משוגעת, וואָלטען מיר נישט געקאָנט אַרויסרופען ביי זיי קיין גרעסערען געלעכטער. אַ מענגע פון גאָלדענע ציינער פון די בעסטע דענטיסטען פון נויאָרק איז געווען די בעסטע אַנטוואָרט אויף אונזער פראַגע... וואָס זאָל מען טהאָן? אַ וועטע איז אַ וועטע: מע דאַרף נעהן ווייטער! מיר בעגעגענען אַ הויכען דזשענטעלמען מיט אַ פערשלאָפען פּנים, שטעלען מיר איהם אָפּ, בעטען אום ענטשולדיגונג און מיין האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען גיט איהם איבער אין קורצען די גאַנצע מעשה: ווי אַזוי מיר האָבען געהאַלטען אַ וועטע מכח דעם, וואָס איז אַזוינס

חנוכה? אפשר איז מעגליך, אַז ער זאָל אונז עקספּלײנען אין דרײַ פֿיער ווערטער... דער דזשענטעלמען מיט'ן פֿאַרשלאָפֿענעם פּנים האָט געדולדיג אויסגעהערט און גאַנץ העפֿליך אַ זאָג געטהון:

— אַי דאָנט נאָו, סער, ביקאָז אַי עם נאָט אַ ניויאָרקער, באָט פֿראָם פילאַדעלפיאַ... דאָס הײסט: האָט קײן פֿאַריבּעל ניט, איך בּין ניט קײן היגער, איך בּין אַ פילאַדעלפיער.

— — — — — — —

האַללאָ! קאָם היר, טשאַאַלי!.. אַזוי האָט זיך אָנגערופֿען מײַן האַלב אויסגעגרינטער דזשענטעלמען צו אַ קלײן בּויטשעקעל, מײַן פֿרײַנדס מיזיני-קעל טשאַאַלע (חיים'ל מסתמא), אַ ספּריטנער יונגעל, מיט פּוכלע בּעקעליך און מיט שוואַרצע אײַגעלעך — טעל מי, מאַי ליטל טשאַאַלי, קאָנסט דו עפּיס יודיש? היבּרו? דזשואיזש?

— שור! — ענטפֿערט אידם טשאַאַלי מיט אַ חיטרען שמײכעלע.

— קאָנסט דו מיר ניט זאָגען, מאַי ליטל טשאַאַלי, וואָס איז דאָס אַזעל-כעס חנוכה?

בּײַם ליטל טשאַאַלי האָט זיך אין די אויגליך אָנגעצונדען אַ פֿײַערעל פֿון גדלות.

— שור! דהאַט איז אַ האַלידײ! אַזעלכער וואָס מע עסט... וואַט איז דע נײם? אַזעלכע קרעקעס... מצות... יעס, מצות מיט חרײן... און דער פּאַפּאַ שענקט מיר מאָני: פֿײף דאָללאַרס... און די מאַמאַ דרעהט אַ טשיקען איבּערן קאָפּ... כּפּרות... דאַטס אָלל!

* *
*

אידר פֿאַרשטעהט שוין אַלײן, אַז מעהר קײן ווערטע האַלט איך ניט אויף דער פֿינפֿטער עוועניו אין ניויאָרק.

צו דער סעודה.

צו דער סעודה

(א בילד פון מיינע קינדערשע יאהרע).

א.

איך ווייס נישט, וואס פון דעם קינד וועט זיין, וואס פון דעם קינד וועט אויסוואקסען? עפּיס א קוואטש, א נאסע האנד-שירקע, א וויינענדיגע קלאגמוטער צונאלדע גוטע יאהר! א קינד זאל האלטען אין איין וויינען!

אזוי זאגט די מאמע מיינע צו זיך אליין, טהוט מיך אן יום-טובדיג און דערלאנגט מיר אלע מאל אדער א בעכענצי אין זייט, אדער א סטוסאק אין פּלייצע, אדער א נעם ביים אויהער, אדער א ציפּצאפּ ביי די הארץ אדער א רייס אויס א שטיק פליישׁ, און זי וויל נאך, אז איך זאל פון אזעלכע עובדות לאכען ניט וויינען, און זי פערקניפּעלט מיך פון אויבען ביז אראפּ אין מיין שבתדיגע קאפּאטקעלע, וואס איז שוין לאנג אויך מיר אזוי איינג, אז עס שפּארט מיר ארויס די אויגען פון קאפּ. און דערצו זענען די ארבעל עפּיס מאדנע קורץ און מיינע תמיד רויטע-בלויע הענד זענען עפּיס ווי ארויסגעוואקסען פון די ארבעל און זעהען אויס ווי געשוואלען, און דאס קאן די מאמע מיינע נישט איבערטראגען.

— זעה נאר א פּאר ידים — זאגט זי און דערלאנגט מיר א פּאטש איבער די הענד, איך זאל זיי אראבלאזען אראב מע זאל זיי ניט ארויסזעהען. — ביים פעטער הערץ ביים טיש אז דו וועסט מיר זיצען זאלסט דו מיר די ידים האלטען פון אונטען, דו הערסט וואס איך זאג דיר? און דאס פּנים דיינס זאל מיר ניט זיין אזוי רויט ווי להבדיל ביי יאוודאכע דער שיקסע, און מיט די עינים זאלסט דו מיר ניט גלאצען ווי א קאטער, דו הערסט וואס מע רעדט צו דיר? און זיצען זאלסטו מיר ווי א מענש און דער עיקר'שט די נאז, אוי א נאז! גיב נאר אהער די נאז דיינע, לאס איך זי דיר גאר צורעכט מאכען!

כל זמן די נאז איז א נאז איז נאך צו דערליידען, נאר אז די נאז מיינע ווערד ביי דער מאמע א „נאני“ און זי נעמט זיך צו איהר „צורעכטמאכען“, איז שוין אז אך און אז וועה צו'נ'איהר, צו מיין נאז הייסט עס. איך ווייס נישט וואס האט מיין נאז ביי איהר אזוי פערזינדיגט מעהר פון אלע אברים, וואס זי איז איהר אזא בלוטיגער שונא? דאכט זיך א נאז ווי אלע נעזער, א ביסעל א גראבליכע, א ביסעל א רויטליכע און א ביסעל פעררויסען ארויף און א ביסעל האט זי ליעב זיין פערנעצט, נו איז וואס? בעדארף מען זי אזוי טרייבען אין דער ערד אריין? איהר מעגט מיר גלויבען, ס'איז געווען צייטען, וואס איך פלעג בעטען גאט ער זאל זי ביי מיר צונעמען, זי זאל מיר נור עפיס אפפאלען צו אלדע שווארצע יאהר און א סוף! עס פלעג זיך מיר פארשטעלען אין דער פאנטאזיע אז אט שטעה איך אויף אין א שענעם פריה מארגען אהן א נאז און געה צו צו דער מאמע נאך איבערבייסען, טהוט די מיך א חאפ: „וועה איז מיר! וואו איז דיין נאז? זאג איך: „וואטער נאז?“ און טאפ איך מיך מיט דער האנד איבערן גאנצען פנים און קוק אויף דער מאמע ווי זי איז אויך א מענש און האב א נקמה: „א מצוה! לאז זי וועהען וואס פאר א פנים איהר זוהן האט א הן א נאז!..“ קינדערשע מחשבות! נארישע פאנטאזיעס! גאט הערט נישט מיין געבעט, די נאז וואקסט, די מאמע מאכט די אלע מאל צורעכט און איך ווער פארשווארצט מיט איהר איינאיינעם, און מעהר פון אלע מאל קומט זי נעבאך אפ, די נאז מיינע, אז עס קומט אונטער א יום-טוב, למשל א מין פורים, און מיר קלויבען זיך צום פעטער הערץ צו דער סעודה.

ב.

דער פעטער הערץ איז נישט נאר דער גביר אין דער משפחה, ער איז דער ראש וראשון ביי אונז אין שטעדטעל און אין אלע שטעדטליך ארום און ארום איז הערץ און הערץ. איהר קאנט פערשטעהן, אז ער האט פערד א פאר ברענענדיגע מיט א טאראנטאס אנ'איינענעם, וואס אז ער פאהרט טראסקען די רעדער אזוי שטארק, אז דאס גאנצע שטעדטעל לויפט ארויס זעהען, ווי דער פעטער הערץ פאהרט, און דער פעטער הערץ זיצט גאנץ אויבען אן אין טאראנטאס מיט דער שענער מעשענע קיילעכדיגע באָרד און מיט די בייזע גרויסע אויגען און שאקעלט זיך הין און הער און קוקט אויף אלעמען דורך די זילבערנע ברילען פון אויבען אראפ, ווי איי-

גער רעדט: „ווי קומט איהר פּאַרחעס, צו מיר? איך בין הערץ דער נגיד אין פֿאַהר מיר אין קאַרעטע און איהר זענט כּתריליקעס האַלעדראַנצעס, קבצנים און טיאַפּקעט זיך אין דער בלאָטע!"

איך ווייס נישט ווי אַזוי דער איבעריגער עולם, נור איך האָב דעם פֿעטער הערץ אַזוי פֿיינט, אַז איך קאָן נישט אָנקוקען דאָס רויטע פּנים זיינס מיט די פֿעטע באַקען, מיט דער מעשענער באָרד, מיט די זילבערנע ברילען, מיטן גראָבען בויך, מיט דער מאַססיווע גאָלדענע קייט, וואָס ער טראָגט אויפֿ'ן בויך און מיטן קיילעכדיגען זיידענעם יאַרמעלקעלע, וואָס ער טראָגט אויפֿ'ן קאָפּ, און ועל כּלם דאָס הוסטעלע זיינס; ער האָט זיין אייגענס אַ הוסטעל, וואָס גערט ביי איהם מיט אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און מיט אַ מאַך מיטן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פֿאָרשק מיט די ליפּען, ווי איינער רעדט: „דרך ארץ, דאָס האָב איך, הערץ, געגעבען אַ הוסטעל, נישט מחמת חס ושלום איך האָב מיר צוגעקיהלט נאָר גלאַט אַזוי, איך וויל מיר הוס־טען הוסט איך"...

איך קאָן נישט פֿערשטעהן אונזער געזינדעל וואָס תּאַפּט זיי אַזוי דער גוטער יאָהר, אַז עס קומט פּורים און מע קלויבט זיך צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה; עס דאַכט זיך מיר, אַז זיי האָבען איהם אַלע ליעב אַזוי ווי אויגענוויטיג און די מאַמע אַליין וואָס זי איז איהם אַנ'אייגענע שוועסטער, גערט אויך נישט אוים אַזוי שטאַרק נאָך איהם וואָרום אַז די עלטערע קינ־דער זענען נישטאָ אין דערהיים (פֿאַר מיר שעמט זי זיך ווינציג וואָס אַ פּנים בענשט זי דעם פֿעטער הערץ, מיט מאָדנע ברכות; זי ווינשט איהם: „ער זאָל איבערגעהן איבער אַ יאָהר אם ירצה השם אויף איהר שטאַנד"... און לאָז אָבער אַנ'אַנדער פּרובען זאָגען אויפֿ'ן פֿעטער הערץ אַ שלעכטס וואָרט וועט זי יענעם אַרויסרייסען די אויגען. איך בין אַמאָל געווען אַנ'עדות ווי דער טאַטע האָט זיך אַמאָל אַרויסגעכאַפּט מיט אַ וואָרט. איהר מיינט ער האָט עפּים חס ושלום איהם נוגע בכבוד געווען? ער האָט נור אַ זאָג געטהון צו דער מומע: „וואָס הערט זיך? דיין הערץ איז שוין געקומען צו נאָך נישט?" האָט זי איהם אָבגעשפּיעלט אַ דאָבראַנאָץ דעם טאַטען נעבעך, אַז ער האָט זיך קיין אָרט נישט געקאָנט געפֿינען.

— וואָס איז עפּים „מיין" הערץ? וואָס פֿאַר אַ לשון? וואָס פֿאַר אַנ־אויסשפּראַך? וואָס פֿאַר אַ „מיינער" וואָס?

— דיינער, וועמעס דען איז ער מיינער? — פּרובט זיך דער טאַטע מיט

מלחמה, נאר עס גילט איהם נישט, ווארום די מאמע פאלט אן אויף איהם פון אלע זייטען:

— נו און אז מיינער איז וואס? נו מיינער! לוינט דיר אפשר נישט? שטעהט דיר אפשר נישט אן דער יחוס? האסט מסתמא דערלייגט צו איהם דעם טאטענס ירושה, איא? האסט דאך מסתמא פון איהם קיין מאל קיין טובה נישט געהאט, איא?

— ווער זאגט דען אז ניין? — פרובט זיך דער טאטע שוין מיט גוטען, וויל זיך אונטערגעבען, נאר עס געהט נישט; די מאמע הערט נישט אויף צו טרעטען אויף איהם.

— דו האסט דאך מסתמא בעסערע ברידער ווי איך, איא? א שענערע בעסערע, פיינערע, לייטישערע, רייכערע איא?

— אבער שא, אבער לאז זיין אנעק! אבער לאז מיך צורוה! זאגט דער טאטע, ריקט אן דאס היטעל און מאכט אויברח. דער טאטע האט פערשפיעלט די מלחמה, און מנצח געווען האט די מאמע, אזוי ווי אלע מאל. זי איז תמיד מנצח, זי פיהרט אוים אלע מאל נישט מחמת זי געהט ביים טאטען אין ספאדיק נאר טאקע ווידער אמאל דער פעטער הערץ, דערפאר ווייל דער פעטער הערץ איז א נגיד און מיר זענען זיינע ארעמע קרובים, זיין „משפחה“.

ג.

וואס קעהר זיך אן מיט אונז דער פעטער הערץ? צי לעבען מיר פון איהם? אדער מיר האבען גלאט פון איהם גרויסע טובות — דאס קאן איך איך נישט זאגען, ווארום איך ווייס נישט. איך זעה נאר, אז אלע ביי אונז אין שטוב, פונים גרעסטען ביזן קלענסטען ציטערען פארן פעטער הערץ אימת מות, און אט איז געקומען פורים, איז מיט צוויי וואכען פריהער הייבט מען זיך שוין אהן גרייטען צום פעטער הערץ צו דער סעודה. מיין עלטערער ברודער, משה אברהם, א בחור׳ל מיט בלאסע איינגעפאלענע באקען און מיט שווארצע פערטראכטע אויגען, גלעט זיך די פאות אלע מאל ווען מען דערמאנט איהם „ביים פעטער הערץ צו דער סעודה“. און ווער שמועסט מיינע צוויי שוועסטער, מרים רייזעל און חנה רחל, וואס איינע פון זיי איז שוין א כלה — די האבען זיך געלאזט נייען קליידליך נאך דעם לעצטען פאסאן צוליעב דער סעודה, וואס ביים פעטער הערץ, און האבען זיך געקויפט יטענע

קעמעלעך מיט סטײנגעלעך צו די האָר, און האָבען געוואָלט אויך די שיך מען זאָל זײ געבען פערריכטען, האָט די מאַמע אָפּגעלײגט שוין אויף פסח, חאָטש עס האָט זײ גוט געקרײנקט וואָס זײ געהען נעבאַך באָרוועס. און איבערהויפּט פאַר מרים רײזלען האָט זי געהאַט יסורים, דער חתן זאָל חלילה ניט דערזעהען אַז זי טראָגט צוריסענע שיך, זי האָט אַזוי אויך גענוג צרות פון דעם חתן. וואָס לא די ער איז אַ גראָבער יונג, כלומרשט אַ שטיקעל בוכהאַלטער דאָס הייסט מחילה אַ קאָמי אין אַ געוועלב פערבענדיוועט ער נאָך און וואָלט אַ בעלן געווען אַז די כלה זײנע, מײן שוועסטער הייסט עס, זאָל געהן אויסגעפוצט נאָכ'ן לעצטען פאַסאָן, ווי אַ פּרינצעסין. אַלע שבת בײטאָג קומט צו אונז דער דאָזיגער קאָמי צו גאַסט, זעצט זיך אַוועק מיט מײנע בײדע שוועסטער בײם פענסטער און מען רעדט צום מײנסטען פון שענע קלײדער, נײע קאָסטיומען, לאַקירטע שטיוועל מיט קאַלאָשען, מאָדנע היטעלעך מיט פעדערען, זאָנטיקלעך מיט שפּיצלעך, און אויך פון ציכ-לעך רעדט מען פון געשמוקטע מיט רויטע אײנשיטלעך און מיט אַ ווײס לײַליכעל איבערגעצויגען און פון אויבען אַ קאָלדרע אַ גוטע, אַ וואַרעמע, אַנ'אמת'ע, אַ בײַענע און ס'איז ווינטער און מען לײגט זיך שלאָפען איז מחיה. און איך זעה ווי מײן שוועסטער מרים רײזעל, ווערט מיט אַמאָל רויט ווי אַ צוויק... מרים רײזעל האָט אַ טבע: באַלד עפּיס טהוט איהר אַ זעץ דאָס בלוט אין פּנים אַרײן, און טאָמער טהוט ער אַ קוק איהר אויף די פיס, באַ-האַלט זי זײ אונטער'ן בענקעל, האָט מורא אַ פּנים, ער זאָל חלילה ניט דערזעהען די אויסגעטראָטענע אַפּסאַצען און די אויסגעריבענע פינגער.

ד.

— ביזט שוין גרײט צו דער סעודה? — פרעגט די מאַמע בײם טאַ-טען אויפ'ן אַנדערען טאָג נאָך דער מגילה.

— וואָס איז שייך גרײט? — ענטפערט איהר דער טאַטע און טהוט אָן די שבת'דיגע בעקעשע. — וואו זענען די קינדער?

— די קינדער זענען שוין באַלד גרײט — ענטפערט די מאַמע, חאָטש זי ווייסט גאַנץ גוט, אַז די קינדער, ד. ה. מײנע שוועסטער, זענען נאָך ווייט פון גרײט. זײ צוואָגען זיך ערשט די קעפּ, שמירען זיך די האָר מיט מאַנדעלעהל, פערקעמען זיך אײנס דאָס אַנדערע, פוצען זיך אויס און שהועען אָן די נײע קלײדלעך, בעשמירען די שיך מיט פלאַסטער-שמאַלץ,

די זאָלען גלאַנצען, אויסזעהען ווי נייע. נאָר וואָס קומט אַרויס פֿון דיזער גלאַנצען, אַז די אַבסאַצען, אוי די אַבסאַצען האָבען זיך אָבגעזועצט און פֿון פֿאָרינט כמעט וואָס מען זעהט אַרויס די פֿינגער... וואָס טהוט מען, דער חתן זאָל דאָס חלילה נישט דערזעהען? און ווי אויף צו להכעיס טראָגט איהם אָן דער רוחַ, דעם קאָמי, אין אַ פֿרישען אַנצוג מיט שטאַרק אַ אָנגעקראָכמאַלטען קאָלנער און מיט אַ גרינעם מאָרען-שניפּס און פֿון די שטאַרק-אָנגעקראָכמאָלטע הייסע מאַנשעטען קוקען אַרויס צוויי געזונדע רויטע הענד מיט שוואַרצע נעגעל, און די פֿריש אונטערגעשאָרענע האָר ביי איהם שטעהען קאַפּויר און אַ הויס שטאַרק אָנגעקראָכמעלט נאָז טיכעל שלעפּט ער אַרויס פֿון קעשענע און עס שמעקט פֿון דעם אַ שטאַרקער ריחַ פֿון בשמים, געגעלעך און געווירצען, וואָס פֿאַרגעהט אין נאָז אַריין, און איך הייב אָן צו ניסען, און פֿונ'ם ניסען פּלאַצט מיין קאַפּאָטקעלע און עס שפּרינגען אָפּ פֿון דעם צוויי קנעפּלעך, דערזעהט די מאַמע און גיט מיר אַ וויסטען פּעטשאַטשעק.

— אַ יונגאַטש זאָל ניט קענען איינהאַלטען אויף זיך קיין קנעפּעל, צושפּרונגען זאָלסט דו ניט ווערען! — אַזוי זאָגט די מאַמע, כאַפּט אַ נאָדעל-פֿאָדעם, נייט מיר צו די אָפּגעשפּרונגענע קנעפּלעך און אַז אַלע ווערען פֿאַרטיג, לאָזען מיר זיך געהן צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה.

פֿריהער פֿאַר אַלע, אויפֿגעהויבען די פּאָלעס, געהט דער טאַטע, נאָך איהם אין אַ פּאָר מאַנסבילשע שטיוועל די מאַמע, מחמת די בלאָטע איז זעהר גרויס; נאָך איהר ביידע שוועסטער מיט זאָנטיקלעך אין די הענד (טאָמער ווייסט איהר אויך וואָס דאַרף מען פּורים זאָנטיקלעך?) נאָך זיי שפּרייזט מיין עלטערער ברודער משה אברהם איבער דער בלאָטע האַלט מיך פֿאַר אַ האַנד און זוכט אַ טרוקען שטיקעל אָרט, אַ סטעזשקע און טרעפֿט אַקוראַט אין דער רעכטער בלאָטע אַריין און טהוט זיך אַלע מאָל אַ כאַפּ די אַנאָבגעבריהטער: „איך—אַ!" ביי דער זייט געהט אונזער חתן, דער קאָמי אין אַ פּאָר נייע טיפּע קאַלאָשען, דער איינציגער וואָס טראָגט קאַלאָשען, און שרייט אויס אַלע מינוט הויך אויף אַ קול אַלע זאָלען הערען; „איך זאָל האָטש נישט אָננעהמען קיין בלאָטע אין די קאַלאָשען!.." און אָט אַזוי קומען מיר צום פֿעטער הערץ צו דער סעודה.

ה.

האָטש עס איז נאָך גרויסער טאָג, דאָך ברענען שוין ביים פעטער הערץ אין שטוב ליכט אַ סך מיט לאָמפּען אויף די טישען און מיט העטעס אויף די ווענד. דער טיש איז געגרייט; אַ מוראדיג פורים־קוילטש ווי אַ שור הבר די גרויס פערנעמט אַ שטיק טיש, און אַרום און אַרום טיש שטעהט די גאַנצע משפחה אונזערע, אַלע פעטערס מיט אַלע מומעס מיט אַלע אונזערע געשוועסטער קינדערלעך, — אַלע ברוך השם אָרימע לייט, וועך מעהר און ווער ווייניגער, און מען רעדט צווישען זיך שטילערהייד און מען וואַרט ווי אויף אַ ברית, בשעת קוואַטער בעדאַרף אַריינטראָגען דאָס קינד. דעם פעטער הערץ זעהט מען ניט, און די מומע הערצעליכע, אַ יודענע מיט ווייסע פערל און מיט שוואַרצע ליפּען און מיט אַריינגעשטעלטע ציין דרעהט זיך אַרום פאַרטאַרעראַמעט אַרום טיש, שטעלט אויס די טעלער, צעהלט אונז אויס איטליכען בעזונדער מיט דער לינקער האַנד, האָט גאַר קיין מורא נישט פאַר קיין עין הרע... און אָט עפענט זיך די טהיר און עס בעווייזט זיך דער פעטער הערץ אַליין, אָנגעטהון יום־טובדיג אין אַ ויידענער גלאַנצענדיגער בעקעשע מיט שטאַרק ברייטע אַרבעל און מיט אַ שטריימעל אויפ'ן קאָפּ, וואָס ער טהוט דאָס אָן נאָר פורים צו דער סעודה און פּסח צום סדר, און די גאַנצע משפחה טהוט זיך צו איהם אַ בויג, די מאַנסבילען שמייכלען עפּיס זעהר מאָדנע, רייבען אַ האַנד אָן אַ האַנד, די ווייבער גיבען איהם אָב גוט יום־טוב, און מיר, יונגוואַרג, בלייבען שטעהן ווי די גולמ'ס ניט צו וויסען, וואָס מען טהוט מיט די הענד... דער פעטער הערץ בעטראַכט אונז אַלעמען, די גאַנצע משפחה, מיט איין ברייטען קוק פון אויבען אַראָפּ מיט זיינע בייזע גרויסע אויגען דורך די זילבערנע ברילען, טהוט בשעת מעשה אַ הוסטעל און אַ מאַך צו אונז מיט דער האַנד:

— נו, פאַר וואָס זיצט איהר ניט? זעצט זיך אַוועק, אָט שטעהען בענקעלעך.

די גאַנצע משפחה זעצט זיך אַוועק, איטליכער אויף אַנ'עק בענקעל, האָט מורא זיך צו ריהרען צום טיש, עס זאָל חלילה נישט זיין קיין שאָדען, און אַ מוראדיג שטילשווייגעניש הערשט אין זאַל, מען הערט די ליכט ווי זיי ברענען, עס שעמערירט אין די אויגען און אויפ'ן האַרצען איז קאַלעמוטנע; מען איז אי הונגעריג אי עס ווילט זיך נישט עסען; עס האָט אָבגענומען מיט אַמאָל דעם אַפּעטיט, ווי מיט די הענד.

— וואָס שווייגט איהר? זאָגט עפּיס, דערציילט עפּיס! — מאַכט דער פעטער העריץ און טהוט אַ היסטעלע מיט אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און מיט אַ מאַך מיט׳ן קאָפּ אַרויף און מיט אַ פאָרשק מיט די ליפּען.

די משפחה שווייגט. קיינער וואַגט נישט צו זאָגען אַ וואָרט בײַם פעטער העריץ בײַם טיש. מאָדנע נאַריש שמייכלען די מאַנסבילען, ווילען עפּיס זאָגען און ווייסען נישט וואָס; משונה ווילד קוקען זיך דירך די ווייבער. רעדען מיט די אויגען, און מיר יונגוואַרג, ברענען ווי אויף פּאָקען. מײַנע ביידע שוועסטער קוקען זיך אָן איינס דאָס אַנדערע גלײַך ווי זיי האָבען זיך קיינמאָל נישט געזעהען. מײַן ברודער משה אַברהם קוקט אויף דער וועלט מיט אַ בלאַס איבערגעשראָקען פּנים; קיינער, קיינער וואַגט נישט צו זאָגען אַ וואָרט בײַם פעטער העריץ בײַם טיש. נאָר איינער פיהלט זיך דאָ גוט ווי אומעדום און ווי אַלע מאָל, דאָס איז מײַן מרים רייזעלס חתן, דער קאָמי. ער ציהט אַרויס די גרויסע אָנגעקראָכמעלטע און שטאַרק שמעקנדיגע פאַרטשיילע פון דער אונטערשטער קעשענע, שנײַצט אויס די נאָז גאַנץ ברייטליך, ווי בײַ זיך אין דערהיים, און רופט זיך אָן:

— פּורים זאָל זײַן אַזאַ בלאָטע! איך האָב געמיינט איך נעם אָן פּולע קאַלאָשען...

— ווער איז דער יונגערמאַן? האַ? — טהוט אַ פרעג דער פעטער העריץ, הייבט אויף די זילבערנע בריל און טהוט אַ היסטעל, אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און אַ מאַך מיט׳ן קאָפּ אַרויף און אַ פאָרשק מיט די ליפּען.

— ס׳איז מײַן... מײַן חתן... מײַן מרים רייזילס חתן — מאַכט דער טאַטע מיט אַ שטיל קול, ווי אַ מענש וואָס איז זיך מודה, אַז דאָס האָט ער געהרגעט אַ מענשען און מיר אַלע בלײַבען זיצען ווי געלעהמט און מרים רייזיל — וועה וועה! — מרים רייזיל ברענט ווי אַ שטרויענער דאַך!

דער פעטער העריץ בעטראַכט די גאַנצע משפחה מיט אַ ברייטען קוק פון זײַנע בייזע גרויע אויגען, שענקט אונז נאָך אַ היסטעל און אַ קנייטש מיט די פּלייצעס און אַ מאַך מיט׳ן קאָפּ אַרויף און אַ פאָרשק מיט די ליפּען און טהוט אַ זאָג צו אונז:

— נו? פאַר וואָס גערט איהר זיך נישט וואַסען? גערט וואַשט זיך, אַב שטעהט וואַסער.

ו.

געוואשען זיך און אבגעזאגט דעם שאו ידיכם זעצען מיר זיך אוים די גאנצע משפחה ארום טיש און ווארטען ביז דער פעטער העריץ העט מאכען „המוציא", וועט אויפשניידען דעם מוראדיגען פורים קוילעטש, וואס איז גרויס ווי א שור הבר, און דערווייל זיצען מיר אהן לשון ווי די שטומע, האלטען וועלען שוין טאקי עפעס נעמען אין מויל אריין, נור דער פעטער העריץ, ווי אויך צו להכעיס, מאכט לאנגע שהיות, ווי א גוטער יוד, ווי א רבי, קוים-קוים דערלעבט זעהען דעם שור-הבר א געקוילעטען, און איידער מיר שלינגען אראב דעם ערשטען ביסען, טהוט שוין דער פעטער העריץ א קוק מיט די בייזע גרויע אויגען אויף דער גאנצער משפחה מיט א היסטעל און מיט א מאך מיט די פלייצעס און מיט א מאך מיטן קאפ ארויף און מיט א פארשק מיט די ליפען און א זאג.

— נו? פאר וואס זינגט איהר עפיס נישט? זינגט'ס עפיס א נגון צו דער סעודה, ס'איז דאך היינט עפעס פורים אויף דער וועלט!

די גאנצע משפחה קוקט זיך איבער מיט די אויגען, שושקען זיך עפעס, רעדען שטילערהייד, הייסען איינער דעם אנדערען זינגען, דינגען זיך: „זינג עפיס". „זינג דו". „וואס עפיס איך? פאר וואס נישט דו?" אזוי לאנג ביז עם חאפט זיך נישט ארויס מיט א נגון — איינער פון אונזער משפחה, אברהם'עלי דעם פעטער איצעס. א יונגערמאן, וואס וואקסט איהם נישט קיין בארד און פינטעלט מיט די אויגען און האט א קוויטשיג קול און מיינט אז ער קאן זינגען.

וואס פאר א מין נגון אברהם'ל דעם פעטער איצעס האט געוואלט אויסזינגען, ווייס איך נישט, איך ווייס נור, אז ער האט זיך געגעבען א נעם ביים גארגעל און א שטעל אוועק א פאלשען טאן און — א קוויטשע אוים אויף א פערדיםפענע צו הויכע שטימע א משונה ווילדע טרויעריגע זאך און געמאכט האט ער דערביי אזא מאדנע טרויעריג-לאכענדיג פנים, אז מען האט בעדארפט זיין א גאט אדער א מלאך מען זאל זיך איינהאלטען און נישט צונעהן פון געלעכטער, ובפרט אז קענען מיר איז געזעסען יונגוואר און געקוקט מיט אזעלכע אויגען, אז מען האט בעדארפט זיין שטארקער פון אייזען און נישט געבען א שאס אוים קיין געלעכטער.

דער ערשטער שאס איז געשען פון מיר און דעם ערשטען פאטש פון דער מאמע האב געכאפט איך. דער פאטש האט מיך אבער נישט אבגעקיהלט; אדרבה, ער האט ארויסגערופען ביי דער גאנצער חברה־יונגוואר און אויך

ביי מיר אַ פֿרישען געלעכטער, און דער פֿרישער געלעכטער האָט אַרויסגערופֿען אַ פֿרישען פּאַטש, און נאָכ'ן פּאַטש ווידער אַ געלעכטער, און נאָכ'ן געלעכ־טער ווידער אַ פּאַטש, אַזוי לאַנג ביז מען האָט מיך אַרויסגעפֿירט פֿון זאַל אין קיך אַריין, פֿון קיך אין דרויסען אַרויס, פֿון דרויסען האָט מען מיך גע־בראַכט אַהיים אַ צודרגעטען, אַ צושלאָגענעם, אַ בעגאָסענעם מיט טרעה־רען, מיט בלוטיגע טרעהרען — און איך האָב מיך יענעם אָבענד פֿערשאָלטען דאָס געבוין, געשאָלטען דעם פּורים, געשאָלטען די סעודה, געשאָלטען אברהם'ל דעם פֿעטער איצעס און מעהר פֿון אַלע דעם פֿעטער הערץ, — זאָל ער מיר מוחל זיין ער איז שוין לאַנג אויף דער אמת'ער וועלט. אויף זיין קבר שטעהט אַ מצבה, די שענסטע מצבה ביי אונז אויפֿ'ן בית עולם, און אויף דער מצבה שטעהען אויסגעקריצט מיט גאָלדענע אותיות אַלע זיינע מעלות, מיט וועלכע ער האָט זיך אויסגעצייכענט אין זיין לעבען:

„פּה נקבר — דאָ ליעגט אַ מאַן אַנעהרליכער, אַ גוטער, אַ הערציגער,
„אַ ליעבליכער, אַ בריימע האַנד, אַ גרויסער בעל צדקה, אַ צוגעלאָזטער,
„אַ געטריידער, אַ פֿריינדליכער און נאָך און נאָך...
ת"נ"צ"ב"ה."

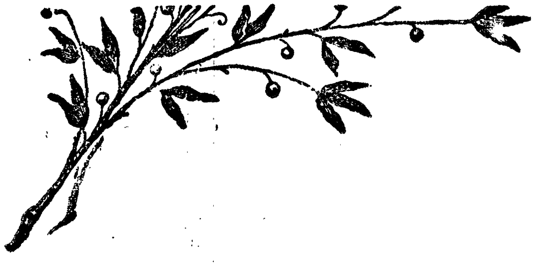

הונדערט איינס.

הונדערט איינס.

א מעשה.

א.

דער שענער דער אלטער טייך בוג, וואס לויפט איבערן יונג צווישען דניעפר און צווישען דניעסטער און פאלט אריין ווי זיי אין שווארצען ים אריין, שניידט דורך לויפענדיג צוויי גובערניעס, חערסאנער און פאדאליער, דארט וואו עס ליגען צווארפען אהן א שום סדר צוויי יודישע שטעדטליך האלטע און באהאפאליע. די דאזיגע צוויי שטעדטליך דאס איז אייגענטליך איין שטאדט. נאר דער טייך האט זיי ווי צעשיידט, ווי צעריסען אויף דער האלב, און מענשען האבען זיי צוריק צונויפגעבונדען מיט א בריק, אזוי אז פון ביידע שטעדט איז געווארען ווידער איין שטאדט: אט זענט איהר האלט זיך אין באהאפאליע, עס געהט ניט אוועק קיין פינף מינוט זענט איהר שוין אין האלטע, און דאס אייגענע צוריק — אט זענט איהר גאר וואס געווען אין האלטע, איהר טהוט א קוק, אהא איהר זענט שוין ווידער אין באהאפאליע!

האלטע האט א צייט מיט יאהרען זיך גערעכענט פאר א דארף און באהאפאליע פאר א שטעדטיל. איז דערפאר אויף האלטע געפאלען דער גורל פונ'ם 3 מאי 1882, אז יודען טארען זיך דארטען איבעראניים ניט באזעצען.

פון דעמאלט אן איז האלטע געווארען שטארק חשוב ביי די באהאפאליער יודען, וואס האבען אלע מיט אמאל באקומען חשק, זיך באזעצען דוקא אין האלטע און דוקא נאכ'ן 3 מאי.

פון יענעם 3 מאי אן האבען די באהאפאליער יודען אנגעהויבען זיך שטילערהייד אריבערשלעפען קיין האלטע, נאר ס'איז זיי ניט געראטען, מע האט

זײ געבעטען מחילה און האָבען זיך אומגעקעהרט איבער דער בריק צוריק קײן באָהאָפּאָליע: „גאָספּאָדין איצקאָ, פּאָזשאַלאָיטיע נאַזאַד דאָ באָהאָפּאָלסקאַהאָ ראַבינאַ!“ אדער מע האָט איהם פאַרקערעוועט דעם וואָגען אָהן ווערטער און אַ זאָג געטהון מיט אַ געלעכטער: „אַ פּאָהר-פּאָהר נאַ באַרדיטשעוו“.

— סטײטש — האָט געבאַך יענער געטענה׳ט — איך בין אַ האַלטער פון כמה וכמה יאָהרען! יאַ מאַיע סאָבסטוועננע גאָרעד או שקאָלע — איך האָב דאָרט אַ אייגענע שטאָדט אין בית מדרש! יאַ מאַיע סקילקע ראָדיטשי נאַ קלאַדבישטשע — איך האָב דאָרט קרובים אויפ׳ן בית עולם!

די אַלע טענות האָבען אָבער געהאָלפען ווי דער פאַריאָהריגער שניי.

— דאָקומענטע! — פּאַפּירען! — האָט מען איהם געענטפערט, און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה מיט „פּאַפּירען“. יודען האָבען דעמאָלט געגעבען צוליזען געלד פאַר פּאַפּיר... די חאָראָטאַיעס האָבען מאסף ממון געווען, די מוסרים האָבען געהאַט וואָס צו טהון... ווער עס האָט געגאַלטען און וועמען ניט. אַ סך האָבען יודען אַלײן קאַליע געמאַכט זיך מיט זייערע מסירות; איבער זייערע מסירות האָבען געבעך אַ סך משפחות געמוזט פאַרנעמען די בעבעכים און עמיגרירען איבער דער בריק פון האַלטע קײן באָהאָפּאָליע, און ס׳איז צוגעקומען נייע קבצנים, נייע עסערס, וואָס עסען אײנס דאָס אַנדערע... יודען האָבען זיך ניט געוואָלט אַזוי גיך אונטערגעבען, האָבען זײ מלחמה געהאַלטען (אויף פּאַפּיר געוויינטליך). און ס׳איז אַוועק אַ מלחמה צווישען יודען מיט פּאָליציע און צווישען יודען מיט יודען, עס זענען געפלויגען פּאַפּירען אין פּאָליציע, פון פּאָליציע אין דער גובערניע, פון דער גובערניע אין סענאַט, פון סענאַט אין דער גובערניע און פון דאָרט צוריק אין פּאָליציע — און די מלחמה האָט זיך אַזוי געצויגען צוואַנציג יאָהר כסדר. איך האָב מורא, אַז דער היסטאָריקער וואָס וועט אַמאָל קומען באַשרייבען די געשיכטע פון די דאָזיגע צוויי שטעדטליך וועט ער מוזען דאָס דאָזיגע שטיקעל צייט אַ נאָמען געבען: „די געשיכטע פון דער צוואַנציג יעהריגער מלחמה“, די האַלטער מיט די באָהאָפּאָליער יודען וועלען שוין וויסען וואָס מע מיינט...

צווישען די אנשי מלחמה זענען געווען צוויי מענשען: ירחמיאל משה באָהאָפּאָלסקי פון האַלטע און זיינער אַ בלוטיגער שונא נחמן-ליב האַלטיאַנסקי פון באָהאָפּאָליע.

ב.

עס זאָל אייך נאָר ניט זיין קיין חדוש און איהר זאָלט ניט פרעגען קיין קשיות, וואָס ירחמיאל משה איז אַ האַלטער און הייסט באָהאָפּאָלסקי און נחמן ליב איז אַ באָהאָפּאָליער און הייסט האַלטיאַנסקי? למאַי איך קאָן אייגעם אַ טשערקאַסקי וואָס וואָהנט אין ביעלאָצערקאָוו און אייגעם אַ בעלאָצערקאָווסקי וואָס וואָהנט אין טשערקאַס? היינט קאָן איך אייגעם אַ טאַראַשטשאַנסקי וואָס וואָהנט אין קרעמענטשוג און אַ קרעמענטשוצסקי וואָס זיצט אין טאַראַשטשע? דאַכט זיך, וואָס וואָלט געווען אַזוי שלעכט, אַז טשערקאַססקי וואָס קומט אַרויס מסתמא פון טשערקאַס זאָל זיך זיצען אין טשערקאַס, בעלאָצערקאָווסקי אין בע-לאָצערקאָוו, טאַראַשטשאַנסקי אין טאַראַשטשע און קרעמענטשוצסקי אין קרע-מענטשוג? איז דער תרוץ: ווען איטליכער מענש זאָל דאַרפען זיין צוגעבונדען צו זיין שטאָדט וואָלט דאָך די וועלט קיין קיום ניט געהאַט!... נאָר מיר קערען זיך אום צום 3 מאַי 1882.

נחמן ליב האַלטער, וואָס איז כל ימיו געווען אין באָהאָפּאָליע, האָט בע-[illegible] דעם 2-טען וואָס אַקעגען יענעם 3 מאַי געכטיגען אין האַלטע און זיין [illegible] פאַרשריבען בײַם אוריאַדניק אויף אַ פּראָטאָקאָל — און דאָס האָט איהם געדינט פאַר אַ בעווייז אַז ער איז אַ האַלטער תושב. אָט דאָס הייסט אַז סע באַשערט איינעם אַ גליק, דעם אַנדערען אַיין אומגליק!

סע פאַרשטעהט זיך, אַז ירחמיאל משה'ן האָט די דאָזיגע מעשה, רעכט פאַרדראָסען און ער האָט געטהון אַלסדינג וואָס ער האָט געקאָנט און האָט אַזוי לאַנג געגראָבען אויף נחמן ליב'ן, ביז ער האָט דערוויזען מיט אותות ומופתים, אַז נחמן ליב איז אַ באָהאָפּאָליער. אודאי איז נחמן ליב אויך ניט געשלאָפען און אויסגעוויזען מיט פּאַפּירען אַז דעם 2-טען אַקעגען 3-טען מאַי 1882 איז ער געווען פאַרשריבען אין האַלטע בײַם אוראַדניק אין די ביכער. אַ סימן איז דער נאָמען אַליין האַלטיאַנסקי בעווייזט אַז ער, נחמן ליב, איז אַ האַלטער און ירחמיאל משה איז אַ באָהאָפּאָליער, ווי דער נאָמען זיינער בע-ווייזט: באָהאָפּאָלסקי פון באָהאָפּאָליע...

אַזוי האָט געשריבען נחמן ליב אין דער גובערניע אַריין אויף ירחמיאל משה'ן. ירחמיאל משה האָט אָבער אויך ניט געשוויגען. ער האָט אַרויסגענומען פּאַפּירען און אויסגעוויזען מיט עדות, אַז נחמן ליב האָטש ער רופט זיך האַל-טיאַנסקי איז ער אַ באָהאָפּאָליער. אַ סימן ער האָט אין באָהאָפּאָליע אַנאייגענע דירה מיט אַ שטאָדט אין דעם מגידים קלויז. וואָס דאַרף אַ האַלטער יוד אַ דירה אין באָהאָפּאָליע מיט אַ שטאָדט אין דער באָהאָפּאָליער קלויז?

הקצור מע האט זיך אזוי לאנג געשלאגען מיט פאפירען אין דער גובערניע אריין און די צוויי יודען האבען זיך אזוי צוגעגעסען, ביז ס'איז אנגעקומען מע זאל זיי ביידע ארויס משלחין פון האלטע און אכטונג געבען מע זאל זיי אהינצו ניט אריינלאזען, א חוץ ביימאג.

ג.

— בהמה, וואס שווייגסט איהר?

— וואס וועט מיר העלפען אז איך וועל שרייען?

— פארהאן א סענאט, ניט איין אין סענאט!

— וואס זאל איך איינגעבען אין סענאט, אז די גובערנסקי פראווליעניע האט געפונען אז איך בין א באהאפאליער? און דערצו האט זיך אריינגעמישט ירחמיאל משה'קע.

מע דארף ניט געהן אין סענאט!

— סענאט פעהלט איהם נאך! דו ווילסט א פנים מע זאל אונז ארויס־שיקען פון באהאפאליע אויך?

אומעטום פלעגט ירחמיאל משה'כע אויספיהרען. נאר דא האט זי ניט געקאנט פועלען גארניט. ירחמיאל משה איז געווען א גוטער עקשן און איז אוועק מיט א פאפיר אין סענאט אריין, און שטעלט אייך פאר א מעשה!

ס'איז אוועקגעגאנגען א היבש שטיקעל צייט, איך האב מורא אויב ניט א יאהר 20, איינמאל זיצט ער זיך אזוי ביי זיך אין קלייט, תחלת זומער איז דאס געווען ער האט אפילו ניט אין זין געהאט דעם סענאט אין דער לינקער פאה, כמעט פארגעסען גאר אז ס'איז פארהאן א סענאט אויף דער וועלט, קומט מען צוגעהן און מע רופט איהם צום פריסטאוו.

— וואס איז שוין עפים א נייס ביי דיר? ווידער אמאל „סוויטשנע סבאר"? זיינע עסקים! — רופט זיך אן ירחמיאל משה'כע צו ירחמיאל משה'ן.

— לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע מיט דיר אינאיינעם! — מאכט ירחמיאל משה — א פריסטאוו רופט, קאן מען קיין דבר אחר ניט זיין און ניט מוז געהן.

— יעה נאר מע זאל דיך דארט חאטש ניט „רעשטעווען" — באגלייט איהם ארויס ירחמיאל משה'כע פון קלייט מיט א יברכך.

עס האט נישט געדויערט קיין האלבע שעה איז ירחמיאל משה אריינגע־פלויגען אין קלייט אריין, קוים געקאנט אויסרעדען:

— מזל טוב!... אנגעקומען פון סענאט... געקומען אז איך בין א באַהאַ
פּאַליער... איך מעג שוין הײַנט דאָס זיצען אין באַהאַפּאַליע...

ירחמיאל משה'כע האָט אַ פּליעסק געטהון מיט די הענד:

— אַ גדולה אויף דער באבע! וואָס זאָגט איהר אויף דעם מזל טוב?
איהר מעגט שוין זיצען אין באַהאַפּאַליע!

— טפו, וואָס זאָג איך באַהאַפּאַליע? איך מיין האַלטע מיין איך!

— האַלטע? אַזוי זשע רעד!... נו ירחמיאל משה, וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר געזאָגט?

— איך האָב דיר געזאָגט זאָלסט געהן אין סענאַט?...

ירחמיאל משה איז געווען אַזוי צופריעדען, אַזוי גליקליך, אַז ער איז אַרויסגעלאָפען אין שטאָדט און אויסגעפּויקט פון איין עק ביזן אַנדערען, אַז ס'איז אָנגעקומען פון סענאַט אַז ער איז אַ האַלטער און מעג זיצען אין האַלטע, און ער קלויבט זיך אַריבער אם ירצה השם אין גיכען קיין האַלטע. ירחמיאל משה האָט דעם טאָג נישט געגעסען, נישט גערוהט, ער איז געלאָפען פון איינעם צום אַנדערען, עס האָט איהם עפּיס געטראָגען אין דער לופטען. געסען ער האָט באַגעגענט, האָט ער אָבגעשטעלט.

— געהערט?

— וואָס? פון סענאַט? געהערט, ווי דען? מזל טוב אייך.

— מיט מזל זאָלט איהר לעבען!

— ווען רעכענט איהר אַריבערפאָהרען?

— אם ירצה השם נאָך שבועות.

— לאָז נאָט געבען אין אַ גוטער שעה.

— אַ דאַנק!

ד.

אַ ישועה אַז גאָט העלפט אַ מענשען איז אודאי זעהר גוט, נאָר אַ ישועה מיט אַ נקמה אינאיינעם דאָס איז איינע פון די גרעסטע זאַכען אויף דער וועלט, וואָס דאָס פאַרגעניגען דערפון לאָזט זיך ניט באַשרייבען; זעהען ווי יענער איז מקנא, ווי דער שונא ווערט צוזעצט קוקענדיג, נעמט איין אַ מיתה משונה — דאָס גיט צו דעם מענשען אַזוי פיעל מוטה, שטאַרקייט און אכזריות, אַז פאַר נצחון פאַרגעסט ער און הויבט אָן טהון נאַרישקייטען.

אונזער ירחמיאל משה האָט ניט אויפגעהערט צו גראַגערן מיט׳ן סענאַט אויף יעדען טריט און שריט אַזוי אַז ער האָט זיך אַלעמען צוגעגעסען, געוואָרען נמאָס, טריף ווי חזיר. עס האָט שוין פּשוט געשלאָגען צו דער גאַל אויסהערען פון איהם נאָך אַמאָל סענאַט און ווידער אַמאָל סענאַט און אָבער אַמאָל סענאַט!

נאָר אויב דאָס איז געווען נמאָס צו הערען דער גאַנצער שטאָדט, היינט ווי האָט דאָס געקאָנט בראָטען און בראָגען נחמן ליב׳ן נעבעך, אַז ער האָט דאָס בעדאַרפט אַליין אויסהערען פון איהם אַלע מינוט, אַלע רגע? ירחמיאל משה האָט שטענדיג געזוכט מיט די אויגען נחמן ליב׳ן, און וואו נחמן ליב איז געשטאַנען אַהין איז ער צוגעגאַנגען און געזאָגט:

— אַ פּנים אַז אין סענאַט זיצען טאַקי פאַרט מענשען!..

נחמן ליב טרעט אָב אויף אַ זייט און בעהאַלט זיך, נאָר ירחמיאל משה, זוכט איהם אָב און רעדט ווייטער, נישט צו איהם, צו אַנדערע, נאָר אַזוי אַז ער זאָל אויך הערען:

— איך בין אומיסטנע געכטען איבערגעבליבען געכטיגען אין האַלטע אויף ביינאַכט, געוואָלט דער פּריסטאַוו זאָל צו מיר קימען; איז ער אויך צו להכעיס ניט געקומען!

צווישען ירחמיאל משה׳ן מיט ירחמיאל משה׳כען איז געווען ברוך השם אַזאַ גוט לעבען, אַז אומעטום, וואו זי האָט נאָר געקאָנט, האָט זי איהם געטהון אויף קידער-ווידער, נאָר דאָ ביי נחמן ליבס מפּלה איז זי איהם געקומען צו הילף און האָט איהם געהאָלפען פויקען איבער דער שטאָדט און רעקוטשען נחמן ליב׳ן מיט נחמן ליב׳כען, אַזוי אַז יענע האָט שוין געבעטען גאָט, עס זאָל שוין אַוועקגעהן שבועות און ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה׳כען זאָלען שוין אַרויספאָהרען צו אַלדע שווארצע יאָהר. — „מע קאָן גאָר קיין קאָפּ ניט אויפהויבען פון זיי!“ און גאָט האָט רחמנות געהאַט, ס׳איז אַוועקגעגאַנגען שבועות און ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה׳כען האַפּען זיך נישט אַריבערצופאָהרען קיין האַלטע. וואָס האָבען זיי קיין צייט ניט? זיי וועלען פערשפּעטיגען שפּעטער מיט אַ וואָך, אַבי דאַנקען גאָט זיי מעגען שוין — ביז ס׳איז געקומען זונטאָג, דער 25 מאַי, און די בלעטער (ווער האָט אויסגעטראַכט אָט די „בלעטער“?) האָבען געבראַכט צוטראָגען אַ ידיעה פון 101 שטאָדט, וואָס יודען מעגען דאָרטען זיצען, בויען היזער, קויפען ערד, פלאַנצען גערטנער! הונדערט איין שטאָדט און האַלטע אויך בתוכם — אַזאַ מעשה איז ניט געהערט געוואָרען! ירחמיאל משה האָט נישט געגלויבט קיינעם.

— עס קאָן ניט זיין, ס'אַליגען! — האָט ער געשריגען — צוואַנציג יאָהר האָט מען נישט געטאָרט איבערנעכטיגען אַ נאַכט, פּלוצים וועט מען מעגען בויען הייזער, קויפען ערד, פּלאַנצען גערטנער? און גראַדע הונדערט מיט איין שטאָדט און גראַדע האַלטע אויך בתוכם! דאָס האָבען שונאים אויסגעטראַכט, דאָס וואַקסט מסתמא פון נחמן ליב'ען, נחמן ליב'ס קאָפּ דערביי. פאַרהאַפּט זאָל ער ווערען!

— דערמאָלט ווען ביי מיר וועט אויסוואַקסען האָר אויף דער דלאָני, דער־מאָלט וועט מען מעגען זיצען אין האַלטע!

אַזוי האָט ירחמיאל משה געשריגען און ירחמיאל משה'כע וואָס האָט אויך געהערט אין מאַרק עפּיס אַ נייס מכח 101 שטאָדט און האַלטע אויך בתוכם, האָט איהם צוגעבראָכען, פּאַטאַקעוועט:

— אויב ס'איז אמת די מעשה מיט דיין סענאַט מעגסט דו זיך מאַכען באַגראָבען מיט איהם אינאיינעם.

אַזוי זאָגט ירחמיאל משה'כע און ברענט און פלאַמט זיך אַ פער־פלאַמטער שבת־קוילעטש.

פּלוצים עפענט זיך די טיר און עס קומט אַריין דער שמש פון מגיד'ס קלויז מיט אַ יודיש בלאַט צייטונג.

— נאַט אייך, רב ירחמיאל משה, דאָס האָט מען אייך געשיקט אַ בלאַט, איהר זאָלט מוחל זיין איבערלייענען וואָס דאָ שטעהט; דאָ איז פאַרהאַן עפּיס אַ נייס וועגען זיי מכח באַהאַפּאַליע און מכח האַלטע, הונדערט איין שטאָדט, פערקנייטשט אָן אָ און אונטערגעשטרייכט נומער 94.

ירחמיאל משה האָט שוין פאַרשטאַנען ווער האָט זיך דאָס מטריח גע־ווען; ער האָט גענומען דאָס בלאַט, אָנגעטהון די ברילען און עס האָט זיך איהם אַ וואָרף געטהון אין די אויגען אַריין דער נומער 94 און דאָס וואָרט „האַלטע". דאָס איבעריגע האָט ער שוין גאָר ניט געוואָלט לייענען. ער האָט פאַרשטאַנען אַז די מעשה איז ריין אמת, און איז צוגעגאַנגען צו ירחמיאל משה'כען — ירחמיאל משה'כע האָט שוין פאַרשטאַנען וואָס דאָס באַדייט דאָס זי אַ זאָג געטהון צו ירחמיאל משה'ן מיט אַ ביטער געלעכטער:

— נו? דיין סענאַט!...

— וואָס עפּיס מיין סענאַט?

— וועמעס דען סענאַט? ס'האָט זיך איהם פערגליסט אַ סענאַט האָט זיך איהם פערגליסט! קומען זאָל אויף אייך אַלע אַ שרפה, רבונו של עולם!

ד.

אַ ווײַטער טאָג איז דערמאָלט געקומען אויף ירחמיאל משה'ן מיט זײַן ווײַב. שטיל אָהן ווערטער האָט זי געגרייט צום טיש, געקלונגען שטאַרק מיט די טעלער און מיט די לעפעל, געשטויסט מיט די גאָפּלען.

— גנעה שוין גנעה וואַש זיך שוין! — רופט זיך אָן ירחמיאל משה'כע צו ירחמיאל משה'ן — זיבעצן מאָל בעדאַרף מען איהם בעטען צום טיש!

— זיבעצעהן מאָל? — דאַכט זיך נאָך אפילו איין מאָל ניט? מאַכט ירחמיאל משה מיט אַ זיפץ און געהט זיך וואַשען און הויבט אויף בײדע הענד אין דער הויך און זאָגט „שאו ידיכם" און טראַכט זיך בשעת מעשה: הונדערט מיט איין שטאָדט... פראַנק און פריי... און האַלטע אויך בתוכם... ער זעצט זיך צום טיש, מאַכט אַ המוציא און זוכט עפּיס אויפ'ן טיש און קאָן ניט געפינען, און מחמת מע טאָר ניט מפסיק זײַן, מאַכט ער מיט די הענד, קוקט אָן אַ זייט און רעדט אויף לשון קודש:

— אי—אָ—נו—מלח—זאַלץ!?

— מלח, זאַלץ, שמאַלץ, אָט שטעהט דאָך די זאַלץ בײַ דיר אונטער דער נאָז, אָטאָ, וואָס אָקעסט דו, וואָס?

ירחמיאל משה האָט קוים אַראָבגעשלונגען דאָס שטיקעל ברויט, זיך שיער ניט דערוואָרגען מיט'ן ערשטען ביסען, און האָט זיך געחאַפּט צום לעפעל ווען מע האָט בעדאַרפט אַ גאָפּעל און צום גאָפּעל ווען מע האָט בעדאַרפט אַ לעפעל. אַ גאַנץ עסען זענען זיי געזעסען דער אָהער דער אַהין און געשוויגען בײדע, עס האָט זיך געהערט אַ קלינגען פון די כלים, אַ זופּען און ניאַמקען פּונים עסען. איין מאָל נאָר האָט ירחמיאל משה'כע אַ זאָג געטהון:

— אַ שטילער מלאך דורכגעפלויגען...

ירחמיאל משה האָט גאָרניט געענטפערט און אַזוי איז איבערגעגאַנגען דער גאַנצער וואַרעמעס שטיל, מע האָט געקאָנט הערען אַ פליג. נאָכ'ן עסען האָט ירחמיאל משה געקאַלופּעט מיט'ן גאָפּעל די ציינער און אַ זאָג געטהון צו דער סטעליע:

— מים אחרונים וואַסער...

ירחמיאל משה'כע האָט איהם אַ קוק געטהון אין די אויגען אַריין, אײַנגעבויגען דעם קאָפּ אַ ביסעל אויף אַ זייט:

— זאָג נאָר, ירחמיאל משה, אויף וועלכער זייט ביזט דו דאָס אויפגעשטאַנען הײַנט?

ירחמיאל משה האט איהר דערויף נישט געענטפערט גארניט. ער האט נאר אבגעגאסען מים אחרונים, א שמיץ געטהון דעם טעלער פון זיך, און האט אנגעהויבען בענשען שטילערהייד.

אצונד איז געוועזן די בעסטע צייט, אז ירחמיאל משה׳כע זאל זיך מיט איהם קאנען אברעכענען, דאס הייסט דערגעהן איהם די יאהרען מיט ווערטער, עסען איהם און טאטשען ווי א ווארעם און איהם געבען וויפיל סע וועט אין איהם אריין, ער זאל ניט זיין משוגע, נישט ארויסבעווייזען דעם כהן און נישט שמיצען זיך מיט קיין טעלער.

— זעה נאר, ער שמיצט זיך דאס אביסעל! גלייך ווי מע ווערט פון איהם גליקליך... א מאנסביל... מיינט ער שוין אז ער מעג אלסדינג... א מאנסביל און א חשוב אין סענאט! א קליינינקייט? פסנו!

ירחמיאל משה האלט דעם קאפ אראב, די אויגען צוגעמאכט, שאקעלט זיך און בענשט שטילערהייד: „הזן ומפרנס לכל ומטיב לכל“... און ירחמיאל משה׳כע טהוט זיך איהרס; זי טאטשעט איהם:

— פרעג איהם וואס? ווייס ער אליין ניט! וואס ביזט דו א שטייגער אין קייקעס (אין כעס) א גאנץ פריהמארגען? ס׳איז דאך דיין סענאט, ניט מיינער!

ירחמיאל משה הויבט אן בענשען אביסעל העכער.

— ככתוב ואכלת ושבעת... און לאזט אויס מיט א נגון און ציקעלט זיך: על הא—א—א—רץ ועל המזון.

ירחמיאל משה׳כע לאזט דורך א מינוט און הויבט אן ווייטער:

— א מין רציחה! א מין כעס! עס האט זיך אין איהם אביסעל צעברענט א פייער: מע זאל בעהיט און בעווארענט ווערען!

ירחמיאל משה העכערט דאס קול נאך שטארקער:

— לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הצלה והצלחה -

— דאכט זיך פארקערט? — זאגט ירחמיאל משה׳כע — אז מע דערהערט ישועות ונחמות אויף יודען בעדארף אדרבה הנאה טהון?

ירחמיאל משה העכערט דאס קול נאך שטארקער:

— ברכה וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים והיים ושלום וכל טוב!...

ירחמיאל משה׳כע חיל ניט אנשווייגען ווערען:

— פרעג איהם א שטייגער וואס ארט דאס איהם? דערלעגט ער דא? נחמן ליב וועט מעגען זיצען אין האלטע? לאז ער זיצען אין געדאקטע וואנדען! עס זאל מיך אנהויבען צו ארען!.. צוועצטערהייד!..

ירחמיאל משה ווערט ווי א קעסיל, האלט איין דעם כעס און זינגט ווי ווייט ער קאן און הויבט אן זאגען די „הרחמנ'ס" נאך העכער און מיט א ווייגענדיגען נגון.

א מענש איז דאך אבער ניט פון אייזען. ירחמיאל משה'ס טאטשעט איהם אזוי לאנג ביז ער נעמט צענויף ביידע קולאקעס אקעגען איהר פנים, קריצט מיט די ציינער און שרייט אוים אויף א קול:

— אוי, הרחמן הוא יברך אותי ואת אשתי ואת זרעי ואת זרע זרעי; טפו: לויפט ארוים פון שטוב ווי א משוגע'נער.

* *

*

נחמן ליב מיט נחמן ליב'כען זענען ארויבערגעפאהרען קיין האלטע און ירחמיאל משה מיט ירחמיאל משה'כען זענען פארבליבען אין באהאפאליע עד היום הזה!

די ערשטע קאמונע.

די ערשטע קאמוניע

(א מעשה לכבוד פסח)

קאפיטעל א.

א מענש ווערט מיט אלסדינג געוועהנט.

הערט איהר? ס'איז גאר נישטא די צרה, אויף דער וועלט וואס א מענש זאל מיט איהר ניט קאנען געוועהנט ווערען. דאכט זיך, וואס קאן שוין זיין ערגער פון ציינווייטאג? פון דעסט-וועגען קאן איך אייך ברענגען א ראיה פון מיין רבי'ן רב מאניש. מיין רבי רב מאניש האט געזאגט, אז ווען ער זאל חלילה ליידען אויף ציינווייטיג וואלט ער זיך א מעשה אנגעטהון. כך הוה, אז ס'איז געקומען די צייט וואס ער האט אנגעהויבען רייסען זיך אויף די ציינער, האט ער תחלת געשריגען ניט מיט זיין קול, געקראכען אויף די גלייכע ווענד, ארומגעטאנצט איבער'ן שטוב און צוטריבען דעם גאנצען חדר אהיים. אויף מארגען, אז מיר זענען געקומען אין חדר אריין, האבען מיר איהם געטראפען מיט אנ'אונטערגעבונדענער באק און מיט אנ'אויפגעטראגענער ליפ און ער האט שוין געקרעכצעט שטילערהייד. אויף איבערמארגען איז שוין געזעצן ביי איהם ארומגעלעגט ביידע באקען מיט קישעלעך, דאס פנים האט געגלאנצט ווי בעשמירט מיט פוטער און געזעסען איז ער שטיל ווי א קעצעלע, ניט ארויסגעלאזט אפילו קיין פיפס.

— וואס הערט זיך, רבי, מיט אייער צאהן?

— וואסער צאהן? מאכט צו אונז דער רבי מיט א ביטער שמייכעלע: עס רייסען מיך שוין ברוך השם אלע ציינער.

איך האב דאס אייך געבראכט אהער, בכדי עס זאל אייך קיין חדוש ניט זיין, וואס מיר זענען זיך געוועהנט געווארען מיט הערשקע מאמצים דירה, כמעט פארגעסען שוין אז מיר האבען געהאט אמאל אנ'אייגענע דירה, א גרויסע דירה, א שענע דירה, מיט א הויף, מיט א גארטען, און מיט א סוכה, און מיט א שפייזארני, און מיט וואס ניט? אמת, די מאמע האט נאך אלץ גאנץ

אָפּט אונטערגעזיפּצט און געגעבען אָנצוהערעניש דעם טאַטען, אַז ס'איז ניטאָ וואו עפּיס אַוועקצולייגען פון דאַנען אַהין. דערויף האָט איהר דער טאַטע געוויינטליך אָדער גאָר ניט געענטפערט, אָדער געענטפערט מיט אַ זיפץ. און אַז זי האָט איהם גוט דערגאַנגען מיט ווערטער, אויסגעוויזען מיט ראיות, אַז אין בעל-הבתישקייט מוז מען האָבען אַ שטיקעל קעמעריל, האָטש אַ ווינקעלע אַ בעזונדערס, האָט איהר דער טאַטע אַ זאָג געטהון: „זינדיג ניט, דאַנקען גאָט דערפאַר". און דאָס איז שוין געווען אַ תירוץ אויף אַלסדינג: אויף דעם, וואָס זי דאַרפען דריי בעל-הבית'טעס שטעהן ביי איין אויווען; אויף דעם, וואָס אַלע דריי שכנים בעדאַרפען שעפּען וואַסער פון איין דייזשקע און גיסען אין איין פּאָמעניצע; אויף דעם, וואָס פאַר אַלע עופות איז פאַרהאַן סך הכל איין שטייג, און אויף דעם, וואָס אַז עמיצינס ציגען טהון אָן שאָדען — ווייסט מען אפילו ניט ועמענס.

— צביה לאה, אייער ציג טהוט מיר צום טוידט; זי האָט מיר היינט געפּטרט דאָס מילכיגע טעפּיל, קלאָגט זיך די מאַמע פאַר דער בעל-הבית'טע.

— און אַז אייער ציג האָט מיר נעכטען אויסגעזעצט אַ טאַפּליע? — ענטפערט איהר אָב צביה לאה, אַ יודענע אַ גראָבע מיט אַ קול פון אַ מאַנסביל.

— פון וואַנענט ווייסט איהר אַז מיין ציג האָט אייך אויסגעזעצט אַ טאַפּליע? זאָגט די מאַמע.

— פון וואַנענט ווייסט איהר, אַז מיין ציג האָט אייך צעבראָכען דאָס טעפּילע? זאָגט צביה לאה.

— מיינע געווים ניט: מישט זיך אַריין די דריטע שכנה, אַ קליין ווייבעל, מיט שוואַרצע אויגעליך, וואָס הייסען הייסט זי פּערעלע, און רופען רופט מען זי „שוועבעלע", דערפאַר וואָס זי צינדט זיך גיך אָן און ווערט באַלד פערלאָשען — פּונקט דער היפך פון איהר מאַן, אונזער אַלטען בעקאַנטען משה, דער וואָס מען רופט איהם „שוין איין מאָל משה", איהר דאַרפט איהם געדענקען פונ'ם פערגאַנגענעם סוכות, אויב איהר האָט געלייענט מיין מעשה, „שוין איין מאָל אַ סוכה".

קאַפּיטעל ב.

אַ ים שכנות וואָלוועל שלייערב.

די וואָכ מיינען, אַז די דריי שכנות וואָס זענען געשטאַנען ביי איין אויווען, גענומען וואַסער פון איין דייזשקע, געגאָסען אין איין פּאָמעניצע און

אַזוי ווײַטער, האָבּען חלילה שטענדיג געהאַט צווישען זיך אַ שלעכט לעבּען, האָבּען זיי אַ גרויסען טעות. אמת, מען קאָן ניט זאָגען, אַז ס'איז בּײַ זיי געווען אַ לעבּען ווי אונטערען אויווען, מען זאָל זיך הייסט דאָס שטאַרק ליעבּ האָבּען, חלש'ן איינס נאָך דאָס אַנדערע דאָס אויך ניט, אַ מענש איז אומעדום קודם כל נישט מעהר ווי אַ מענש, און מענשען בּכלל האָבּען זיך ליעבּ נאָר פון דערווייטען. די אַלע שענע בּילדער, וואָס מענשען מאָלען אָב ווי אַזוי מען וועט לעבּען אַמאָל אַלע אינאיינעם גאַנץ בּרידערליך אַלע אויף איין קעשענע, מען וועט צושטייסען די שווערטען אויף גראָבּ-אייזענס, און די בּיקסען אויף שנײַדמעסערס און מע וועט זיך מעהר נישט קריגען, נישט זידלען, נישט מהון אויף צו להכעיס, לעבּען ווי גאָט אין אָדעס — דאָס אַלסדינג וועט זײַן אַז משיח וועט קומען, און בּיז דעמאָלט וועלען דרײַ שכנות, וואָס שטעהען בּײַ איין אויווען מוזען אַמאָל צוקריגען זיך, צואַמפּערען זיך, רעכט אויסזידלען זיך און אפשר נאָך עפּיס ערגער אויך...

מילא, פון צביה-לאה'ן, הערשקע מאַמצי'ס חײַב, שמועסט מען ניט. די איז דאָך די בּעל-הבּית'טע פון דער שטוב, האָט איין אייגענע „נחלה", מיינט זי גלאַט אַז אַלע בּעדאַרפען האָבּען פאַר איהר דרך ארץ, און אַזוי אַ „זײַט-זשע מוחל" טאָר מען נאָר מיט איהר ניט רעדען. בּײַ מײַן מאַמען האָט זי דאָס דוקא נעיפּועל'ט. מײַן מאַמע רעדט נאָר אַנדערש נישט מיט איהר: — זײַט-זשע מוחל, צביה לאה, די פּאַמעניצע איז שוין פול ווי אַיין אויג.

אָדער:

— זײַט-זשע מוחל, צביה לאה, אײַער יויך-טעפּיל האָט זיך געשטעלט אין אויווען פּאַפּעריק און איהר האָט שוין אַ גוט אויג ניט קיין יויך.

אָדער:

— זײַט-זשע מוחל, צביה לאה, אײַער קלייניגקער האָט שוין דאַרטען בּחילה אָנגעאַרבּייט אַ שענע חתונה!...

דערפאַר טאַקי האַלט צביה לאה פון מײַן מאַמע אַניעולם ומלואה, און זי זאָגט דאָס איהר אַלע מאָל אין די אויגען בּשעת זי צוקריעגט זיך מיט דער דריטער שכנה, מיט פּערעלין.

— איהר ווייסט, בּתיה-לעבּען, זאָגט זי צו איהר מיט אַ זיס שמייכעל: איהר ווייסט פאַר וואָס איך האַלט מיט אייך אַזוי? נאָר דערפאַר, וואָס איהר זענט ניט קיין שועבּעלע.

פּערעלע פערשטעהט דעם שטאָך, רופט זי זיך אָן הויך צו מיין מאַמע און אויך זים ווי קאַנדעלצוקער:

— ווייסט איהר, בתיה לעבען, פאַר וואָס איך האָב אייך אַזוי ליעב? נאָר דערפאַר וואָס איהר האָט ניט קיין אייגענע „חאַטע“ וואָס סע רינט פון די ווענד און סע קאַפּעט פון דער סטעליע, און וואָס איהר מיינט ניט אַז סע שפּיעלט זיך מיט אייך דער מלאך המות.

און אַזוי טענה'ען זיך אוים ביידע ווייבער מיט מיין מאַמע, גיבען איהר צו פערשטעהן פאַר וואָס מען האָט זי ליעב, און רעכענען איהר אוים אַזעלכע מעלות וואָס האָבען ניט קיין שיעור.

די גרעסטע פון אַלע מעלות אָבער, וואָס מיין מאַמע האָט באמת, איז די מעלה וואָס זי האָט ליעב שלום. זי צוגעהמט די צרות, פאַררעדט זיי די צייהן.

— וואָס טויג אייך, זייט זשע מוחל, מיר דערציעהלען פאַר וואָס איהר האָט מיך ליעב? איהר דערצעהלט מיר בעסער זייט זשע מוחל, צביה לאה לעבען, ווי אַזוי איז אייך געגאַנגען מיט'ן לעצטען טראָגען?

אָדער:

— איהר דערצעהלט אונז בעסער, זייט-זשע מוחל, פּעריל קרוין, נאָך אַמאָל, פאַר וואָס האָט איהר זיך צוקריגט איבער-אַנייעס מיט אייער שוועגערין רחל'ע די גרינע? איהר האָט דאָך ניט לאַנג איבערגעבעטען זיך מיט איהר?

יאָ, ווען ניט מיין מאַמע, וואָלט געווען, ווי מען זאָגט, דריי שלייערס אַ גראָשען. ס'איז אַזוי אויך געווען מאָלט אייך גענוג בזיונות, אַז מיין מאַמע, וואָס האָט — זאָגט זי — קיין מאָל ניט געהערט קיין גראָבהייט, בעדאַרף אויס-הערען אַזעלכע ווערטער מיט אַזעלכע קללות און מיט איהרע אייגענע הענד צונעהמען די דאָזיגע צוויי ווייבער, וואָס אַז זיי ווערען אין כעס, זענען זיי ערגער — זאָגט זי — פון די חיות רעות, זיי זענען גרייט איינס דאָס אַנדערע אָדער אָפּבייסען די נעז אָדער אַרויסרייסען די אויגען! וויפיעל געווונר דאָס קאָסט דער מאַמע — דאָס ווייס איך. איך האָב ניט איין מאָל געטראָפען די מאַמע זיצען און וויינען — (אויך אַלסדינג וויינט זי) און בעקלאָגען זיך אויף וואָס פאַר אַ לעבען זי איז איבערגעקומען! און קומט דער טאַטע — ווישט זי אוים די אויגען, גלייך ווי גאָר ניט געוועזען.

— וואָס איז? פרעגט זי דער טאַטע דערשראָקען.

— וואָס, וואָס איז? מאַכט די מאַמע תמעהאַטע.

— וואָס ביזט דו פאַרוויינט?

— איך? זאָגט די מאַמע כלומרשט פרעהליך און טרעדרען קייקלען זיך פון אידרע שעגע אויגען איבער אידרע ווייסע שענע באַקען. ווען איך שעם זיך ניט פאַר'ן טאַטען, פאַל איך אידר אויפ'ן האַלז און קוש אידר אויס יעדער גליד, מיין טהייערער־טהייערער מאַמען!

קאפיטעל ג.

מען ; עדט פון קליינווארג און פון ווייבער,

און מיר, קליינוואַרג, קינדער פון די דריי שכנים אין איין שטוב, ווערען דאָך אודאי וואָס ווייטער אַלץ נעהענטער, און מיט דער צייט די לעצטע גוטע ברידער, ווי עס געהער צו זיין חברים! און איבערהויפט די יונגלעך. אַרום און ארום זענען מיר זיבען יונגלעך; איך מוז אייך זיי אויסרעכענען ביי די נעמען: הערשקע מאַמצי'ס פיער בנים — צוויי רויטע און צוויי שוואַרצע — אייזיק, איציק, הילי'ק און ישראליק; „שוין איין מאָל משה'ס" צוויי יונגלעך — וואָלי'קיל און שואליקיל, און איך, אברהמ'יל, דער מחבר פון דער דאָזיגער געשיכטע. אַ חוץ די זיבען יונגלעך זענען פאַראַן זעכס מיידלעך: צוויי צביה לאה'ס טעכטערליך און ביידע מיט געלע הערליך: איטקע און ביילקע, און פיער פערעלע'ס מיידלעך: רייזעלע און פייגעלע און חנה'לע און יענטעלע.

די יונגעלעך מיט די מיידלעך זענען צווישען זיך פייער מיט וואַסער. מע האָט זיך אַזוי פיינט, אַז ממש מע קאָן זיך איינס דאָס אַנדערע ניט אָנקוקען. טאָמער טרעפט זיך עפּיס אין שטוב אַ שאָדען, לייגט מען אַרויף די באַד איינס אויף דאָס אַנדערע, די יונגלעך אויף די מיידלעך און די מיידלעך אויף די יונגלעך, ביז מען הויבט זיך אָן געבען קלעפּ. מיר, יונגלעך, פלאָנטען זיך איין אין די רויטע הערליך פון די מיידלעך און זיי, מיידלעך, מאַכען אונז קוויטשעריי, ביז עס קומט צו לויפען הערשקע מאַמצי'ס, אַ בייזער יונג וואָס האָט פיינט „ספּראַוועס"; ער גיט פּעטש פון דער פולער האַנד אויף אַלע זייטען: „פּיטש־פּאַטש — זאָגט ער — אַי ניקאַקיך!" אַ גליק, וואָס סע מישט זיך אַריין, „איין מאָל משה", רייסט אַרוים די יונגלעך פון הערשקע'ס הענד:

— לאָז שוין זיין איין מאָל אַניעק!

אַ מאָדנע מענש דער „איין מאָל משה" — אַ קינדערשע נשמה ביי אידם, טאָג ווי נאַכט וואָלט ער זיך מיט אונז אָבגעגעבען. פון העלפען אונז מאַכען בויען, צונויפשטעלען, צונויפלייגען וכדומה — פון דעם שמועסט מען ניט;

דערויף איז דאך עפּיס „איין מאל משה" א בעל מלאכה, וואס האט א שם אויף דער וועלט. ווי קאן ער שטעהן און קוקען בשעת יענער שניצט, שניידט, טהוט עפּיס? „גיב אהער, דו שייגעץ איינער, וועל איך דיר ווייזען ווי אזוי מען שניצט מיט א מעסער"! — נאר דאס איז בלאטע, איך דארף אייך זאגען בסוד, אז „איין מאל משה" האט זיך ניט געפוילט פארקאטשען די פאלעס און חאפּען מיט אונז אינאיינעם א שפּיעל אין „קאמער־קאמער הויז", „עקעך און מקח", „אום צי גראד" וכדומה. און מיט איהם שפּיעלען איז געווען, זאג איך אייך, א פארגעניגען! פרעהליכער ווי שמחת תורה! וואס־זשע טהוט גאט? בעדארף ער איהם געבען א ווייב פערעלע, וואס מע רופט זי „שוועבעלע", לאזט זי איהם ניט מישען זיך צווישען קינדער. אט איין אומגליק! איך וועל זאגען מיט׳ן לשון פון מיין רבי׳ן מאניש. מיין רבי מאניש, אז די רביצין האט איהם דערקוטשעט מיט געלד, פלעגט ער זיך האפּען ביי דער לינקער פאה און שרייען: „גוואלד! ווער האט אויסגעטראכט דאס מין ווייב אויף דער וועלט"!... אין יענער צייט, ווען איך בין למשל קיטר און מען קומט צו מיר און מע פרעגט מיך: וואס טהוט מען מיט ווייבער? וואלט איך געווים געזאגט: מען זאל זיי אלע אויסקוילען ווי די גענז, נאר איינע זאל מען איבערלאזען — די מאמע מיינע.

אצינד אז מיר האבען זיך א ביסעל בעקענט מיט אלע שכנים און שכנות וואס זיצען ביי הערשקע מאמצים און מיט זייערע געזינדלעך, געהען מיר אריבער צום ענין המעשה, דאס הייסט צו דער „קאמוגע" גופא, פון וואנען זי האט זיך גענומען, ווי אזוי זי איז געווארען, און וואס מיט איהר איז געווען דער סוף.

קאפיטעל ד.

דער ערשטער געדאנק פון „קאמוגע".

שוין לאנג ידוע פאר דער גאנצער וועלט, אז אלע גרעסטע אידעען קומען אויסגעריכט, דורך א קליינינקייט. אויך די אידעע פון „קאמוגע" ביי אונזערע דריי שכנות איז געבוירען געווארען אויסגעריכט דורך א נארישקייט. ס׳איז אזוי געווען די מעשה: באלד נאך פורים, אז דער עולם האט אנגעהויבען שמועסען מכח מצה אויף פסח און אויסרעכענען וויפיל יעדער בעדארף האבען מעהל, האט זיך געטראפען א מאדנער נס: עס האט זיך ארויסבעוויזען, אז מיר אלע בעדארפען האבען גלייך, ניט מעהר און ניט וויניגער. אט האט

איהר אייך דעם חשבון פֿון אויבען אויף: דער טאטע, די מאמע און איך דערגאַנ־ דריי איהרע; היינט ווארטען מיר, עס דאַרפֿען קומען צו אונז געסט: מיין עלטערע שוועסטער אסנה מיט איהר מאַן דניאל מיט דריי קינדערלעך פֿון א קליין שטעדטיל פֿון בעסאַראַביע; (עס איז היינט נעבעך נישט גוט די צייט און זיי קלויבען זיך קיין אמעריקא) האָט איהר אַ קומא־לן פֿון אַכט איהרע. היינט הערשקע מאַמצי׳ס מיט׳ן ווייב מיט זייערע פֿיער בנים און מיט צוויי טעכטערלעך, האָט איהר אייך פונקט אכט; איצט נעהמט „איין מאָל משה״ מיט׳ן ווייב מיט צוויי יונגלעך און פֿיער מיידלעך, — ווידער אַמאָל אכט.

— פלאי פלאים! טאַקי נאָר מן השמים — האָבען אַ זאָג געטהון די מאַנסבלען אויף צו־כלומרשט.

— אַ באַשערטע זאַך, האָבען אונטערגעכאַפּט די ווייבער שוין אביסעל ערנסטער.

— הערט נאָר אויס, יודישע קינדער, טאָמער וואָלט געווען אַ סברא, אַז מען זאָל מאַכען אויף די אכט טאָג אַ מין יד אחת?

אזוי האָט זיך אַ זאָג געטהון איינער פֿון די מאַנסבלען, דאַכט זיך „איין מאָל משה״, און הערשקע מאַמצי׳ס האָט איהם אונטערגעכאַפּט:

— אַ מין שותפות, בחברותא הייסט דאָס, וואָס גאָט ניט אַבי אינ־ איינעם, אַי ניקאַקיך!

— אויף זייער לשון ווערט דאָס אָנגערופֿען „קאָמונע״, שטעלט אַריין דער טאַטע און „איין מאָל משה״ מאַכט דערויף אַ פירוש, צולייגט די זאַך אויף טעלערלעך:

— „קאָמונע״ הייסט: מיינס דיינס, שלי שלך, שלך שלי, איין שיסעל, איין קעשענע, איין דעה.

— ובפרט פסח, זאָגען שוין אַלע מאַנסבלען מיט איין מאָל: וואָס אלע יודען עסען איין ברויט, די אָרעמע מצה, אלע יודען טרינקען איין משקה, צמוקים־ווין, און אלע צו פֿיער כוסות, און אַלע עסען איין מאכל, מרור, און אַלע זאָגען פֿון איין הגדה. פסח איז דער בעסטער יום־טוב. פסח וואָלטען אַלע יודען געמעגט מאַכען „קאָמונע״.

אָבגעזאָגט, האָבען די מאַנסבלען געכאַפּט אַ קוק אויף די ווייבער: וואָס וועלען זיי עפּיס זאָגען דערויף? די ווייבער האָבען אָבער גאַנץ קלוג אונטערגעשוויגען. זיי האָבען זיך אַ פּנים געטראַכט: „וואָס דאַרפֿען מיר, ווייבער, נעדביען אויף זיך דעם דאַרמידער? איהר ווילט „קאָמונע״ — לאָז זיין „קאָמונע״; אַ קשיא אויף אַ מעשה. טאָמער מאַכט זיך גאָרדעם עס לאָזט

זיך אויס אַ בוידעם, זאָלט איהר אויף אונז ניט אַרויפליינען די באָד״...
בקיצור, די ווייבער האָבען דאָס אָבגעאַרבייט גאַנץ דיפּלאָמאַטיש, ווי געוועהנליך ווייבער, און דער פּלאַן פון „קאָמונע״ איז אָנגענומען געוואָרען, גאָר ניט מיט אַמאָל, ביסלעכווייז.

קודם כל האָבען אַלע דריי שכנות געקויפט בשותפות אַ זעקיל מעהל און מע איז אַוועק אין איין קלאַפּ באַקען מצות. און די מצות זענען דאָס יאָהר חוקא געראָטען, און מען האָט געבראַכט צופיהרען די מצות, און מען האָט זיך געווינשעוועט איינס דאָס אַנדערע מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערליך געזונדערהייד און מע זאָל ווידער אַלע אינאיינעם באַקען מצות—ס'איז געווען אַ חיות אָנצוקוקען דאָס גוטפריינדשאַפט מיט'ן ליעבשאַפט פון די ווייבער, גלייך ווי מען האָט זיך קיינמאָל נישט געקריעגט, נישט געזידעלט, נישט פאַרביטען מיט קיין וואָרט אפילו; און נישט נאָר די ווייבער, די מאַנסבלען, און אויך מיר, קליינוואַרג, האָבען זיך יענעם טאָג געפיהלט אַזוי גוט ווי נאָך קיינמאָל ניט זינט מיר זיצען אַלע אונטער איין דאַך. און מערקווירדיג: אפילו הערשקע מאַמצי'ס, וואָס איז תמיד בייז און אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט (דערפאַר וואָס זיינע צוויי שוואָגעריקעס האָבען אַמאָל געוואָלט אויסלאָזען ביי איהם די דירה), איז דעם טאָג געווען עפּיס מאָדנע אויפגעלייגט, נישט געגעבען פּעטש „פּיטש-פּאַטש אי ניקאַקיך״, ווי זיין שטייגער איז, און האָט גאָר אונטערגעזונגען ליעדלעך שטילערהייד, און צביה לאה'ס מאַנסבילשע שטימע איז יענעם טאָג געווען עפּיס דינער און וויכער—מיט איינעם וואָרט,—אַ גוטער מלאך איז דורכגעפלויגען איבער הערשקע מאַמצי'ס דירה, די שכינה האָט גערוהט אויף איהר.

גע'פטר'ט די מצות, האָבען די ווייבער אַוועקגעשטעלט אַלע אינאיינעם אַ דייזשקעלע באָרשט (דאָס דייזשקעלע האָט פערזאָרגט געוויינטליך „שוין איין מאָל משה״) און מען האָט ווידער אַמאָל געוואונשען זיך מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל ווידער שטעלען אַלע אינאייינעם פסח'דיגען באָרשט, און אין שטוב איז ווידער געווען ששון ושמחה, גוט אויפ'ן האַרצען. נאָכדעם האָט מען אָנגעקויפט אַלע אינאיינעם עטליכע פּאָר עופות מיט אַ פּאָר אינדיקעס. האָט זיי גאָט צוגעשיקט אַ כשרע מציאה (אַ משוגע'נער גוי האָט זיך מעהר ניט געהייסען בעצאָהלען ווי צעהן גילדען פאַר צוויי אינדיקעס ווי די קעלבלעך די גרויס) און מע האָט אַלע עופות פאַרוואָרפען אין איין שטייג (די

שטײַג האָט צורעכט געמאַכט געװײַנטליך „שוין אײן מאָל משה“) און די אינדיקעס האָט מען געלאָזט שפּאַצירען איבערן שטוב, און פֿאַר אונז, קלײַנװאַרג, איז דאָס געװען אַ שטיקעל געשעפֿט: מיר האָבען זיך מיט זײ געדרײַצט, מיר האָבען צו זײ געפּײַפט, און זײ האָבען געשריגען „האָלדיר-האָלדיר“! און קײנער האָט אונז ניט געזאָגט קײן װאָרט; און די װײַבער האָבען זיך געװינשעװעט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערליך געזונדערהײד און מען זאָל װידער קױפֿען בשותפות אַלע אינאײנעם אַזעלכע עופות און אַזעלכע אינדיקעס. נאָכדעם האָט מען געקױפֿט אַלע אינאײנעם צװײ זעקלעך קאַרטאָפֿלעס אין גלײַכען געלד, און אײער עפּיס גאָר אַ מציאה פֿון אַ גנב — דרײַ גילדען אַ שאָק (גאָט האָט די צונעשיקט אַ גויע מיט אײער, אויף קײן שלעכט אָרט זאָל זי ניט שטעהן!) — און די װײַבער האָבען געלאַכט פֿון דער גויע, אַ נאַרישע גויע, אַ געשלײַערטע האָנזי! און מען האָט זיך װידער געװינשעװעט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהײד און מען זאָל װידער אײנקױפֿען אַלע אינאײנעם בחבורותא אַזעלכע געראָטענע קאַרטאָפֿלעס און אַזעלכע פֿרישע אײער! װאָס דאַרפֿט איהר מעהר? פּסח'דיגע קױלען צום סאַמאָװאַר האָט מען געקױפֿט אַלע אינאײנעם אַ זעקיל כמעט אומזיסט, ס'איז גאָר אַ חרפּה אויסצוזאָגען פֿאַר װיפֿיעל, הײַנט חרײן און פּאַסטערנאַק און שאָר ירקות—אַלסדינג בזול הזול! „אַניערב פּסח פֿון גאָלע מציאות!“ האָבען געזאָגט די װײַבער און האָבען געלאַכט, און מיר, קלײַנװאַרג, האָבען געפּײַפֿט צו די אינדיקעס און די אינדיקעס האָבען געשריגען „האָלדיר-האָלדיר!“ און מען האָט זיך געװינשעװעט, מע זאָל דערלעבען איבער אַ יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהײד און מע זאָל װידער מאַכען אינאײנעם אַלע אײן פּסח! מע האָט אַרױסגעזועהען בעשײַנפּערלעך, אַז עס קאָן גאָר ניט זײַן קײן גרעסערע חכמה אויף דער װעלט װי אַז מען מאַכט יד אַחת.

— קאָמונע, איהר שפּיעלט זיך מיט קאָמונע? האָבען אַ זאָג געטהון די מאַנסבלען אויף אַ ליצנות. און די װײַבער האָבען אונטערגעחאַפּט דאָס װאָרט „קאָמונע“, נאָר געװרופֿען האָבען זײ דאָס „קאָמונעס“, און האָבען אַרױסגעזאָגט בפּירוש, אַז זײ װאָלטען זיך ניט אָבגעזאָגט ס'זאָל אַ גאַנץ יאָהר זײַן בײַ זײ „קאָמונע“ און די װײַבער זענען געװען אויפֿגעלײגט, און די מאַנסבלען אודאי, און מיר, קלײַנװאַרג, אודאי און אודאי!

געבליבען איז אויפֿן לעצטען טאָג נאָר פֿיש און פֿלײש און װײַן אויף ארבע כוסות. מילא, פֿיש — דאָס האָט גענומען אויף זיך געװײַנטליך „שוין

אײן מאָל משה“, װאָרום װאו האָט אויף דער װעלט נאָך אַזאַ בריה אויף קױ- פֿען פֿיש װי ער? ער װעט ברענגען צו טראָגען פֿיש, װעט זײַן שױן אײן מאָל פֿיש! מיט װײַן און מיט'ן חרוסת האָט מען זיך פֿאַרלאָזט אינגאַנצען אויף מײַן טאַטען, מחמת דער מבין אויף װײַן איז ער, און טובל'ען דאָס געפֿעס האָט מען געשיקט אונז, יונגלעך, (פֿאַר די מיידלעך האָט מען געפֿינען אַן אַנדער אַרבייט: העלפֿען די מאַמעס כשר'ן און רײַבען און שײַערען און פּוצען), און מיר האָבען פֿערקאַטשעט די הויזלעך און זענען אַװעק צום טײַך לע- בעדיג, פֿרעהליך. בקצור, ס'איז געװען „לידודים“, אַלע זענען געװען פֿער- נומען, אַלע הענד האָבען געאַרבייט, קיינער איז ניט געזעסען לעדיג אַ מי- נוט אַפילו ביזין לעצטען טאָג ערב פּסח, ביז מע האָט פֿערברענט דעם חמץ, געגאַנגען אַלע אין מרחץ אַרײַן, געקומען אַהיים, איבערגעטהון זיך אַלע יום טוב'דיג און מען האָט גענומען גרייטען זיך צום סדר.

קאַפּיטעל ח.

די זיי[illegible] [illegible] ער „קאמונע“ שאָקלען זיך.

עס פֿערשטעהט זיך פֿון זיך אַלײן, אַז צונויפֿשטעלען די טישען מיט די בענקליך, אויסשטעלען די כוסות מיט די קערות און אויסבעטען די עסבעטען האָט גענומען אויף זיך „שוין אײן מאָל משה“. װער עס האָט אידם נישט געזעהען אַרומטאַנצען דעם דאָזיגען פּאַרנאַכט, דער האָט גאָר קײן שענס ניט געזעהען: די בעקלעך האָבען אידם געפֿלאַמט, דאָס היטעל איז אידם אַראָבגעפֿאָהרען אויף אַ זײַט, אײן װאָנס די לאַנגע האָט זיך בײַ אידם אויסגעצויגען נאָך לײַנגער; ער האָט אויסגעזעהען װי אַ קאָמאַנדיר פֿון אַ שיף, אָדער װי אַ פֿעלדמאַרשאַל אויף דער מלחמה, אָדער װי אַ גבאי צו הקפות, ער האָט נישט געלאָזט קײנעם זיך צורירען צו קײן זאַך: אַלײן האָט ער צונויפֿגעטראָגען בײַנקלעך, אַלײן צונויפֿגעשטעלט די כוסות, אויס- געשטעלט דאָס זאַלצװאַסער מיט'ן חרוסת מיט די שאָר ירקות, און אַלײן אויסגעבעט אַלע פֿיער עסבעטען (מײַן שװאָגער דניאל איז אויך געװען פֿאַר- רעכענט אין קאָהן) און אַז ס'איז געקומען צו די עסבעטען, האָט ער גע- קאָמאַנדעװעט מען זאָל אידם צונויפֿטראָגען װאָס מעהר קישענס.

— נאָך אַ קישען!

— נאַט אײַך נאָך אַ קישען.

— נאָך אַ קישען!

— נאט אייך נאך א קשיען.

— נאך א קשיען!

— וואס טויג אייך אזוי פיעל קשיענס?

— נאך א קשיען!

און ס'איז אויסגעוואקסען פיער הויכע עסעבעטען... וואס זאג איך עסעבעטען? פיער הויכע טויערען, וואס אז מען איז געקומען פון שוהל האבען די פיער בעלי־הבתים בעדארפט זיך מיט אנגסטען ארויפדראפען ארויף. און אז זיי האבען זיך ארויפגעדראפעט ארויף און בעזעצט זיך, האבען זיי מורא געהאט, זיי זאלען חלילה ניט אראפפאלען.

דער ערשטער האט זיך ארויסגעכאפט דער בעל־הבית הערשקע מאמ־צי׳ס, ער האט ניט געזאגט חס ושלום קיין שום חסרון אויף די עסעבעטען; ער האט נאר א קנייטש געטהון מיט די פלייצעס, א מאך געטהון מיט כעס:

— נ—נ—נא, א עסעבעט!

— הא? שוין איין מאל א עסעבעט? האט זיך אנגערופען צו איהם „שוין איין מאל משה" מיט א שמייכעלע פון א גרויסען קינצלער וואס איז אליין צופריעדען מיט זיין ארבייט.

— ס'זאל ניט זיין דאס אייגענע וואס מיט דער סוכה, רופט זיך אן דער בעל־הבית, הערשקע מאמצי׳ס, מיט א שטאך.

— איך האב שוין אויך געקלערט דאס אייגענע, זאגט דער טאטע מיינער און מאסטעט זיך אויף דער עסעבעט, האלט זיך מיטביידע הענד אין גארטעל און טרעט איין די קשיענס, ווי מען טרעט איין א וואגען היי.

— מיט פרעמדע הענד איז גוט פייער שארען, רופט זיך אב די בעל־הבית׳טע צביה לאה מיט גאל, און „שוועבעלע" שטעלט זיך איין פאר איהר משה׳ן און טהוט א זאג צום מאן מיט כעס:

— אומעדום בעדארפסט דו ארויסבעווייזען, אז דו קענסט! עסעבעטען וואלט איך זיי געבעט! לאזען זיי זיך בעטען!

עס פערשטעהט זיך, אז צביה לאה קאן דאס ניט איבערטראגען און טהוט א זאג צו מיין מאמען כלומר׳שט אין גוטען מוטה:

— איהר זעהט בתיה לעבען? דאס שוועבעלע האט זיך שוין אנגע־צונדען...

און „שוועבעלע" ביגט זיך אן צו מיין מאמען און רוימט איהר איין א סוד פאר גאנץ בראך:

— איהר הערט, בתיה לעבען? דער סאמאוואר ברוך השם זידט שוין...

און אלע דערפיהלען אז א חמארע רוקט זיך אן אויף הערשקע מאמ־צי'ם שטוב, און דאס פריילליכקייט מיט'ן לעבעדיגקייט וואס ס'איז געוועזען ערב פסח איז ניטא, אוועק, אוועק מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך.

— וואלט איהר מיר זיין געזונד און שטארק, צביה לאה לעבען און פעריל קרוין, פערגעסט ניט אז ס'איז יום־טוב און מיר זיצען ביי איין טיש! זאגט צו זיי די מאמע שטילערהייד, און אויף איהר פנים ליעגט אזוי פיעל טרויער, אזוי פיעל אנגסט, אז עס פארנעהמט מיך ביי'ם הארצען.

איך פערשטעה איהר טרויער, איך פיהל איהר אנגסט. איך האב בעמערקט נאך בשעת ליכט־בענשען, אז זי וויינט, וויינט אויף דער דירה וואס מיר האבען פערלארען און וואס מיר בעדארפען זיצען אין שכנות מיט אזעלכע גראבע מענשען, זיצען מיט זיי ביי איין טיש, ביי איין סדר! ערשט פאראיאהרען אין דער צייט איז געוועזען ביי אונז אביסעל א שענערער טיש, אביסעל א רייכערער סדר, פאראיאהרען איז דער טאטע געוועזען איין מלך, די מאמע איז געוועזען איין מלכה און איך בין געוועזען איין פרינץ. היינט זיצען דא צונויפגעקוועטשט עטליכע מלכים, עטליכע מלכות, און א סך־א סך פרינצען, און אלע פרינצען גערען אנגעטהון יום־טוב'דיג אזוי שען ווי איך, און אפשר נאך א ביסעל שענער... ניין, זאגט איך וואס איהר ווילט, ס'איז ניט דער פאראייאהריגער פסח! ס'איז ניט דער פאראיאהריגער סדר!

מאמע, איך פערשטעה דיין טרויער! איך פיהל דיין אנגסט!

קאפיטעל ו.

דער פרינץ נעמט זיך איבער.

און כאטש עס זיצען דא א סך פרינצען און אלע גערען אנגעטהון יום־טוב'דיג אזוי שען ווי איך און אפשר נאך שענער — דאך פיהל איך, אז איך בין ניט דאס וואס אלע. און כאטש עס זיצען דא עטליכע מלכות, דאך פיהל איך אז מיין טאטע איז ניט דאס וואס אלע טאטעס און מיין מאמע איז ניט דאס וואס אלע מאמעס. אויב יענע זענען מלכים, איז ער א מלך איבער די מלכים, ווארום ער איז דא דער שענסטער און דער איידעל־סטער פון אלע; און אויך די מאמע איז דא די שענסטע און די איידעלסטע

פון אלע. ער קוקט אריין אין סדור אריין, פירט דאס רעדיל ווי איין עלטערער, ווי א פעלדמארשאל, און אויף איהם קוקענדיג וואס ער טהוט טהוען איהם נאך אלע. אויך די מאמע איז א וועג־ווייזער פאר די איבריגע ווייבער, האלט פאר זיך א גרויסען גראבען קרבן־מנחה, מישט־מישט די בלעטלעך מיט איהרע שענע ווייסע פינגער, און דאס ווייסע ליכטיגע פנים בשעת מעשה שיינט איהר ווי די זון, און די איבעריגע ווייבער זעהען אויס קעגען איהר עפים מאדנע שווארץ ווי די ציגיינערינס. מאלט אייך, מיין שוועסטער אסנה איז, קאן מען זאגען, אויך נישט קיין מאוס ווייבעל, נאר ווי קומט זי צו דער מאמע! אנו, פאהרט אוים די גאנצע וועלט און געפינט מיר נאך אזא יפת תואר ווי מיין מאמע! איין עבירה וואס פונים אפט ווייגען וואס זי ווייגט, וואקסען איהר קישעלעך אונטער די אויגען. איין עבירה וואס פונים קאכען וואס זי קאכט אליין, ווערען איהר די שענע ווייסע הענד בעצויגען ווי מיט א קארע פון אויבען. איין עבירה וואס צוליעב מיין שוועסטער אסנה האט זי געבעך געמוזט ניט לאנג פארקויפען די פעריל איהרע מיט די אויהרינגליך מיט די פינגערליך און זי קאן זיך איצט ניט בעווייזען מיט איהר גאנצען שענקייט און מיט איהר גאנצען גלאנץ פון אמאל. די מוטער רחל, אסתר המלכה, שולמית פון שיר השירים, די מלכה־שבא — די זענען גאר א דמיון! גיט איהר אב צוריק די פעריל מיט די אויהרינגליך מיט די פינגערליך, וועט איהר זעהען וואס הייסט א יפת־תואר!.. נאר פארפאלען! ניטא קיין פעריל! ניטא קיין אוידרינגליך! ניטא קיין פינגערליך! אויסגעטהון! אוועקגעגעבען! גוואלד, וואס האט צו אונז דער רבונו של עולם? פאר וואס שטראפט ער אונז אזוי?!

. . . .

— ק—ד—ש! — זינגט אוים דער מלך פון די מלכים, דאס הייסט דער טאטע מיינער, קוים־קוים וואס ער קריכט ארוים פון דער עסעבעט, נעהמט דעם כוס אין איין האנד, שפארט זיך אן מיט דער אנדערער האנד אן טיש, פארדייכט דעם קאפ ארויף, מאכט צו די אויגען און הויבט אן דעם שענעם פסח׳דיגען קידוש מיט׳ן שענעם פסח׳דיגען נוסח, נאר מיט עפים א מאדנעם טרויעריגען ניגון! — ניין, ס׳איז נישט דער ניגון וואס פאראיאהרען! און עס מאלט זיך מיר אויס, אז אינים טאטענס קדוש הערט זיך א קלאג צום בית דין של מעלה, א קלאג פאר דער דירה, פאר דעם אין שכינות זיצען, פאר דער מאמעס פעריל מיט די אויהרינגליך מיט די פינגערליך און פאר די אלע איבעריגע צרות, יסורים און הארצוועהטאג וואס גאט האט אונז מיט ווי בעוויליגט היינטיגעם יאהר פון זיין ברייטער האנד.

איהר ווייסט ניט, וואס האט צו אונז דער רבונו של עולם?
פאר וואס שטראפט ער אונז אזוי?

קאפיטעל ז.

די ווילען פון דער „קאמינע" הויבען אן פאלען.

ווי אלע גרויסע אידעען, אזוי איז אויך אלע גרעסטע אומגליקען וואס טרעפען זיך אויף דער וועלט, נעהמען זיך אפטמאל פון א קלייניגקייט, פון א נארישקייט. אויך די „קאמינע", וואס ווערט באשריבען ביי אונז אט דא, איז פלוצים אנידערגעפאלען, אין סאמע אנהויב, און איבער א קלייניגקייט, איבער א נארישקייט, ומעשה שהיה כך היה:

ווי באלד דער טאטע האט אבגעמאכט דעם קדוש און האט צוריק אריינגעזעצט זיך אין דער עסעבעט, האבען זיך אויפגעחאפט ביידע מיט אמאל, מיין שוואגער דניאל און אונזער בעל-הבית הערשקע מאמצים, און האבען זיך אבער באלד ביידע צוריק אנידערגעזעצט, געווארען רויט ווי פייער, זיך פערשעמט א פנים.

מאכט דער טאטע צו הערשקע מאמצים אויף שטום לשון (מחמת נאך קדוש טאר מען שוין נישט מפסיק זיין): „גי-א!" — דאס הייסט, ער איז איהם מכבד ער זאל מאכען פריהער קדוש; ענטפערט איהם הערשקע מאמצים אויף דער זעלבינער שפראך: „אי-א" און בעווייזט מיט דער האנד אויף מיין שוואגער דניאל (א גראבער יונג! ער מיינט אז ער טאר שוין אויך ניט מפסיק זיין!); רופט זיך אן מיין שוואגער דניאל און מאכט מיט'ן קאפ: „אי-אי", דאס הייסט: איך ניט, לאז איין אנדערער מאכען פריהער קדוש! מישט זיך אריין „שוין איין מאל משה" (ער האט תמיד ליעב אריינמישען זיך!) און טהוט א מאך מיט די הענד: „מי-א-נו?" דער פשט איז: „ממה-נפשך, אדער דער, אדער יענער?" ענטפערט איהם דערויף דער טאטע אליין אויפ'ן הינק: „מע-א-אי!" דאס הייסט: „אז ניט דער און ניט יענער — מאך מאכט שוין איהר פריהער קדוש!"

איך ווייס ניט וואס פאר א פריילעכקייט עס ליגט פערבארגען אין דער דאזיגער מימיקע, גאר אויף אונז, קליינווארג, פאלט אן דערפון פלוצים א געלעכטער און גאך וואס פאר א געלעכטער! מיר שטיקען זיך שטילערהייד און די קולאקעס האבען מורא א קוק טהון איינס אויף דאס אנדערע, מע זאל חלילה ניט אויסשיסען. נאר וויפיעל קאן זיך א מענש איינהאלטען? א מענש

איז דאך גיט קיין איזען, ובפרט אז סע זיצען ביים טיש קיין עין הרע אזוי פיעל קלאפערס וויסע חברה׳ניקעס, וואס קאנען לאכען, איז גענוג אז עמיצער פון אונז זאל געבען א חליפ, א הוסט, אדער א שלוקערץ, זאל זיך דער איבעריגער חברה אויסווייזען, אז דאס האט שוין איינער געווים אויסגעשאסען. אין אזעלכע מאמענטען, הערט איהר, איז געפעהרליך, מען שפיעלט זיך מיט פייער, ווארום וואס מעהר מען האט מורא — מעהר לאכט מען. איהר קאנט דאס פרובען אויף אייערע קינדער, לאזט ארויס א באפויל אז מען טאר ביים טיש ניט לאכען, וועט איהר זעהען וואס וועט זיך טהון: תחילת וועט מען זיך שטיקען ווי וויט מע וועט קאנען, נאכדעם וועט ווערען אזא שיסעריי, אז איהר וועט סוף כל סוף אליין אויך אויסשיסען א געלעכטער. דעם שכל דערפון ווייסען מיר ניט; לאזען די חכמים, וואס גיבען זיך אב מיט אלערליי חכמות, אויפקלערען די דאזיגע חכמה אויך, און מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער קדוש.

אז נאט האט געהאלפען, די מלכים האבען שוין מיט נאטס הילף אלע אבגעמאכט קדוש און ס׳איז געקומען צו אונז, קליינווארג, איז אויפגעשטאנען הערשקע מאמצים בן, דער עלטערער (אייזיק), און האט אנגעהויבען זאגען דעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי״, אויף א מאדנעם קול גלייך ווי עמיצער ווארגט איהם, האט דער יונגערער ברודער זיינער (איציק) ארויסגעלאזט א מין „קכי״, האט זיך דער דריטער (הילק) צולאכט און דער קליינער (ישראליק) נאך איהם, און נאך זיי שוין מיר אלע, און אייזיק אליין אויך בתוכם און אזוי איז ער זאסטרעמפעט געווארען אין מיטען, ניט אהין, ניט אהער, אזש געווארען ברוין און בלוי, ס׳איז געווען א רחמנות צו קוקען אויף איהם! איז אויפגעשטאנען הערשקע מאמצים און האט איהם אראבגעלאזט א פאטש פון אויבען אראב און ארויסגעווארפען איהם פונים טיש און א זאג געטהון דער ביי חיי זיין שטיינער איז: „פיטש-פאטש אי ניקאקיך!״ און א מאך געטהון צום אנדערען (צו איציקען) ער זאל אויפשטעהן מאכען קדוש.

האט זיך איציק אויפגעכאפט ווי א מזיק און א זאג געטהון דעם איינענעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי״ שוין אביסעל צו הויך, צו גייציג, אזוי אז ער האט זיך א פנים אליין איבערגעשראקען פאר זיין קול און האט זיך געהאלט אראבלאזען נידעריגער מיט א טאן, האט איינער פון דער חבריא א מאך געטהון: „עהיט!״, האט שוין איציק דערפאר נישט געקאנט זאגען א ווארט, אזוי שטארק האט דאס איהם געשטיקט. האט ער נעבעך נעהאפט פון זיין טאטען, הערשקע מאמצים, דעם זעלבען פסק וואס אייזיק, דאס הייסט:

„פיטש-פאטש אי ניקאקיך!“ און אויף איציקס ארט איז שוין געשטאנען דער דריטער (הילּיק).

דער דאזיגער הילּיק האט נאר אבגעזאגט א האלבען „סברי מרנן“, ־עם „רבנן ורבותי“ האט ער שוין נישט געקאנט ארויסזאגען. איהם איז גע־פעלען געווארען גראד אצונד א קוק טהון אויף מיין שוואגער דניאלס קינ־דערלעך און דערזעהן, ווי די דריי האלטען זיך ביי די נעזלעך, אנגעבלאזען די בעקלעך ווי די פאחירלעך, אט אט ווערען זיי צוזעצט.

און אט אזוי האט איטליכער בעזונדער בעקומען פון הערשקע מאמצ׳ס זיין פסק: „פיטש-פאטש אי ניקאקיך!“ געמוזט אבטרעטען דעם ארט אייגער דעם אנדער׳ן ביז ס׳איז געקומען צו „איין מאל משה׳ס“ קינדער (צו יואליקלען מיט שואליקלען). און אז יואליקעל האט זיך אוועקגעשטעלט מאכען קדוש, האט ער שוין נישט געקענט ארויסלאזען אפילו דאס ערשטע ווארט „סברי“ און האט זיך באלד אויפ׳ן ארט פארגאנגען אויף טוידט. דעמאלט איז אנגע־פאלען א געלעכטער שוין אויף אלעמען. עס האבען געלאכט גרויס און קליין: דער טאטע און די מאמע און „איין מאל משה“ און אלע ווייבער. עס האט זיך מיר אויסגעוויזען אין דער מינוט, אז עס לאכען די כוסות, די טעלער מיט די לעפעל מיט דער לאמפ, מיט די ווענד — אלע און אלעס האבען געלאכט.

ניט געלאכט האט נאר איין הערשקע מאמצ׳ס מיט די בייזע אויגען. ער האט געלאזט יואליקלען א ביסעל זיך אויסלאכען; נאכדעם איז ער אויפ־געשטאנען, פאר כעס א פנים פערגעסען אז יואליקעל האט אליין א טאטען ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, א טאטען וואס האט אליין אויך הענד און קאן זיך אליין אברעכענען מיט זיין קינד, און ער האט איהם אראבגעלאזט דעם אייגענעם „פיטש-פאטש אי ניקאקיך!“ וואס זיינע אייגענע פיער בנים, און דער גאנצער עולם איז געווארען איבערראשט. געוויינטליך האט די דא־זיגע מעשה בעדארפט פארדריסען יואליקעלס מאמע און „שוועבעלע“ האט א בלישטע געטהון מיט די אויגעלעך און א זאג געטהון צו צביה-לאה׳ן:

— טאמער וואלט איהר געזאגט אייער מאן, סע זאל איהם אבדארען די הענטעלעך?

האט צביה-לאה לאנג נישט געקלערט און באלד אויפ׳ן ארט א זאג געטהון צו „איין מאל משה׳ן“ אויף איהר מאנסבילשע שטימע.

— טאמער וואלט איהר געזאגט אייער ווייב, ס׳זאל זיך איהר שטעלען דאס שווארצע פיסקעלי אויף א זייט?

וואס ווייטער איז געווען, — קאן איך אייך ניט באשרייבען. דאס הייסט קאנען קאן איך, נאר איך וויל ניט. עס פאסט ניט. ס'איז ניט שען פאר קיין מלכה'ס וואס זיצען אויבען אן ביי דער רעכטער האנד פון זייערע מלכים, ס'איז ניט שען ניט פאר זיי און ניט פאר אונז און ניט פאר אייך, ס'איז א חרפה א בזיון פאר לייטען... לאמיר בעסער מאכען א שטייג...

עפילאג פון דער קאמונע.

אויף מארגען, צום צווייטען סדר, איז שוין יעדער געזעסען ביי זיך ביי זיין טיש און אבגעריכט דעם סדר ווי גאט האט געבאטען, — געזעסען טאקי אלע אין חדר, ביי הערשקע מאמצי'ס אין זאל, נאר איינס צום אנדערען מיט'ן אונטען, שטארק אנגעדרודעלט... און מען האט קוים דערלעבט דעם ערשטען טאג חול־המועד, מע זאל זיך קאנען צוטהיילען צוריק מיט די מצות, מיט דער שמאלץ און מיט די אייער און מיט די קארטאפלי'ס און מיט די שאר ירקות, אפילו דאס דייזשקעלע בארש'ט האט מען געמוזט צוניסען אין בעזונדערע טעפ, און בשעת מעשה האבען די ווייבער געוויינטליך ניט געלייגט קיין כבוד איינע אויף דער אנדערער, זיך דורכגעווארפען מיט שטעכווערטלעך און אנצוהערעניש'ען אויף די מאנסבלי'ן.

— קאמונעס" האט זיך זיי פארגלוסט! משוגעים האבען דאס אויסגעטראכט און נאראנים טאנצען נאך! נאט אייך גאר „קאמונעס"! זיבעצעהן „קאמונעס" די שונאים אין קאפ און אין הארצען און אין די קישקעס!

נאך פסח איז דער טאטע געגאנגען איבער'ן שטאדט זוכען איין אנדער דירה אויף צו דינגען, און אויף איהם קוקענדיג אויך „שוין איין מאל משה". צביה־לאה איז אפילו געווארען ווייך ווי טייג און הערשקע מאמצי'ס האט א טאג געטהון כלומר'שט פארבייענדיג, אז תיכף נאך שבועות אם ירצה השם שטעלט ער זיך איבערדעקען דעם דאך, עס האט זיי אבער געהאלפען ווי א טויטען באנקעס. מאמע האט געזאגט שטילערהייד דעם טאטען, איין מאל פאר אלע מאל, אז אומזיסט וויל זי דא אויך ניט זיצען! אין דרויסען חלילה, אבי ניט ביי הערשקע מאמצי'ס!

אט אזוי האט זיך פון דער ערשטער „קאמונע" ביי אונז אין מאזעפעווקע אויסגעלאזט א טייך.

שמואליק

שמואליק.

שמואליק — דאס איז נישט קיין אויסגעטראכטער נאמען, און דאס וואס איך וויל אייך דערצעהלען איז נים קיין לעגענדע. שמואליק — דאס איז א לעבעדיגער פארשוין אין אונזער קאנט און איך קען אידם! — א בחור'ל פון א יאהר 17, א פראסטער יונגעל, א דארפסיונגעל, פון א באהן־סטאנציע. זיין פאטער, נפתלי הייסט ער, און די גוים רופען אידם פאנטולע, איז א יוד וואס זיצט ביי דער באהן און פון דער באהן לעבט ער, און מחמת ער וואוינט דא שוין א יאהר דרייסיג, נאך פאר איגנאטיעווס גזרה, לכן הערט ער די ביניסטארען מיט אלע זייערע „צירקולארען" ווי דמן דעם גרייגער, און דעם פריסטאוו מיט'ן אוריאדניק שמועסט מען נים. נישט איין פריסטאוו און נישט איין אוראדניק האבען זיך אין דער צייט געביטען, און יעדער פון זיי האט זיך געהייסען ווייזען פאפיערען, שטארק חשק געהאט אויסרויסערען דעם יודען פונים דארף, עס האט זיי אבער געהאלפען ווי דער פאראיאהריגער שניי. נפתלי פלעגט זיי זאגען גאנץ עפענטליך נישט פערשטעלט: „איך האב שוין איבער־געלעבט נים איין פריסטאוו, נים איין אוראדניק; גיכער וועל איך אייך אויס־רוינירען פון דאנען איידער איהר מיך..." און ער האט אלע מאל געטראפען, ווארום אלע מאל האט זיך ארויסבעוויזען אז סאי דער פריסטאוו, סאי דער אוראדניק זענען ביידע געוועזען געחאפט אויף דער מעשה, ביידע געליטען פון איין חולאת, פון ליעבע... און זייער ליעבע איז געוועזען אונגעהייער גרויס. זייער ליעבע האט נישט געהאט קיין ברעג נישט געוואוסט קיין גרעניץ. און ליעב געהאט האבען זיי ביידע נאר צוויי זאכען: א קערבעל און א ביסעל בראנפען. ס'איז שווער צו זאגען, וואס האבען זיי ליעב געהאט מעהר — א קערבעל, צי א ביסעל בראנפען? איך האב מורא, אז אין דער הינזיכט זענען זיי געוועזען געגליכען צו א קליין קינד, בשעת מען פרעגט ביי אידם:

„װעמען האָסט דו בעסער ליעב — דעם טאַטען צי דער מאַמען?..“ נאָר לאָזען זיי איך גערן אין דער ערד אַריין בײדע, דער פּריסטאַװ מיט'ן אוריאַדניק — מיר קערען זיך אום צוריק צו נפתלי'ן און צו זײַן זוהן שמואליק.

געבאָרען ערצױגען און אױסגעװאַקסען צװישען גױם, רעדט שמואליק גױיִש װי אַ גױ, געהט װי אַ גױ, לעבט װי אַ גױ, טראַכט װי אַ גױ און איז אַרײַנגעטהון אין די גױיִשע אינטערעסען, איז קלאָהר אין דעם װאָס איװאַן װיל, װאָס איװאַן האָט און װאָס איװאַנען פעהלט, פיהלט װאָס איװאַנען קװעטשט, װײסט װאָס איװאַן קאָן און װאָס איװאַן קאָן נישט און װאָס איװאַן װאָלט געקאָנט, װען איװאַן זאָל װעלען... און מחמת שמואליק איז פּאָרט נפתלי'ס זוהן נישט איװאַנ'ס, קאָן שמואליק דאַװנען, לײענען און שרײַבען יודיש און רוסיש; און מחמת שמואליק איז פּאָרט נפתלי'ס זוהן נישט איװאַנ'ס לײענט שמואליק אַלע טאָג װאָס דאָס בלאַט שרײַבט מכח דער מלחמה און מכח דעם שלום און מכח די סטרײַקען מיט די בונטען מיט די מאַניפעסטען מיט די פּאָגראָמען מיט די אַלע איבעריגע שענע זאַכען װאָס טהוען זיך אָפּ בײַ אונז אין דעם געבענשטען לאַנד, און אַלעם װאָס שמואליק לײענט גיט ער איבער די גױם, װאָרום לײענען נעבעך קאָנען זײ נישט און װיסען װאָס אויף דער װעלט טהוט זיך װילען זײ, געהען אום װיסען און װײסען נישט, װײסען גאָר נישט ניט, און אַפילו דאָס װאָס זײ װײסען, װײסען זײ שטיקלעך און נאָר פון איין זײַט װי קינדער קלײנינקע, װי מענשען װילדע נאָך.

— װי סאָװסים לודי טיאָמניע, זאָגט זײ שמואליק, װי ניטשאַהאָ נע זנאַיעטע, — איהר זענט הײסט דאָס מענשען פינסטערע, איהר װײסט ניט גאָר נישט ניט.

— טאָ פּראַװדאַ — ענטפערען איהם די גױם — מי סאָװסים לודי טעמניע, מי ניטשאַהאָ נע זנאַיעמאַ, — מיר זענען הײסט דאָס מענשען פינסטערע, מיר װײסען גאָר נישט ניט.

און מחמת זײ זענען מענשען פינסטערע און װײסען גאָר נישט ניט װילט זיך זײ װיסען גלײַך מיט אַלעמען, און זײ בעטען שמואליק'ן ער זאָל זײ לײענען און קלאָהר מאַכען.

— טי נאַם שמואליק, — זאָגען זײ — ראַזסקאַזיװאַי שטאָ פּישוט װאַשי אוטשאָניע, שטאָ קאַזשוט לודי אומניע? — דו זאָלסט אונז הײסט דאָס שמואליק דערצעהלען, װאָס שרײַבען די געלעהרנטע, װאָס זאָגען מענשען קלוגערע?..

און שמואליק פֿילט זיך ניט, זעצט זיך אַוועק גלייך מיט זיי אויף דער ערד און לייענט זיי וואָס שרייבען די געלעהרענטע און ער דערצעהלט זיי וואָס זאָגען מענשען קלוגערע, און זיי האָרכען שמואליק'ן און זיי קוקען איהם אין מויל אַריין און זיי גלויבען איהם און נאָר איהם אַליין, נאָר שמואליק'ן. און אַז זיי הערען עפּעס אַ זאַך און פֿערשטעהען נישט, פֿרעגען זיי ביי שמואליק'ן. און אַז מען דערצעהלט זיי עפּיס אַ נייעס און זיי גלויבען נישט, געהען זיי צו שמואליק'ן. „דאָ שמוליקאַ“, „דאָ שמוליקאַ“ — אַלע מאָל צו שמואליק'ן.

און נישט נאָר דאָ אין דעם דאָרף וואו עס זיצען שמואליק'ס עלטערען, נאָר אומעדום, אין פֿינפֿצעהן דערפֿער אַרום און ווייסט מען שמואליק'ן און וויעדער שמואליק'ן. גרויס איז דער נאָמען פֿון שמואליק'ן!

• •

•

דער הערט אַז אין די גרויסע שטעדט שלאָגט מען יודען, זענען זיך צונויפֿגעקומען גוים פֿון אַלע פֿינפֿצעהן דערפֿער צו שמואליק'ן, געבעטען ער זאָל זיי לייענען דעם קייסערס „אוקאַז“ וואָס מען זאָגט אַז ס'איז אַרויס אַז מען זאָל שלאָגען יודען דריי טאָג דורכאַנאַנד. „געהט אַהיים — האָט זיי שמואליק געזאָגט — ס'איז נישטאָ קיין שום „אוקאַז“ אויף שלאָגען יודען“... אויסגעהערט שמואליק'ן זענען די גוים געבליעבען שטעהן פֿערטראַכט, זיך געקראַצט די פּאָטיליצעס... „געהט אַהיים — זאָגט זיי נאָך אַמאָל שמואליק — וואָס קראַצט איהר זיך?..“ געשטאַנען געשטאַנען האָבען זיך די גוים אויסגעקוועטשט, געזאָגט שמואליק'ן, אַז פֿאַר זיך זאָל ער קיין מורא נישט האָבען... האָט זיי שמואליק אויסגעהערט און געזאָגט, אַז פֿאַר זיך האָט ער קיין מורא נישט... האָבען איהם די גוים געזאָגט, אַז אויך זיין פֿאָטער זאָל קיין מורא נישט האָבען... דערויף האָט זיי שמואליק געענטפֿערט, אַז אויך זיין פֿאָטער האָט קיין מורא נישט... גרויס מיה האָט געקאָסט שמואליק'ן אַרויסשלאָגען זיי פֿונ'ם קאָפּ, אַז ס'איז נישטאָ קיין שום „אוקאַז“ וואָס מען זאָל דאַרפֿען דריי טאָג דורכאַנאַנד שלאָגען יודען, און די גוים זענען זיך צוגאַנגען אַהיים, און ניך געקומען נאָך אַמאָל צו שמואליק'ן, אַז שמואליק זאָל זיי קלאָר מאַכען, וואָס אויף הער וועלט טהוט זיך און וואָס איז אַזעלכס קאָנסטיטוציע און וויפֿיעל ערד וועט מען זיי צושניידען? און שמואליק האָט זיי קלאָהר געמאַכט וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך און וואָס איז אַזעלכס קאָנסטיטוציע און וויפֿיעל ערד מען וועט זיי צושניידען... און שמואליק

האט נישט מורא שוין פאר א יודישען פאגראם נישט נאר ביי איהם אין דארף נאר אין אלע פינפצעהן דערפער ארום און ארום. שמואליק איז געווארענט, אז טאמער קומען אן פרעמדע גוים פון פרעמדע דערפער שלאגען יודען, וועט מען זיי דעם קאפ צושלאגען און פערטרייבען וואו דער שווארצער פעפער וואקסט, ווארום ווי קאן דאס מעגליך זיין א יודישער פאגראם אהן שמואליק'ן?..

און נישט נאר א יודישער פאגראם, אויך א „פריצישער" פאגראם קאן נישט זיין אהן שמואליק'ן. און ווען נישט שמואליק וואלטען די גוים שוין לאנג אנגעפאלען אויף די פריצים און געמאכט מיט זיי א רעכענונג... נאר שמואליק האלט זיי אויף און זאגט זיי, אז מיט ראבעווען מיט גולנ'ען, מיט צינדען און מיט אויסקוילען איז קיין שכל נישט. שמואליק הייסט זיי אפווארטען ביז וועסנעצייט, דעמאלט ווען די נאטור שטעהט אויף, דעמאלט ווען די ערד וואכט אויף, ווארפט אראפ פון זיך די ווייסע קאלדרע, בעט זיך מען זאל זי בעארבייטען, — דעמאלט לאזען די פריצים זיך מטריח זיין אליין די ערד בעארבייטען, אליין ארויס אין פעלד אריין, אליין גראבען, זייען, אקערען, שניידען, בונדען, פיהרען אין די שייערען, דרעשען, מאהלען זעמעל מעהל, קנעטען, באקען פוטערברויט, — אליין, אליין, אליין!.. און די גוים פאלגען שמואליק'ן, זיצען שטיל, זא־טשעפען קיינעם נישט. פלוצים קומט דער „עלטערער".

געקומען דער „עלטערער" געבראכט מיט זיך דעם מאניפעסט פונים „זיבעצעהנטען", צוגויפגעטריבען אלע גוים פון די פינפצעהן דער־פער און גענומען לייענען... דאס לייענען האבען די גוים אויסגעהערט און ס'איז געבליבען מען זאל שיקען רופען שמואליק'ן, און מען האט געבראכט צופיהרען שמואליק'ן, און מען האט איבערגעקערט א פאס אלע־דינגע, און מען האט אוועקגעשטעלט דארט שמואליק'ן געבעטען ער זאל זיי לייענען, וואס שטעהט אין מאניפעסט, ווארום זיי ווילען נישט גלויבען קיינעם נישט, חוץ שמואליק'ן... גרוים איז דער נאמען פון שמואליק'ן!..

אודאי האט דאס פערדראסען שטארק דעם „עלטערען", און ס'איז אוועק א פאפיער אין סטאן און פון סטאן אין שטאדט אריין און גלייך נאכ־דעם האבען זיך בעוויזען זשאנדארמען אויף פערד מיט'ן „סטאנאוואי" גע־פאדערט ביי די גוים אז זיי זאלען ארויסגעבען דעם יודען שמואליק'ן, אט דעם יודישען נאפאן... דערהערט, אז מען זוכט שמואליק'ן, האבען די גוים געגעבען צו וויסען שמואליק'ן, אז מען זוכט שמואליק'ן, און הא־

בען איבערגעטהון שמואליק'ן, און זענען צוזאַמען מיט שמואליק'ן געגאַנגען אַהיים צו שמואליק'ן זוכען שמואליק'ן דעם יודישען נאַפּאָן...

* * *

פֿון דעמאָלט אָן קומען אָן אין סטאַן אַריין אַלע מאָנטאָג און דאָנערש-טאָג פּעק פּאַפּירען מען זאָל זוכען און מען זאָל חאַפּ.ן און למען השם צראָפּ-ברענגען שמואליק'ן, אָט דעם יודישען נאַפּאָן. און די זשאַנדאַרמען מיט די אַגענטען מיט די קאָזאַקען זוכען, שמעקען, נישטערען, און די גוים צו-זאַמען מיט שמואליק'ן העלפֿען זוכען שמואליק'ן; דער גאַנצער קאַנט איז פֿול מיט שמואליק'ן; אַלע זוכען שמואליק'ן, — און שמואליק איז נישטאָ!..

גרויס איז דער נאָמען פֿון שמואליק'ן, פֿון דעם יודישען נאַפּאָן!

די
ערב פסח'דיגע עמיגראציע.

די ערב־פסח'דיגע עמיגראציע.

א מעשה פאר יודישע קינדער.

א.

ארויס פון גן־עדן.

דאנקען השם יתברך, געפּטרט דעם פורים געזונטערהייט און מען קען שוין אנהויבען אין זינען האבען אריינברענגען דעם פסח אין א גוטער שעה!

אזוי האט זיך אנגערופען די מאמע צו זיך אליין אויף מארגען נאך שושן פורים און אויסגעקוקט מיט די אויגען אלע ווינקעלעך אין זאל, ארומגעטאנגען און געזוכט אנארט, ווי א דוהן בשעת זי דערפיהלט, אז זי בעדארף זיך לייגען. אין עטליכע מעג ארום איז בעשאפען געווארען א ביסעל היי מיט צוויי קלעצלעך און אויף די קלעצלעך א שפאגעל ניי דיישקעלע איבערגעדעקט מיט א גראבער נאר א ווייסער ציכטיגער לייוואנט און מיך האט מען צוגערופען אינאיינעם מיט'ן טאטען און אנגעזאגט אמאל דרייסיג, איך זאל זיך נור ניט דערוועגען ניט צוגעהן פון דער נאהענט, ניט א קוק טהון פון דערווייטען, ניט א שמעק טהון אפילו „אין יענעם ווינקעל אריין", און מאקי באלד נאכדעם איז צוגעמאכט געווארען די טהיר פון זאל און אונז ביידע, מיך מיט'ן טאטען, האט מען געבעטען מחילה מיר זאלען זיך אפטראגען פון דאנען אין א גוטער שעה אין א מזל'דיגער שעה און מעהר נישט אריינטרעטען אין זאל אריין ביז פסח.

פון דער מינוט אן האט די זאל בעקומען ביי מיר אין די אויגען דווקא גאר א בעזונדער חן, און עס האט מיך אהינצו געצויגען ווי א מאגנעט. און איך האב בעקומען א שטארקען חשק א קוק טהון אהינצו אין „יענעם ווינקעל אריין" האטש פון דערווייטען. אוועקגעשטעלט זיך פון יענער זייט טהיר, בשעת מעשה געקייעט דעם אנבייסען, ברויט מיט שמאלץ, האב איך אריינגעקוקט און געשפיגעלט זיך אין אונזער שעהנער, ליכטיגער זאל מיט דער רויטער קאנאפע פון פידעל-האלץ, מיט'ן האלב קיילעכדיגען טיש אויף

דריי לאפּעס, מיט'ן האלב קיילעכדיגען שעהן געשניצטען שפּיעגעל און מיט'ן גרויסארטיגען מזרח, וואס דער טאטע אליין האט איהם אויסגעמאלט בשעת ער איז נאך, זאגט ער, געוועזען א חתן. וועה-וועה וואס איז ניט געוועזען אויפ'ן דאזיגען מזרח: בערען, און לייבען, און ווילדע קעץ, און אדלערס, און פויגלען, און שופרות, און מנורות, און אתרוגים, און שיסעלעך מיט מגן-דוד'לעך, און בלעטלעך, און קנעפּלעך, און רעדעלעך, און פּאסיקלעך, און פּינטעלעך אהן אנעק, אהן א שעור! ס'איז געוועזען נישט צו גלויבען, אז א מענשליכע האנד זאל דאס אלסדינג קענען אויסמאלען, קוים קוים וואס דאס אויג קען חאפּען! „א מושלם דער טאטע מיינער! — טראכט איך מיר — א בריה! א מזיק!"

— פארחאפּט זאלסט דו ניט ווערען! מיט'ן גאנצען חמץ ביי דער טהיר, ברענען זאלסט דו אויפ'ן פייער!

אזוי זאגט די מאמע, נעמט מיך אן מיט צוויי דינע שארפע פינגערליך פון איהר רעכטע האנד ביי מיין לינקען אויהער און פיהרט מיך צום טאטען:

— נא, זעה, קוק האטש אן דעם קדיש דיינעם! מיט'ן ברויט האט ער זיך אוועקגעשטעלט קוקען אהין וואו דער פסח'דיגער בארשטש!

דער טאטע מאכט כלומר'שט אן ערנסט פּנים, שאקעלט מיט'ן קאפּ שטעלט אויף די ליפּען און קנאקט מיט דער צונג:

— טץ—טץ—טץ! אוועק דו ימח-שמו'ניק איינער!

און אז די מאמע קעהרט זיך אפּ אין א זייט, דערזעה איך אויפ'ן טאטענס ליפּען א גרינג בעהאלטען שמייכעלע; און קערט זיך אום צוריק די מאמע, מאכט ער ווידער אן ערנסט פּנים. ער נעמט מיך פאר א האנד, זעצט מיך א נידער נעבען זיך אויף א ביינקעל און זאגט מיר אן איך זאל אהינצו ניט קוקען — מען טאר ניט!

— פון דער ווייטען אויך ניט?

נאר דער טאטע הערט מיך שוין ניט. ער זיצט פערטיעפט אין א ספר און לערנט שטילערהייד, און איך פערגנב'ע מיך פּאוואלינקע צו דער טהיר און קוק אריין דורך א שפּעלטעל אהין אין זאל אריין און זעה דארטען פון כל-טוב א גן-עדן: נייע טעפּ א סך מיט מעקערטעס אויף דער ערד, און האקמעסער, א זאלצבערעטעל, ציבעלעס צוויי קרענצלעך הענגען אויף דער וואנט און בעשעהנען די זאל, — שוין פסח'דיג די זאל, פסח'דיג, פסח'דיג!..

ב

פֿון האַנד צו האַנד.

— טאַטער וואָלט איהר זיך מטריח געווען פֿון דאַנען מיט די ספרים אַהין אין גרויסען אַלקער אַריין?

אַזוי רופֿט זיך אָן צו אונז די מאַמע אָנגעטהון אין ווייסען, מיט אַ ווייס טערוועטיל אויפֿ'ן קאָפּ און מיט אַ לאַנגען שטעקען אין איין האַנד און מיט אַ נייעם פֿלעדערוויש אין דער אַנדערער האַנד, פֿאַרייסט דעם קאָפּ אַרויף און קוקט אויף דער סטעליע.

— סאָסיל! וואו ביזט דו ערגיץ מיט דער באַרשט? נו, ריהר זיך שוין, מויד: בעוויי זיך!

און סאָסיל די מויד, אויך אַ פֿאַרבינדענע מיט אַ ווייסער שמאַטע, בעוויזט זיך מיט אַ נאַסע באַרשט און מיט אַ שעפֿעל ווייס לייהם, און ביידע זעהען אויס ווי לעבעדיגע מתים אין ווייסע תכריכים. און סאָסיל מיט'ן נאַסען בערשטעל פֿליאַסקעט איבער דער סטעליע הין און צוריק: פֿליאַק — פֿליאַק און ביידע זענען זיי אין כעס, בייז ווי די בינען.

לאַנג אָבער שטעהן און קוקען אויף דער דאָזיגער זעלטענער קאָמעדיע לאָזט מען מיך ניט. פֿריהער הויבט מען מיר אָן געבען אָנצוהערעניש אַז אַ יונגעל בעדאַרף ניט שטעהן בשעת מען שמירט די שטוב אויף פּסח. נאָכדעם הייבען זיי ביידע שוין אָן אַ ביסעל האַרבער:

— הער נאָר, טאַטער וואָלסט דו געגאַנגען אַהין אין אַלקער אַריין?

און בשעת מעשה נעמט מיך אָן די מאַמע פֿאַר אַ האַנד און בעוויזט מיר וואוהין איך זאָל געהן. איך בין אָבער קיין בעלן ניט אַוועק געהן. טרעט איך אָב אַ ביסעל אויף אַ זייט און בעגעגען זיך מיט סאָסילן, טהוט מיך סאָסיל אַ שטויס אָב פֿון זיך „אומעדום אָבער פּלאָנטעט ער זיך אונטער די פֿיס!"

— געה שוין געה צו אַלדע גוטע יאָהר אַהין צום טאַטען! — זאָגט מיר די מאַמע און טהוט מיך אַ וואָרף צו סאָסילן און סאָסיל האַפּט מיך אונטער און טהוט מיך אַ שליידער צוריק צו דער מאַמען: „אויף מיין לעבען האָב איך אַזאַ מין איינגעסען יונגעל ניט געזעהען!"

— סע נעמט איהם גאָר קיין קויל ניט! זאָגט די מאַמע און דער־לאַנגט מיר אַ סטוסאַק פֿון אונטען און סאָסיל האַפּט מיך אונטער און פֿער־

ליאַפּעט מיך מיט ווייסען לייהם און איך פאַל אַריין ווי אַ קיטשקע צום טאַטען אין אַלקער אַריין און פערגעה זיך פון געוויין.

דער טאַטע רייסט זיך אָב פון די ספרים נעמט מיך איין מיט וואָס ער קען, הייצט מיך אַנידער זיך אויף די קניהעס און פאַרטיעפט זיך צוריק אין די ספרים.

ג.

פון די אלקערס אין דער שפּיזשאַרניע.

— זייט-זשע מוחל בעל הבית!

די בעל הביתטע האָט געזאָגט, איהר זאָלט מוחל זיין אַריבער טראָגען זיך פון דאַנען אינ׳ם אַלקעריל אַריין.

אַזוי זאָגט צום טאַטען סאָסיל די מויד און קומט אַריין מיט׳ן גאַנצען קלאַפּערצייג אויסגעשמידט ווי אַ רוח, און מיר טראָגען זיך מחילה אַריבער מיט די ספרים פונ׳ם גרויסען אַלקער אינ׳ם קליינעם אַלקעריל אַריין. דאָס קליינע אַלקעריל איז גרויס ווי אַ פייג; דאָרטען שטעהט מעהר ניט ווי איין בעטעל שלאָף איך און, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, סאָסיל די מויד. סאָסיל איז פערשטעהט איהר, טאַקי אונזערע איין אייגענע און ביי אונז איז זי שוין כמה וכמה יאָהרען; איך בין נאָך דעמאָלט, זאָגט זי, אויף דער וועלט ניט געוועזען; איך בין ביי איהר זאָגט זי, אויף די הענד אויסגעוואַכסען. ווען ניט זי, וואָלט איך שוין לאַנג, זאָגט זי, אָנגעשפּאַרט מי יודע וואו; וואָרום וואו ערגיץ איין אָנשיקעניש, אַ משולחת, אַ שלאַק פּרעניות, איז דאָס ביי מיר, זאָגט זי, געוועזען; און פון אַלע צרות האָט זי מיך, זאָגט זי, אַרויסגעשלעפּט; און היינט דאַנקט ער מיר, זאָגט זי אָב מיט שטיינער, ט? איז ער ניט ווערט קיין פּעטש?

אַזוי לאָזט אויס סאָסיל און שענקט מיר אַ פּאָר סטוסאַקעס מיט אַ רייס ביי די האָר פאַר אַ צוגאָב, און מערקווירדיג! — קיינער זאָגט איהר ניט קיין וואָרט. ניט די מאַמע ניט דער טאַטע נעמען זיך אָן פאַר מיר, וואָס סאָסיל וויל דאָס טהוט זי מיט מיר, גלייך ווי איך בין סאָסילס ניט זייערע.

אין קליינעם אַלקעריל פערקלייב איך מיך אין אַ ווינקעלע, בעזעץ מיך אויף דער ערד און קוק אויפ׳ן טאַטען, ווי ער רייבט דעם שטערען, קייט די באָרד און שאָקעלט זיך און ציהט אויס יענעם שעהנעם לאַנגען

„און יאָ — — — — —" נאָר אַט קומט אַריין מאָטיל מיט'ן קלאַפּערגעציי: און לאָזט אונז בעטען, מיר זאָלען זיך אַרויספּעקלען פֿון דאַנען ווייטער אַ ביסעלע.

— וואוהין נאָך? פֿרעגט זי דער טאַטע אַן איבערגעשראָקענער.

— איך ווייס וואוהין? — זאָגט מאָטי און שטעלט זיך אַוועק מיט'ן בערשטעל אין מיטען אַלקעריל.

— אין קאַמעריל אַריין! אין דער שפּיזאַרנע אַריין — זאָגט די מאַמע און קומט אַריין מיט'ן לאַנגען שטעקען און מיט דעם נייעם פּלעדערוויש, זעהט אויס ווי איין אָנגעוואָפּענטער שונא, וואָס פֿאַלט אָן אויף'ן לאַנד מיט געוועהר אין די הענד.

— אין שפּיזאַרנע איז איצטער קאַלט ווי אין אַ פּוסטקע — פּרובט זיך דער טאַטע אָבבעטען מיט גוטע ווערטער.

אַ ווילדע קעלט אויף איהם! — זאָגט די מאַמע.

— מען געפֿינט געפֿרוירענע אין דרויסען! — חאַפּט אונטער מאָטיל און הויבט אָן פּליאַסקען מיט דער נאַסער בארשט איבער די טרוקענע ווענד, און מיר מוזען זיך במחילה כבודנו אַריבערפּעקלען פֿונ'ם קליינעם אַלקעריל אין קליינעם קאַמעריל אַריין און ביידע חאַפּען מיר דאָרט אַ רעכטען ציטער. מען קען ניט זאָגען אַז פֿאַר'ן טאַטען זאָל דאָ זיין גוט צו זיצען און אַריינקוקען אין אַ ספר: די שפּיזאַרנע איז אַ קליין ענג קאַמעריל און אַ פֿינסטערס, קוים וואָס צוויי מענשען קענען זיך דאָרטען אויסדרעהען, דערפֿאַר אָבער איז דאָס פֿאַר מיר אַ גאַנצער גן עדן. סטייטש עס איז דאָ פּאָלעצעס און מען קען אויף זיי קלעטערען. אמת, דער טאַטע לאָזט מיך ניט קלעטערן, ער זאָגט איך קען חלילה זיך הרגענען, נאָר ווער הערט איהם? ער האָט זיך נאָר פֿאַרטיעפֿט אין זיינע ספרים בין איך שוין — אַהאַ — געוועזען אויף דער ערשטער פּאָלעצע, פֿון דער ערשטער אויף דער צווייטער און פֿון דער צווייטער אויף דער דריטער.

— קוקאַריקו! האָב איך אויסגעשריגען אויף אַ קול, געוואָלט בעוויזען דעם טאַטען מיין גרוים בריה'שאַפֿט און האָב אויפֿגעהויבען דעם קאָפּ און זיך דערלאַנגט אַ זעץ אין דער סטעליע, אַז די ציינער זענען מיר שיעור ניט אַרויסגעפֿאַלען פֿונ'ם מויל. האָט זיך דער טאַטע איבערגעשראָקען און געמאַכט אַ געוואַלד, איז געקומען צו לויפֿען פֿריהער מאָטיל און נאָכדעם די מאַמע. און ביידע האָבען מיר אַריינגעלייגט וויפֿיעל ס'איז אין מיר אַריין.

— אַ קינד זאָל האָבען אין זיך אַזעלכע קינדערשע תנועות! — טענה'ט די מאַמע.

— א קינד איז דאס? א שד, ניט קיין קינד! — העלפט איהר אונטער מאסיל, און איז אונז מודיע, אז מען וועט אונז באלד לאזען בעטען מיר זאלען זיך אריבערטראגען פון דאנען מחילה זיין אין קיך אריין, ווארום אין שטוב איז שוין כמעט העכער האלב פסח׳דיג.

ד.

פון דער שפיזארנע אין קיך.

דארטען טרעף איך משה בערין מיט די גרויסע ברעמען זיצען מיט׳ן טאטען אויף דער מילכיגער באנק. איצט לערנען זיי ניט; זיי רעדען זיך אוים איינס פאר דאס אנדערע זייערע ביטערע הערצער. דער טאטע קלאגט זיך פאר איהם אויפ׳ן גלות פונים ערב פסח, וואס מען טרייבט איהם ארום שוין פון עטליכע טעג. „א מין נע ונד, א גלות, א מין עמיגראציע פון איין ארט אויפ׳ן אנדערן!“ און משה בער זאגט אז דאס איז נאך בלאטע, איהם איז, זאגט ער, נאך א סך ערגער.

— מיך — זאגט ער — האט מיינע טר דורכגעטריבען פון שטוב.

איך קוק [illegible] משה בערין מיט די גרויסע ברעמען און קען מיך בשום אופן ניט [illegible]שטעלען, וואס הייסט מען האט איהם משה בערין, אזא גרויסען יודען מיט אזעלכע גרויסע ברעמען, גענומען און דורכגעטריבען? ביסלעכווייז גערען זיי אריבער אויף זייערע שטענדיגע ענינים, מאדנע דבורים. „רמב״ם“, „כוזרי“, „פילוסיפיא“; שפינאזא“, וכדומה, וואס קריכען מיר ניט אין דער לינקער פאה.

א סך מעהר אינטערעסאנט איז די גרויע קאטץ, וואס זיצט אויפ׳ן פריפעטשיק און וואשט זיך. מאסיל זאגט, אז א קאטץ וואשט זיך איז א סמן אויף געסט. פערשטעה איך ניט, פון וואנען ווייסט די קאטץ אז סוועט זיין א גאסט? איך געה צו צו דער קאטץ און הויב זיך אן מיט איהר אונטערשפיעלען; פריהער פרוב איך איהר אנטרעטען מיט׳ן פינגער אויף דער לאפקע; וויל זי ניט, נאכדעם לערען איך זי — זאל „דיענען“, שטעהען אויף די צוויי הינטערשטע פיסלעך; וויל זי אויך ניט. „סטאי! סלושאי!“ — זאג איך צו איהר — און שענק איהר אלע מאל א שנעל אין נעזעל אריין, פערמאכט זי די אויגען און דרעהט אוים דאס קעפיל, שטעלט ארוים דאס צינגעל און מאכט א מאדנע פנים׳ל, ווי איינער רעדט: „וואס האט זיך צו-געטשעפעט צו מיר דאס דאזיגע בחור׳ל? וואס וויל ער האבען פון מיין לעבען“.

מיך פֿערדריסט די מעשה: „אַ קאַטץ זאָל זײַן אַזאַ מין עקשנטע!" און איך מוטשע זיך מיט איהר אַזוי לאַנג ביז זי דערלאַנגט מיר אַ קרעל מיט איהרע שאַרפֿע נעגעל איבער דער האַנד און איך לאָז אַרויס אַ מוראדיגען קוויטש: „אוי מאַ־אַ־מע!" קומט צו לויפֿען די מאַמע מיט סאָסלין מיט אַ געפּילדער און איך בעקום אַ רעכטען פּסק פֿון זיי ביידע, איך זאָל דאָס אַנדערע מאָל וויסען ווי אַזוי צו שפּיעלען זיך מיט קעטץ (סך הכל איין קאַטץ — הייסט בײַ זיי „קעטץ"!)

— גיעה נאָר וואַש זיך — רופֿט זיך אָן די מאַמע צום טאַטען — וועלען מיר אַראָבנעהמען אין קעלער אַרײַן „אָנעסען"...

סאָסיל האַפּט די קאַשערע און נעמט זיך צום אויזען מיט די טעפּלעך, לייגט נישט קיין כבוד ניט אויף מיר, ניט אויפֿ׳ן טאַטען און ניט אויף משה בער׳ן, אדרבה משה בער׳ן גיט זי אָנצוהערעניש, אַז זי פֿערשטעהט ניט וואָס ער דרעהט זיך אַרום ערב פּסח? דאַכט זיך ס׳איז גלײַכער, זאָגט זי, זיצען בײַ זיך אין דער היים און ניט אַרומדרעהען זיך אין אַזאַ צײַט אין פֿרעמדע הײַזער! משה בער שמייכעלט זיך וועטען זי מיינט, געזעגענט ער זיך אָב, און מיר לאָזען זיך אַראָב אין קעלער אַרײַן „אָנעסען"...

ה.

פֿון קיך אַראָב אין קעלער.

איך פֿערשטעה ניט וואָס קרימט זיך אַזוי דער טאַטע און האָט קניטשט ער מיט די פּלייצעס און בורטשעט אונטער דער נאָז: „נאַ דיר אַן עמיגראַציע!"... אַ שטיינער, וואָס פֿאַר אַן אומגליק איז דאָס אַז מען עסט איין מאָל אין קעלער? וואָס קען שאַדען דער ריח פֿון געזויערטע אוגערקעס, פֿערשטונקענע קרויט, מילכיגע קריגלעך? וואָס איז אַזוי ביטער, אַז מען נעמט צוויי איבערגעקעהרטע פֿעסלעך און מען לייגט איבער אַ לאָקשענברעט און אַליין זעצט מען זיך אויך אויף איבערגעקעהרטע פֿעסלעך און מען עסט? אדרבה, מיר דאַכט אַז אַזוי איז נאָך פֿיעל בעסער און אַ סך פֿריילעכער. מען קען זיך בשעת מעשה קאַטשען מיט׳ן פֿעסיל איבער׳ן גאַנצען קעלער. אַז מען פֿאַלט? שטעהט מען אויף און מען קאַטשעט זיך נאָך אַמאָל. דער גאַנצער חסרון איז, וואָס סאָסיל גיט אַכטונג מען זאָל זיך ניט קאַטשען.

— ער האָט זיך שוין געפֿונען — זאָגט זי — אַ נײַ שפּיעלעכען, ער וויל זיך אַ האַנד אָדער אַ פֿוס אויסברעכען...

מיינע שונאים זאָלען אַזוי לעבען ווי איך וויל זיך אויסברעכען א האַנד אָדער אַ פוס! איך ווייס ניט וואָס די מאַמע וויל האָבען פון מיינע יאָהרען און טעג! שטענדיג רודפ'ט זי מיך און אַלסדינג ליגט זי אויס צום ערגסטען. לויף איך, — זאָגט זי אַז איך וועל בלייבען אָהן אַ קאָפּ, ריהר איך זיך צו צו עפּיס אַ זאַך, — זאָגט זי אַז איך וויל דאָס צובּרעכען. האַלט איך אַ קנעפּיל אין מויל, — מאַכט זי אַ גוואַלד: „דער שלים מזל וויל זיך וואַרגען!" דערפאַר רעכען איך זיך מיט איהר אָב דעמאָלט ווען איך בין שלאָף. ווער איך עפּיס ניט מיט אַלעמען אַזוי ליגט זי אין די וועלט, מאַכט אַ געפּילדער.

— אַצינד נעם דאָס קינד און געה מיט איהם אַרויף, מען דאַרף אויסרייניקען דעם לעצטען חמץ פונ'ם קעלער אויך.

אַזוי זאָגט די מאַמע נאָכ'ן בענטשען, און איידער דער טאַטע פרעגט זי וואוהין מיר זאָלען געהן, פערהאַפּט זי אַליין און טהוט אַ זאָג:

— אויף אַ פּאָר שעה אויפ'ן בוידעם.

— וואָרום אין שטוב האָט מען נור וואָס אָבגעוואַשען די בריקען — האַפּט אונטער סאָסיל — נור זעהט דעם שלים מזל זאָל דאָרט ניט אַראָבקאַטשען זיך פונ'ם בוידעם און ניט ברעכען זיך ריק און לענד.

— בייס זיך אָב די צונג! זאָגט איהר די מאַמע און סאָסיל שטופּט מיך אונטער איך זאָל געהן אַביסעל גיכער.

— נו, קריך שוין קריך, שלים-מזל!

דער טאַטע געהט אונטער מיר און איך הער ווי ער בורטשעט אונטער דער נאָז: „אויפ'ן בוידעם גאָר! אַזאַ מין עמיגראַציע! — נ-נ-אַ!"

אַ מאָדנער מענש דער טאַטע מיינער! מען זאָגט איהם אויפ'ן בוידעם, איז ער אויך ניט צופריעדען! איך ווייס? מיר דאַכט, איך וואָלט אַ בעלן געווען ס'זאָל זיין אַלע וואָך ערב פסח און מען זאָל אַלע וואָך דאַרפען קריכען אויפ'ן בוידעם. ערשטענס איז דאָס קריכען אַליין עפּיס אויך אַ שטיקעל עסק. אַ שטייגער אין מיטען וואָך איך זאָל זיך אויסציהען, וועט מען מיך דען לאָזען קריכען אויפ'ן בוידעם? און איצט שפּאַן איך אויף די טרעפּ ווי אַ מזיק. אונטען שפּאַנט מיר נאָך דער טאַטע און זאָגט מיר: „פּאַוואָלינקע! פּאַמעליכען!" וואָס מיר פּאַוואָלינקע! וואָס מיר פּאַמעליכען? איך פיהל אַז בּיי מיר וועגען אויסגעוואַקסען פליגלען, איך פליה, איך פליה!

ו.

פֿון קעלער אויף'ן בוידעם און א סוף.

װאס װייסט איהר װאס ביי אונז אויפ'ן בוידעם טהוט זיך — אוצרות!
גאנצע אוצרות!
צובראכענע גלעזליך פֿון לאמפען, שארבענעס פֿון טעפּ, אלטע מלבושים
װאס איז שװער צו דערקענען צו איז דאס װייבערשע צו מאנסבילשען
תחתונים. און פֿוטער א שטיקעל װאלגערט זיך, װאס אז מען ריהרט זיך צו
צו דעם װערט דאס צוקראכען אזוי װי שניי, און בלעטער פֿון ספרים,
צוריסענע, שמות און א דורכגעברענטער קומען פֿון א סאמאװאר, און פֿעדע־
רען און א צוריסענע זיפּ, און איין אלטער לולב ליגט אויסגעצויגען װי א
בעל הבית. היינט די לעזשנים! היינט די קראקװעס! היינט דער דאך! דער
דאך איז פֿון גאלע שינדלען, און איך קען איהם דערלאנגען מיט די הענד!
א קלייניגקייט האלטען דעם דאך מיט די הענד!

דער מאמע זעצט זיך אװעק אויף א באלקע, נעמט צונויף די שמות־
בלעטלעך, לייגט צונויף א בלעטיל מיט א בלעטיל, קוקט אריין אין זיי און
פֿערטיעפֿט זיך דערװייל אין די שמות־בלעטלעך, און איך שטעל מיך אװעק
ביי'ם קליינעם פֿענסטעריל װאס אין דאך און דערזעה פֿאר זיך די גאנצע
שטאדט, גאנץ כתרילעװקע װי אויף א טעלער! אלע הייזער מיט אלע דעכער,
שװארצע גרויע רויטע און גרינע דעכער, און די מענשען װאס געהען זעהען
אויס קליינע מענשעלעך, און מיר דאכט זיך אויס אז קיין שענערעס און
קיין בעסערעס פֿון אונזער שטאדט קען שוין דאכט זיך גאר ניט זיין אויף
דער װעלט. אויך צו אונז אין הויף אריין חאפּ איך א קוק, און דערזעה
װי ביי אונז און ביי אלע איבעריגע שכנים װאשט מען און מען רייבט און
מען שאבט און מען רייניגט און מען כשרט טיש און בענק און מען טראגט
גרויסע טעפּ מיט הייס זודיג װאסער, מיט ברענענדיגע פּיעסלעך, מיט גליהענדע
שטיינער, און א פּארע זעצט ארויף, א װייסע פּארע, די פּארע קייקעלט זיך,
קייקעלט זיך און װערט צוגאנגען אזוי װי רויך, און אין דרויסען שמעקט
מיט װעסנע, ריטשקעס לויפֿען, ציגען מעקען, און עפּיס א יודעל מיט גרויסע
אונטערגעבונדענע שטיװעל און מיט א װייס פֿערדיל שלעפּט זיך אין דער
בלאטע. דאס איז נעבעך עזריאל דער בעל עגלה. עזריאל שמייסט דאס װייסע
פֿערדיל, דאס פֿערדיל קוים װאס עס שלעפּט די פֿיס פֿון דער בלאטע. דאס
פֿיהרט מען אימיצען א װעגעלע מיט מצות. און איך דערמאן מיך, אז מיר
האבען שוין לאנג מצות, שוין לאנג פֿערשלאסען אין שאפֿע און פֿערהאנגען

מיט אַ ווײַסען לײַלעך, און אײער אין שאַפֿע אָנגעגרײַט אַ פֿולע מאַקעֿרטע, און שמאַלץ פּסח׳דיגס אַ גאַנצער סלאַי, און ציבעלעך צוויי קרענץ הענגען אויפֿן וואַנט, און נאָך אַ סך גוטע זאַכען פֿונים ליבען זיסען יום-טוב, און איך דערמאָהן מיך אָן די נײַע מלבושים׳לעך וואָס מען האָט מיר צוגעזאָגט ברײַנגען אויף יום-טוב און דאָס האַרץ וואַקסט מיר, וואַקסט ווי אויף הייוון.

— בעל הבית! — לאָזט זיך הערען אַנ׳אויסגעצויגען קול פֿון אונטען — זײַט זיך מטריח אַראָב אין הויף אַרײַן איבערליפֿטערן די סם—רים.

דער טאַטע שטעהט אויף, שפּײַט אויס מיט פּעס: „טפֿוי ואל דאָס ר זן! נאַ דיר אַנ׳עמיגראַציע“.

איך הייב ניט אָן צו פֿערשטעהן דעם טאַטען, פֿאַר וואָס ער איז ניט צופֿריעדען? וואָס קען דען זײַן נאָך בעסער און ליעבער ווי שטעהן אין דרויסען און לופֿטערן ספרים? און איך רײַס מיך אָב פֿון פֿענסטערל און טהו מיך אַ לאָז צו דער טהיר פֿונים בוידעם אין... טראַך — טאַראַראַם בים׳ן קאָפּ אַראָב מיט די פֿיס אַרויף איבער אַלע טרעפּ!

• • •

וואָס ווײַטער איז געוועזען — געדענק איך ניט, איך ווייס נור, אַז פֿונים פֿאַל האָב איך צוגעקרענקט נאָכדעם אַ היבש שטיקעל צײַט; איך בין — זאָגט מען — געוועזען גאָר פֿאַרבײַ. און, ווי איהר זעהט, בין איך געבליבען געזונד און שטאַרק הלואי ווײַטער ניט ערגער, בלתי נור דער אײנער שראַם וואָס בײַ מיר אויפֿ׳ן פּנים, און וואָס דער אָטהעם איז מיר געוואָרען פֿון דעמאָלט אָן קורצליך, און וואָס אַז איך רעד פֿינטעל איך מיט די אויגען עד היום הזה.

יח.

שפרינצע

שפרינצע.

נאך א נייע מעשה פון טביה דעם מילכיגען.

אייך קומט א גרויסען, א ברייטען שלום עליכם, פאני שלום-עליכם, — עליכם ועל בניכם! א שאק מיט יאהרען אז מיר האבען זיך ניט געזעהען! וועה-וועה, וויפיעל וואסערן עס זענען אבגעלאפען! וויפיעל אנגסטען מיר ביידע און כל ישראל זענען אויסגעשטאנען אין די עטליכע יאהר: א קעשענעוו, א „קאנסטיטוציע", מיט פאגראמען, מיט צרות, מיט שלעק — אך מי רבונו של עולם, גאטעניו נאש!... מיר איז נאר א חודש אויף איך, האט קיין פאראיבעל ניט, וואס איך וועל אייך זאגען, איהר זענט דאך נישט געריקט אויף א האר, קיין עין הרע, קיין עין הרע! טהוט אבער א קוק אויף מיר: הרי אני כבן שבעים — איך בין נאך ניט אלט קיין זעכציג און זעהט ווי ווייס טביה איז געווארען: ס'איז ווערטעל צער גדול בנים וואס מען האט פון קינדער! און ווער האט נאך אזוי פיעל צער גדול בנים פון קינדער וויפיעל איך? מיך האט געטראפען א נייער שלאק מיט מיינע א טאכטער שפרינצע, וואס גערעדט איבער אלע צרות, וואס איך האב וועגען איבערגעהאט ביז אהער, און זעהט פון דעסט-וועגען, גארנישט, מען לעבט, ווי שטעהט דארטען: בעל כרחך אתה חי, האטש ווער צוזעצט שונאי ציון זינגענדיג דאס לידעל:

וואס טויג מיר מיין לעבען, וואס טויג מיר מיין וועלט,
אז כ'האב נישט קיין מזל, אז כ'האב נישט קיין געלד?...

בקצור, ווי אזוי שטעהט דארט אין פרק: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות — גאט האט געוואלט א טובה טהון זיינע יודען, האט מען אנגעשיקט אויף אונז אנאונגליק, א צרה, א קאנסטיטוציע! אי א קאנסטיטוציע! עס איז געקומען מיט אמאל א מהומה, אויף אונזערע נגידים, א לויפעניש פון יעהופעץ קיין אויסלאנד כלומרשט אין די ווארעמע בעדער, נערוון, זאלץ-ביטלעך, מעכטיגע

טע... און ווי באלד מען צופֿאָרט זיך פֿון יעהופּעץ אין בויבעריק מיט אייער לופֿט און מיט אייער וואלד און מיט אייערע דאטשעס טיעף אין דער ערד, ווי מיר זאגען אין ברוך שאמר: ברוך מרחם על הארץ... נאר וואס דען? ס'איז דאך אבער דא א גרויסער גאָט אויף דער וועלט, וואס גיט אכטונג אויף זיינע אָרעמע לייט נעבעך זיי זאלען זיך נאך א ביסעל מוטשען אויף דער וועלט, האבען מיר געהאט א זומער אי-אי-אי! מען איז זיך צונויפגע-לאָפֿען צו אונז קיין בויבעריק פֿון אדעס, און פֿון ראסטאוו און פֿון יעקאטע-רינאסלאוו און פֿון מאהליוו, און פֿון קעשענעוו אלפֿי אלפֿים נגידים, גבירים אדירים! א פנים אז דארט איז די „קאנסטיטוציע“ נאך שטארקער ווי ביי אונז אין יעהופּעץ, ווארום מע לויפֿט, מען הערט ניט אויף צו לויפֿען. אי, די קשיא, וואס לויפֿען זיי עפּיס צו אונז? איז דער תירוץ: למאי אונזערע לויפֿען צו זיי? ס'איז שוין ביי אונז געווארען ברוך השם אזא מנהג, אז עס קומט די צייט וואס מען הויבט אן רעדען פֿון פּאָגראָמען, הויבען יודען אן צו לויפֿען פֿון איין שטאָדט אין דער אנדערער, ווי אין פּסוק שטעהט: ויסעו ויחנו—ויחנו ויסעו—איז דער טייטש פֿאָהר דו צו מיר, וועל איך פֿאָהרען צו דיר... דערווייל איז בויבעריק, וואס ארט אייך, געווארען א כרך, אָנגעפּאקט מיט מענשען, ווייבער און קינדער, און קינדער האבען ליעב פּיקען, און מילכיגס דארף מען, און וואו קריגט מען מילכיגס אז ניט ביי טביה'ן? וואס טויג אייך, טביה איז אריין אין דער מאָדע, פֿון אלע זייטען: טביה און טביה! רב טביה, אהער! רב טביה צו מיר!— אז גאָט וויל, וואס פֿרעגט איהר?

ויהי היום, טרעפֿט זיך א מעשה, ערב שבועות איז דאָס געוועזען, קום איך צו פֿאָהרען מיט א ביסעל מילכיגס צו איינע פֿון מיינע קונה'טעס, א יונגע אלמנה און א רייכע פֿון יעקאטערינאסלאוו, וואס איז געקומען צו פֿאָהרען מיט איהר זוהנדעל, אראָנטשיק הייסט ער, קיין בויבעריק אויפ'ן זומער, און דאָס פֿערשטעהט איהר דאך אליין, אז דאָס ערשטע בעקאנטשאפֿט איהרס אין בוי-בעריק איז געוועזען מסתמא מיט מיר. „מען האָט מיר געקאָמאנדירט, זאגט זי—די אלמנה הייסט דאָס, אז ביי אייך איז דאָס בעסטע מילכיגס“—ווי קען דאָס זיין אנדערש, זאג איך צו איהר, צו דער אלמנה הייסט דאָס; ניט אומ-זיסט, זאג איך, זאגט שלמה המלך, אז א גוטער נאמען לאָזט זיך הערען ווי א שופר איבער דער גאנצער וועלט, און אויב איהר ווילט, זאג איך, וועל איך אייך דערצעהלען וואס עס זאגט דערויף דער מדרש. שלאָגט זי מיך איבער, די אלמנה הייסט דאָס, און זאגט צו מיר, אז זי איז איין אלמנה און איז אין די זאכען, זאגט זי, נישט געניט. די מיינט ניט מיט וואס מען עסט

דאָס... דער עיקר, זאָגט זי, אַז די פּוטער זאָל זײַן פֿריש, און דער קעז זאָל זײַן געשמאַק... נו, געדט רעדט מיט אַ נקבה!...

בקיצור איך האָב אָנגעהויבען אַרײַנקומען צו דער יעקאַטערינאָסלאַווער אלמנה, וואָס אַרט אײַך, צווײ מאָל אין דער וואָך; אַלע מאָנטאָג און דאָנערש־טאָג, פּינקטליך, ווי אַ לוח, אַראָבגעטראָגען דאָס ביסעל מילכיגס, גאָרנישט אָנגעפֿרעגט זיך צו מען דאַרף צו מען דאַרף ניט. געוואָרען בײַ איהר אַ הײ־מישער מענש ווי געוויינטליך. אָנגעהויבען זיך צוקוקען ווי אַזוי עס פֿירט זיך בײַ איהר, אַרײַנגעשמעקט אין קיך אַרײַן, געזאָגט אַ פּאָר מאָל וואָס איך האָב געפֿונען פֿאַר נעטיג צו זאָגען, דאָס ערשטע מאָל געוויינטליך געהאַפּט אַ פּסק פֿון דער דינסט איך זאָל זיך ניט מישען, ניט אַרײַנקוקען אין פֿרעמדע טעפּ, דאָס אַנדער מאָל האָט מען זיך צו מײַנע ווערטער צוגעהערט, און דאָס דריטע מאָל טאַקי געהאַלטען זיך מיט מיר אַין עצה, ווײַל זי האָט אַרויסגעזעהן, די אלמנה הייסט דאָס, ווער טביה איז, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז זי האָט מיר אַנטפּלעקט איהר צרה, איהר קרענק, איהר אומגליק — אַראָנ־טשיק! סטיײַטש, ער איז שוין אַ בחור פֿון עטליכע און צוואַנציג יאָהר, זאָגט זי, און ווייסט נאָר פֿערדלעך, נאָר לאָסיפּערען, נאָר האַפּען פֿישלעך, און ווײַטער, זאָגט זי, ווייס ער גאָרנישט! ער וויל גישט הערען, זאָגט זי, פֿון גע־שעפֿט, פֿון געלד, ס'איז איהם געבליבען פֿון זײַן טאַטען, זאָגט זי, אַ שענע ירושה כמעט אַ מיליאָן, ער זאָל דאָס אפּילו, זאָגט זי, אַרײַנשמעקען! ער ווייסט נור אויסברענגען, זאָגט זי, אַנאָפּענע האַנד בײַ איהם! „וואו איז ער, זאָג איך, דער בחור? איהר גיט איהם נאָר, זאָג איך, אַהער צו מיר. איך וועל מיך מיט איהם אַביסעל, זאָג איך, דורכשמועסען, איהם זאָגען אַבי־סעל מוסר, אַ פּאָר פּסוקים, ברענגען אַ מדרש" — „לאַכט זי: „ווייס איך וואָס, זאָגט זי, איהר ברענגט איהם בעסער אַ פֿערדעל, ניט קיין מדרש!"...

בתוך כך אַזוי ווי מיר רעדען, אַזוי — ויבא הילד — קומט צו דער בחור,— אַראָנטשיק הייסט דאָס, אַ בחור'ץ אַ סאָסנע, אַ געזונטער יונגאַטש, בלוט און מילך, און אַ ברייטען פּאַס טראָגט ער, איך בעט איבער אײַער כבוד, אויף די הויזען, מיט אַ זײַגערל אַרײַנגעשטעקט אָט דאָ אין גאַרטעל, מיט פֿערקאַטשעטע אַרבעל אַריבער די עלענבויגענס: „וואו ביזט דו געווען?" פֿרעגט איהם די מוטער — „זיך געשיפֿט מיט אַ שיפֿעל, זאָגט ער, געהאַפּט פֿיש"... „אַ שענע עבירה, זאָג איך, פֿאַר אַזאַ בחור'ל ווי איהר; דאָרט אין דער היים, וועט מען אײַך צוטראָגען, זאָג איך, די ביינער און איהר דאָ וועט האַפּען פֿישלעך!" איך טו אַ קוק אויף מײַן אלמנה — רויט ווי אַ צביק — אַלערלײַ פֿאַרבען!

די האָט געווים גערעכענט, אַז איהר בין וועט מן הסתמא אנגעהמען מיך פאַרן קאַלנער ביד חזקה אחת — און וועט מיר געבען באותות ובמופתים שתים — צוויי פעטש היינט עס און וועט מיך אַרויסוואַרפען כחרס הנשבר — בלאָטע! טביה האָט פאַר אַזעלכע זאַכען קיין מורא ניט! איך, אַז איך האָב עפּיס, זאָג איך!

כך הוה, מיין בחור, אַז ער האָט דערהערט פון מיר אַזעלכע דבורים, איז ער נאָך אָבגעטראָטען אַביסעל, פערלייגט די הענד אַרונטער, מיך בעטראַכט פון סאַמע קאָפּ ביז צו די שפּיץ פיס, אַרויסגעלאָזט עפּיס אַ מאָרנעם פּייף און האָט זיך פלוצים אַזוי צולאַכט, אַז מיר ביידע האָבען מורא געהאַט, צו איז דער בחור חלילה נישט משוגע געוואָרען אויף אַ מינוט? און וואָס זאָל איך אייך זאָגען — מיר זענען פון דאַמאָלט אָן געוואָרען מיט איהם חבר, די בעסטע גוטע פריינד! איך מוז אייך זאָגען מיר איז דער בחור געפעלען וואָס חייטער אַלץ מעהרער, אַפילו אַ שאַרלאַט און אַניאויסבערענגער, און אַ האַנד שוין צו אַני־אָפּענע, און אַ שטיקעל חושים דערצו. למשל באַגעגענען איין אָרעמאַן, אַריינלייגען די האַנד אין קעשענע, אַרויסנעהמען און אַוועקגעבען נישט געצעהלט. מו, ווער טהוט עס?... אָדער אַראָבנעהמען פון זיך אַ גוטען פּאַליטאָ אַ גאַנצען, אַ נייעם און אַוועקגעבען יענעם — אַז מען שמועסט אַ חושים־דינער!... אַ גאָטס רחמנות געוועזען אויף דער מוטער! זי פלעגט זיך מיר קלאָגען: וואָס טהוט מען? און בעטען מיך איך זאָל מיט איהם אַביסעל שמועסען. האָב איהר צוליעב געטהון: וואָס וועל איך איהר זשאַלעווען? עס קאָסט מיך געלד? און איך האָב מיך אַוועקגעזעצט און איך האָב איהם דערצעהלט מעשיות, געבראַכט משלים, געריבען פסוקים, געהאַקט מדרשים, אַזוי ווי טביה קאָן, און ער האָט דוקא ליעב געהאַט מיך אויסהערען, אויספרעגען, ווי אַזוי איך לעב, ווי אַזוי איך פיהר מיך אין דערהיים? „איך וואָלט אַ בעלן געווען, זאָגט ער, זיין ביי אייך אַמאָל, רב טביה!“ ...זאָג איך צו איהם: אַז מען איז אַ בעלן, זיין ביי טביהן, נעהמט מען, זאָג איך, און מען פאָהרט זיך דורך אַמאָל צו מיר אין חוטאָר אַריין, איהר האָט דאָך, זאָג איך, גענוג פערדלעך, מיט לאַסיפּעדען, פאַר נויט, זאָג איך, זענט איהר ניט קליין זיך דורכגעהן מיט די רגלים, ס'איז ניט ווייט, זאָג איך, מען דאַרף נאָר דורכשניידען, זאָג איך, דעם וואַלד“... „ווען, זאָגט ער, זייט איהר אין דער היים?“ „מיך קאָן מען טרעפען, זאָג איך, אין דער היים נאָר שבת אָדער יום־טוב; שאַט, זאָג איך, ווייסט איהר וואָס? אַט האָבען מיר אם ירצה השם איבעראַכטאָג פרייטאָג שבועות; אויב איהר ווילט, זאָג איך מאַכען אַ שפּאַציר צו אונז אין חוטאָר אַריין, וואָלט איך מיין חייב

זאָג איך, מכבד זיין מיט מילכיגע בלינצעס אַזעלכע אשר לא בלינצו אבותינו במצרים!" פרעגט ער מיך „וואָס הייסט דאָס?" איהר ווייסט דאָך, זאָגט ער, אַז אין בין אויף פסוקים שוואַך"... איך ווייס, זאָג איך, אַז איהר זענט שוואַך; איהר זאָלט געווען, זאָג איך, לערנען אין אַ חדר אַזוי ווי איך, וואָלט איהר, זאָג איך, אויך געוואוסט מה דקאָמרי רבנן. לאַכט ער און מאַכט צו מיר: „גוט, איהר האָט מיך, זאָגט ער, פאַר אַ גאַסט, איך קום, זאָגט ער, צו אייך, רב טביה, דעם ערשטען טאָג שבועות, מיט אַ פּאָר בעקאַנטע, אויף בלינצעס, נאָר איהר זאָלט זעהן זיי זאָלען זיין, זאָגט ער, היים!" — „אש להבה, זאָג איך, מן השפה ולחוץ — פון דער סקאָווערדע גלייך אין מויל אַריין!..." און איך קום צו פאה-פאהרען אהיים און רוף מיך אָן צו מיינער: גאָלדע, זאָג איך, מיר האָבען געסט אויף שבועות!" זאָגט זי: מזל טוב דיר, ווער מען איז?" זאָג איך: „דאָס וועסט דו הערען שפּעטער; דו גרייט נאָר צו אייער, זאָג איך, קעז און פּוטער איז דאָ ברוך השם גענוג, וועסט מאַכען בלינצעס, זאָג איך, פאַר דריי פּאַרשוין, נאָר אַזעלכע פּאַרשוינען, זאָג איך, וואָס האַלטען פון דער אכילה און הויבען נישט אָן צו וויסען, זאָג איך, וואָס רש"י מאַכט..." „אודאי, זאָגט זי, שוין צוגע-מישעמעט זיך אַ שלים-מזל פון הונגעריגען לאַנד". „בייזט אַ בהמה, זאָג איך, גאָלדע! ערשטענס וואָלט נישט געווען, זאָג איך, אַזאַ אומגליק, ווען מיר זאָלען חלילה אָנהאָרעווען, זאָג איך, איין אָרעמאַן מיט שבועות'דיגע בלינצעס; והשנית זאָג איך, זיי וויסען, זוגתי היקרה הצנועה והחסידה מרת גאָלדע שתחיה, אַז איינער פון אונזערע שבועות'דיגע געסט וועט זיין דער אלמנה'ס זוהנדעל, זאָג איך, אָט דער וואָס מען רופט איהם אַראָנטשיק, איך האָב דיר דערצעהלט פון איהם". אויב אַזוי, זאָגט זי, איז עפּיס אַנדערש... דער כח פון מיליאָנען! אפילו מיין גאָלדע אַז זי דערשמעקט געלד, ווערט זי גאָר אַן אַנ-דער מענש. ס'איז אַזאַ וועלט, וואָס זאָלט איהר קלערען? ווי שטעהט דאָרטען אין הלל: „כסף וזהב מעשי ידי אדם" — געלד בעגראָבט אַ מענשען...

בקצור — ס'איז געקומען דער ליכטיגער גרינער יום-טוב שבועות. ווי שיין, די גרין, ווי ליכטיג און וואַרעם ביי מיר אין חוטאר איז, אַז עס קומט שבועות, בעדאַרף איך אייך ניט דערצעהלען. דער גרעסטער גביר ביי אייך וואָלט זיך ווינשען האָבען אַזאַ בלויען הימעל מיט אַזאַ גרינעם וואַלד מיט אַזעלכע שמעקענדיגע סאָסנעס מיט אַזאַ מחיה'דיגען גראָז, פּאַשע פאַר די בהמה'לעך, וואָס שטעהען און קייען און קוקען אייך אין די אויגען אַריין, ווי אייגער רעדט: „גיט אונז נאָר אַלע מאָל אַזאַ גראָז, קיין מילך העלען מיר אייך ניט זשאַלעווען!..." ניין, האָט אייך וואָס איהר ווילט, ניט מיר די בעסטע

פרנסה איך זאָל אַרויספֿאָהרען פֿון דאָרף אין שטאָדט אַרײַן, װעל איך מיך מיט אײַך ניט בײַטען. װאו האָט איהר אין שטאָדט אַזאַ הימעל? װי זאָגען מיר אין הלל: השמים שמים להי — ס'איז אַ הימעל פֿון גאָט!... אין שטאָדט אַז איהר פֿערדרײַסט דעם קאָפּ, װאָס זעהט איהר? אַ מויער, אַ דאַך, אַ קוימען. אָבער װאו האָט איהר דאָרט אַזאַ בוים? און טאָמער האָט זיך פֿערװאַלגערט ערגיץ בײַ אײַך אַ בוימעלע, האָט איהר דעם אָנגעטהון פֿון אויבען אַ קאַפּאָטע!... הכלל זײ האָבען זיך גאָרנישט געקענט אָבװאונדערן, מײַנע געסט, אַז זײ זענען געקומען צו מיר שבועות אין תּשאָר אַרײַן. אָנגעקומען זענען זײ, אַלע פֿיער בחורים, רײַטענדיג אויף פֿערדלעך, סוסים איינס און איינס! און װער שמועסט אַראָנטשיק איז געזעסען אויף אַ פֿערדעל, זאָג איך אײַך, אַ סוס, אַנ'אמת'ער מערין! איהר קויפֿט איהם ניט פֿאַר קײן דרײַ הונדערט קאַרבען! „ברוך הבא געסט! זאָג איך צו זײ — לכבוד שבועות, זאָג איך, זענט איהר דאָס געקומען רײַטענדיג? נישקשה, זאָג איך, טביה איז נישט פֿון די גרויסע צדיקים און אַז מען װעט אײַך, זאָג איך, אם ירצה השם שמײַסען אויף יענער װעלט, װעט מיר ניט װעה טהון... עי, גאָלדע! זעה נאָר עס זאָלען זײַן פֿערטיג די בלינצעס, און לאָז מען, זאָג איך, אַרויסטראָגען דעם טיש אַהערצו אין דרויסען אַרויס, איך האָב, זאָג איך, אין שטוב גאָרנישט װאָס צו װײַזען פֿאַר די געסט... עה, שפּרינצי! טײַבעל! ביילקע! װאו זענט איהר דאָרט? רירט זיך!"... אָט אַזוי קאָמאַנדעװע איך מיט די קינדער, און עס װערט אַרויסגעטראָגען אַ טיש מיט בענקלעך מיט אַ טישטוך מיט טעלער, לעפֿלען, גאָפּלען, זאַלץ, — און טאַקי באַלד נאָך דעם קומט אָן גאָלדע מיט די בלינצעס, הייסע, זודיגע, פֿון דער סקאָװאָרדע, מחיה'דיגע פֿעטע, כצפּיחית בדבש! און מײַנע אורחים קאָנען זיך גאָרנישט אָבלויבען פֿון די בלינצעס...

„װאָס שטעהסט דו, זאָג איך צו גאָלדען, נעהם, זאָג איך, חזר איבער דעם פּסוק נאָך אַמאָל, ס'איז הײַנט, זאָג איך, שבועות, דאַרף מען, זאָג איך, זאָגען צװײ מאָל „אורך"! און מײַן גאָלדע פֿוילט זיך ניט, פֿילט אָן דעם פּאָלומעסק נאָך אַמאָל און שפּרינצע דערלאַנגט די בלינצעס צום טיש. פּלוצים איך טהו אַ קוק אויף מײַן אַראָנטשיקען, איך זעה ער האָט זיך פֿאַרקוקט אויף מײַן שפּרינצען, ער לאָזט נישט אַראָפּ קײן אויג פֿון איהר! װאָס האָט ער אויף איהר אַזעלכעס דערזעהען?.. „עסט זאָג איך צו איהם, פֿאַר װאָס עסט איהר נישט?.." מאַכט ער צו מיר: „װאָס דען טהו איך?" „איהר קוקט, זאָג איך, אויף מײַן שפּרינצען..." װערט אַ געלעכטער, אַלע לאַכען, און מײַן

שפרינצע לאכט אויך, און ס'איז אלעמען פריליך, אלעמען גוט, א גוטער, א פריילעכער שבועות אויף אלעמען!.. גײה טרעף. אז פון דעם פריילעכקייט וועט זיך אויסלאזען א צרה, א שלאק, א יללה, א גאטס שטראף אויף מיין קאפ, פערוויסט און פערפינסטערט בין איך געווארען!.. נאר עט! א מענש איז א נאר! א מענש א בר-דעת טאר זיך ניט צולאזען צום הארצען און דארף פערשטעהן אז אזוי ווי עס איז אזוי בעדארף צו זיין, ווארום ווען עס זאל בעדארפען זיין אנדערש וואלט דאך עס ניט געוועזען אזוי ווי עס איז! זאגען מיר דען ניט אין תהלים: השלך על ד׳ — פערלאז דיך נאר אויף גאט, ער וועט שוין מאכען אזוי, אז דו זאלסט ליגען טיעף ניין איילען אין דער ערד און באקען בייגעל און נאך זאגען גם זו לטובה! הערט וואס עס קאן זיך פארלויפען אויף א וועלט, נאר מיט קאפ, ווארום דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה.

ויהי ערב ויהי בקר — איין מאל פארנאכט קום איך צופאהרען אהיים א צובראכענער פונ'ם טאג און אנאויסגעמוטשעטער פונ'ם ארומלויפען איבער די דאטשעס און בויבעריק, טרעף איך ביי מיר אין דרויסען ביי דער שטוב צוגעצוימט צו דער טהיר א בעקאנטער פערד, איך וואלט געמעגט שווערען, אז ס'איז ארא‍נטשיקס סוס, דער מערין, וואס איך האב איהם דערמאלט אבגעשאצט אין דריי הונדערט קארבען. גײה איך צו צום סוס און דערלאנג איהם מיט איין האנד א פליאסק פון הינטען און מיט דער אנדערער האנט א קראץ פון פארנט אין האלז און א טרייסעל איבער דער גריווע „ידידי, זאג איך צו איהם, שענער בחור מיינער! וואס טהוסטו דא? דרעהט ער אויס צו מיר די חנ'עוודיגע מארדע און טהוט א קוק אויף מיר מיט די קלוגע אויגען, ווי איינער רעדט: „וואס פרעגט איהר מיך? פרעגט מיין בעל הבית“... און איך קום אריין אין שטוב און טהו א נעהם מיין ווייב: „זאג מיר נרן גאלדע קרוין, וואס טהוט דא ארא‍נטשיק“? ענטפערט זי מיר: „פון וואנען זאל איך וויסען? ער איז דאך פון דיינע לייט! „וואו איז ער ערגיץ“? „ער איז זאגט זי, געגאנגען מיט די קינדער אין וועלדיל אויפן שפאציער“... „וואס איז פלוצים גאר פאר א שפאציר?“ זאג איך צו מיין ווייב און הייס מיר געבען עסען. אפגעגעסען, בעטראכט איך מיך: „וואס ביזט דו, טביה, אזוי אויפגעטראגען? אז א מענש קומט צו דיר צו גאסט, בעדארף מען זיין אזוי אנגעדרודעלט? אדרבה...“ און ווי איך טראכט מיר אזוי, איך טהו א קוק — מיינע מיידליך געהען מיטין חברה מאן, האלטען אונגעריסענע קוויטען, פריהער געהען די צווי יונגערע, טייבעל און ביילקע, און הינטען — מיין שפרינצע

מיט אראנטשיקען... „גוטען אבענד!“ „גוט יאהר!“ מיין אראנטשיק שטערט מיר אזוי עפּיס מאָרנע, גלעט דאס פּערד, האלט אַ גרעזעל אין מויל און הופּט זיך אָן צו מיר: „רב טביה! איך וויל מיט אייך מאַכען אַ געשעפט. לאָמיר זיך בייטען מיט די פערדלאך“. „איהר האָט נישט געפונען, זאָג איך, פון וועמען צו לאַכען?“ מאַכט ער צו מיר: „ניין, איך מיין דאָס ערנסט“. „אזוי זאָג איך, איהר מיינט דאָס ערנסט? וויפיעל למשל קאָסט אייער סוס?“ „און וויפיעל, זאָגט ער, שאַצט איהר אידם?“ „איך שאַץ איהם, זאָג איך, איך האָב מורא אויב ניט דריי הונדערט קארבונים און אפשר מיט אַ סמיטשיק“. צולאַכט ער זיך, און זאָגט, אַז ער קאָסט מעהר פון דריי מאָל אזוי פיעל, און הופּט זיך אָן צו מיר: נו? מאַכען מיר אַ בייט?“ מיר איז דער שמועס ניט געפעלען: וואָס הייסט ער וועט אויסבייטען זיין סוס אויף מיין שלים-מזל!.. זאָג איך צו איהם, אַז ער זאָל אָפּלייגען דאָס געשעפט אויף אַן אַנדערש מאָל, און איך פרעג איהם אין אַ שפּאַס: צי איז ער טאַקע צוליעב דעם געקומען? אויב אזוי איז אַן עבירה, זאָג איך די הוצאות... ענטפערט ער מיר גאַנץ ערנסט: „געקומען בין איך צו אייך איגענטליך מכח אַן אַנדער זאַך; ווייט זיך מטריח, אויב איהר ווילט, וועלען מיר אַביסעל שפּאַצירען“. וואָס פאַר אַ שפּאַצירער איז דאָס אויף איהם אָנגעקומען? טראַכט איך מיר, און לאָז מיך גערן מיט איהם צום וועלדעל צו... די זון האָט זיך לאַנג געזעצט, דאָס גרינע וועלדעל זעהט שוין אויס טונקעל, די זשאַבעס פון דער גרעבלי קראַקען, און דאָס גראָז שמעקט מחיה נפשות! אראַנטשיק געהט און איך געה, ער שווייגט און איך שוויינ. נאָכדעם שטעלט ער זיך אָפּ, טהוט אַ הוסט און מאַכט צו מיר: „רב טביה? ווי וואָלט איהר אַ שטייגער געזאָגט, ווען איך זאָל אייך זאָגען, אַז איך האָב ליעב אייער שפּרינצע און אַז איך וויל זי נעהמען פאַר אַ כלה?“ וואָס איך וואָלט געזאָגט, זאָג איך, איך וואָלט געזאָגט, אַז מען זאָל אַ משוגענעם אויסמעקען און אייך אַריינשטעלען... קוקט ער מיך אָן און מאַכט צו מיר: „וואָס הייסט?“ זאָג איך: „אָט דאָס הייסט!..“ זאָגט ער: „איך פערשטעה אייך ניט.“ זאָג איך: „איז אַ סימן, אַז איהר זענט ניט איבעריג קלוג, ווי אין פסוק, זאָג איך, שטעהט: חכם עיניו בראשו, דאָס מיינט: אַ קלוגען זאָגט מען אויפ'ן וואונק, אַ נאַר גיט מען מיט'ן שטעקען“... מאַכט ער צו מיר ווי ברוגזליך: „איך רעד צו אייך פּראָסט און איהר ענטפערט מיר מיט חכמות און מיט פסוקים!“ זאָג איך: „איטליכער חזן זינגט אזוי ווי ער קען און יעדער בעל הדרשן דרש'נט פון זיינטוועגען: אויב איהר ווילט וויסען וואָס פאַר אַ בעל הדרשן איהר זייט, רעדט איבער פריהער מיט

אייער מוטער, זי וועט אייך שוין, זאָג איך, קלאָר מאַכען אַקוראַט"... „הערלש איהר מיך, זאָגט ער, אַ פּנים פאַר אַ יונגעלע וואָס האָרף זיך אָנפרעגען ביי דער מאַמען?..." „געווים, זאָג איך, דאַרפט איהר זיך אָנפרעגען ביי דער מאַמע, און די מאַמע וועט אייך געווים זאָגען, אַז איהר זיינט אַ חשובים און וועט זיין געראָכט"... „און וועט זיין געראָכט? מאַכט ער... „געווים, זאָג איך, וועט זי זיין געראָכט, ווארום וואָס פאַר אַ חתן וועט איהר, זאָג איך, פאַר מיין שפּרינצען? וואָס פיר אַ גלייכען איז מיין שפּרינצע צו אייך? און דער עיקר, זאָג איך, וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט אייער מוטער?.." אָליב אַזוי, מאַכט ער צו מיר, האָט איהר שוין, רב טביה, אַ גרויסען טעות! איך בין נישט קיין יונגעלע פון 18 יאָהר, און זוך נישט קיין מחותנים פאַר מיין מוטער, און וויים וועט איהר זיין, און ווער אייער טאָכטער איז, און זי געפעלט מיר, און אַזוי וויל איך, און אַזוי וועט דאָס זיין!.." „דאָס קיין פאַראיבעל נים, זאָג איך, וואָס איך שלאָג אייך איבער, איך זעה, זאָג איך, אַז מיט איין צד וועט איהר שוין פערטיג; וועט איהר, זאָג איך, בעוואָהרענט אויך מיטן אַנדערען צד?.." זאָגט ער צו מיר: „איך וויים נים וואָס איהר מיינט"... זאָג איך: „איך מיין דאָס די טאָכטער מיינע שפּרינצען מיין איך, צי האָט איהר שוין, זאָג איך, מיט איהר אויך עפּים גערעדט, און וואָס, זאָג איך, זאָגט זי?.." ווערט ער אַזוי ווי בעליידיגט און מאַכט צו מיר מיט אַ שמייכעל: „וואָס פאַר אַ פראַגע איז דאָס? געווים האָב איך, זאָגט ער, מיט איהר גערעדט, און נים איין מאָל, עטליכע מאָל, איך קום, זאָגט ער, אַהער אַלע טאָג"... איהר הערט? ער קומט אַהער אַלע טאָג און איך וויים נישט!..

„בהמה בצורת מענש! בעדאַרף מען דאָך דיר געבען קיינען שטרוי, מבי"ת! אַז דו חאָסט זיך לאָזען אַזוי פיהרען אין באָד אַריין, וועט מען דאָך דיך קויפען און פערקויפען, דו פערדאַמטע איינער!.." אַזוי טראַכט איך מיר און געה מיט אַראָנטשיקען צוריק, און ער געזעגנט זיך אָפּ מיט מיין חברה, חאַפּט זיך אַרויף אויפן סוס, און הלך משה מרדכי — מאַרש קיין בויבעריק...

אַצונד ווילען מיר, ווי זאָגט איהר דאָס אין אייערע ביכלעך, איבערלאָזען דעם בן מלך און זיך נעהמען צו דער בת מלכה, צו שפּרינצען היינסט עס... זאָג מיר, טאָכטער, וואָס איך וועל דיך פרעגען, זאָג איך: דערציילע מיר נאָר, זאָג איך, וואָס דער אַראָנטשיק האָט מיט דיר אָבגעשמועסט מכח אַזאַ זאַך, זאָג איך, גאָר אָהן מיין וויסען?.." ענטפערט עפּים אָט דער בוים? אַזוי ענטפערט זי! געוואָרען רויטליך, אַראָפּגעלאָזט די אויגען ווי אַ כלה, אָנגענומען אַ פולען מויל מיט וואַסער און שאַ!.. נאַ! — טראַכט איך מיר —

ווילסט ניט רעדען איצט, וועסט דו רעדען שפּעטער אַביסעל... טביה איז ניט קיין יודענע; ער האָט צייט! און איך וואַרט איבער אַ ווײַלע, ווי זאָגט מען, יבא יומה, און טשאַטשקע אוים די מינוט וואָס איך בלייב מיט איהר אַליין, רוף מיך אָן צו איהר: „שפּרינצע, זאָג מיר וואָס איך וועל דיר פרעגען: קענסט דו איהם וואָס'ש אָט דעם אַראָנטשיקען?..“ זאָגט זי: „געוויס קען איך איהם“... „ווייסט דו, זאָג איך, אַז ער איז אַ סווישטשון?..“ פרעגט זי מיך: „וואָס הייסט דאָס אַ סווישטשון?“ זאָג איך איהר: „אַ פּוסט ניסעל וואָס עס פּייפט“... זאָגט זי: „האָסט אַ טעות, אַרנאָלד איז אַ גוטער מענש“... „ער הייסט שוין זאָג איך, ביי דיר אַרנאָלד, ניט אַראָנטשיק דער שאַרלאַטאַן?“ זאָגט זי: „אַרנאָלד איז ניט קיין שאַרלאַטאַן, אַרנאָלד האָט אַ גוט האַרץ, אַרנאָלד, זאָגט זי, געפינט זיך אין אַ שטוב פון פערדאָרבענע מענשען, זאָגט זי, וואָס ווייסען נאָר געלד און געלד“... „אַזוי, זאָג איך, ביזט דו שוין, שפּרינצע, אויך געוואָרען אַנאויפגעקלעהרטע פילאָזאָפקע און האָסט שוין אויך פיינט געקראָגען געלד?..“

בקצור, איך זעה אַרוים פון דעם שמועס, אַז עס האַלט שוין ביי זיי ווייטלעך, און האַפּען צוריק איז שוין אַביסעל צו שפּעט, וואָרום איך קען מיינע לייט. טביה'ס טעכטער, האָב איך אייך געזאָגט שוין אַמאָל, ניט געדאַכט זאָלען זיי ווערען, אַז זיי קלעפּען זיך אין אַ מענשען, איז מיט'ן גאַנצען לעבען, מיט'ן חיות, מיט דער נשמה! און איך טראַכט מיר: „שוטה! למאַי זאָלסטו וועלען זיין, טביה, מעהר חכם פון דער גאַנצער וועלט? אפשר איז דאָס אַ גאָט'ס זאַך? אפשר איז דאָס בעשערט, אַז דווקא דורך אָט דער שטילענקער שפּרינצע זאָלסטו געהאָלפען ווערען, בעלוינט ווערען פאַר אַלע דיינע קלעפּ און וועהטאָגען וואָס דו האָסט ביז אַהער איבערגעטראָגען, האָבען אַ גוטען עלטער, און אויך וויסען אַמאָל פון אַ לעבען אויף דער וועלט? אפשר איז דיר בעשערט האָבען אַ טאָכטער אַ מיליאָנשטשיצע, וואָס איז? ס'שטעהט דיר ניט אָן?.. וואו שטעהט דאָס געשריבען אַז טביה דאַרף זיין אייביג אַ קבצן, אייביג אַרומשלעפּען זיך מיט'ן פערדעל און מיט קעז און פוטער צוליעב די יעהופּיצער גבירים זיי זאָלען האָבען וואָס צו פרעסען?.. ווער ווייסט, אפשר איז מיר אָנגעצייכענט געוואָרען פון אויבען, אַז איך זאָל אויף דער עלטער עפּיס מתקן זיין אויף דער וועלט, ווערען אַ בעל צדקה און אַ בעל מכנים אורח, און אפשר נאָך אַוועקזעצען זיך מיט יודען לומדים און לערנען תורה?...“ וכדומה אַזעלכע רייכע גאָלדענע מחשבות קריכען אין קאָפּ אַריין ווי אין „יהי כבוד“ שטעהט געשריבען: רבות מחשבות בלב

איש, האט א גוי, להבדיל: דאוריען דאמקאיאו באגאטיעט!.. און איך קום צוריק אין שטוב ארײן און נעהם איך אװעק מײן אלטע און מאך מיט איהר א שמועס: װאס װאלט זײן כדומה למשל, זאג איך, װען אונזער שפרינצע זאל זײן א מיליאנשטשיטשע?" פרעגט זי מיך: „װאס הײסט דאס א מיליאנשטשיטשע?..." זאג איך, „א מיליאנשטשיטשע הײסט א מיליאנשטשיקס א װײב..." פרעגט זי מיך: „װאס הײסט דאס א מיליאנשטשיק?" זאג איך איהר: א מיליאנשטשיק הײסט א מענש װאס פערמאגט א מיליאן... פרעגט זי מיך: „װיפיעל איז דאס א מיליאן?" זאג איך: „אז דו ביזט אזא בהמה און װײסט ניט װיפיעל איז א מיליאן, הײנט װאס האב איך מיט דיר װאס צו רעדען?..." זאגט זי: „װער בעט דיך זאלסט רעדען?" — איז זי אויך גערעכט.

בקצור עס גײט אװעק א טאג, איך קום צופאהרען אהײם: „געװעזען אראנטשיק?" — נײן, נישט געװעזען... עס גײט אװעק נאך א טאג: „געװעזען דער בחור?"" — נײן, נישט געװעזען... איך זאל ארײנגעהן צו דער אלמנה מיט אן אויסרײד, פאסט מיר ניט; איך װיל ניט אז זי זאל ניט מײנען, אז טביה שלאגט זיך נאכן שדוך... און אגב האב איך געפיהלט אז איהר בעדארף עס זײן כשושנה בין החוחים, װי א פינפטער ראד צום װאגען, דהגם איך פערשטעה ניט, פאר װאס? באשר איך האב ניט קײן מיליאן? האב איך דאך איצטער א מחותנתטע א מיליאנשטשיטשע! און זי װעמען האט פאר א מחותן? — א יודען אן ארעמאן, א קבצן, א טביה דעם מילכיגען; הײנט װער איז מעהר מיוחס, איך צו זי?.. איך װעל אײך זאגען דעם רײנעם אמת, איך האב אנגעהויבען װעלען דעם שדוך, נישט אזוי צוליעב דעם שדוך, װי צוליעב נצחון אלײן. „א חוח אין זײער פאטער און מוטער ארײן, די יעהופיצער גבירים, לאזען זײ װיסען װער טביה איז!.. ביז אהער האט מען מעהר ניט געהערט נאר בראצקי און בראצקי, גלײך װי די איבריגע זײנען גאר קײן מענשען ניט!..

אזוי טראכט איך מיר פאהרענדיג אהײם פון בױבעריק און קום אהײם גײט מיר מײנע אנטקעגען מיט א גדולה: „א שליח, א גנערל, איז נאר װאס געװעזען פון בױבעריק, פון דער אלמנה, זאלסט למען השם באלד קומען צופאהרען אהין, עס מעג זײן אויך דער נאכט, זאלסט שפאנען דאס פערדיל און קומען צופאהרען, מען דארף דיך דארט זעהר נײטהיג האבען!.." „װאס האט זי", זאג איך, „אזוי אנגעשפארט? װאס האבען זײ, זאג איך, אזוי קײן צײט ניט?" און איך האב א קוק אויף מײן שפרינצען — זי שװײגט, נור די אויגען איהרע רײדען, אוי רײדען זײ! קײנער פערשטעהט ניט איהר הארץ

אזוי ווי איך... איך האב די גאנצע צייט מורא געהאט, אַ קשיא אויף א מעשה, טאמער לאזט זיך אויס דערפון אַ בודעס, האב אידם, אויף דעם אַראנטשיקען אויסגערעדט וואס איך האב געקאנט, אז ער איז אזוי, און ער איז אזוי — איך האב אָבער געזעהען, אז ס'איז אַנ'ארבעס אין וואנד, מיין שפּרינצע געהט אויס ווי אַ ליכט, האב איך איינגעשפּאנט צוריק מיין פערד און וועגעלע און האב מיך געלאזט שוין פארנאכטליך קיין בויבעריק. פאָה־רענדיג אזוי טראַכט איך מיר: „וואס קאָנען זיי מיך טוהן מיט אזא טין אימפּעט? וועגען אַ וואָרט? וועגען אַ קנס מאָל? וואלט ער דאָך געקענט קו־מען צו מיר, דאַכט זיך, דערוויל בין איך דער אבי הכלה!" און איך אַליין צולאַך מיך פון דעם געדאנק: וואו איז דאס געהערט געוואָרען אין דער וועלט אז דער נגיד זאָל געהן צום קבצן? סיידען ס'זאָל שוין ווערען עק וועלט משיח'ס צייטען, אזוי ווי די יונגע לייטליך, די ווייסע חברה'ניקעס ווילען מיך איינרעדען, אז באלד וועט קומען אַ צייט, וואס דער נגיד מיט'ן קבצן וועלען זיין גלייך, שלי שלך, שלך שלי, מיינס דיינס, דיינס מיינס, הפקר ציבעלעס! דאַכט זיך אַ קלוגע וועלט און אַזעלכע בהמות!.. עך־עך־עך!..

מיט די דאָזיגע געדאַנקען בין איך אָנגעקומען קיין בויבעריק און פערפאָהרען גלייך אויף דער דאַטשע צו דער אלמנה. אַוועקגעשטעלט דאס פערדיל, — וואו איז די אלמנה? נישטא קיין אלמנה! וואו איז דער בחור? — נישטא קיין בחור! ווער־זשע האט מיר גערופען? „איך האב אייך גערופען", אזוי מאכט צו מיר אַ קיילכיג געפּאַקט ייִדעל מיט אַנ'אויסגעפּליקט בער־דעל און מיט אַ גראָבע גאָלדענע קייט אויפ'ן בייכעל. „ווער זשע", זאג איך, זייט איהר?? זאגט ער: „איך בין דער אלמנה'ס אַ ברודער און אַראנטשיקס אַ פעטער... מע האט מיך, זאגט ער, אַרויסגערופען מיט אַ דעפּעש פון יעקאַטערינאָסלאַוו און בין נאָר וואס געקומען צו פאָהרען"...

„וויבאלד אזוי, נאט זשע אייך אַ שלום", זאג איך און זעץ מיך אַוועק. דערזעהען, אז איך האב מיך אַוועקגעזעצט, מאַכט ער צו מיר: „זיצט". זאג איך: „אַ דאַנק, איך זיץ שוין. וואס זשע מאַכט איהר", זאג איך, „ווי אַזוי איז ביי אייך", זאג איך, „די קאָנסטיטוציע?" ענטפערט ער מיר דער־רויף גאָר נישט ניט, צולייגט זיך אויף אַ וויגשטוהל, די הענד אין די קעשענעס, שטעלט אַרויס די גאָלדענע קייט מיט'ן בייכעל און מאַכט צו מיר בזה הלשון: „אייך רופט מען דאַכט זיך טביה?.." „יאָ", זאג איך, „צו דער תורה אז מען רופט מיך אויף, רופט מען מיך אויף: „יעמוד ר' טביה בן ר' שניאור זלמן..." „הערט אויס, מאַכט ער צו מיר, ר' טביה, וואס איך וועל

איך זאָגען. וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? לאָמיר, זאָגט ער, געהן גלייך צום ענין, געשעפֿט הייסט עס..."

„מהבתיתי", זאָג איך. „שלמה המלך האָט שוין לאַנג געזאָגט לכל זמן — ווען מען דאַרף רעדען געשעפֿט איז געשעפֿט... איך בין, זאָג איך, אַ געשעפֿטסמאַן..." „דאָס זעהט מען", זאָגט ער, „אַז איהר זענט אַ געשעפֿטסמאַן, הערפֿאַר וויל איך טאַקי מיט אייך רעדען סוחריש, איך וויל איהר זאָלט מיר זאָגען, אָבער אָפֿען געשמועסט, וויפֿיעל וועט דאָס אונז קאָסטען אַרום און אַרום?.. אָבער אָפֿען געשמועסט!.."

„אויב, זאָג איך, אָפֿען געשמועסט, ווייס איך ניט וואָס איהר רעדט"...

„רב טביה!" מאַכט ער צו מיר נאָך אַמאָל און וויל נישט אַרויסנעהמען די הענד פֿון די קעשענעס. — „איך פֿרעג אייך", זאָגט ער, „וויפֿיעל וועט אונז קאָסטען אַרום און אַרום די חתונה?" „עס ווענדט זיך", זאָג איך, „וואָס פֿאַר אַ חתונה איהר מיינט! אויב איהר מיינט אַ גרויסאַרטיגע חתונה, ווי אייך שטעהט אָן, בין איך, זאָג איך, ניט אים שטאַנד..." שטעלט ער אָן אויף מיר אַ פּאָר עינים און מאַכט צו מיר אַזוי: „אָדער איהר מאַכט זיך תמעוואַטע, אָדער איהר זענט טאַקי אַ תם... האָטש אפֿילו, זאָגט ער, איהר זעהט ניט אויס פֿון קיין תם, וואָרום איהר זאָלט זיין, זאָגט ער, אַ תם, וואָלט איהר ניט אַריינגעשלעפּט, זאָגט ער, מיין פּלימעניק אין אַ בלאָטע, איהם פֿערבעטען צו זיך כלומרשט אויף שבועות'דיגע בלינצעס, איהם אונטערגעשטעלט דאָרט אַ שעהן מיידעל, צי יאָ אַ טאָכטער, צי ניט קיין טאָכטער, איך געה ניט אַריין, זאָגט ער, אַזוי ווייט, און זי האָט זיך איהם פֿאַרליובעט, זאָגט ער, דאָס הייסט זי איז איהם געפֿעלען, נו, און ער איהר אַודאי, פֿון דעם, זאָגט ער, רעדט מען ניט, איך וועל אייך ניט זאָגען, זאָגט ער, עס קען זיין זי איז אַן אָרענטליך קינד און מיינט דאָס מעגליך ערנסט, איך געה נישט אַזוי ווייט... איהר טאָרט אָבער ניט פֿערגעסען, זאָגט ער, ווער איהר זענט און ווער מיר זענען? איהר זענט דאָך, זאָגט ער, אַ ייד אַ בר דעת, ווי קאָנט איהר, זאָגט ער, נאָר פֿערלאָזען אַזעלכס, אַז טביה דער מילכיגער, וואָס פֿיהרט אונז קעז און פּוטער, זאָל ער זיין אונזער מחותן?.. אַז זיי האָבען זיך, זאָגט ער, געגעבען איינס דאָס אַנדערע דאָס וואָרט? וועלען זיי דאָס נעהמען צוריק! קיין גרויס אומגליק, זאָגט ער שטעהט ניט דערביי; מאַכער דאַרף עפּיס קאָסטען, זאָגט ער, די זאָל איהם אַרויסלאָזען פֿון וואָרט, מהבתיתי, מיר האָבען, זאָגט ער, גאָר נישט קעגען דעם. אַ מיידעל

איז ניט קיין בחור, זאָגט ער, צי אַ טאָכטער, צי ניט קיין טאָכטער, זאָגט ער, איך וויל נאָר אַזוי ווייט נישט אַריינגעהן, זאָגט ער...״

„רבונו של עולם! — טראַכט איך מיר — וואָס וויל דער ייד?.. און ער הערט נישט אויף צו ריידען איבער מיין קאָפּ: איך זאָל גאָר ניט דענקען, זאָגט ער, מאָמער וועט מיר געראָטען מאַכען אַ סקאַנדאַל, אויספּויקען אומעדום, אַז זיין פּלימעניק, זאָגט ער, האָט זיך געשדכנט צו טביה דעם מילכיגענס טאָכטער... און איך זאָל זיך אַרויסשלאָגען פונ׳ם קאָפּ, זאָגט ער, אַז זיין שוועסטער איז אַ מענש, וואָס קאַטאָרגע מען קען פון איהר פּאַמפּען געלד... מיט נויטען, זאָגט ער, מהכתיתי, קאָן מען, זאָגט ער, נעהמען ביי איהר עטליכע קערבלעך; עלעהיי, זאָגט ער, אַ נדבה... מען איז דאָך, זאָגט ער מענשען, וואָס קאַטאָרגע מע דאַרף אַמאָל אויסהעלפען אַ מענשען...

בקצור — איהר ווילט וויסען וואָס איך האָב איהם געענטפערט? איך האָב איהם, אַז אָך און וועה איז מיר, גאָר נישט געענטפערט! ס׳איז מיר געוועזען, ווי זאָגט איהר, תדבק לשוני — עס האָט מיר ווי אָבגענומען דער לשון! איך האָב זיך אויפגעהויבען, זיך אויסגעדרעהט מיט׳ן פּנים צו דער טהיר און נישטאָ מיך!.. ווי פון אַ שרפה האָב איך מיך אַרויסגעכאַפּט, ווי פון אַ טורמע!.. עס האָט מיר געזשומעט אין קאָפּ, געשעמערירט אין די אויגען און געטורקעט אין די אויערען די ווערטער פון דעם יודען: „אָפּען געשמועסט...״ „אַ טאָכטער, ניט קיין טאָכטער...״ „אַן אַלמנה, אויך צו פּאַמפּען...״ „עלעהיי אַ נדבה...״ און בין צוגעגאַנגען צו מיין פערד און וועגעלע, אַריינגעלעגט דאָס פּנים אין ברישקע אַריין און — איהר וועט ניט לאַכען פון מיר? — אַז איך האָב מיך צווויינט, האָב איך געוויינט און געוויינט! און אַז איך האָב מיך גוט אויסגעוויינט און געזעסען אויף דער ברישקע און איינגעטהיילט מיין פערדיל געבעך ווי פיעל ס׳איז אין איהם אַריין, האָב איך ערשט דעמאָלט געפרעגט ביי גאָט אַ קשיא, אַזוי ווי איוב האָט אַמאָל געפרעגט: וואָס האָסט דו גאָטעניו, אַזעלכס דערזעהן אין דעם אַלטען איובין, וואָס דו לאָזט איהם ניט אָפּ אויף קיין מינוט? ס׳איז שוין מעהר ניטאָ קיין יודען אויף דער וועלט? און איך קום צופאָהרען אַהיים, טרעף איך מיין חאַליאַסטרע, קיין עין הרע, פרעהליך, מע עסט וועטשערע, נאָר איין שפּרינצע איז נישטאָ. „וואו איז שפּרינצע?״ פרעג איך. — „וואָס הערט זיך — זאָגען זיי מיר — וואָס האָט מען דיך גערופען?״ זאָג איך נאָך אַמאָל: „וואו איז שפּרינצע?..״ ענטפערען זיי מיר נאָך אַמאָל: „וואָס הערט זיך?..״ זאָג איך גאָר גיט, וואָס זאָל זיך הערען? ס׳איז דאַנקען גאָט שטיל, פון פּאָגראָמען

הערט מען ניט..." בײַ די ווערטער קומט אָן שפּרינצע, טהוט מיר אַ קוק אין די אויגען אַרײַן, זעצט זיך אַוועק צום טיש, גלײַך ווי ניט זי מיינט מען, ניט פון איהר רעדט מען... אויפן פּנים בײַ איהר קאָן מען נישט דערקענען גאָר נישט, נאָר דאָס שטילקייט איהרע איז שוין צופיעל, חוץ לדרך הטבע... הײַנט געפעלט מיר ניט דאָס זיצען איהרס פאַרטראַכט און דאָס פאָלגען איהרס וואָס מע הייסט איהר: זאָגט מען איהר זיץ, — זיצט זי; זאָגט מען איהר עס — עסט זי; הייסט מען איהר געהן — געהט זי; און אַז מע טהוט זי אַ רוף, טהוט זי זיך אַ וואָרף... איך קוק אויף איהר און עס פאַרקלעמט מיר דאָס האַרץ, און עס ברענט אין מיר אַ פײַער אויף וועמען ווייס איך ניט... אַבי רבונו של עולם אלוהינו נאָש! פאַר וואָס שטראָפסט דו מיך אַזוי, פאַר וועמענס זינד?!

בקצור, איהר ווילט וויסען דעם סוף? אַזאַ סוף וויל איך נישט ווינשען דעם ערגסטען שונא, און מען טאָר עס גאָר נישט ווינשען, וואָרום די קללה פון קינדער איז די ערגסטע קללה פון דער תוכחה! פון וואַנען ווייס איך, אַז מיך האָט עמיצער נישט פאַרשאָלטען מיט קינדער? איהר גלויבט ניט אין די זאַכען? וואָס זשע דען איז דאָס? אַדרבה, לאָמיר האָרכען פון אײַך... נור צו וואָס נוצען אונז חקירות? אַ מעדר הערט דעם סוף וואָס איך וועל אײַך דערצעהלען. איין מאָל פאַרנאַכט פאָהר איך אַהיים פון בויבעריק מיט אַ גוט האַרץ! באַרעכענט נאָר דעם פערדראָס, דעם בזיון, הײַנט דעם רחמנות פון קינד!.. און די אַלמנה, וועט איהר פרעגען? און דער זוהן? ווער מיר אַלמנה? וואָס מיר זוהן? אַוועקגעפאָהרען און אפילו זיך ניט געזעגענט! ס'איז אַ בושה אויסצוזאָגען, ס'איז געבליבען שטעהן בײַ מיר אויף זיי אַ שטיקעל חוב פאַר קעז און פוטער... נאָר איך רעד נישט פון דעם, מסתמא האָבען זיי פערגעסען... איך רעד פון'ם געזעגענען זיך, אַוועקפאָהרען און אפילו זיך ניט געזעגענט!.. וואָס דאָס קינד נעבעך האָט איבערגעטראָגען — דאָס האָט ניט געוואוסט קיין בן־אָדם אַ חוץ מיר, וואָרום איך בין אַ טאַטע, אַ טאַטענס האַרץ פיהלט... טאָמער מיינט איהר אַז די האָט מיר געזאָגט אפילו אַ חצי דבור? בעקלאָגט זיך? אָדער געוויינט אַמאָל? ע! קענט איהר דאָך ניט טביה'ס טעכטער! שטיל, אין זיך, אײַנגעגאַנגען, געצאַנקט ווי אַ ליכט! ווען־ניט־ווען אַרויסגעחאַפּט זיך מיט אַ זיפץ, נאָר אַזאַ מין זיפץ, וואָס רײַסט אַרויס אַט אַזאַ שטיק האַרץ! הכלל, פאָהר איך מיר אַזוי ביז מײַן פערדיל אַהיים פאַרטיעפט אין טרויעריגע מחשבות און געדאַנקען. פרעג קשיות בײַם רבונו של עולם און ענטפער מיר אַליין, און עס אַרט מיך

שוין ניט אַזוי אויף נאַכט, מיט נאַכט האָב איך מיך שוין ווי עס איז איבערגעבעסען, — מיך ארט אויף מענשען, למאי זאָלען מענשען זיין אַזוי שלעכט, אַז זיי קענען זיין גוט? פאַר וואָס זאָלען מענשען פארביטערען דאָס לעבען אי יענעם אי זיך, אַז זיי האָבען ביד לעבען זיס און גליקליך? געשיקט זיך עס, אַז גאָט האָט בעשאַפען דעם מענשען צוליעב דעם ער זאָל אָבקומען אויף דער וועלט?.. וואָס האָט דאָס אידם גענוצט?.. מיט אַזעלכע געדאַנקען פאָהר איך אַריין צו מיר אין חוטאָר אַריין, און דערזעה פון דער ווייטען ביי דער גרעבלי איז אַנאָנגעלויף פון מענשען, גוים, גויעס, שיקסעס, שקצים, און קליינע שקציםלעך אָהן אַ שעור. וואָס קאָן דאָס זיין? קיין שרפה ניט; מסתמא אַ דערטרונקענער, עמיצער האָט זיך געבאָדען ביי דער גרעבלי און געפונען דעם טויט. קיינער ווייסט ניט וואו דער מלאך המות וואַרט אויף אידם, ווי מיר זאָגען אין ונתנה תוקף... פלוצים זעה איך מיין גאָלדע לויפט, די שאַל צולאָזט, די הענד אַרויסגעשטעלט אויף צופרידער, און פאַר איהר מיינע קינדער טייבל און ביילקע, און אַלע דריי מיט אַ געשריי, מיט אַ יללה, מיט אַ יאָמער: „טאָכטער! שוועסטער! שפרינצע!..“ אַראָבגעשפרונגען פון דעם וואָגען ווייס איך ניט ווי אַזוי איך בין ניט צושפרונגען געוואָרען, און אַז איך בין צוגעלאָפען צום טייך איז שוין געווען נאָך אַלע היום'ס..

— — — — — —

וואָס האָב איך אייך געוואָלט פרעגען?.. יאָ! האָט איהר געזעהען ווען אַ געטרונקענעם? קיין מאָל נישט?.. אַ מענש אַז ער שטאַרבט, שטאַרבט ער מייסטען טהיילס מיט צוגעמאַכטע אויגען... ביי אַ געטרונקענעם זענען די אויגען אָפען — ווייסט איהר נישט דעם שכל פאַר וואָס דאָס איז?.. האָט קיין פאַראיבעל נישט, איך האָב ביי אייך צוגענומען צייט, און אַליין איז מען אויך געבונדען: מען דאַרף געהן צום פערדיל און מען מוז צופיהרען דאָס ביסעל סחורה. די וועלט איז אויך אַ וועלט, מען מוז אין זינען האָבען אַ קערבעל אויך, — און פערגעסען וואָס ס'איז געווען, וואָרום דאָס וואָס די ערד דעקט צו מוז, זאָגט מען, פערגעסען ווערען, און אַז מען איז אַ לעבעדיגער מענש, קאָן מען די נשמה נישט אויסשפייען. עס העלפט ניט קיין חכמות און מיר מוזען זיך אומקעהרען צוריק צום אַלטען פסוק, אַז כל זמן שהנשמה בקרבי איז פאָהר ווייטער טביה!.. זייט מיר געזונד, און אַז איהר וועט מיך דערמאָנען, זאָלט איהר מיך ניט דערמאָנען צו ביזען...